

E-deltagande i fysisk planering

– att fånga lokal kunskap med webbGIS

Niclas Östlund

Faculty of Landscape Planning, Horticulture and Agricultural Science

Department of Landscape Architecture

Alnarp

Doctoral Thesis

Swedish University of Agricultural Sciences

Alnarp 2009

Acta Universitatis agriculturae Sueciae

2009:55

Omslag: Open 24 Hours Sign

(foto: Owaki/Kulla/Corbis/Scanpix)

Figurer i avhandlingen som innehåller grundkartor används med medgivande av Lantmäteriet. © Lantmäteriet Gävle 2009. Medgivande 2009/0986

ISSN 1652-6880

ISBN 978-91-576-7402-9

© 2009 Niclas Östlund, Alnarp

Tryck: SLU Repro, Alnarp 2009

E-participation in physical planning – accessing local knowledge with webGIS

Abstract

Planning of landscape use has long traditions. Over the course of history, views on the role citizens are to play in the planning process have moved along a scale between two opposites: from a modest and passive role to a more significant and active one. Since the 1960s, there has been awareness that the problems of society are too vast for a minority of experts to comprehend and solve. One idea that has emerged is that the best way to acquire knowledge for tackling our common problems is to engage and communicate these issues to the public to a greater extent. Planning theorists have called this the communicative turn in planning. An important development allowing physical planning to address these ideas is the convergence of Internet communication and Geographical Information Systems (GIS).

The present thesis explores a web-based public participation GIS (PPGIS) intended to engage the public in defining experienced qualities in the landscape. Community mapping is one way to let individuals' local knowledge, of importance for the planning, become public in a collective map to thoroughly illustrate planning problems.

The objective of the thesis is to investigate the nature of citizens' and local authority representatives' views on the possibilities of e-participation in the physical planning process as well as their expressed need for Internet tools for communication. The aim is to analyze the benefits and drawbacks of using web technology for communication in planning as these benefits and drawbacks are experienced by study participants. The participants also contribute important feedback on the web-based mapping tool used in the study.

Four studies have been conducted in three municipalities in southern Sweden. Different methodological approaches have been used in the studies: focus group interviews, in-depth interviews, and web-based surveys. The common basis for discussion and practice has been a webGIS developed specifically for the studies.

The present studies contribute to the research in this area by elucidating the need for developing complementary tools for e-participation in the planning process in order to address the call for participation - independent of time and space. Participants' feedback on the web-based PPGIS identifies use problems based on actual practice, which gives directions and identifies areas of improvement and development for future applications. The present research also sheds light on problems associated with participation and on the conflict between planning theory and planning practice.

Keywords: e-democracy, e-participation, e-consultation, e-planning, Participatory Planning, Collaborative Mapping, PPGIS, Volunteered Geographical Information (VGI), Physical Planning

Author's address: Niclas Östlund, Department of Landscape Architecture, SLU
Box 58, 230 53 Alnarp, Sweden
E-mail: Niclas.Ostlund@ltj.slu.se

E-deltagande i fysisk planering – att fånga lokal kunskap med webbGIS

Sammandrag

Planering av hur landskapet bäst ska användas har lång tradition. Under historiens gång har synen på medborgarnas roll i planeringsprocessen rört sig mellan två ytterligheter: från en blygsam och passiv roll till en betydelsefull och aktiv. Sedan 1960-talet har det funnits en medvetenhet om att samhällsproblemen är alltför omfattande och komplexa för att en minoritet av experter ska kunna lösa dem. Insikten som framträdde var vikten av att engagera och kommunicera med allmänheten för att kunna ta sig an våra gemensamma problem. Planeringsteoretiker kallar detta för – den kommunikativa vändningen i planeringen. Ett viktigt steg i utvecklingen som gör det möjligt för den fysiska planeringen att möta idéerna är konvergensen av internetkommunikation och geografiska informationssystem (GIS).

Avhandlingen undersöker en webbaserad GIS för medborgardeltagande som används för att engagera allmänheten i definierandet av kvaliteter i landskapet. Medborgarkartor är ett sätt att göra allmänhetens lokala kunskaper om närmiljön tillgängliga i planeringsprocessen, genom att skapa en gemensam kartbild för att illustrera planeringsproblemen.

Syftet med avhandlingen är att undersöka medborgares och kommunala företrädares syn på medborgardeltagande i den fysiska planeringsprocessen med stöd av internet – e-deltagande och vilket behovet är av en sådan teknik. Målet är att analysera vilka fördelar och risker som de deltagande identifierar med att använda internetverktyg för kommunikation i planeringen. Deltagarna bidrar även med viktig återkoppling av erfarenheterna av att praktiskt använda det webbaserade kartverktyget.

Fyra studier har genomförts i tre sydsvenska kommuner. Olika metoder har använts för att närma sig forskningsfrågorna: fokusgruppsintervju, djupintervju och webbenkäter. Den gemensamma nämnaren för studierna har varit den webbGIS som utvecklades specifikt för studierna.

Avhandlingen bidrar till forskningen genom att belysa behovet av att utveckla verktyg för e-deltagande i planeringsprocessen för att möta behovet av att kunna delta – oberoende av tid och rum. De erfarenheter som deltagarna identifierar i det praktiska användandet av den webbaserade kartapplikationen ger vidare riktning för fortsatt utveckling. Forskningen som presenteras visar också att medborgardeltagande medför en konflikt mellan planeringsteori och planeringspraktik.

Nyckelord: e-demokrati, e-deltagande, e-konsultation, e-planering, deltagandeplanering, Collaborative Mapping, PPGIS, Volunteered Geographical Information (VGI), fysisk planering

Författarens adress: Niclas Östlund, Området Landskapsarkitektur, SLU
Box 58, 230 53 Alnarp, Sweden
E-post: Niclas.Ostlund@ltj.slu.se

Till

min fina familj

*Curiosity is the very basis of education and if you tell me that curiosity killed the cat,
I say only the cat died nobly.*

Arnold Edinborough

Technology is driving the future...it is up to us to do the steering.

Slogan för den allmännyttiga organisationen CPSR (Computer Professionals For Social Responsibility) som förespråkar ansvarsfullt användande av datateknologi.

Tack

Respondenterna

Empirisk forskning om medborgardeltagande med stöd av internet kräver att någon aktivt deltar. Jag önskar därför först tacka de medborgare, tjänstemän och politiker i Burlövs kommun, Lomma kommun och Malmö (Kirseberg) kommun som bidragit med sin dyrbara tid och deltagit i de delstudier som är grunden för avhandlingen.

Handledarna

En forskarutbildning omfattar och berör alltid fler än doktoranden själv.Handledargruppen har det direkta ansvaret att stödja doktoranden i de upp- och nedgångar som ett avhandlingsarbete för med sig. Handledarna bidrar med sin erfarenhet av forskningsdesign, för att så långt som möjligt garantera att resultatet blir av bästa kvalitet. Min huvudhandledare professor Erik Skärbäck har tillsammans med mina båda biträdande handledare professor Patrik Grahn och professor Mats Lieberg följt avhandlingsarbetet och min forskarutbildning till dess avslut. Tack för ert stöd.

Opponenten - slutseminarium

Slutseminariet är den sista stora kontrollen av avhandlingens kvalitet som görs innan disputationen. Seminariet är den kontrollinstans som används av handledarna för att få stöd i sin bedömning. Ett specifikt riktat tack vill jag skicka till professor Sara Eriksén vid Sektionen för datavetenskap och kommunikation på Blekinge tekniska högskola (BTH), som kom med många skarpa och helt riktiga kommentarer. Ännu viktigare var att kritiken levererades på ett mycket professionellt sätt, var konstruktiv i sin art och gav tydliga råd hur jag skulle gå vidare. Konstruktiv kritik som det är möjligt att agera efter är inte helt vanlig i den akademiska världen.

Finanserna

Utan finansiering blir det ingen forskning. Därför vill jag tacka Ole Hjorth Caspersen på institutionen för Skov & Landskab på Köpenhamnsuniversitet som varit koordinator för det EU-projektet (Interreg IIIA) som betalat min forskning. Min huvudhandledare professor Erik Skärbäck har varit "vår man i Sverige" för EU-projektet och ska därför också ha ett tack. Likaså vill jag tacka Sveriges lantbruksuniversitet som stöttat mig finansiellt den resterande tiden av min forskningsutbildning. Tack för att jag fått förmånen att under dessa år få arbeta med att inte bara ställa frågor utan också att söka svar på dem.

Kollegorna

Bra och trevliga kollegor är en förutsättning för mig på en arbetsplats. Det har jag också haft, både på området för Landskapsarkitektur, som är min moderinstitution, såväl som på andra områden och institutioner inom universitetet. Ni är många som jag har besvärat med frågor om både det ena och det andra. Speciellt vill jag tacka Anders Westin, Lasse GB Andersson och John Wadbro. Tack även till Anna Jakobsson som hjälpte mig med att ta anteckningar under slutseminariet. Tack till alla er andra som också har lyssnat och stöttat mig efter bästa förmåga; ingen nämnd ingen glömd. Ni vet vilka ni är.

Doktoranderna

Tyvärr är det bara nydisputerade och andra doktorander som till fullo förstår eller kan minnas den situation som man befinner sig i som doktorand. Jag har haft glädjen att lära känna många doktorandkollegor både inom och utom campus. Dels har det varit i egenskap av doktorandrådsordförande på Alnarp och som doktorandrepresentant i SLU:s universitetsstyrelse, men även som vanlig doktorand. Förutom mina närmaste kollegor som är doktorander vill jag skicka en hälsning till de andra doktorander som jag umgått med. Paulien de Bruijn och Thomas Prade; jag kommer att sakna våra EU-luncher. Henrik Sjöman, du är min sjukaste polare, på ytan hård och kaxig, men innerst inne finns en liten och mjuk kille som väntar på att blomma ut. Tack Henke för din rappa käft och för att allt mitt fokus inte hamnat på forskningen.

Teknikstöd

Ett teknikinriktat forskningsprojekt utan teknikstöd står sig rätt slätt. Tack Pär Johansson och Tomas Börjesson på Metria AB för ert tålamod med mina idéer till förändringar av kartapplikationen Infovisarens funktioner för att

den skulle passa mina ändamål. Tack även för att ni delvis gav projektet ert stöd genom att bidra med subventionerat konsultarbete. Likaså vill jag tacka Håkan Söderberg på QuestBack Sweden AB som lät mig få använda deras verktyg för webbenkäter i min avslutande delstudie.

Biblioteket

Inget bibliotek – ingen forskning. Ett tack riktas till personalen på Alnarps universitetsbibliotek som under den mest intensiva skrivperioden har visat ett ousinligt tålamod med mig och mitt spring efter att låna nyckeln till grupprummet. Det gick så långt att jag till slut fick öknamnet *Nycklas*. Heller inte att förglömma är ett tack i efterhand för mitt fikasnyltande. Jag har känt mig varmt välkommen av er alla.

Familjen

Det finns vissa delar av det praktiska arbetet efter intervjun som är mindre roliga. Dit hör transkribering av inspelade intervjuer. Tack mor (Eva) för att du tog dig an en av de mer omfattande och omständligare intervjuerna. Tack till mina systrar Pernilla och Ida för hjälpen med välbehövlig korrekturläsning i avhandlingens elfte timme. Tack till min sambo Pia för att du jobbat så hårt med att få texten läsbar.

Ett avhandlingsarbete har en tendens att påverka fler personer än forskaren själv. Familjen får utan att ha bett om det följa med på forskarresans alla vändningar. Framför allt får familjen i betydligt större utsträckning än andra ”aktörer” som handledare och kollegor ta del av processens negativa sidor som stress och dåligt humör. Samtidigt tvingas man som förälder och partner att koppla bort forskandet emellanåt för att få vardagen att fungera. Det går helt enkelt inte att fullständigt hänge sig åt sitt arbete under dygnets alla timmar, och tur är väl det. Med dessa rader vill jag visa att jag är införstådd med att avhandlandet har kostat massor av energi och försakanden för fler än mig själv. Tack Pia, Gustav och Albin för att ni har bitit ihop under denna intensiva period i era liv. Min familj är värd mer än allt annat sammanräknat, inklusive min avhandling.

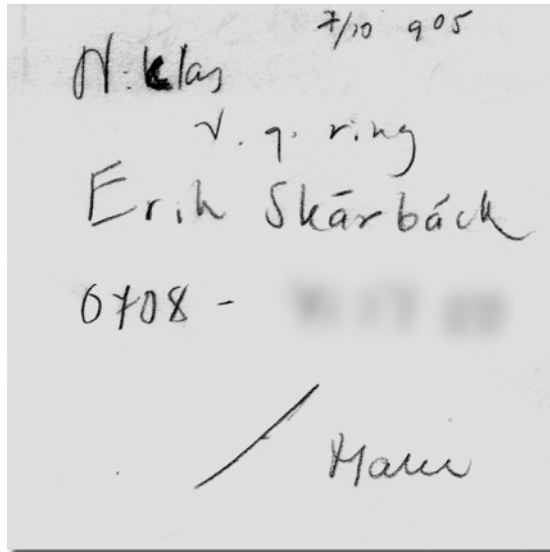
Alnarp den 24 augusti 2009

Niclas Östlund

Förord

– Niclas..., gör aldrig något så dumt som att doktorera.

Så sa en tidigare kollega och då även doktorand med emfas i form av en mycket lång konstpaus till mig per telefon, när han uttryckte ångest över sin arbetsbörda. Kommentaren kom med all tydlighet från botten av hans hjärta. Detta hände långt innan det ens fanns i min tankevärld att forskning kunde vara en karriärväg. Jag minns inte mitt exakta svar, men jag tror att jag skrattandes utlovade att följa hans råd. Vad fel man kan ha.

Figur 1. Doktorandbollen sätts i rullning.

Två år senare arbetade jag på Stadsbyggnadskontoret i Lunds kommun med formandet av den nya grönstrukturplanen. När jag en dag kom tillbaka till mitt rum efter fikarasten låg en gul Post-It-lapp på mitt skrivbord. Texten uppmanade mig att ta kontakt med en professor jag tidigare hade haft under grundutbildningen. Utan en tanke på budskapet som skulle meddelas mig, ringde jag upp professorn. Han berättade om ett EU-projekt som hade påbörjats och där han tyckte att jag skulle passa in. Han mindes ämnet för mitt examensarbete, som handlade om kommunikation via internet i planprocessen. Det arbetet resulterade i en, visserligen rudimentär, men ändå fungerande portal för delaktighet och dialog med hjälp av internet. Året var 1998 och jag och min uppdragsgivare på Södertälje kommun var alldeles för tidigt ute. Tiden var den gången helt enkelt inte inne för vare sig medborgare eller tjänstemän att låta planprocessen ta steget ut på webben.

Orden som min arbetskollega en gång lät undslippa sig var vid det här laget långt borta och förträngda i ett ensligt förråd i min hjärna; förrådet med skylten "Andras erfarenheter" på.

Figur 2. Anteckningar från telefonsamtal gällande forskarstudier.

Innehållsförteckning

Förkortningar	16
1 Inledning	17
1.1 Bakgrund	18
1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar	19
1.2.1 Problemformulering	19
1.2.2 Syfte och frågeställningar	21
1.2.3 Forskningen inom e-deltagande	22
1.3 Min personliga ingång	22
1.4 Forskarens förförståelse och bakgrund	23
1.4.1 Reflektioner kring forskarrollen	25
1.5 Disposition och läsanvisning	26
1.5.1 Disposition	26
1.5.2 Läsanvisning	26
2 Metod och genomförande	29
2.1 Forskningsdesign	29
2.2 Fokusgruppsintervju som forskningsmetod	34
2.3 Analytiskt tillvägagångssätt	35
2.4 Kvalitativ analys – det praktiska arbetet med intervjuanalys	37
3 Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – teoretisk förståelseram	41
3.1 Planeringsteoretisk bakgrund	45
3.1.1 “Theory in, theory of and theory for planning”	46
3.1.2 Planeringens traditioner	47
3.1.3 Planeringsteoretiska brytpunkter	49
3.2 Demokrati och deltagande – en introduktion	51
3.2.1 Demokrati och deltagande - problembild	59
3.2.2 Vilka når vi?	59
3.2.3 Vilka når vi inte?	61
3.2.4 Varför når vi inte?	62
3.3 Varför medborgardeltagande?	63
3.4 Deltagande och transparens	64
3.5 Deltagandets förutsättningar	65
3.5.1 Förändrade förutsättningar för deltagande	66
3.6 Lagar och konventioner	67

3.6.1	Vad säger Plan- och bygglagen (PBL) om deltagande?	67
3.6.2	Vad säger Landskapskonventionen om deltagande?	68
3.6.3	Vad säger Riokonventionen och Agenda 21?	68
3.6.4	Vad säger Århuskonventionen om deltagande?	69
3.7	Demokrati och deltagande med stöd av internet	69
3.7.1	"Deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter..."	70
3.7.2	E-government – e-förvaltning	72
3.7.3	E-democracy – e-demokrati	73
3.7.4	E-deltagande - ett forskningsområde hittar sin form	74
3.7.5	Digitala klyftan ett hot mot e-deltagandet?	75
3.8	Fysisk planering	76
3.8.1	Aktörerna i den fysiska planeringen	77
3.8.2	Planerarens roll	77
3.8.3	Fysisk planering i praktiken	78
3.8.4	Fysisk planering och digital kommunikation	79
3.9	Medborgare kontra experter	86
3.9.1	Toppen ner eller botten upp?	88
3.9.2	Hinder för kommunikation	89
3.9.3	Kvalitet i medborgarbidrag	90
3.10	Medborgarkartor	91
3.10.1	Åtta upplevda karaktärer och medborgarkartor	94
3.11	Sammanfattning	95
4	Interaktiv webbGIS och e-deltagande	97
4.1	Bakgrund	97
4.2	På väg mot en interaktiv webbGIS	98
4.2.1	Kartans gränssnitt	101
4.3	Delstudie 1 – Fokusgruppsintervjuer i Burlöv	103
4.3.1	Inledning	103
4.3.2	Metod/tillvägagångssätt	104
4.3.3	Resultat/svar	105
4.3.4	Erfarenheter av deltagande	107
4.3.5	Synen på e-deltagande i demokratiska processer	108
4.3.6	Synen på medborgardeltagande och dess effekter	112
4.3.7	Erfarenheter av kartverktyget	116
4.3.8	Medborgarkartan	116
4.3.9	Diskussion och slutsatser	118
4.4	Delstudie 2 - blivande planerare och synen på e-deltagande	119
4.4.1	Inledning	119
4.4.2	Metod/tillvägagångssätt	120

4.4.3	Resultat	121
4.4.4	Diskussion och slutsatser	129
4.5	Delstudie 3 – klassificering av miljökaraktärer - jämförelse mellan student och tjänsteman	132
4.5.1	Inledning	132
4.5.2	Metod/tillvägagångssätt	132
4.5.3	Resultat	133
4.5.4	Diskussion och slutsatser	139
4.6	Delstudie 4 – Medborgarkarta över otrygga områden och platser	140
4.6.1	Inledning	140
4.6.2	Frågeställningar	143
4.6.3	Metod/tillvägagångssätt	143
4.6.4	Deltagarflöde genom studien	144
4.6.5	Marknadsföring av studien	146
4.6.6	Resultat/svar	149
4.6.7	Diskussion och slutsatser	153
4.7	Sammanfattning	155
5	Avslutande diskussion och slutsatser	157
5.1	Inledning	157
5.1.1	Genomförande - praktiska erfarenheter från delstudierna	158
5.1.2	Demokrati och effektivitet	163
5.1.3	Varför medborgardeltagande?	164
5.1.4	Hur mycket deltagande tål den representativa demokratin?	167
5.1.5	Förtroende i planeringsprocessen	169
5.1.6	NIMBY och deltagande	172
5.2	Forskningsfrågorna	173
5.2.1	E-deltagande - finns det ett behov?	173
5.2.2	Synen på deltagande	175
5.2.3	Upplevelsen av kartverktyget	176
5.3	Framåtblickar	178
5.3.1	Breddat deltagande?	178
5.3.2	Förbättringar av kartapplikationen	179
5.3.3	Vidare forskning - diskussion	181
5.4	Övergripande slutsatser – sammanfattning	182
5.5	Slutord – epilog	183
	Referenser	187
	Bilagor	201

Bilaga 1: Conference Paper NAEP	202
Bilaga 2: Conference Paper URISA	217
Bilaga 3: Bakgrundsstatistik – högre utbildning (1945-2007)	236
Bilaga 4: Definition av de åtta huvudkaraktärerna - engelska	237
Bilaga 5: Frågeguide till fokusgruppsintervju – intervju del 1	238
Bilaga 6: Definition av de åtta huvudkaraktärerna - svenska	240
Bilaga 7: Webbenkät "blivande planerare"	242
Bilaga 8: Följebrev "otrygga platser"	246
Bilaga 9: Annonskampanj "otrygga platser"	247
Bilaga 10: Webbenkät "otrygga platser"	248

Figurer och tabeller

Figur 1. Doktorandbollen sätts i rullning.	9
Figur 2. Anteckningar från telefonsamtal gällande forskarstudier.	10
Figur 3. Principskiss över undersökningens universum för urvalet i delstudierna.	32
Figur 4. Ladder of Citizen Participation.	53
Figur 5. E-participation Ladder.	58
Figur 6. Första generationen av webbapplikation.	100
Figur 7. Dummy av dynamisk webbapplikation.	101
Figur 8. WebbGIS – det slutliga gränssnittet.	102
Figur 9. Medborgarkarta av de åtta huvudkaraktärerna i Burlövs kommun.	117
Figur 10. Sammanläggning av studentkartor över landskapskaraktären rofylldhet.	122
Figur 11. Studenternas upplevda svårighet att geografiskt avgränsa de åtta huvudkaraktärerna.	123
Figur 12. Jämförelse av skillnaden i värdering av karaktären ”Kultur” av studentgrupp och tjänstemän i Lomma kommun.	134
Figur 13. Jämförelse av skillnaden i värdering av karaktären ”Samvaro, möte” av studentgrupp och tjänstemän i Lomma kommun.	135
Figur 14. Tjänstemännens värdering av landskapskaraktären ”Rofylldhet”.	137
Figur 15. Studenternas värdering av landskapskaraktären ”Rofylldhet”.	138
Figur 16. Folkmängd i Burlöv, Kirseberg och Lomma.	141
Figur 17. Deltagarflöde genom delstudien (antal deltagare).	146
Figur 18. Deltagarflöde genom delstudien (bakgrund).	146
Figur 19. Medborgarkarta över upplevda otrygga platser i utemiljön i Burlövs kommun.	151
Figur 20. Medborgarkarta över upplevda otrygga områden i utemiljön i Burlövs kommun.	151
Figur 21. Densitetsanalys av medborgarkarta över upplevda otrygga platser i Burlövs kommun.	152
Figur 22. Hur mycket medborgardeltagande tål den representativa demokratin?	168
Figur 23. Antalet registrerade studenter i grundutbildningen vid universitet och högskolor höstterminerna 1945–2007.	236
Tabell 1. Praktisk analys - från ax till limpa.	39
Tabell 2. Fördelning av deltagare i delstudie ett efter kategori och kön.	107
Tabell 3. Jämförelse av värdering av delområden mellan tjänstemän och studenter.	136
Tabell 4. Jämförande statistik av kommunerna och stadsdelen - delstudie fyra	148
Tabell 5 Deltagande medborgare per kommun eller stadsdel	149
Tabell 6. Characteristics of the eight Nature/Garden rooms.	237

Förkortningar

CI	Collective Intelligence
EU	Europeiska Unionen
GIS	Geographic Information Systems
ITK	Informations- och kommunikationsteknik
PBL	Plan- och bygglagen
PPGIS	Public Participation GIS
PSS	Planning Support Systems
SCB	Statistiska centralbyrån (Statistics Sweden)
SFS	Svensk författningssamling
UN	United Nations
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
VGI	Volunteered Geographical Information

1 Inledning

Arthur Dent vaknar upp en morgon av att en motorled ska byggas just där hans hus står.

- Men Mr Dent. Planerna har funnits tillgängliga på planeringskontoret de senaste nio månaderna.
- Visst. Så fort jag fått veta om det gick jag raka vägen för att få se dom, igår eftermiddag. Ni hade inte direkt ansträngt er för att få uppmärksamhet kring dom, eller hur. Jag menar, i stil med att säga det till nån, eller så?
- Men planerna fanns utställda...
- Utställda? Jag blev tvungen att gå ner i källaren för att få se dom.
- Där ligger utställningsavdelningen.
- Jag var tvungen att ha med mig en fackla.
- Det var väl fel på lyset.
- Det var fel på trappan också. Den var borta.
- Men ni hittade planerna, eller hur?
- Jotack, dom fanns utställda längst ner i ett låst arkivskåp som var inställt i en före detta toalett, med en skylt på dörren där det stod *Varning för leoparden*.

Ur *Liftarens guide till galaxen* (Adams, 1988)

Textutdraget ovan beskriver den lätt absurda situation när medborgaren Arthur Dent mycket bryskt ”drabbas” av den kommunala planering som han aldrig har haft en rimlig möjlighet att ta del av. Så här extremt går det givetvis inte till på våra svenska planeringskontor, utan det finns en stor förståelse för och önskan om aktivt medborgardeltagande, för att kunna ta bra beslut baserade på medborgarnas kunskap och åsikter.

Ordet *kommunicera* används i dagens retorik ibland lite slarvigt och innebär ofta i praktiken snarare *informera*; informera ovanifrån och ner i

hierarkierna. Begreppet *kommunikation* används dock i den följande texten som en metod att skapa tillgänglighet för aktörerna till planeringsprocessen och för att göra den transparent, det vill säga göra processen förståelig och tydlig. Ömsesidig kommunikation är avgörande för medborgardeltagandet. För att skapa ett deltagande som fortlever och kanske till och med växer, även efter enskilda kommunala punktinsatser, så måste planeringsprocessen kännas påverkansbar. Det är dessutom pedagogiskt mycket viktigt att samtidigt vara tydlig när processen inte kan påverkas och orsakerna till detta; då kan transparensen leda till acceptans.

Forskningen i denna avhandling tar sin början i att undersöka en metod för att med internet som kanal öppna upp och förenkla tillgängligheten till planeringsprocessen; detta för att minska risken för situationer likt den som Douglas Adams beskriver i *Lifvarens guide till galaxen*.

Planarkitekter och landskapsarkitekter arbetar med landskapet som arbetsfält; de arbetar med en dynamisk och föränderlig palett där hänsyn inför förändringar inte bara tas till kulturarv och historien i landskapet utan även till mänskliga behov av hållbara livsmiljöer för kommande generationer. Planering av hur landskapet ska användas är ett samspel mellan dåtid, nutid och framtid. Landskapet som begrepp är omfattande och har en alldeles specifik betydelse för var och en. Avhandlingen syftar inte till att hitta en enande och allmängiltig definition av ordets betydelse. Landskapet finns i avhandlingen hela tiden med som en bakomliggande faktor även om det ibland är outtalat och underförstått. Kommunikationen i planeringsprocessen av landskapet vi lever och växer i är den gemensamma nämnaren för hela den kommande texten.

1.1 Bakgrund

För precis tio år sedan publicerades en artikel skriven av en doktorand på KTH i branschtidningen PLAN som fängade mitt intresse. Artikeln hade titeln *Medborgardeltagandet i en återvändsgränd* (von Sydow, 1999) och författaren tog sin utgångspunkt i en diskussion om att synen på medborgardeltagande betraktas i ett för snävt perspektiv. Begreppet ansågs ha ett behov av att belysas från fler håll, för att vi ska få en bättre förståelse för hur medborgarnas inflytande i samhällsplaneringen ska kunna förbättras. En av anledningarna till att artikeln fängade mitt intresse var att jag kunde känna igen mig och få en nyansering av det synsätt som jag själv burit med mig. Artikeln fängade inte bara mitt intresse utan den väckte också ett intresse hos mig för att börja betrakta medborgardeltagandet på fler sätt.

I artikeln ställdes två forskningsinriktningar, statsvetenskaplig forskning och planeringsforskning, mot varandra och deras grundläggande förhållningssätt till medborgardeltagande i samhällsplaneringen jämfördes. Den senare inriktningen har jag från grundutbildningen själv mina egna rötter i. Avsikten med texten var att belysa skillnader men också att få en vidare förståelse som kan berika de båda "lägrens" perspektiv.

En av de grundläggande skillnaderna mellan de båda disciplinerna som konstateras i artikeln är synen på var den demokratiska dialogen förs och vem som initierar samtalet. Statsvetenskapen har länge studerat deltagande i de demokratiska processerna, men den har ett annat fokus på var den demokratiska dialogen förs. Den statsvetenskapliga forskningen ser enligt von Sydow (1999) att samtalet sker mellan medborgare och politiker. Det är ju så politikerna får legitimitet i sina beslut. Planeringsforskningen ser däremot att en hel del av det demokratiska vardagssamtalet sker mellan medborgare och tjänstemän. Utgångspunkten i planeringsforskningen menas vara "mer förbehållslöst att utveckla medborgarrollen så att den kan berika planeringsprocessen" (von Sydow, 1999). Medborgardeltagandet antas föra in en unik kunskap i denna process, en unik kunskap som bara medborgarna besitter. Den statsvetenskapliga debatten förhåller sig däremot något mer luttrad till medborgardeltagande och planeringsforskningens ibland romantiska bild av den aktive medborgaren och menar att vissa medborgare ser sig som konsumenter av demokrati. Denna debatt har enligt von Sydow (1999) inte sin motsvarighet inom planeringsforskningen.

Artikeln sätter fingret på en grundläggande problematik. Vår syn på medborgardeltagandet i planeringen borde kanske nyanseras. Det tycks som om den står i konflikt till hur medborgardeltagandet fungerar i praktiken.

1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar

1.2.1 Problemformulering

Formulerandet av problemställningarna för avhandlingen kan sägas ha tagit sin början i det tidiga e-deltagandeprojekt som inleddes på planeringsavdelningen i Södertälje kommun, där jag gjorde min kontorspraktik under grundutbildningen. Jag och min dåvarande chef diskuterade då vilken problematik som han upplevde omgärdade planprocessen.

Ett övergripande problem som den fysiska planeringen i kommunen drogs med var framförallt bristen på engagemang från allmänheten. Hur kunde man locka fler medborgare till att vara delaktiga i planeringen? Hur kunde man öka bredden i representativiteten bland de medborgare som

deltog? Av dem som faktiskt engagerade sig i kommunens planering och som dök upp på utannonserade informations- och samrådsmöten var persongalleriet relativt begränsat. Representativiteten bland besökarna var följaktligen inte helt tillfredställande.

Ett annat problem som uttrycktes var överklaganden från sakägarna i planprocessens sena skeden som i sin tur ansågs leda till en långsammare och därmed kostsammare beslutsprocess. Sena överklaganden upplevdes som en följd av det bristande engagemanget och representativiteten i planprocessens tidiga skeden, där förslag och idéer förankras och värden identifieras. Frågan som ställdes var hur man bättre skulle kunna nå de som berörs av planeringen tidigt i processen utöver de metoder som användes traditionellt på kontoret och som inte upplevdes tillräckliga?

Funderingarna kretsade kring hur man skulle kunna förbättra möjligheterna för kommunikationen i planeringsprocessen så att allmänheten enklare skulle kunna få tillgång till information som rörde aktuella planprojekt i ett tidigt skede. Minst lika viktigt var att planerarna på ett smidigt sätt skulle få del av den kunskap och de åsikter som allmänheten besitter, så att kunskapen kan bli en del av beslutsunderlaget. Det var helt enkelt en diskussion om hur samrådsprocessen skulle kunna förädlas för att förebygga de från tjänstemannahåll upplevda problemen.

Problematiken kring det bristande medborgardeltagandet i den fysiska planeringen är ett demokratiskt bekymmer på flera nivåer, vare sig det gäller uteblivet engagemang på grund av bristande intresse eller brist på kanaler att kommunicera med varandra. Det är inte bara de icke representerade åsikterna kring formandet av den gemensamma miljön som uteblir utan också den lokala kunskap som kan vara skillnaden mellan ett lyckat och ett misslyckat planprojekt. Nu är det visserligen tjänstemännens och de beslutfattande politikernas uppgift att försöka väga in de tänkbara synpunkter som de icke representerade skulle kunna ha, men det blir trots allt beslut som delvis fattas på hypoteser. För att få bra beslut efter den tillgängliga kunskapen och för att få tillräcklig legitimitet i de beslut som fattas behöver vi ett bredare spektra av synpunkter från allmänheten. Problemet med otillräcklig kunskap inför beslut avgränsas inte heller till de sakägare som lever här och nu utan gäller i allra högsta grad även för framtida generationer.

Det minskade deltagandet via de traditionella formerna för samhälleligt engagemang är ett faktum, men samtidigt anses samhällsengagemanget vara fortsatt stort även om metoderna och sätten för engagemang har förändrats (Amnå, 2008). Den ökande utbildningsgraden i Sverige anses till och med leda till en större efterfrågan att få vara med och påverka beslutsfattandet

(Blücher *et al.*, 2003; Henecke & Olander, 2003). En förklaring till detta är att den minskade skillnaden i utbildningsgraden mellan allmänheten och experterna leder till en ny syn där experten inte längre lika självklart uppfattas som en auktoritet (Blücher *et al.*, 2003). Frågan är då hur vi inom den fysiska planeringen kan möta efterfrågan från medborgarna att delta aktivt? Är efterfrågan att få delta reell? Finns det ett uttryckt behov av att kunna påverka beslutsfattandet? Utbudet av former för kommunikation som idag regelmässigt används i samrådsprocessen är uppenbarligen inte tillräckligt för att nå fler grupper i samhället. Men vilka kanaler ska vi använda för kommunikationen? Är internet ett alternativ?

1.2.2 Syfte och frågeställningar

Avhandlingens huvudsyfte är att undersöka internet som medel för medborgardeltagande i fysisk planering och att skapa en bild av den syn på e-deltagande som allmänhet och kommunala beslutsfattare representerar. Studien använder sig av en applikation, en så kallad webbGIS, för att göra det möjligt som deltagare att resonera och argumentera med utgångspunkt från praktiken.

Fenomenet som studeras i avhandlingen är medborgardeltagande i planeringsprocessen, eller mer specifikt den syn på medborgardeltagande som medborgare, tjänstemän och politiker uttrycker. Likaså studeras deltagarnas syn på vad det innebär när och om internet blir en kanal för kommunikation i samrådsprocessen. Vilka fördelar för tekniken med sig och vilka nackdelar kan de identifiera? Hur påverkar tekniken möjligheterna för deltagande och vad innebär det för den demokratiska dialogen?

Studien omfattar medborgardeltagande i den fysiska planeringen med stöd av internet, så kallat e-deltagande. Däremot avgränsas studien till att mer specifikt gälla användande av webbGIS för e-deltagandet.

Jag vill med studien bidra med kunskap om synen på e-deltagande som allmänhet och beslutsfattare har. Vilka behov har de av att möjligheterna för kommunikation utvecklas i den fysiska planeringen? Bidraget är också praktisk kunskap om insamling av geografisk data av ”mjuk”, subjektiv karaktär (värderingar) med en webbapplikation och vilka problem och möjligheter som deltagarna identifierar med den. Kan metoden vara ett sätt att nå en bredare allmänhet i planeringsprocessen?

En grundläggande antagande för avhandlingen är att människor vill vara aktiva i att forma samhället och att forma sin närmiljö. Ett annat antagande är att tjänstemän och politiker behöver medborgarnas lokalt anknutna kunskap, för att kunna ta bättre förankrade och långsiktigt hållbara beslut om

förändringar i landskapet. De två antagandena är inte föremål för undersökning i avhandlingen, men är förutsättningen för studien.

1.2.3 Forskningen inom e-deltagande

Medborgardeltagande med stöd av informationsteknik eller *e-deltagande* som det också kallas är ett forskningsområde som fortfarande är under utveckling. Dess form och dess kontur är än så länge relativt odefinierad. Som med alla nya kunskapsområden är bilden av forskningsfältet splittrat och teorier söks från angränsade områden och discipliner. Forskningen inom e-deltagande eller e-demokrati bedrivs av i huvudsak *statsvetare* (Åström, 2004; Ilshammar & Landsorganisationen i Sverige, 2003; Ilshammar, 2002; Barber & Amnå, 1999; Åström, 1998), *geografer* (Hudson-Smith *et al.*, 2008; Craig *et al.*, 2002; Hudson-Smith *et al.*, 2002; Al-Kodmany, 2001a; Al-Kodmany, 2000a; Al-Kodmany, 2000), *media- och kommunikationsforskare* (Macintosh & Smith, 2002) men även av *informatiker* (Ekelin, 2007; Grönlund *et al.*, 2007; Grönlund, 2001) och *organisationsvetare*. Däremot är det betydligt färre *arkitekter* och *planerare* (Wu & Isaksson, 2008; Haaren *et al.*, 2005), även om det finns exempel, som gjort anspråk på att fylla begreppen med innebörd och på att vara med i definierandet av forskningsfältet. Varför är det så? De mest representerade disciplinerna i forskningen kring e-deltagande är enligt en sammanställning av Sanford och Rose (2007) framför allt statsvetenskap (Political Science) och social och politisk filosofi (Social and Political Philosophy). Det ses av dem som en förklaring till varför forskningen kommit att handla så mycket om de politiska processerna.

En skillnad mellan disciplinernas forskning inom e-deltagande är, likt von Sydows beskrivning ovan, idén om var demokratin ”äger rum”. Sker dialogen mellan politiker och medborgare eller mellan medborgare och tjänstemän? En annan skillnad är att där de teoretiska inriktningarna mer kan observera det som sker utifrån, så kan de praktiska inriktningarna mer aktivt intervensera i empirisamlandet.

Forskningsfältet består således av två delar, en teoretiserande och betraktande forskning och en praktisk och tillämpande forskning. Min egen forskning placerar sig någonstans mellan dessa inriktningar.

1.3 Min personliga ingång

All forskning börjar som en reaktion på något, en reaktion på ett problem, ett fenomen eller en företeelse som intresserar forskaren, så till den grad att han eller hon anser det vara mödan värt att fördjupa sig för att söka en förklaring. Min egen personliga drivkraft är en nyfikenhet för de möjligheter

som modern informations- och kommunikationsteknik erbjuder och hur de kan användas i den fysiska planeringsprocessen. Trost (2005) betonar att just nyfikenheten är en dygd inom forskningen. Nyfikenheten gör att nya kopplingar kan göras mellan den egna forskningsdisciplinen till helt andra discipliner och teorilandskap, vilket i sin tur leder till att problem kan betraktas från fler håll.

Att vara landskapsarkitekt eller planerare innebär att befinna sig i en multidisciplinär värld. Samhällsvetenskap mixas med humaniora och naturvetenskap till en attraherande blandning för generalisten. Nackdelen med blandningen är att identiteten därmed inte alltid är glasklar och att vi rör oss i ett multidisciplinärt minfält av teorier där ett felsteg kan leda till en förlorad lem i akademiska debatter. Samtidigt är det en enorm styrka, förutsatt att fördelarna med att vara generalist utnyttjas rätt, nämligen att kunna låta sig inspireras och stimuleras av vitt skilda discipliners teorivärldar, för att på så sätt skapa sig en översiktlig bild över ett fenomen. Det är trots allt lättare att fastna i en grop ju djupare man gräver. Samtidigt finns givetvis en risk att generalisten endast skrapar på ytan och därmed missar viktiga ledtrådar. Svårigheten ligger i balansgången mellan djup och yta som jag i denna avhandling försöker mig på att manövrera mellan, utan att förlora alltför många lemmar längsmed vägen.

1.4 Forskarens förförståelse och bakgrund

Fenomenologin syftar till att fånga människors upplevelse av ett fenomen. Upplevelsen ska beskrivas utan att forskaren gör sin egen tolkning, för att inte riskera att själv färga resultatet. Fenomenologin introducerades i början av nittonhundratalet av den tyske filosofen Edmund Husserl. Husserl menade likt många positivisterna att den egna förförståelsen kan separeras från forskaren (Haglund, 1977). Min personliga åsikt är att det inte går att se på sig själv utifrån på ett sätt som gör att man uppnår fullständig objektivitet i forskningen. Människan gör hela tiden tolkningar av sin omvärld och drar slutsatser utifrån erfarenheter och kunskap som förvärvat längs med vägen; något annat vore befängt. Vi bär med oss våra erfarenheter som ärr och kan svårligen om ens möjligt separera oss från denna förförståelse. Forskning utförs av människor och som människor kan man inte rationellt avskärma sig från sina upplevelser utan att försätta sig i ett tillstånd av autism. Det är genom våra erfarenheter som vi växer och formas som människor.

För egen del bär jag med mig både fysiska och psykiska erfarenheter från livet som utgör linser i de "glasögon" som jag betraktar min empiri med. Däremot är det svårt att ha en sådan självinsikt att till fullo kunna förstå och

förklara hur linserna har slipats. Det enda man som forskare kan göra är att redogöra för de tankar som ligger bakom de slutsatser som görs och att försöka ge en så rättvisande bild som möjligt av det forskningssammanhang som man ingår i.

Jag är, som nämns ovan, landskapsarkitekt och har efter grundutbildningen arbetat en kortare tid utanför den akademiska sfären. Under de första åren i grundutbildningen fick jag upp ögonen för ett nytt och oerhört spännande område som uppslukade mig fullständigt – internet. Det var en alldeles hisnande känsla att ha världen framför sina fötter endast en knapptryckning bort. Lika fascinerande var det att kommunicera med människor från världens alla hörn – även om det då ibland tog en evighet. Jag såg en enorm potential i de möjligheter som erbjöds. En annan orsak till att jag hamnade inom mitt forskningsområde var ett stort intresse för den kommunikativa processen som arkitekter och planerare är en del av. Jag blev frustrerad av att det inom många läger i yrkeskåren ofta gnälldes över att de digitala verktygen inte gör det vi vill och att det sågs som ett problem; samtidigt tycktes det inte vara många som valde att vara med och utveckla verktygen och vara en del i lösningen. Dessa förutsättningar sporrade mig att via mitt examensarbete, som presenterade en tänkt informations- och kommunikationsportal för kommunens fysiska planering, formulera det som skulle bli denna avhandlings forskningsfrågor (Östlund, 2002). Det jag lärde mig från examensarbetet var framförallt att bida min tid. Teknikskiften tar tid och synen på nya tekniker tycks först behöva gå igenom tre faser: *övertro/överskattning*, *undertro/underskattning* samt *jämvikt/ekvilibrum*. Detta brukar ibland uttryckas som att människan har en tendens att överskatta nya teknikers kortsiktiga konsekvenser medan vi underskattar de långsiktiga konsekvenserna¹.

Forskare inom områden som berör människa och informations- och kommunikationsteknik (IKT) får ofta inleda sina anföranden på följande sätt, för att tydliggöra sitt förhållningssätt: ”Digital teknik kommer inte att ersätta tidigare metoder för kommunikation utan ska ses som ett komplement”. Det blir nästan till ett mantra och en stående replik som jag själv faller in i här i denna text. Enligt mitt sätt att se på teknik så är rädslan obefogad. Dessutom lär samma reaktion ha mött både radio, tv och telefoni, teknik som tillåts leva parallellt med varandra.

¹ Uttrycket lyder i original “*We tend to overestimate the effect of a technology in the short run and underestimate the effect in the long run*”. Uttrycket kallas *Amara’s Law* och sägs härstamma från forskaren Roy Amara som var ordförande för den fristående forskningsorganisationen *Institute for the Future* vilken arbetar med framtidsprognoser.

1.4.1 Reflektioner kring forskarrollen

Min avhandling speglar i mångt och mycket den kommunala tjänstemannens perspektiv på medborgardeltagande i planeringsprocessen. Det är där den har sitt ursprung. Anledningen till det är förmodligen att avhandlingen och mitt intresse för forskningsområdet har sin upprinnelse, som tidigare nämnts, i den diskussion som fördes med dåvarande planchefen Bengt Andrén på Södertälje kommun. En diskussion fördes kring hur arkitekternas kommunikation med medborgarna i planeringsprocessen skulle kunna förbättras för att på så sätt förädla processen.

Behovet av en webbtjänst för medborgardeltagande har därmed ursprungligen formulerats i ett kommunalt planeringssammanhang med ett tjänstemannaperspektiv och inte huvudsakligen som en följd av ett av medborgarna uttryckt behov. Jag inser själv i mina formuleringar att det är lätt att falla in i ett ”vi och dom”-förhållande när det gäller den fysiska planeringsprocessen; politiker/tjänsteman kontra sakägarna. När pronomenet ”vi” används i löptexten är det en omskrivning för rollen som tjänsteman och planarkitekt.

Vilken risk finns då med denna ingång i det föreliggande avhandlingsarbetet? En påtaglig risk är att behovet av nya verktyg för kommunikation i planeringen endast uttrycks ensidigt, och att medborgarna inte alls upplever situationen på samma sätt. Finns det ens en efterfrågan från medborgerligt håll till fler kanaler för kommunikation inom planeringen? För att minska risken för denna blindhet i min forskarroll, som kan relateras till min yrkesroll, har jag därför funnit det mycket viktigt att ställa frågor kring just detta; vilket behov ser man som medborgare av webbaserad kommunikation med tjänstemännen i planeringsfrågor? Upplevs dagens metoder för kommunikation som problematiska eller är det enbart en ensidig konstruktion?

Ett annat sätt att undvika att jag faller i ett mönster av en alltför naiv tilltro till medborgarnas vilja att aktivt delta i planeringen, som von Sydow (1999) diskuterar i artikeln *Medborgardeltagandet i en återvändsgränd*, är att jag har försökt att vara mycket öppen för andra discipliners teorier och förklaringsmodeller på den problematik som omgärdar deltagande i demokratiska processer.

Under mitt arbete med avhandlingen har jag blivit alltmer medveten om min roll som forskare och min yrkesbakgrund i relation till dessa frågor. Denna medvetenhet har i sin tur lett till att fokus mer och mer hamnat på medborgarnas behov. Medvetenheten har också lett till en insikt om att problematiken kring medborgarnas deltagande i planeringen har många

dimensioner och aspekter som inte kan lösas likt Alexander den store med att hugga av någon gordisk knut.

1.5 Disposition och läsanvisning

1.5.1 Disposition

Avhandlingen är indelad i fem delar. Den inledande delen (kapitel 1) introducerar läsaren till forskningsprojektet och den problematik som omger temaområdet e-deltagande i den fysiska planeringen. Introduktionen mynnar ut i en formulering av syftet och de frågeställningar som avhandlingen ska besvara. Därefter följer ett metodavsnitt (kapitel 2) som redogör för de övergripande forskningsmetoder som använts i de empiriska studierna.

Kapitel tre innehåller en genomgång av den forskning och den teoretiska förståelseram som behandlar fysisk planering och medborgardeltagande – med tonvikt på e-deltagande. Här presenteras bland annat en bild av vilka som idag engagerar sig i de demokratiska processerna, och vilka som inte gör det. Kapitlet innehåller också avsnitt om planeringsteoretiska traditioner och intåget av informations- och kommunikationsteknik i demokratin, med inriktning mot e-deltagande i den fysiska planeringen.

Nästkommande del (kapitel 4) beskriver utvecklandet av den interaktiva webbapplikationen som används i avhandlingen samt de delstudier som ingår och de specifika metoder som använts i respektive delstudie.

Den avslutande delen (kapitel 5) innehåller en diskussion kring resultatet, utifrån den teoretiska förståelseram som presenterats tidigare. Det förs också ett resonemang kring vilken forskning som ytterligare skulle kunna föra frågeställningarna framåt.

1.5.2 Läsanvisning

Arbetet med avhandlingen inleddes med en sammanläggningsavhandling som mål för att senare i processen övergå till monografin som form för avhandlingen. Två tydliga rester av den ursprungliga tanken är bilagda avhandlingstexten (se bilaga 1 och 2), nämligen de papper som publicerades i konferenshandlingarna för organisationerna *NAEP:s* (National Association of Environmental Professionals) respektive *URISA:s* (Urban and Regional Information Systems Association) årliga konferenser (Östlund, 2006; Östlund, 2005).

Citaten från referenslitteraturen är alla skrivna på originalspråk för att inte mista några språkliga nyanser. Citat från respondenter är i vissa fall

omstrukturerade till en rakare ordföljd med syfte att höja läsbarheten. Begrepp och citat i själva löptexten har kursiverats för att göras mer synliga.

Digitalt medborgardeltagande, som i avhandlingens rubrik benämns *e-deltagande*, har olika stavning i litteraturen. De två alternativen som står till buds är antingen "e-deltagande" eller "eDeltagande". Efter konsultation med *Språkrådet*, Sveriges officiella språkvårdsorgan, så beslöt jag att använda det förstnämnda. Det senare alternativet har mer karaktären av logotyp och föranleder en del stilmässiga bekymmer i inledning av meningar.

Det finns vissa ord och begrepp som man under en utbildning stöter på ett otal gånger och som efter ett tag nöts in och blir en del av ens yrkesmässiga ordförråd och begreppsvärld. *Process* är ett sådant ord. När det väl berett sig en plats i minnet har dess betydelse redan börjat blekna. Vid det laget använder man ordet utan att längre reflektera över det eller över att andra discipliner fyller begreppet med ett kanske väsensskilt innehåll. Inom den fysiska planeringen talar man om *planprocessen*; vägen mot en lagligt bindande plan för hur användandet av mark och vatten ska tillåtas få förändras över tid.

Ordet *process* har sitt ursprung i latinet och har betydelsen "förlopp" och "gå framåt" eller "komma framåt" (NE, 2009c). En process är ett förlopp som medför en förändring av något. Förloppet beskrivs ibland som ett "förfarande", "tillvägagångssätt" eller en "procedur" (SAOB, 2009b); processen får då mer betydelsen av att vara en förutbestämd väg mot ett mål. En procedur är ett inövat sätt, en metod som stegvis utförs tills dess att förändringen är genomförd.

Inom den fysiska planeringen finns det som nämns ovan en planprocess som planeringsarbetet förhåller sig till. *Planprocessen* regleras av Plan- och bygglagen som beskriver en lägsta nivå på de moment som en detalj- eller översiktsplans tillblivelseprocess måste bestå av. *Planeringsprocessen* är däremot ett vidare begrepp och påbörjas innan den formella planprocessen inleds och innefattar de steg som föregår planprocessen som till exempel idéfas.

I avhandlingstexten används begreppet *planprocess* respektive *planeringsprocess* för att särskilja mellan den formella processen som lagen föreskriver och den process som även inkluderar det informella tillvägagångssättet i en plans tillblivelse. I texten används också ordet *samrådsprocess*, vilken ingår i planprocessen och är den metod som används för att försäkra sig om att berörda parter i planprocessen blir hörda på ett tillbörligt sätt.

Ett annat problem av språklig art, som krävde konsultation av *Språkrådet* är betydelskillnaden mellan orden *teknologi* och *teknik*. I svenskan gör vi en tydligare skillnad, i jämförelse med engelskan, mellan *teknologi* som vetenskap

och de konkreta *tekniker* som blir resultatet av den. Teknologi kan även vara ett större system av tekniker. Det engelska begreppet *Information and Communication Technology (ICT)* som omfattar olika typer av teknik för att sprida information eller för att kommunicera mellan människor direktöversätts ofta till *informations- och kommunikationsteknologi (ITK)*. Om man pratar om internet som ett konkret exempel på ITK så bör man enligt Språkrådet använda suffixet ”teknik”. I avhandlingstexten används således begreppet *informations- och kommunikationsteknik*.

2 Metod och genomförande

2.1 Forskningsdesign

Forskning är ett sätt att tänka, ett sätt att systematiskt skapa kunskap om världen. Kunskapen skapas genom ett samspel där dialog förs mellan ett logiskt resonerande och upplevda observationer och iakttagelser (Graziano & Raulin, 2004). Metoderna är de vetenskapliga verktyg vi använder för att insamla forskningens råvaror, empirin.

Beskrivningen av forskningsdesignen utgår från ett antal frågor som ställs i boken *Writing your thesis* (Oliver, 2004). Svaren på frågorna syftar till att stödja berättelsen och att kortfattat klargöra det planerade tillvägagångssättet i studien. Mer fördjupad beskrivning av delstudierna följer i beskrivningen av genomförandet.

Varifrån beslutade jag mig för att samla data?

Forskningsprojektet delfinansierades av strukturfondsprogrammet Interreg som instiftades av den Europeiska unionen som ett verktyg för EU:s sammanhållningspolitik. Titeln på det dansk-svenska samarbetsprojektet var *Landskabet som ressource for sundhed og bæredygtig udvikling i Øresundsregionen*.

Ett av projektets syften var att, på lokal och regional nivå i de båda länderna, praktiskt tillämpa den forskning kring miljöpsykologi och landskapskaraktärer som bedrivs vid Sveriges lantbruksuniversitet (Grahn, 2005; Stigsdotter & Grahn, 2002; Berggren-Bärring & Grahn, 1995). Miljöpsykologi är en gren av psykologin som studerar mänskligt beteende och erfarenhet i relation till omgivningen (Bell, 1996). Omgivningen omfattar i definitionen både natur och byggd miljö.

Internetbaserad GIS beslutades vara metoden för medborgardeltagande och visualisering av landskapskaraktärerna. På den svenska sidan ingick tre sydsvenska kommuner, Burlöv, Lomma och Malmö. De uppräknade

kommunerna utgjorde således den geografiska förutsättningen för forskningsprojektet kring e-deltagande i den fysiska planeringen.

Vilken slags data beslutade jag mig för att samla?

Många av de forskningsprojekt som bedrivs kring e-deltagande syftar ofta till att i huvudsak utvärdera en teknik, en metod eller att undersöka vem som de facto gör sin röst hörd (se t ex Albrecht, 2003; Al-Kodmany, 2001a). Däremot är det ovanligare att behovet av tekniken hos parterna i planeringsprocessen undersöks. Inte heller ställs de inblandade parterna inför frågan om hur de ser på teknikens användning i demokratiska processer.

Den stora fördelen med att tillhöra en disciplin som är väldigt praktisknära och därför har en hög grad av tillämpning är att vi har analysverktyg och analysmetoder som lämpar sig väl att praktiskt använda i kommunikationen för att studera medborgardeltagande. På så vis förankras studierna i en verklighet och de behöver inte röra sig på ett teoretiskt plan. Studien kan ske inifrån och risken är därmed mindre att den enbart blir en betraktelse utifrån. Risken är däremot att vi inte ser skogen för alla träden.

De data som ansågs vara viktiga för projektets art var i huvudsak kvalitativa. Syftet med studien var att kunna göra sig en bild av synen på e-deltagande och då ansågs ett kvalitativt närmande vara det bästa, för att inte bara kunna tolka det explicit uttryckta utan även det implicit uttryckta orden mellan raderna. När studien sedan utökades till ett allt större geografiskt område öppnade sig möjligheten att komplettera med kvantitativ data, för att på så vis undersöka det faktiska deltagandet i studien efter bakgrund.

Vem frågade jag om data?

Avhandlingsarbetet kan delas in i fyra delstudier: medborgarkarta kring landskapskaraktärer (fokusgruppsintervjuer), blivande tjänstemäns syn på e-deltagande (studenter), jämförelse av tjänstemäns och studenters värdering av landskapskaraktärer samt avslutningsvis en medborgarkarta över otrygga platser (allmänhet).

I delstudie ett valdes fyra medborgarkategorier ut för att få en bredd på GIS-kartan över landskapskaraktärer. Grupperna som valdes ut representerade kategorierna ”de unga”, ”de gamla”, ”de gröna” och ”de vita”. Studien avgränsades geografiskt till stadsdelen Åkarp i Burlövs kommun. ”De unga” representerades av en grupp tretton- till fjortonåringar i en åttondeklass i Stora Dalslundsskolan. ”De gamla” representerades av styrelsen i Burlövs pensionärsklubb (SPF). Kategorin ”de gröna”, bestående av styrelsen i Åkarps scoutkår, valdes i egenskap av att vara en förening med park och natur som gemensam nämnare. Som ”motpol” till scoutstyrelsen

deltog ”de vita” som var delar av styrelsen i Åkarps gymnastikklubb; en association som inte har landskapet som gemensam nämnare. I studien ingick även en kategori som kan kallas ”kommunen”, som bestod av tjänstemän och politiker från Burlövs kommun; detta för att få en bild av båda sidornas syn på e-deltagande i planprocessen.

I delstudie två och tre deltog en klass landskapsarkitektstuderande på Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp, som representerar framtidens tjänstemän, och därmed den syn på e-deltagande som kan komma att gälla.

I den tredje delstudien deltog samma studenter som i delstudie två samt tjänstemän från Burlöv, Lomma och Malmö kommun.

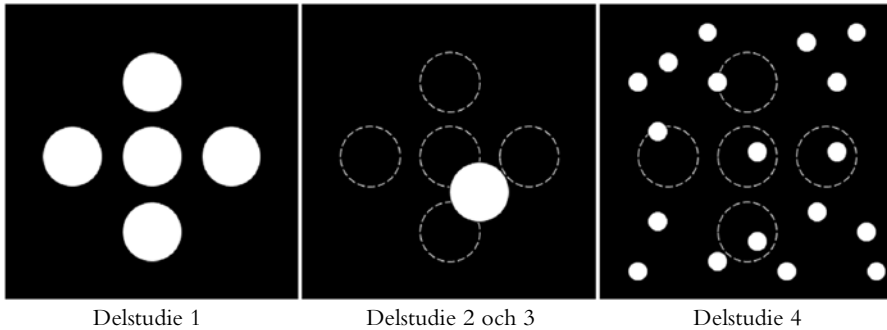
I delstudie fyra valdes en mer slumpmässig metod, för att få deltagare i studien. Studien annonserades ut i lokalpress, via kommunernas hemsidor och på anslag på folkbiblioteken. E-post skickades också ut till styrelserna i de föreningar som får kommunalt föreningsstöd och som skulle kunna ingå som remissinstans i en normal planeringsprocess. För att få en åldersmässig spridning gjordes även punktinsatser i form av informationsmöten med elevråd och pensionärsföreningar där det fanns möjlighet till detta. Utöver dessa medborgarkategorier kontaktades politiker och tjänstemän via e-post, inom de aktuella förvaltningar och nämnder som arbetar med planeringen av kommunernas fysiska miljö. Kontakt togs även med Polismyndigheten i Skåne för deltagande utifrån ett expertperspektiv gällande otrygga platser, men det ledde dessvärre inte till något omfattande deltagande.

Hur frågade jag om data? Varför använde jag den metoden?

För att som deltagare i en studie kunna besvara frågor kring synen på e-deltagande på ett trovärdigt sätt, utan att behöva spekulera, så användes ett modifierat kartverktyg på webben. I den inledande studien samlade jag information från deltagarna i semistrukturerade gruppdiskussioner, medan det i de andra studierna användes två varianter av webbenkäter.

På vilket sätt fångade jag data?

Forskningsprojektet kom i sin slutliga form att omfatta fyra delstudier som syftade till att belysa projektets frågeställningar på varierande sätt. Progressionen dem emellan handlar dels om en variation i urvalsmetod för att låta olika grupper praktiskt prova webbverktyget (se *Figur 3*) och dels om olika metoder för insamling av kvalitativa och kvantitativa data från respondenterna kring synen på e-deltagande och upplevelsen av verktyget. Den tredje delstudien syftade till skillnad från de övriga studierna till att jämföra och att problematisera ”experter” och ”icke-experter” bedömningar av upplevda värden i landskapet.

Figur 3. Principskiss över undersökningens universum för urvalet i delstudierna; från definierade strata till ett slumpmässigt urval.

Den första delstudien delades upp i två fysiska träffar med en hemuppgift däremellan. Uppgiften syftade till att låta deltagarna bekanta sig med det webbaserade kartverktyget, genom att låta dem praktiskt utföra en kartläggning av karaktärer i landskapet i hemkommunen. I den inledande träffen diskuterades deltagarnas erfarenheter av medborgardeltagande och deras syn på deltagande i allmänhet och e-deltagande i synnerhet. Samtalen spelades in på MP3-spelare, för att kunna fokusera på samtalet och inte på att hinna ta anteckningar. Deltagarna introducerades till ämnet för hemuppgiften under samtalets gång. Hemuppgiften löstes därefter i valfri miljö. Den andra träffen, som också spelades in på MP3, syftade till att ge en återkoppling till webbverktyget samt synen på e-deltagande efter det att deltagarna fått prova verktyget praktiskt.

Delstudie två, med studenterna, genomfördes på liknande sätt med ett introducerande möte, men återkopplingen samlades istället in via webbenkät.

I den tredje delstudien kartlade studenter och tjänstemän ute i fält geografiskt avgränsade delområden efter förekomsten av landskapskaraktärer. Därefter samlades data in i form av excel-ark för att sedan föras in i GIS.

Den avslutande fjärde delstudien genomfördes däremot helt och hållet via internet. Deltagarna skapade medborgarkartor av upplevda otrygga platser i utemiljö med den webbGIS som tidigare använts. Därefter fick de besvara en webbenkät med intervjufrågor.

Bad jag deltagarna om ett formellt godkännande att genomföra forskningen?

Alla deltagare som ingick i studien var informerade om forskningsprojektet och dess syften. De informerades likaså om hur insamlad data därefter skulle komma att användas. Varje förfrågan om deltagande följdes av ett antingen digitalt eller analogt följebrev. I de fall där minderåriga aktivt kontaktades,

som i delstudie ett och fyra, krävdes föräldrarnas godkännande för att låta dem delta i studien. Innan deltagarna kunde inleda hemuppgiften på kartapplikationen möttes de av ett digitalt följebrev, där de än en gång informerades om projektet. Genom deltagarnas eget aktiva godkännande (knaptryckning) av sitt deltagande och användandet av deras information i forskningssyfte fördes de därefter vidare för fortsatt medverkan i studien.

Utlovade jag några garantier om hur forskningen skulle genomföras eller rapporteras?

Deltagarna hänvisades i följebrevet till den kommande avhandlingen för rapportering av deras bidrag. Likaså förklarades att den geografiska informationen kan komma att användas av respektive kommun i den fysiska planeringen. Deltagarna utlovades anonymitet och att GIS-datat kommer att rensas på personuppgifter innan det kommer kommunerna till godo.

Hur analyserade jag datat? Varför använde jag den metoden?

Data från intervjuer och enkäter analyserades i huvudsak kvalitativt, det vill säga efter deras kvalitativa innehåll. Informationen meningskoncentrerades och kategoriserades, för att hitta kärnan i de budskap som förmedlas. Som forskarstuderande kan man ibland lite avundsjukt betrakta forskare med kvantitativ inriktning, som har tillsynes självklara metoder för att bearbeta och analysera sin empiri efter statistiska metoder. Inom den kvalitativa forskningen finns inte alls dessa självklara metoder för att dra ur information från empirin, utan man måste som Trost (2005) uttrycker det i större utsträckning använda "fantasi och kreativitet" som hjälpmedel. Denna möjlighet att arbeta kreativt är bra, men samtidigt tycks det som att det finns en rädsla i en hel del av den kvalitativa metodlitteraturen att visa på de metoder för att bearbeta empirin som finns. Kapitlen om analys som finns i litteraturen är ofta kortfattade och översiktliga. Det finns säkerligen en god tanke bakom, att det riskerar att hämma kreativiteten i analysen, men å andra sidan så är risken stor att vi upprepar misstag och att alla uppfinner hjulet på nytt. Genom att bli presenterad för förslag på arbetsgång, så har man som forskare åtminstone något att kritiskt förhålla sig till. Förmodligen är det nyttigaste för både forskningen och en själv som person att ha en avslappnad attityd till de metoder för bearbetning av empiri som finns och att använda de delar som passar för situationen.

Hur sprider jag informationen om upptäckterna?

De upptäckter som görs inom ramarna för forskningsprojektet kommer att presenteras på seminarier, möten och konferenser. Skriftligen sprids

kunskaperna via konferenspapper och kortare rapporter, men den huvudsakliga spridningen sker via den föreliggande avhandlingens text.

2.2 Fokusgruppsintervju som forskningsmetod

Fokusgrupp som intervjumetod har använts sedan före andra världskriget, och fick sitt genombrott med Paul F. Lazarsfelds och Robert K. Mertons studier i början av 1940-talet (Merton *et al.*, 1990). Metoden har även frekvent använts för marknadsföring inom näringslivet för att samla information inför t ex produktlanseringar.

Ett utmärkande drag för fokuserade intervjuer är att deltagarna har en gemensam upplevelse i bagaget eller har varit i en specifik situation; de har en gemensam utgångspunkt för intervjun (Merton *et al.*, 1990).

Anledningen att välja fokusgrupp som metod för informationsinsamling är att den kan leda till en interaktion mellan deltagarna som gör att verkliga känslor och tankar frammanas, för att på så vis få en större insikt i deras resonering (Armstrong & Kotler, 2005). Merton (1990) menar att gruppens storlek inte per automatik leder till en högre relevans i den information som gruppen genererar, men däremot korrelerar storleken ofta till en högre diversitet i åsikter.

Trots att metoden har historisk förankring så är den fortfarande i utveckling (Wibeck, 2000). Det medför att det inte finns några självklara analysmetoder, utan olika traditionella sätt används för att extrahera, vad man skulle kunna kalla "genius sermii" (diskussionernas själ). Intervju-metoden kan vara mycket användbar för att generera idéer (Esaiasson *et al.*, 2003), vilket har varit viktigt för att utveckla det webbverktyg som intervjupersonerna har fått prova i delstudierna. En fördel med metoden, jämfört med enskilda intervjuer, är att deltagarna har möjlighet att ifrågasätta varandras idéer och åsikter, vilket tvingar fram förklaringar och förtydliganden. Det leder till att det "empiriska värdet" kan bli än högre (Esaiasson *et al.*, 2003; Wibeck, 2000; Morgan, 1997). Metoden påminner i någon mån om den situation som i bästa fall uppstår i ett samråd. En nackdel med metoden är att moderatören ibland riskerar att styra diskussionen (Wibeck, 2000), men å andra sidan är det mycket svårt att undvika viss styrning och det är inte heller något unikt för intervjuformen. Det beror mycket på gruppens sammansättning och sinnesstämning hur fri diskussionen blir. En risk med metoden är att gruppdynamiska problem dyker upp, vilket givetvis får noteras och diskuteras.

Som tidigare nämnts är fokusgruppmetodiken under utveckling vilket Wibeck betonar. Det innebär att man som forskare inte har några självklara

analysmetoder utan att materialet får påverka val av metod. Wibeck tar i sin text främst upp *innehållsanalys* som en metod att undersöka de innehållsliga aspekterna på intervjupersonernas utsagor. Litteraturen skiljer inte enligt Wibeck på tillvägagångssättet att analysera en enskild intervju med en fokusgruppsintervju, utan samma arbetsgång kan användas.

En del av det praktiska arbetet med intervjustudier, som gärna underskattas, är den tid som det tar att i efterhand bearbeta materialet, för att en analys ens ska kunna påbörjas. En erfarenhet som gjordes är svårigheten och den tid det tar att transkribera intervjuerna. Transkribering innebär att intervjuer skrivs ut i text där det tydligt går att skilja de intervjuade personernas utsagor från varandra. I litteraturen diskuteras ofta storleken på fokusgrupperna och generellt brukar rekommendationen vara sex till åtta personer (Wibeck, 2000) även om Merton et al (1990) nämner tio till tolv personer. Det man inte tänker på då är det praktiska arbetet med att på inspelningarna försöka särskilja de olika personernas utsagor. Det är oerhört svårt att hålla isär rösterna. Det viktigaste är dock att gruppen inte är så stor att den hämmar deltagande i diskussionen, men inte heller så liten att den inte ger mer information än om endast en person hade intervjuats (Merton *et al.*, 1990)

För att underlätta för transkriberingen användes två tekniker. En teknik där alla personer som ingick i fokusgruppen kortfattat fick presentera sig i inledningen på samtalet, för att lättare kunna koppla röst till person, och en annan teknik där intervjuaren ibland under intervjun upprepar personernas namn i frågor och efter utsagor. Båda teknikerna var ett stöd vid transkriberingen, men problem att kunna särskilja deltagarnas utsagor uppstod delvis trots allt. Slutsatsen som kan göras med hänsyn till bearbetningen av det inspelade intervjumaterialet är att en mindre grupp är att föredra. En lösning skulle kunna vara att istället videofilma fokusgruppsamtalen, men då får man istället räkna med att kameran kan ha en hämmande effekt på diskussionen. En annan aspekt på gruppens storlek är att ju större gruppen är desto större blir personernas inbördes avstånd till mikrofonen och därmed riskerar det att bli än svårare att särskilja personernas röster åt.

2.3 Analytiskt tillvägagångssätt

Det kvalitativa materialet som samlades in i delstudierna bearbetades efter dess tematiska innehåll, det vill säga att utsagorna studerades för att se vilka gemensamma drag som uttalandena innehöll. Metoden som användes i studien för tematisering och kategorisering av empirin har hämtat drag av

Grounded Theory (GT) - den metod som utvecklades av Glaser och Strauss (1967). Inspiration hämtades även från Burnards (1991) metod som stödjer forskaren att stegvis och systematiskt bearbeta materialet så att det blir möjligt att finna essensen. För det huvudsakliga arbetet med att koda och kategorisera innehållet i de intervjuer som gjordes samt i de kvalitativa enkätsvar som samlades in användes programvara för kvalitativ analys, så kallad CAQDAS (Computer Assisted Qualitative Data Analysis Software) (Lee & Fielding, 1991). Programvarorna som användes för analysen var inledningsvis Nvivo 7 och därefter Nvivo 8. Programmen fungerar som hjälpmedel för forskaren att göra de ofta stora mängderna av data hanterbara och på så vis underlätta analyserandet av data. Då data lagras i en sökbar databas lokalt på datorn öppnas det upp för möjligheter att ställa mer avancerade frågor till det empiriska materialet, som mer omständligt låter sig göras med traditionella metoder. På så vis kan nya kopplingar göras och därmed kan ny information skapas (jämför med Geografiska Informationssystem). Det är viktigt att påpeka att tekniken inte i sig förminskar forskarens roll. Tekniken gör inga egna analyser eller tolkningar. Den är en samling verktyg som stödjer forskaren i analysen av kvalitativa data genom att låta forskaren mer effektivt lära sig från den insamlade informationen och istället använda sig av datorns kapacitet för att lättare få en överblick av empirin (Bazeley, 2007). Bazeley påvisar vikten av att dokumentera alla de tankar och uppslag som dyker upp under ett forskningsprojekt, från början till slut. Där ansluter hon sig till den grundade teorin i sin syn på forskningen och dess förhållande till teori och analys som en ständigt pågående och föränderlig process (Bazeley, 2007). Nvivo har ambitionen att vara informationsnavet kring vilket hela forskningsprojektet kretsar. All ny teknik möter kritik och det ska den väl också göra för att kunna förbättra och utveckla de delar som är mindre bra med den. Programvara för kvalitativ analys är inget undantag. Den kritik som kretsat kring programvaror likt Nvivo har enligt Bazeley (2007) haft fyra inriktningar: en oro att forskaren distanseras från sin empiri, kodning som metod får en för stor dominans över andra kvalitativa analysmetoder, en rädsla att analysen mekaniseras och närmar sig ett kvantitativt förhållningssätt samt att programvaran enbart stöder *Grounded Theory* som metod. På det senare påståendet svarar hon:

The researcher [sic!] must integrate their chosen perspective and conceptual framework into their choices regarding what and how to code, and what questions to ask of the data; software cannot do that (Bazeley, 2007).

Det är viktigt att poängtera att datorn inte är smartare än den som sitter bakom tangenterna och att mjukvaran (NVivo) tillåter full kreativitet, vilket är avgörande för god forskning. Mjukvaran i sig kommer inte att förbättra informationen som förs in i den eller annorlunda uttryckt ”Garbage In Garbage Out”. Den dagen mjukvara för kvalitativ analys börjar använda sig av artificiell intelligens² för tolkning av empiriskt material, då ska man höja den skeptiska beredskapen ordentligt.

Modellen som Burnard (1991) beskriver för stegvis bearbetning av empirin har anpassats för den aktuella forskningsstudien genom att bland annat reducera några av modellens steg som omfattar det fysiska bearbetandet av texten, det vill säga klippandet och klistrandet.

2.4 Kvalitativ analys – det praktiska arbetet med intervjuanalys

Vanligtvis brukar det praktiska arbetet med bearbetandet av det empiriska materialet inte göras synligt i forskningsrapporter och avhandlingar. Det kan upplevas som lätt frustrerande, allra helst under forskarutbildningen när det finns ett stort behov av att försöka förstå hur andra har tänkt och resonerat. Tanken med detta kapitel är att läsaren ska kunna få en något mer tydlig bild av arbetsprocessen för att hitta kärnan eller kärnorna av kunskap som döljer sig i empirin. Det är viktigt att påpeka att kvalitativ forskning inte når några fullt ut allmängiltiga sanningar, enligt mitt synsätt. Studier som omfattar människor kan aldrig nå detta mål. Människor är oberäknliga och flerdimensionella och agerar ibland till synes irrationellt. Det är inte för inte som vi har begreppet ”den mänskliga faktorn” när vi letar felkällor och söker förklaringar till oväntade resultat och beteenden. Kvalitativa studier är i allra högsta grad påverkade av det sammanhang och den kontext som de utspelar sig i och den tid vi lever i. Mänskliga kontakter och då allra helst i grupper, påverkas av mer eller mindre tydliga gruppdynamiska effekter, som inte alltid är synliga för forskaren som betraktare av en verklighet.

Analys av empiriskt material innebär ett minskande och ett reducerande av datamängden, för att kunna göra några av kärnorna synliga. Ryen (2004) påpekar att dessa kärnor eller kategorier är konstruktioner av forskaren själv och därför blir de följaktligen huvudsakligen forskarens egna. Andra analytiker hade kanske hittat andra budskap i materialet. Ett empiriskt material kan förstås på flera sätt och är beroende av betraktarens förståelse. Det väsentliga är därför att analysprocessen förklaras och utvecklas för att läsaren ska kunna göra sig en egen uppfattning om de beslut som tagits på

² Artificiell Intelligens (AI) är ett forskningsområde som inriktar sig på skapande av datorsystem som imiterar hjärnans funktioner för intelligent beteende (NE, 2008).

vägen och anledningen som legat bakom dessa beslut. Den aktuella studien har inte intentionen att nå *sanningen* utan istället *en sanning* av flera möjliga.

Metoden som används för analysen av deltagarnas utsagor är kodning. Kodande av intervjuer innebär att delar och episoder väljs ut av forskaren som betydelsebärande för studiens syfte. Med betydelsebärande menas i detta fall utsagor som innehåller information som kan tänkas vara ett stöd i besvarandet av forskningsprojektets uppställda frågor. I kodningen är det viktigt att forskaren är flexibel och inte inskränker sig till att enbart koda de för forskningsfrågorna till synes viktiga passagera, utan även andra intresseväckande utsagor. Dessa utsagor kan leda in analysen på helt andra spår än vad som i förväg kunde förväntas. En ofta använd metod för kategoriserandet av datamaterialet enligt Flick (2006) är att från teoretiska modeller i förväg formulera kategorier som det empiriska materialet sedan sorteras in under. I min studie har målet däremot varit att försöka "dra ut" kategorierna ur empirin, således ett mer induktivt förhållningssätt. Emellertid är det nog en omöjlighet att möta ett empiriskt material utan några som helst tankar, idéer eller teorier om i vilken riktning materialet rör sig. Att forskaren kan fungera som ett oskrivet blad (tabula rasa) opåverkad av teoretiska tankegångar är inte längre en allmän uppfattning (Bazeley, 2007) och det är inte heller ett särskilt rimligt antagande att det skulle vara möjligt. Om inte annat så utgör själva intervjutillfället en källa till förståelse ifrån vilken analysen sedan tar sin utgångspunkt. Man vore förmodligen inte en människa om tidigare erfarenheter och lärdomar inte påverkade ens tankar och handlingar. Kelle (1997: 4.2) går till och med så långt att han menar att det inte ens skulle vara möjligt att förstå, observera eller beskriva viktiga händelser utan tidigare kunskap. I min studie har dock inga i förväg uttalade teorier tagits till utgångspunkt för analysen.

Bearbetningen av empirin påbörjades egentligen redan med transkriberingen, det vill säga att överföra talat språk, från till exempel ljudinspelning, till skrivet språk. Intervjuerna transkriberades delvis med professionell hjälp enligt instruktion och delvis med hjälp av min mor. Övriga intervjuer transkriberade jag själv. Instruktionen var att transkribera utsagorna *ord för ord* (verbatim) samt att notera skratt och liknande. Pauser och pausers längd ansågs däremot inte vara av intresse för studiens syften. När intervjuerna väl fanns på pränt bearbetades empirin därefter i grova drag enligt följande tillvägångssätt:

Tabell 1. *Praktisk analys - från ax till limpa.*

Moment	Beskrivning
Förgranskning/ Komma i stämning	Genomläsning av transkript Jämförelse av samstämmighet mellan transkribering och ljudinspelning.
Skapa struktur (text)	Intervjutexten formateras för att visuellt särskilja de intervjuade och intervjuarens utsagor, vilket även underlättar för sökningar i Nvivo ³ . Identifiering av avgränsningar mellan de temaområden som intervjuguiden täckte.
Reducering	Textreducering: <i>rensning</i> av för studien irrelevant information, så kallad "dross" (Morse & Field, 1996) eller "slag", vilket är information som har karaktären av att vara utfyllnad. Slagtexterna sparas i ett separat dokument, för eventuell senare åtkomst.
Kodning	Fri kodning av <i>betydelsebärande</i> utsagor i förhållande till forskningsfrågorna. Utsagorna ges kortare beskrivande rubriker.
Skapa struktur (koder)	Kodade texter jämförs och kategoriseras enligt Anne Ryens (2004) iterativa metod för kategorisering genom ständig jämförelse mellan utsagorna. Kategorierna jämförs därefter med varandra för att finna kategorier av högre grad.

Bearbetandet av empirin inleddes med att de inspelade intervjuerna lyssnades igenom utifrån två utgångspunkter. Dels för att granska samstämmigheten mellan transkriptionen och den inspelade intervjun och dels för att försätta sig tillbaka till intervjutillfället, vilket väckte minnen och idéer som inte alltid antecknades i samband med intervjun. Denna genomlyssning upplevdes som mycket viktig för att fräscha upp minnet, då bearbetningen av materialet inte alltid skedde i direkt anslutning efter intervjutillfället. Likaså var det till stor hjälp för förståelsen av den transkriberade texten att läsa utsagorna högt för sig själv. Talspråket i utsagorna är inte alltid lätt att

³ För en mer djupgående beskrivning av formatering av textdokument, för att underlätta arbetet i NVivo, hänvisas till skriften *Formatting documents for NVivo, in Word XP/2003* http://www.researchsupport.com.au/Formatting_documents_for_NVivo.pdf av författaren till *Qualitative Data Analysis with NVivo* (Bazeley, 2007)

förstå enbart genom att läsa texten. Högläsningen blev ett sätt att komma närmare empirin och därmed få en bättre känsla och förståelse för materialet.

3 Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – teoretisk förståelseram

Detta avsnitt ger läsaren en introduktion till några demokratisyner som har – och har haft – stor påverkan på hur medborgarnas roll uppfattas. Avsikten är att förtydliga hur planeringen förhåller sig till dessa demokratiska synsätt.

Ibland tycks vi planerare glömma bort att vi själva är viktiga aktörer i en demokratisk process; vi kanske inte ens vill se oss som en del av politiken. Vid fördjupning i historiska planeringstraditioner, så blir det tydligt att traditionerna inte går att frikoppla från politiska strömningar och idévärldar som florerar i övriga samhället (Friedmann, 1987). Detta tål att upprepas – planering är politik. Som tidigare diskuterats finns det en skillnad inom statsvetenskaplig forskning och planeringsforskning om var det demokratiska samtalet sker och bör ske (von Sydow, 1999). Denna skillnad i uppfattning är inte bara tydlig inom forskningen, utan även i praktiken där politikerna ofta ser sig som medborgarnas självklara samtalspartner. Det följande avsnittet är även tänkt att vidga denna syn och påvisa att planerarens roll är mycket avgörande i detta samtal.

Avhandlingsarbetet tar sin utgångspunkt i vikten av att engagera och involvera dem som i sin vardag berörs av den fysiska planeringens konsekvenser. På så vis ansluter grundidén med forskningsprojektet till de deltagardemokratiska idealen från den grekiska *agoran*, som sedermera omformulerades av Jürgen Habermas (1996; 1995; 1984) i hans teorier om *kommunikativt handlande* och kom att kallas *deliberativ demokrati*⁴. Andra synonymer som används är *samtalsdemokrati* (Gilljam & Hermansson, 2003), *diskursiv demokrati* (Dryzek, 2000; Dryzek, 1990) eller *stark demokrati* (Barber, 2003; Premfors, 2000).

⁴ Även om Habermas ofta sammanknipas med begreppet *deliberativ demokrati* så kommer det ursprungligen från statsvetaren Joseph M. Bessette (1980).

Ordet ”deliberativ” har sitt ursprung från latinet och har funnits i det svenska språket sedan mitten av artonhundratalet (SAOB, 2009a). Ordet betyder ”övervägande”, ”rådslå” eller ”överlägga” (NE, 2009b); det handlar om ett beslutsfattande som föregås av eftertänksamma och lugnt reflekterande diskussioner i grupp.

Habermas teorier om det kommunikativa handlandet kan ses som ett försvarstal för det så kallade ”modernistiska projektet” och som en reaktion mot den postmoderna debatten⁵ som han ansåg övergav modernismens kamp för frigörelse (Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998); en kamp där vetenskap och teknik utgör medel för frigörelse från traditionerna. Vägen mot frigörelse går enligt Habermas resonemang genom det ostörda⁶ rationella samtalet.

Postmodernismen ifrågasatte själva grunden i Habermas teorier - tron på det rationella samtalet (Taylor, 1998). De ifrågasatte också planeringen som idé, det vill säga att vi med rationella resonemang kan planera för att skapa bättre livsmiljöer.

Nyckelbegreppen i Habermas teorier, som är grunden för den deliberativa demokratisynen, är *kommunikativt handlande* och *kommunikativ rationalitet*. En kommunikativ handling är en handling som inte styrs av självcentrerat beräkande av individuella fördelar utan där aktörernas handlingar styrs av förståelse för varandra och kollektivet (Habermas, 1995). Den inbördes förståelsen anser Habermas leder till ett samförstånd som har sin grund i en gemensam övertygelse. Förståelsen för varandra är grundläggande för att handlingarna ska kunna samordnas och därmed möjliggöra att eftersträfvade mål kan nås.

Det centrala i den deliberativa demokratisynen är tron på det *goda samtalet* som metod för att kollektivt lösa samhällliga konflikter. Habermas går så långt att han påstår att missförhållanden och problem i samhället beror på en medveten och planmässig förvrängning av samtalet och en bristande kommunikativ rationalitet.

Min uppfattning är att samhällliga patologier kan förstås som framträdelseformer för en systematiskt förvrängd kommunikation (Habermas, 1995).

⁵ Polemiken mellan Frankfurterskolans företrädare Theodor Adorno och Lyotard kan väl knappast bli tydligare än i rubriken på Lyotards publikation från 1974; Adorno as the Devil

⁶ I den engelska översättningen av Habermas *Theorie des Kommunikativen handlungs* används begreppet *undistorted communication*, vilket översatt till svenska blir *oförvanskad kommunikation* eller *oförvrängd kommunikation*. I svensk litteratur används ibland ordet *ostörd*, vilket får en något annorlunda innebörd. Jag har däremot inte lyckats hitta den ursprungliga tyska termen för att se hur den svenska översättningen förhåller sig till originalet.

Det goda samtalet som eftersträvas i den deliberativa demokratisynen präglas av rationalitet och av respekt mellan deltagarna i samtalet. Kännetecknet är en strävan efter konsensus och konfliktlösning. Det deliberativa samtalet är dock enligt Premfors och Roth (2004) ingen garanti för att samsyn inträffar. Det goda samtalet som Habermas förespråkar förutsätter att uttalanden och påståenden är begripliga, trovärdiga, legitima och uppriktiga (Alvesson & Sköldberg, 2008). Samtalet ska även vara störningsfritt för att nå sin högsta nivå av rationalitet; personliga egenskaper, maktförhållanden och samhällelig status ska inte få påverka diskussionen, utan istället ska en jämlikhet råda (Alvesson & Sköldberg, 2008). Styrkan i argumenten som läggs fram under samtalet är det som ska få styra diskussionen. I den kommunikationsteori som Habermas lägger fram gör han det grundläggande antagandet att normalformen för kommunikation är oförvrängd och opåverkad (Habermas, 1995). Den deliberativa kommunikationen kännetecknas av fem ingredienser (Englund, 2004):

- Skilda synsätt ställs mot varandra och argument ges utrymme
- Samtalet är tolerant och visar respekt för varandras åsikter och varandras argumentation.
- Det finns en strävan att komma överens, att nå konsensus.
- Auktoriteter och traditionella uppfattningar får ifrågasättas.
- Samtalen sker utan att modereras av någon⁷.

Habermas delar in sociala handlingar i två kategorier: *kommunikativt handlande* och *strategiskt handlande*. Den *systematiskt förvrängda kommunikationen* sorteras in under strategiskt handlande och kallas för *omedvetet vilseledande* till skillnad från *medvetet vilseledande* eller *manipulation*.

Dryzek (1990) ställer diagnosen att dessa *samhälleliga patologier* eller *political ills*, som han själv uttrycker det, beror på en tillbakagång av rationalitet. Dryzek tror liksom Habermas på samtalet som form för att lösa samhälleliga problem. Dryzeks ordination mot den ställda diagnosen är stora doser av *diskursiv demokrati* för att råda bot på den ensamrätt på rationalitet som han menar att bland annat politiska institutioner anser sig ha (Dryzek, 1990). Att införa diskursiv demokrati är enligt honom att demokratisera rationalitetsbegreppet.

⁷ Englund har bakgrund som professor i pedagogik och hans kapitel sätter det deliberativa samtalet i en skolkontext. Den sista punkten är i original formulerad som att samtalet ska ske utan direkt "lärarledning", vilket jag omtolkar till "moderator" för att punkten ska bli mer generell.

Habermas teorier om deliberativ demokrati fick sitt genombrott i Sverige framförallt under 1990-talet. Ursprunget anses av Premfors och Roth (2004) härstamma från den demokratidiskurs som rådde i USA under 1990-talet för att därefter sprida sig internationellt. De planeringsteoretiska debattörerna (Forester, 1999; Healey, 1997; Innes, 1995; Sager, 1994; Friedmann, 1987 m.fl) såg i Habermas teorier en ny tid och nya argument för att skapa ett samhälle där medborgarna engagerades aktivt i samhällsplaneringen. Forester (1989) menade att planeringen skulle omsättas praktiskt i Habermas begrepp kommunikativ handling genom omfattande och djupgående kommunikation och argumentation, för att planeringen ska kunna vara en del i utvecklingen mot ett mer rättvist, moraliskt och välmående samhälle. Planering och design genom dialog var sättet att tillsammans skapa mening – ”making sense together”. Ett skifte i synsätt, ett paradigmskifte ansågs vara på frammarsch som kopplade samman teori och praktik på ett sätt som inte tidigare gjorts (Innes, 1995). Planeringsprocessen skulle nu vara ett interaktivt skapande av kunskap tillsammans med medborgarna.

Because planning is the guidance of future action, planning with others calls for astute deliberative practice: learning about others as well as about issues, learning about what we should do as well as about what we can do. (Forester, 1999)

Konsensuskapande samtal mellan människor ansågs vara källan till förändring av den översiktliga planeringen och det bästa sättet att approximera allmänhetens intresse i besluten (Innes, 1996). Habermas begrepp *kommunikativ rationalitet* har senare omtolkats för att metodiskt kunna tillämpas i den fysiska planeringen. Innes (1996) delar in det deliberativa gruppsamtalet i planeringen i fyra delar: identifiering av intressen och överenskommelse av gällande fakta som beslut ska fattas på; utveckling alternativa lösningar; utveckling av kriterier för val av lösning; beslutsfattande i konsensus.

Vikten av samtalet för en demokrati betonades vilket för den fysiska planeringen översattes till begrepp som *participatory planning* (Forester, 1999), *community participation* (Sanoff, 2000), *communicative planning* (Healey, 1997; Sager, 1994; Forester, 1989) och *collaborative planning* (Innes & Booher, 1999; Healey, 1997).

Andra teoretiker intar en mer kritisk ställning till det praktiska användandet av och tron på kommunikativ rationalitet (Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998) och menar att den står i motsats till hur det mänskliga

psyket fungerar. Det grundläggande antagandet i ett deltagardemokratiskt samtal - att alla delar samma vilja att nå konsensus - håller inte anser man.

”[...] why should consensus among all those attending [the discourse arena] be regarded as a positive attribute when clearly different agendas and different objectives form the very essence of the planning argumentation process?” (Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998)

Den franske filosofen Jean-François Lyotard menar att Habermas inriktning mot konsensus som mål för det deliberativa samtalet för att nå legitimitet är fel väg mot framgång:

Is legitimacy to be found in consensus through discussion, as Jürgen Habermas thinks? Such consensus does violence to the heterogeneity of language games. And invention is always born of dissension. (Lyotard, 1984)

Som med alla teorier kan man välja två förhållningssätt; antingen tolkar man teorin bokstavligt, och riskerar då att bli gruvligt besviken när det visar sig att teorin inte fullständigt klarar av att beskriva världen på ett riktigt sätt, eller så väljer man att se teorin som en inspiration och en idé om ett förhållningssätt, väl medveten om att den innehåller brister och svagheter. Därmed inte sagt att teorier inte ska kritiserars för dess svagheter, för de ska de. Teoriernas svagheter ska belysas just av den anledningen att det finns uttolkare av dem som väljer det bokstavliga förhållningssättet.

Habermas syn på människan är att hon kan bortse från egna och andras tillkortakommanden och rationellt kan koppla bort irrationella känslor i ett deliberativt samtal. Människan är mer komplex än så. Och vem bedömer bäst vad som är rationellt för en själv i en given situation. Däremot anser jag att Habermas visar på en viktig grundinställning för samtalet och respekten för varandra och varandras ståndpunkter; en respekt som är nödvändig i den fysiska planeringen.

Avhandlingens underliggande grundantagande är att det finns ett stort värde för samhällsplaneringen att medborgarnas åsikter om sin egen närmiljö kommer de fysiska planerarna tillgodo i beslutsprocessen. Vi kan inte vara utan informationen helt enkelt.

3.1 Planeringsteoretisk bakgrund

Inom det teorilandskap som omfattar det vi menar med planering, har teorier formulerats under lång tid och fler kommer att formuleras framöver.

Deras gemensamma mål är att ge idéer till hur vi skapar planer som ska ge oss en föreställning om en oviss framtid. Den huvudsakliga skillnaden dem emellan är hur teoriernas upphovsmän anser att vi bäst skaffar oss kunskap om befintliga parametrar och förutsättningar och om ännu okända villkor för planeringen, som vi med olika grad av sannolikhet kan förvänta oss eller anta. Skillnaden ligger också i den tid och det sammanhang de är sprungna ur, vilket speglas i de synsätt de har på tillvägagångssätten för kunskapsinsamlingen. Bilden av det teoretiska landskapet är splittrad och otydlig (Allmendinger, 2002) vilket leder till att det inte finns en klar uppfattning om planeringsteorins utveckling (Khakee, 2000).

3.1.1 "Theory in, theory of and theory for planning"

Planeringsteorier kan kategoriseras på många sätt. Ett sätt att dela in det planeringsteoretiska landskapet lanserades av Andreas Faludi under det tidiga sjuttioalet där fältet ansågs bestå av två inriktningar, två typer av teorier; *substantive theories in planning* och *procedural theories of planning* (Faludi, 1973). McConnell utökade typologin med ytterligare en inriktning, för att bättre kunna beskriva teorilandskapet; *social theories for planning* (McConnell, 1981).

Substantiella teorier, eller teorier om innehåll, handlar om de variabler och de fakta och förhållanden som bygger upp vår kunskap om omgivningen; den kunskap som vi sedan baserar våra beslut på (Murphy, 2005; Faludi, 1978). Teorier kring planeringsprocessen, procedurala teorier, är aktivitetsorienterade och handlar i denna uppdelning om hur man metodologiskt ska gå tillväga och hur man organiserar problemlösandet när man planerar; hur man får kunskap som man sedan agerar på. Faludi (1973) ser teorier kring planeringsprocessen som ett sätt för planerarna att förstå sig själva och det sammanhang som de ingår i. De procedurala teorierna beskriver också hur kunskapen som förvärvas i processen kan användas för att lösa konflikter i synen på markanvändandet (Murphy, 2005). För att lösa problem som planeringen ger upphov till behövs de båda teoretiska inriktningarna; det finns ett beroendeförhållande dem emellan.

[...]every effort to solve problems involves substantive knowledge about the variables involved, and procedural knowledge for going about tackling the problem. [...] procedural planning theory forms the necessary basis for the application of substantive knowledge without, of course, pre-empting the contribution of the latter. (Faludi, 1978)

Planeringens sociala teorier fokuserar på varför samhället och planeringen är som det är och hur det ska förändras i framtiden (McConnell, 1981).

Teorierna kan vara förklarande och ge en beskrivning hur situationen är, eller så är teorierna normativa och försöker ge förslag till hur planeringen bör ske för att vi bättre ska kunna nå mål som vi sätter upp för samhället.

Faludis (1978; 1973) inställning är dock att fokus för planeringsteorin är och ska vara själva organiserandet av de processer som syftar till att lösa planeringsproblem och inte teorier kring de fakta som planeringen grundar sina beslut på. Anledningen till detta är, enligt Faludi, att mängden kunskap som behövs för att ta adekvata beslut när det gäller planeringen av markanvändandet inte kan rymmas i en person (planerare) eller en myndighet. Vidare menar han att även om så vore möjligt så överskrider ändå mängden information den kapacitet som de som satts att lösa problemet har. Faludis inställning till planerarnas begränsade förmåga till informationshantering och informationsbearbetning antyder att stöd måste sökas utifrån för att mäta av uppgiften. Samtidigt menar Allmendinger (2002) att teoriernas uppfattning var att procedurerna skulle vara "the business of planning and planners". Den tidigare systemteoretiska och rationella synen på planering rymde inte andra aktörer.

Faludis uppdelning av det planeringsteoretiska landskapet, i de tidigare beskrivna kategorierna har ifrågasatts och kritiserats för att förenkla alltför mycket och för att vara "apolitisk" och "teknisk" (Allmendinger, 2002).

Mitt avhandlingsarbete hamnar i huvudsak inom teoriområdet procedural theories of planning; hur man går till väga vid planering. Teoriområdet är inriktat mot en praktisk tillämpning och de har ofta ett normativt syfte, det vill säga att teorierna har till uppgift att tala om hur planeringen *bör* gå till eller åtminstone ge en uppfattning om hur planeringen *skulle kunna* gå till.

Allmendinger (2002) gör ett viktigt påpekande att sammanhangen som planeringsteorierna vuxit upp i är mycket viktiga för förståelsen av dem. Teorier är aldrig objektiva beskrivningar av verkligheten utan ska snarare betraktas som delar i en större diskurs. Inte heller är teorierna immuna mot påverkan från makten. Teorierna består av tillfälliga och politiska element (Allmendinger, 2002). Det är därför viktigt att vara medveten om denna dimension när planeringsteorier betraktas.

3.1.2 Planeringens traditioner

John Friedmann (1987) gör i sin bok *Planning in the public domain: from knowledge to action* en planeringsteoretisk historiebetraktelse som beskriver teorierna och de discipliner som de har sitt ursprung i. Friedmann identifierar fyra stycken kategorier av teorier eller som han kallar dem - *planeringstraditioner*. De teoretiska traditionerna är enligt Friedmann: *Planning as Social Reform*, *Planning as Policy Analysis*, *Planning as Social Learning* och

Planning as Social Mobilization. Traditionerna har alla olika syn på hur kunskap ska förvärvas i planeringsprocessen och vem som ska bidra med den. Medborgarnas delaktighet i planeringen är som starkast i de två sistnämnda traditionerna, medan de två förstnämnda traditionerna kan kopplas till den rationella modellen för planering. Friedmanns förtydligande sätter teorierna i det historiska sammanhang de är sprungna ur, vilket ger betraktaren större förståelse för traditionerna. Enligt Khakee har Friedmann gjort en viktig insats genom att han påtalar vikten av att se planering som en inlärningsprocess, en pedagogisk uppgift att lära sig att samarbeta, skapa gemensamma intressen och att respektera varandra (Khakee, 2000).

En jämförande forskningsstudie av två sydsvenska vägprojekt visar att god transparens i ett projekt också leder till bättre acceptans av förslag än projekt där planeringsprocessen varit mer sluten. Det projekt i studien som hade en mer omfattande och mer djupgående ansats att informera och kommunicera i båda riktningarna och som tidigt under projektiden bjöd in medborgarna till samtal hade en bättre pedagogisk effekt, vilket resulterade i färre klagomål (Hylmö, 2005).

Hylmö och Skärbäck (2003) visar också att planeringsdokumentet kan ha en pedagogisk effekt som ett *lärandedokument*, genom att på ett transparent sätt visa och förtydliga hur informationen utvecklas från grundläggande data över värderingar till syntes och därefter till beslutsunderlag.

Inom traditionen *Planning as Social Reform* betonas en rationell planeringsmodell som kontrolleras uppifrån, vilket medför att medborgarna, de som besluten direkt berör, inblandas i planeringsprocessen i lägre grad. Staten har rollen som samhällets vägledare och uppfostrare och målet är att finna sätt att institutionalisera samhällliga funktioner för att staten ska kunna agera mer effektivt. Traditionen har en stark tro på vetenskap och ser på planering som en vetenskaplig uppgift, vilket leder till att politiker och vanliga medborgare som inte anses tillräckligt informerade och utbildade i frågan hålls utanför planeringsprocessen. Traditionen andas ett visst mått av pragmatism, där målet är viktigare än vägen dit. Sett i ett historiskt mellankrigsperspektiv är det kanske lättare att förstå synen på en mer pragmatisk planeringsmodell när världen stod inför den dittills mest omfattande uppbyggnadsfasen i världshistorien.

Planning as Policy Analysis tog sin form efter andra världskriget och influerades av teorier kring stora organisationers beteenden och hur de kan förbättra sin förmåga att ta rationella beslut. Traditionen har ett tekniskt förhållningssätt till planering och använder sig av analysmodeller och simuleringar för att "beräkna" planeringen. Planerarna ser sig som tekniker och menar att de genom att använda vetenskapliga teorier och matematiska

beräkningar kan nå optimala förhållanden. De försöker hellre nå sina mål med en dålig beräkningsmodell än att omfatta den oberäkneliga, mänskliga faktorn i beslutsprocessen.

Planning as Social Learning syftar till, till skillnad från de ovan nämnda traditionerna, att överbrygga motsättningarna mellan teori och praktik eller kunskap och agerande. Traditionen betraktar planeringen som en inlärningsprocess

Planning as Social Mobilization är en planeringstradition som är samtida med *Planning as a Social Reform*. Traditionen är influerad av bland annat marxismen och kännetecknas av en tro på kollektivt handlande och initiativtagande underifrån, till skillnad från de två förstnämnda traditionerna som ser staten som initiativtagare till förändring. Vetenskapen har inte samma starka ställning inom traditionen utan planeringen ses snarare som en politisk fråga.

3.1.3 Planeringsteoretiska brytpunkter

Ett annat sätt att se på det planeringsteoretiska landskapet är att studera brytpunkter, eller kanske än starkare, paradigmskiften, som har haft en avgörande påverkan på diversiteten i teorilandskapet.

Filosofen och vetenskapshistorikern Thomas S. Kuhn lanserade i början av sextioalet sin teori om vetenskapens historiska utveckling genom skiften i teoretiska synsätt (Kuhn, 1997). Han menade att vetenskapen inte utvecklas linjärt eller evolutionärt genom gradvis ackumulering av empiriskt baserad kunskap, utan istället sker utvecklingen stötvist genom tankemässiga revolutioner, eller paradigmskiften, där gamla synsätt ersätt med nya.

[...] for Kuhn, paradigm changes are fundamental shifts in people's view of the world; that is why he describes paradigm shifts as revolutionary. (Taylor, 1998)

Kuhns teorier fick ett otroligt genomslag, mer än vad han själv hade förväntat, och har sedan publicerandet 1962 använts som förklaringsmodell inom ett flertal discipliner inom forskningen.

Allmendinger (2002) delar in de planeringsteoretiska förhållningssätten i en före och efter punkt. *Före* innebär att teorierna kan kopplas till positivismen, det vill säga att de representerar ett synsätt där det anses att fakta går att skilja från värderingar. Posivismen har sin grund i det naturvetenskapliga sättet att förhålla sig till kunskap. *Positivismen* nådde sin höjdpunkt under 1960-talet, för att därefter bli alltmer ifrågasatt för de misslyckanden som man ansåg den vara skyldig till (Allmendinger, 2002). Under sjuttioalet

växte kritiken mot den kommunala planeringen i Sverige och det ansågs att planering efter prognoser inte var tillräcklig (Khakee, 2000). "Social ingenjörskonst" användes som nedsättande benämning på sättet att bedriva planering som man menade brast i sin förmåga att ta emot medborgarnas kritik och var alltför intresserad av detaljreglering. *Post-positivismen* blev svaret på de tillkortakommanden som man ansåg att positivismen var grunden till. Nu sökte planeringsteorierna inte längre universella sanningar eller försökte inordna mänskligt beteende efter generella regler (Allmendinger, 2002).

Planeringsteoretikern och praktikern Patsy Healey (1997) identifierar tre kategorier av planeringstraditioner som varit rådande historiskt. *Economic planning* grundar sig på en syn där planeringen ska syfta till att upprätthålla en effektiv och växande produktion och distribution, för att bevara välfärdsstaten. Den ekonomiska planeringstraditionen är enligt Healey "a vivid expression of the materialist and rationalist conception of a planned social order" (Healey, 1997).

Den andra planeringstraditionen, *physical development planning*, har sitt ursprung i de utopiska idealbilder av städers utformning och funktion som arkitekter och ingenjörer skissade som en reaktion på de dysfunktionella städer industrialismen ansågs vara orsak till. Nu skulle städerna istället stå för hälsa, skönhet, ekonomi och bekvämlighet.

Den tredje traditionen som Healey identifierar är *policy analysis and planning* och handlar om att hitta metoder för att bättre och effektivare nå de mål som samhället ställer upp. Traditionen har sitt ursprung i USA och växte fram ur ett behov av att skapa effektivare och verksammare myndigheter. Healey menar att effektiviserandet av planeringsmyndigheterna i vissa fall kunde ses som *marknadsanpassningar* inom den offentliga sektorn (Healey, 1997). Under sextioåret började synen på medborgarnas roll i planeringsprocessen att förändras. Dels började planerarna själva komma till insikt om att medborgarnas kunskaper kunde vara ett stöd för att skapa effektivare processer och dels började även medborgarna själva bli medvetna om sina möjligheter att påverka planeringen, eller kanske snarare bristen av möjligheter att påverka planeringen. Under denna tradition väcktes således tanken om medborgarnas deltagande som ett led i effektiviserandet av myndigheternas arbete.

De tre traditionerna som Healey presenterar leder fram till en fjärde tradition under utveckling, nämligen *Communicative planning* eller som hon själv betitlar sin bok: *Collaborative planning*. Traditionen betonar en kommunikativ och tolkande komponent i planeringen.

Om man jämför de planeringstraditioner som Friedmann respektive Healey identifierar så har de många likheter. En skillnad dem emellan är däremot att Friedmanns traditioner mer handlar om synen på vem som besitter kunskapen som planeringen baserar sig på, medan Healeys traditioner mer handlar om planeringens mål.

3.2 Demokrati och deltagande – en introduktion

Demokrati och medborgarnas roll i styret av samhället har diskuterats sedan antikens Grekland (Dahl, 1999). På den tiden var demokratin avgränsad till så kallade stadsstater vilka hade både en geografiskt och befolkningsmässigt mycket begränsad storlek. Den representativa demokratin har sitt ursprung i antikens Rom som ett sätt att administrera demokratin när den vuxit ur sin grekiska stadsstatskostym, även om den faktiska representativiteten ibland var skenbar (Dahl, 1999). Den grekiska direktdemokratin som styrelseform blev alltmer opraktisk vartefter städernas befolkning ökade i antal. Lösning-en blev, som sedan skedde i Rom, att politiska representanter valdes för att föra befolkningens talan. Synen på medborgarnas roll i demokratin har sedan antiken och fram till våra dagar svängt från den ena extremen till den andra.

Statsvetaren och politiske teoretikern Benjamin Barber⁸ (2003) delar in de demokratiska idealen i två kategorier; antingen är idealen *tunna* (thin) eller så är de *starka* (strong). De beskrivande adjektiven relaterar till idealens förhållningssätt till medborgarnas roll i styret. I Barbers definition är den representativa demokratin en tunn demokrati medan den starka demokratin ses som ett sätt att leva, en livsstil som innebär att politiken inte skiljs åt från människors vardag.

It [theory of strong democracy] envisions politics not as a way of life but as a way of living [...] (Barber, 2003)

Premfors (2000) ansluter sig till Barbers indelning och utökar med ytterligare en demokratisyn, den snabba demokratin. Den *tunna demokratin* räknas till den liberala synen där individens eller kanske framför allt familjens frihet och intressen starkt betonas och där civilsamhället i minsta möjliga mån tillåts styra och begränsa individens frihet; kollektivet har en under-ordnad roll relativt individen. Däremot får inte individens handlingar påverka och begränsa andra individers frihet och förmåga att tillvarata sina intressen (Premfors, 2000). Statens uppgift är att se till att individens friheter och

⁸ Benjamin Barber var tillsammans med Erik Amnå redaktör i rapporten *IT i demokratis tjänst*; den åttonde forskarvolymen i den svenska demokratiutredningen.

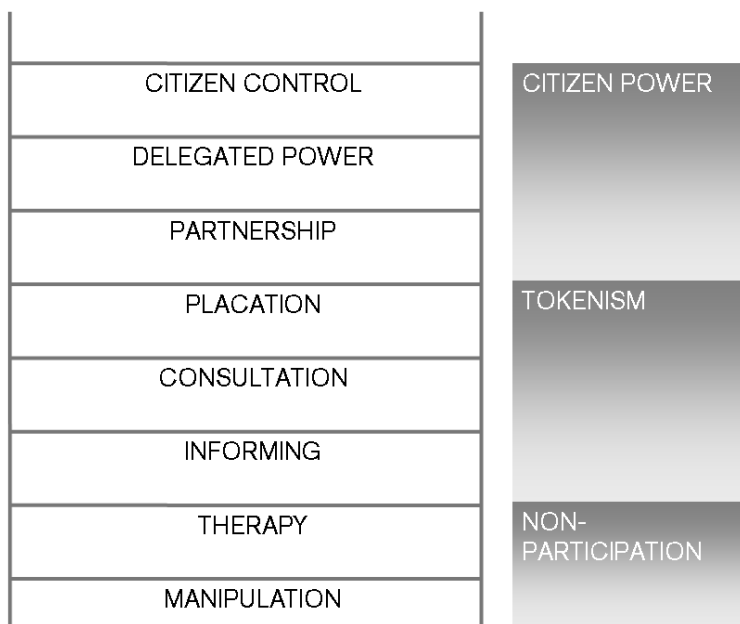
rättigheter inte begränsas och att reglera så att så inte sker. De två grundläggande principerna för den tunna demokratisynen är att individens själv bäst känner sina intressen och behov och att alla individer är likvärdiga och jämlika i politiken (Premfors, 2000). Argument som förs inom den tunna demokratisynen för att försvara en representativ demokrati gentemot andra former av styrelseskick är att medborgarna saknar den kompetens som anses behövas för att ta välövervägda och välgrundade beslut (Premfors, 2000). Medborgarna anses också sakna intresse för att aktivt engagera sig i politiken. Följden är att det därför blir nödvändigt med ett representantskap.

I den *snabba demokratin*, som är Premfors bidrag till Barbers kategorisering av demokratisyner, har kollektivet en starkare ställning i relation till den tunna demokratin. *Underifrånperspektiv* är den snabba demokratin paroll; initiativ ska komma från *gräsrotterna*.

Vanliga människor besitter minst lika mycket klokskap som eliten och har dessutom mer och bättre kunskap om det som politiken egentligen bör handla om, nämligen vardagslivets villkor för vanligt folk. (Premfors, 2000)

Bilden av den snabba demokratin inställning till de som har makten (eliten), som Premfors målar upp, präglas av stor skepsis. Politikernas uppgift är att jämlikt fördela elitens privilegier.

Den *starka demokratin* har enligt Premfors sin utgångspunkt i att människan är i grunden en social och politisk varelse som vill engagera sig. Vägen för demokratin är samtalet som form för att rationellt bearbeta problem och som mynnar i konsensus. Den starka demokratin bygger på Habermas kommunikativa rationalitet. Idealet för Premfors är den direkta demokratin, medan den representativa demokratin är ett nödvändigt ont.

Figur 4. Ladder of Citizen Participation (Arnstein, 2003; Arnstein, 1969).

En av de mest citerade artiklarna som behandlar och diskuterar medborgardeltagande är Sherry R. Arnsteins⁹ (Arnstein, 2003; Arnstein, 1969) *A Ladder of Citizen Participation*. Artikeln kom till i en tid som präglades av stort medborgerligt politiskt engagemang och ett ifrågasättande av de auktoriteter som i mångt och mycket stod för beslutsfattandet. Bohm (1985) kallade dessa ifrågasättande medborgare för ”motborgare” och deras nya förhållningssätt till auktoriteterna resulterade i aktionsgrupper och byalag som organiserade medborgerligt motstånd. ”Planerarprofessionens fristående och oberoende ställning” började kritiserars (Strömngren, 2007). Det var en brytningstid mellan ett positivistiskt och expertstyrt förhållningssätt till planering och ett mer deltagardemokratiskt förhållningssätt med en önskan att som medborgare i högre grad kunna påverka besluten (Allmendinger, 2002). Enligt Arnstein är medborgardeltagande synonymt med ”medborgar-makt”, där makten omfördelas från dem som har makt till dem som är utan, nämligen medborgarna.

⁹ Arnstein var verksam vid det amerikanska forskningsinstitutet Community Development Studies for the Commons vid tiden för publicerandet av hennes mycket välciterade artikel.

It [Citizen Participation] is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future (Arnstein, 1969).

Arnstein visualiserade deltagandet i form av en metafor, en stega (*a ladder of participation*) där vart steg uppåt leder till en högre nivå av medborgardeltagande. På toppen av stegen placerar hon ”medborgarmakt” (citizen power) som innebär att medborgarna definierar problemen och de sedan tar beslut om hur de ska lösas. Makten har överförts från beslutsfattarna till medborgarna. Idag är kanske inte frågan så mycket vem som har makten utan hur man ska underlätta demokratin så att fler får större del av maktutövandet. Ett syfte med hennes typologi av omfördelning av beslutsmyndighet var att provocera för att uppmuntra till en mer upplyst dialog om innehållet i det, enligt Arnstein, i många fall tomma begreppet *medborgardeltagande*.

Retoriken i Arnsteins artikel visar också tydligt att all forskning, inklusive denna avhandling, är barn av sin tid och påverkas av den samtid som den blir till i. Inte desto mindre har Arnsteins *Stega* haft stor betydelse för forskningen kring medborgardeltagande och synen på praktiserandet av detsamma. Stegen som hon beskriver har alltsedan dess omformulerats och omstöpts (Kingston, 2002; Smyth, 2001; Wiedemann & Femers, 1993; Connor, 1988), för att passa i ett flertal sammanhang. Arnsteins artikel var en reaktion på bristen på medborgardeltagande i planeringsprocessen i USA. Hon kritiserade den amerikanska planeringsprocessen för att enbart låta medborgarna delta symboliskt i processen och att deras reella möjligheter att påverka beslutsfattandet i verkligheten var små. Likaså kritiserade hon den retorik och de förskönande omskrivningar kring medborgardeltagande som hon menade användes för att rättfärdiga maktutövandet. Arnstein använde stegen som metafor för att förenklat beskriva de av henne definierade olika nivåerna av medborgardeltagande. Stegen består av åtta nivåer (se *Figur 4*) som sträcker sig från ”Manipulation” (inget inflytande) till ”Citizen Power” (reellt inflytande). Nivåerna av inflytande kan därefter delas in i tre övergripande kategorier, ”Non-Participation”, ”Tokenism” (symboliskt inflytande) och ”Citizen Power” som är den högsta graden av medborgarinflytande. En grundläggande faktor för medborgardeltagande är att det måste följas av en omfördelning av makt.

[...] participation without redistribution of power is an empty and frustrating process for the powerless. It allows the powerholders to claim that all sides were considered, but makes it possible for only some of those sides to benefit (Arnstein, 1969).

Om man applicerar Barbers klassificering på Arnsteins steg, så skulle den *tunna demokratin* motsvaras av det som Arnstein benämner *Tokenism* medan den *starka demokratin* istället motsvarar *Citizen Power*.

Kritik som framförs mot Arnsteins teorier menar att hon i sin analys av makten tar för givet att Citizen Power eller självstyre självklart är den mest önskvärda lösningen (Delshammar, 2005). Frågan som självstyre bland annat väcker är hur man får legitimitet i den grupp som ska styra istället. Hur kan man garantera att omfördelningen av makt inte bara leder till att en *elit* ersätter en annan? En fördel som Delshammar (2005) ser med självstyre, när det gäller parkförvaltning, är att det kan leda till omprövning av gamla metoder och att ny kunskap kan erhållas om behov och användning. Delshammar visar att deltagandet även omges av en problematik som måste uppmärksammas och framförallt diskuteras. Connor (1988) menar att medborgardeltagande givetvis är vällovt, men det har ibland sitt pris i form av bristande förmåga till kollektiv problemlösning.

When its [citizen participation] many and diverse practitioners start to discuss alternative approaches to specific issues, the result sometimes resembles the Tower of Babel, with all busy builders quite unable to communicate with one another. (Connor, 1988)

Khakee (1999) belyser i sitt kapitel i demokratiutredningens forskarvolym *Medborgarnas erfarenheter* likaså den problematik som finns kring medborgerligt deltagande.

Så är det med medborgerligt deltagande; det är bra för demokratin, men inte för effektiviteten. Medborgarmedverkan förlänger planeringsprocessen och således ökar kostnader för både beslutsfattande och genomförande av besluten (Khakee, 1999).

Eller annorlunda uttryckt:

The idea of citizen participation is a little like eating spinach; no one is against it in principle because it is good for you (Arnstein, 1969).

Socialpsykolog Kerstin Ögren (2001) fastslår redan i titeln på sin bok *Demokrati – en process som tar tid* att just tiden är en viktig faktor för att den demokratiska processen ska kunna fylla sin funktion. Hon menar att dagens organisationsformer är strukturerade för ett tekniskt rationellt förhållnings-sätt, vilket inte tillåter den tid för eftertanke som hon ser är en grund-förutsättning för demokratin. Istället bör ett ”omsorgsrationellt”¹⁰ förhåll-ningssätt eftersträvas, där det tas tid att lyssna till varandra. Genom att ta varandra på allvar och att lyssna kan vi känna empati för varandra och därmed kan vi fokusera på att finna lösningar som ser till helheten och inte bara kortsiktigt reagera på symtom.

Beslutsfattare måste våga ta sig själva på allvar – först då kan de också ta andra människor på allvar (Ögren, 2001).

Genom lyssnandet vilar våra beslut på så sätt på en säkrare grund. Ögren förespråkar således ett jämbördigare förhållande mellan beslutsfattare och allmänheten som hon menar ledar till en ökad känslighet i planerings-processen, en ökad känslighet och förståelse för varandras ståndpunkter.

Platon å sin sida avfärdade demokrati som de ”odugliga herravälde” och menade att den som vet bäst också ska styra (Dahl, 1999). Den ståndpunkten väcker frågan om huruvida vi kan vara säkra på att de som ska veta bäst verkligen gör det eller finns det tillfällen när de ”odugliga” vet bättre och gör bättre än de som ska veta bäst. Ytterligare en fråga som blir aktuell är om vi kan vara säkra på att de som ska veta bäst även handlar bäst och för vem. När kan vi vara säkra på att de som Platon kallar för odugliga faktiskt vet bäst? När är det effektivare att fråga massan än att fråga de enskilda experterna? Frågorna är inte helt enkla att besvara även om det görs försök till detta inom vetenskapsgrenen *Collective Intelligence* (CI)¹¹. Ett aktuellt exempel som aktualiserar och ifrågasätter Platons idéer kring demokrati är den globala finansiella kris som under hösten 2008 drabbade ett flertal av världens länder. Det är visserligen ett flertal samverkande och förmodligen i många fall svåröverskådliga parametrar som ligger bakom en finanskris, men

¹⁰ Ögren definierar *omsorgsrationelitet* som en ansats där man ”försöker att förstå människors komplexitet för att kunna hitta rätta lösningar på deras problem” (Ögren, 2001).

¹¹ *Collective Intelligence* definieras som den kollektiva summan av den kunskap som individerna i en grupp besitter och som de tillämpar för att anpassa sig till en föränderlig miljö. Begreppet har kommit att omfatta sammankoppling av människor och IKT för att kollektivt kunna skapa kunskap som tidigare inte varit möjlig att få. För ytterligare utveckling av begreppet och forskningsområdet hänvisas till *Handbook of Collective Intelligence* (MIT Center for Collective Intelligence, 2008). En populärvetenskaplig beskrivning av CI kan läsas i James Surowieks bok *Massans vishet* (2007).

man kan efter fullbordat faktum ändå dra slutsatsen att de som ansågs veta bäst, bankerna och staterna, inte agerade bäst efter den information och kunskap som var tillgänglig. Det visar att när det fåtal som ska veta bäst agerar irrationellt, eller kanske snarare suboptimerar sina egna intressen, så kan det få katastrofala följder för flertalet. Den världsomfattande ekonomiska krisen visar att till exempel girighet främjar att de som ska veta bäst skor sig på de oinformerades bekostnad. En slutsats av det är att ökat medborgardeltagande i de demokratiska processerna inte bara ska syfta till att få fram mer information, utan också ge en ökad insyn där fler människor har möjlighet till kontroll för att förebygga att makthavarna manipulerar medborgarna och spekulerar med gemensamma värden.

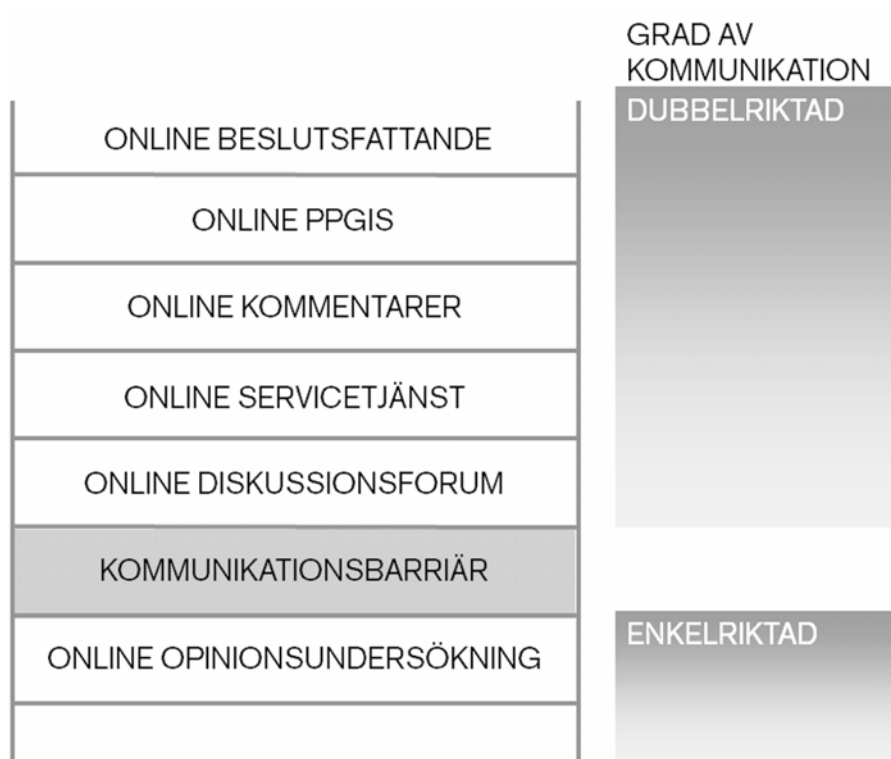
För rättvisans skull ska det påpekas att de flesta som engagerar sig politiskt eller som har en beslutsfattande position i de demokratiska processerna sannolikt har en genuin tro på och vilja att göra det som är det rätta för medborgarna utifrån den utsiktspunkt de befinner sig på.

Platons synsätt på demokrati och deltagande svävar än idag omkring som en olöst fråga. Aristoteles var likaså likt Platon negativt inställd till demokratins landvinningar, vilka innebar att makten omfördelades och de fattiga blev en faktor att räkna med (Dahl, 1999)

Sanoff (2000) hjälper till att nyansera den bild av medborgardeltagande som Arnstein målar upp med sin ”kategoriska” term medborgarmakt (Citizen Power). Han menar att det sedan dess har uppstått ett mer pragmatiskt förhållningssätt till deltagande, som är mer anspråkslöst. Deltagandet anses numera omfatta informationsutbyte, konfliktlösning och komplettering av design och planering (Sanoff, 2000). Det synsättet på deltagande kommer inte särskilt högt upp på Arnsteins steg, men å andra sidan är det kanske ett mer realistiskt synsätt. Sanoff påpekar att deltagandet också har olika betydelse för olika människor, men även olika betydelse för samma människor beroende på situationen (Sanoff, 2000). Han menar således att deltagandet är kontextberoende och varierar i intensitet, omfattning och regelbundenhet.

Arnsteins steg har omformulerats ett flertal gånger för att anpassas till andra situationer, men grundtanken kvarstår, att visa den gradvis ökande omfördelning av makt mellan beslutsfattare och allmänhet som medborgardeltagande kan innebära. Smyth (2001, se även Carver, 2001) formulerade en anpassad variant på stegen som visar de steg som behövs för att uppnå beslutsfattande på internet och den barriär som måste brytas för att få tvåvägskommunikation via internet (se *Figur 5*). De nedersta trappstegen är deltagande av envägskaraktär och kan ses mer som en metod att sprida information i en riktning. För att gå mot tvåvägskommunikation kommer

det att kosta energi, vilket symboliseras med en *kommunikationsbarriär*. Internetbaserad PPGIS (Public Participation GIS), som avhandlingen handlar om, har potentialen att nå till det näst översta steget.

Figur 5. E-participation Ladder (Kingston, 2002).

Kaliski (2006) menar att den digitala åldern, som vi nu på allvar har klivit in i, snabbar på demokratiseringen av planeringen. Tillgängligheten på information gör att lekmän i ökad omfattning kan påverka projektens utgång. Han kallar detta för the "Rise of the Citizen Expert". Samtidigt ser han att deltagandet leder till en långsammare utveckling.

This does slow the development and design of urbanism to a crawl (Kaliski, 2006).

3.2.1 Demokrati och deltagande - problembild

Medborgardeltagande i de demokratiska processerna har varit och är en stor och självklar diskussion inom framförallt den statsvetenskapliga forskningen. Omfattningen av deltagandet har setts som ett tecken på vitaliteten i demokratin. Deltagandet betraktas som en ”medborgerlig dygd” och en ”plusfaktor” för demokratin (Möller, 1999) och är den grund på vilken vårt land vilar.

Det talats om en demokratisk kris i västvärlden och att allt fler medborgare väljer bort sitt deltagande. En termometer på en nations demokratiska välbefinnande som brukar användas är valdeltagande i nationella val. Sverige, som först 1921 fick en äkta demokrati i och med att kvinnlig rösträtt infördes, har i internationell jämförelse haft ett mycket högt deltagande. Brytpunkten för valdeltagandet i de nationella valen var i riksdagsvalet 1976. Av de röstberättigade gick då hisnande 91,8 procent till valurnorna¹² (Statistiska centralbyrån, 2008b), vilket ledde till den första helt borgerliga regeringen sedan 1936. Därefter är trenden ett avvikande deltagande. Det ska däremot påpekas att vi internationellt fortfarande har en mycket hög andel medborgare som väljer att delta i de allmänna valen. En annan intressant iakttagelse är att samma år som vi nådde rekordnivå i valdeltagandet så gick för första gången andelen kvinnor som röstade om andelen män. Skillnaden mellan könen har hållit i sig sedan dess, fränsett riksdagsvalet 2002 då andelen var densamma (81 procent).

3.2.2 Vilka når vi?

En fråga som är viktig att ställa sig när det gäller medborgarnas deltagande generellt är: vilka når vi idag? Vilka är det som väljer att aktivt delta i de demokratiska processerna?

Bennulf och Hedberg (1999) menar att det är flera faktorer som påverkar valdeltagandet; kön, ålder, levnadsförhållanden etc. är alla omständigheter som speglas i deltagandet. Kvinnor, äldre, gifta och sammanboende i Sveriges storstäder är i högre grad benägna att vara aktiva i demokratin genom att delta i allmänna val. Det finns även en socioekonomisk dimension på valdeltagandet som visar att medelklass, förvärsarbetande, högutbildade och höginkomsttagare i större utsträckning tar aktiv del i den demokratiska processen i form av valdeltagande än arbetarklass, arbetslösa, lågutbildade och

¹² Riksdagsvalet 1976 var även en milstolpe sett i ett könsperspektiv, genom att det var första gången som andelen röstande kvinnor var lika stort som männen (94 procent). Sedan dess har kvinnornas andel av rösterna varit större, fränsett valet 2002, då andelen var 81 procent vardera (Statistiska centralbyrån, 2008b).

låginkomsttagare (Bennulf & Hedberg, 1999). Forskning visar likaså att invandrare är underrepresenterade i det politiska deltagandet (Bäck & Soininen, 1996). Detsamma gäller för utländska medborgare där valdeltagandet är mycket lågt i jämförelse med svenska medborgare, under 40 procent (Statistiska centralbyrån, 2008b)¹³.

Den forskning som omfattar fysisk planering ger en liknande bild av vilka som väljer att ta del i samråd och utställningar. I en svensk studie av medborgardeltagande i arbetet med översiktsplanen intervjuades politiker och tjänstemän från fem kommuner om sin syn på deltagandet. Uppfattningen var att de som ifrågasatte planen var resursstarka och högutbildade; ofta var de också föreningsanslutna (Khakee, 1999). Khakee utvecklar däremot inte i sin text i vilken bemärkelse de var resursstarka eller vad de intervjuade byggde sin kunskap på. Inte heller förklaras det om profilen även passar in på dem som inte ifrågasatte översiktsplanen. Inte desto mindre är dock informationen viktig, då den speglar vilka medborgare som är aktiva och utmanar planerarnas argumentationsförmåga.

I mitten av sjuttioalet i Hedemora undersöktes representationen i samband med samrådsprocessen kring den nya översiktsplanen i ett antal fallstudier. Resultatet från dessa studier visade att det fanns en underrepresentation av både kvinnor och ungdomar i samråden (Wikforss, 1984)¹⁴. Likaså var det en skev fördelning på yrkesbakgrund bland deltagarna. Invandrare var överhuvudtaget inte representerade i samråden. De som deltog i samråden i studien hade i huvudsak ett ekonomiskt intresse.

I en annan fallstudie där sammanlagt 58 intervjuer genomfördes i samband med tre utställningar av översiktsplanen i Eskilstuna var männen i kraftig majoritet bland besökarna. Medelåldern på de intervjuade var 42 år för männen medan kvinnorna var något yngre (37 år). Tjänstemän var överrepresenterade vid utställningarna (71 procent). Hela 59 procent av besökarna var föreningsanslutna och 66 procent hade tidigare aldrig engagerat sig i kommunens planering. Profilen på genomsnittsbesökaren var således en föreningsansluten tjänsteman av manligt kön (Wikforss, 1984). Fallstudien i Eskilstuna är en av få studier där det finns statistik över deltagarnas ålder, kön, etcetera.

¹³ Utländska medborgare fick 1976 rösträtt i de kommunala valen. Även om procentsatsen är mycket låg i jämförelse med svenska medborgare så var det år 2006 första gången som andelen röstande utländska medborgare ökade mellan två val (Statistiska centralbyrån, 2008b).

¹⁴ I fallstudien i Hedemora (1974-1976) deltog sammanlagt 300 personer i samråden, fördelat på 31 stycken samrådsgrupper. Av deltagarna var tjugo procent politiker.

Det är förvånande att det trots allt finns så lite forskning och statistik på vilka det är som deltar i den fysiska planeringsprocessen. Ibland är det till och med svårt att utläsa om beskrivningarna mer är av arten fördomsprofiler eller om beskrivningarna verkligen stämmer. Henecke och Khan (2002) menar ändå att den forskning som gjorts kring det faktiska deltagandet kommer till liknande slutsatser när det gäller vilka som engagerar sig.

En sammanfattning av de erfarenheter som forskningen ovan gjort av den bakgrund som deltagarna i samrådsprocessen har ger följande signalement och egenskaper:

- Man
- Medelålders
- Högutbildad
- Tjänsteman
- Etniskt svensk
- Resursstark
- Ifrågasättande
- Föreningsansluten

Studier som har gjorts av representationen när det gäller e-deltagande specifikt, stärker ytterligare den beskrivning som tidigare forskning ger (Hansen & Reinau, 2006).

3.2.3 Vilka når vi inte?

Enligt Boverkets rapport *Vem bestämmer om medborgarinflytande och kommunal planering* (1998) har vi svårt att nå bredare lager i samråden utöver den ovan nämnda profilen. Barn, ungdomar och äldre är inte lika välrepresenterade. Inte heller når vi i samma utsträckning kvinnor, lågutbildade och arbetslösa. Funktionshindrade nämns likaså som en grupp i samhället som inte deltar i samma utsträckning i den kommunala planeringen. I det fallet kanske det handlar om att kommunen inte lyckas avhjälpa de fysiska hinder som kan vara ett grundproblem för de funktionshindrade att ens närvara på utställningar och samråd. Invandrare och medborgare som är ovana att framföra sina åsikter är ytterligare personer som saknas i samråden. Här kan det vara så att språket och förmågan att formulera sig verbalt är det hinder som gör att de inte deltar (Boverket, 1998).

3.2.4 Varför når vi inte?

När vi nu har konstaterat vilka som idag deltar i den fysiska planeringsprocessen så är det intressant att diskutera vilka faktorer som avgör om samhällsengagemang utblir eller inte.

Möller (1999) ger två förklaringar till det minskade politiska engagemanget som ofta framhålls; det ökade misstroendet till våra folkvalda politiker och ett alltmer utbrett ointresse för politiskt deltagande, ett slags politisk apati. Det som tidigare sågs som en dygd håller alltså på att förändras; normen är under revidering.

Till krisperspektivet skall också läggas den omständigheten att en helt ny kategori passiva under senare tid varit möjlig att identifiera: resursstarka, framgångsrika människor med urban livsstil [sic!] som trots att de har såväl systemtilltro som politiskt självförtroende väljer att avstå från att engagera sig (Möller, 1999).

Amnå (2008) avfärdar oron för demokratins undergång och menar att det är en orättvis demonisering av medborgarna, vilken bland annat beror på att vi förväxlar deltagande med engagemang och att vi skiljer engagemang via traditionella former från andra sätt att engagera sig. Han identifierar en ny typ av medborgare – ”den jourhavande medborgaren” – som ett sätt att förklara det upplevda minskade deltagandet. Den jourhavande medborgaren kan sägas vara i ett standby-läge, ett latent engagemang som aktiveras när det gäller att reagera. Det kan jämföras med det plötsliga och snabbt mobiliserade engagemanget i frågan om FRA-lagen 2008 eller Piratpartiets framgångar i EU-valet 2009.

Det finns tre punkter som man enligt Amnå (2008) bör tänka på när det gäller att engagera den jourhavande medborgaren: demonisera inte den som väljer att avstå från deltagande; maximera varje medborgares förutsättningar att delta samt bejaka de jourhavande medborgarnas samhällsengagemang. Den förstnämnda punkten är mycket viktig, då vi gärna i vår besvikelse över lågt deltagande på möten och i samråd glömmer bort att medborgare i en demokrati har full frihet att välja bort att delta. Oavsett om vi gillar det eller inte så finns det medborgare som kommer att inta en tillsynes passiv roll och som fritt väljer att vara konsumenter av demokrati och således kommer att avstå deltagande utifrån högst personliga och för den personen rationella orsaker. Premfors (2000) menar att det inom den tunna demokratisynen finns en acceptans och förståelse för att människor väljer bort politiskt engagemang.

Amnå (2008) kommenterar en europeisk studie om samhällsengagemang med att gynnsamma villkor för deltagande också tycks leda till ett mer socioekonomiskt jämlikt deltagande. Han slår fast att ”ju färre hinder för deltagande, desto mer jämlikt blir deltagandet” (Amnå, 2008).

3.3 Varför medborgardeltagande?

Medborgardeltagande ses ofta som en självklarhet i den fysiska planeringen, och det kanske det dessutom är och ska vara för en modern demokrati. För att möta den kritik som ändå finns mot ett alltför omfattande deltagande i samhällsplaneringen, som att deltagande utgör ett hinder för utveckling och att det fördröjer planeringsprocessen, så måste argumenten slipas för att tydligt förklara deltagandets förtjänster.

Effektivitet i planeringen har varit ett begrepp som historiskt har kopplats till professionalism; en uppgift ska lösas med en låg förbrukning av resurser (Rittel & Webber, 1973).

Ett aktuellt exempel där medborgardeltagande ses som en hämmande och hindrande faktor är det förslag som Miljöprocessutredningen presenterade i oktober 2008. Utredningens syfte var att undersöka vilka regelförenklingar som bör göras för att minska antalet överklaganden som ofta följer förslag till utbyggnad av den svenska vindkraften (Miljöprocessutredningen, 2008). Miljöminister Andreas Carlgren uttrycker det som att: ”Regeringen vill snabba på utbyggnaden av vindkraft genom att undanröja hinder, öka kunskapen, förbättra planeringen och förkorta handläggningstiderna” (Miljödepartementet, 2008). Medlen helgar således ändamålet. Det är säkerligen till och med nödvändigt ibland när det gäller projekt av nationellt intresse där avvägningar ska göras mellan enskilda och allmänna intressen. Risken är att det lokalt kan skapa en ökande misstro mot politiker och ovilja att delta i framtida samrådsprocesser om möjligheten att påverka upplevs vara begränsad.

Innes och Booher (2004) menar att det finns fem syften som vanligtvis används för att motivera medborgardeltagande i samhällsplaneringen.

- Det första syftet skulle kunna ses som en slags marknadsundersökning där målet är att beslutsfattarna ska få en bild av allmänhetens preferenser; vad har de för önskemål och vad föredrar de.
- Det andra syftet är att förbättra beslutsunderlaget genom att fånga in den lokala kunskap om närmiljön som allmänheten kan tänkas besitta.

- Det tredje syftet är av mer demokratisk karaktär och ser deltagandet som en metod att säkra information från underrepresenterade grupper. Målet är att skapa en rättvis process.
- Det fjärde syftet med medborgardeltagande är för att få legitimitet i de fattade besluten.
- Det femte syftet har en rent juridisk bakgrund; lagstiftningen kräver helt enkelt att medborgarna tillåts få insyn i planeringen genom medborgardeltagande.

Ytterligare två syften kan läggas till anledningen att ha medborgardeltagande i beslutsprocesser som rör den fysiska planeringen; deltagandet som en social funktion i samhällsbyggandet samt deltagande som ett sätt att skapa ett anpassningsbart och självorganiserande styrelseskick, som kan ta sig an svåra problem (eg. wicked problems¹⁵) (Rittel & Webber, 1973).

Ett syfte som inte nämns av de ovan nämnda forskarna är att metoder för deltagande och insyn i samhällsplaneringen är ett sätt att möta krav som medborgarna själva ställer.

3.4 Deltagande och transparens

Ett av de begrepp som ofta används i argumentationen för ökat medborgardeltagande är *transparens*; tillgången på den demokratiska processen anses leda till en ökad transparens.

Transparens, eller *insyn* som det också kallas, sätter tonen redan i ordets användning på vilken roll som medborgarna är tänkta att spela i planeringsprocessen. Insyn handlar om möjligheten att utifrån se vad som pågår ”där inne”; möjligheten att se vilka avväganden mellan intressen i samhället som ligger bakom de beslut som fattas.

Begreppet transparens har använts sedan lång tid tillbaka i det svenska språket i betydelsen ”genomskinlighet” eller ”klarhet” (SAOB, 2009c). Ordets inträde på den politiska arenan sker däremot under slutet av 1980-talet; en tid då synen på och förhållningssättet till medborgarna blir mer ”kundorienterad”.

Rasmussen et al (2007) har arbetat med transparensbegreppet i relation till beslutsfattande och definierar ett transparent beslut som:

¹⁵ Enligt Rittel och Webber (1973) har ett *wicked problem* ingen definitiv formulering. “[I]n order to describe a wicked-problem in sufficient detail, one has to develop an exhaustive inventory of all conceivable solutions ahead of time.” Vilket per definition är omöjligt.

Transparent decisions are decisions in which the decision maker clearly presents to others the normative and factual premises behind the conclusions and explains the reasoning leading from these premises to the conclusion.

Det handlar således om att vara tydlig med på vilka grunder som beslut har tagits. Det är detta öppna resonering som Habermas menar bör ske i rationella, störningsfria samtal som från början inkluderar medborgarna. Hylmö och Skärbäck (2003) fyller ytterligare på begreppet med innehåll genom att påtala vikten av att det för utomstående görs tydligt hur kedjan från ”basinformationen över värderingar till synteser och prioriteringar” ser ut för att skapa förtroende för beslutsfattandet. Transparens i planeringsprocesser minskar risken för eller åtminstone förtydligar det som Skärbäck (1981) kallar för *partisk analys*.

3.5 Deltagandets förutsättningar

Var och varannan kommun i Sverige har numera någon form av projekt för att öka medborgardeltagandet och intresset för det är stort. Det intressanta i sammanhanget är att Sverige, internationellt sett, visar sig ha en stark tilltro till den representativa demokratin (Miller & Kraiisliat, 1979). Strömgren (2007) påvisar i sin avhandling *Samordning, hyfs och reda* de förändringar i den svenska planpolitiken som skett i efterkrigstid och fram till nutid, samtidigt ser han beständighet och stabilitet i synen på den representativa demokratin. Motsättningen finns istället mellan de demokratiideal som vårdats av politiken och de demokratiideal som den akademiska debatten framhållit. När Plan- och bygglagen sedermera kom 1987, som ett sätt att möta 1970-talets debatt för ett utökat medborgarinflytande i beslutsfattandet i planeringen, så visade politikerna, enligt Strömgren (2007), en ”tämligen” stor enighet kring omfattningen av inflytandet. Medborgardeltagandet skulle inte få utmana den representativa demokratin. Detta står i kontrast till synen på planering som kommunikativ process som började få fotfäste under 1990-talet, vilken förutsätter en deliberation av demokratin. Här ligger en tydlig konflikt mellan olika grundläggande synsätt, mellan teori och verklighet.

Om vi vill förstå varför den i Sverige studerade planpolitiken har dominerats av en enda diskurs bör vi således ta hänsyn till att den representativa demokratin har utgjort en stark norm i planpolitiken [...] Sett ur ett sådant perspektiv är inte stabiliteten i det svenska tänkandet det anmärkningsvärda, utan snarare att den akademiska debatten i så stor utsträckning har lämnat de representativa idealen (Strömgren, 2007).

3.5.1 Förändrade förutsättningar för deltagande

De dimensioner som styr och påverkar människors förmåga och möjlighet att delta i demokratiska processer är oräkneliga; de sträcker sig från stort till smått, från rationellt till irrationellt.

Om vi önskar att höja interaktiviteten med medborgarna genom att utveckla metoder för deltagande måste vi också försöka förstå vilka parametrarna är och vilka förutsättningar vi arbetar efter, det vill säga vad som påverkar människors val att delta eller att inte delta i demokratiska processer. Eller som Amnå (2008) uttrycker det: ”Vad föder, göder respektive föröder samhällsengagemang?”. Världen och det samhälle som utgör det sammanhang vi människor lever i är föränderlig; värderingar påverkas av sammanhanget och är inte bestående utan omformas över tid.

Förutsättningarna för deltagande i de demokratiska processerna har förändrats. En av de tydliga förändringarna i Sverige är den enorma ökningen av antalet medborgare som har genomgått högre utbildning (se bilaga 3). Antalet studenter vid högre utbildning i Sverige har under perioden 1945–2005 ökat från 14 000 till 340 000 (Högskoleverket, 2006). Två *pucklar* kan identifieras med kraftig ökning av studentantalet: senare halvan av 1960-talet och början av 1990-talet (se *Figur 23*). Ökningen är på över 2000 procent, samtidigt som Sveriges befolkning under samma period ökade med 36 procent (Statistiska centralbyrån, 2009a; Statistiska centralbyrån, 1969). Utbildningsgrad är en faktor som anses leda till att efterfrågan på aktivt deltagande i demokratiska processer ökar (Blücher *et al.*, 2003; Henecke & Olander, 2003). Det anses även leda till ökat ifrågasättande av auktoriteter (Blücher *et al.*, 2003).

Forskning visar att en stor förändring har skett av de rent mänskliga förutsättningarna; värderingar har förändrats (Inglehart & Catterberg, 2002). Ökat välstånd i ett land anses leda till förskjutning av värderingar och de politiska frågorna handlar mer om jämställdhet, livsstil och miljö än om klass. De personliga värderingarna i Norden handlar alltmer om självförverkligande och frigörelse från traditionella värden i riktning mot sekulära värden (Inglehart & Welzel, 2005). Frigörelsen från traditionella värden anses leda till ett mindre auktoritetstroende och ett större ifrågasättande av makten. Vi underordnar oss inte i samma utsträckning kollektivets vilja.

En annan förändring som påverkar deltagandet är att rollen som förvaltningarna spelar har stärkt sin makt i den politiska processen (Amnå, 2008). Det anses leda till att politiska konflikter kring värden har reducerats till tekniska frågor som inte kräver diskussion. Är det möjligtvis en följd av förvaltningarnas förändrade roll som Grönlund *et al* (2003) bevittnar när de

konstaterar tendensen att e-demokratiska projekt drivs av tjänstemännen, ibland helt utan att involvera politikerna i de tidiga skeendena¹⁶.

Andra forskare menar att själva identiteten som medborgare har förändrats; vi har ändrat vår syn på medborgarskapet (Svensson, 2008).

Något som markant förändrat de tekniska förutsättningarna för kommunikation i demokratiska processer är internet. Om detta handlar kapitel 3.9.

3.6 Lagar och konventioner

3.6.1 Vad säger Plan- och bygglagen (PBL) om deltagande?

Plan- och bygglagen (PBL) trädde i kraft 1987 och förde med sig att kommunerna fick ett större ansvar för den lokala miljön och hushållandet av naturresurserna (Alenius, 1996). Lagen är det ramverk som används i den fysiska planeringen för att säkra att vi hushåller med våra gemensamma resurser som land och vatten på bästa möjliga sätt och att planeringen sker så att allmänhetens bästa beaktas.

Bestämmelserna syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer (SFS 1987:10)¹⁷.

Medborgarinflytande genom samråd är det sätt som lagen gör planeringsprocessen tillgänglig för allmänheten och som syftar till att ge alla berörda intressenter insyn och möjlighet till att påverka beslutsfattandet. De enskildas synpunkter vägs sedan mot de allmänna intressena som anses finnas i vart enskilt fall. Syftet med samrådsprocessen är att förbättra beslutsunderlaget (SFS 1987:10)¹⁸.

¹⁶ Liknande erfarenhet gjordes vid seminariet *Bry dig! Om metoder för ökat medborgarengagemang* som arrangerades den 3 december 2008 av MOVIUM (Centrum för stadens utemiljö) på Sveriges lantbruksuniversitet. Ett av de presenterade dialogprojekten hade genomförts utan att i förväg förankra med de folkvalda politikerna i den tillhörande nämnden. Det tycktes inte heller finnas någon självreflektion kring denna förskjutning av inflytandet över medborgarna till den administrativa sfären från den politiska sfären.

¹⁷ Plan- och bygglag (1987:10), 1 kap. Inledande bestämmelser, 1 §.

¹⁸ Plan- och bygglag (1987:10), 4 kap. Översiktsplan, 4 §.

3.6.2 Vad säger Landskapskonventionen om deltagande?

Medborgardeltagande i landskapsplaneringen är ett hett ämne. Under det senaste decenniet har diskussionen kring deltagande lyfts till internationell nivå av både EU och Europakommissionen. Resultatet är två dokument som deklarerar gemensamma överenskommelser kring synen på landskapet och människors möjligheter att kunna påverka förandet av det.

År 2000 undertecknades den Europeiska landskapskonventionen av Europarådets medlemsländer. Syftet med konventionen är att ge landskapet skydd, skötsel och planering (Riksantikvarieämbetet, 2008; Council of Europe, 2000).

Konventionen poängterar att "landskapet är en angelägenhet för alla" och måste därför demokratiskt inkludera alla medborgare på både regional och lokal nivå. Medborgardeltagande ska därför vara grundläggande för beslutsfattandet. Det förs en diskussion i texten till konventionen där man menar att människor är mer benägna att identifiera sig i landskapet om de tillåts spela en aktiv roll i beslutsfattandet.

Sverige har ännu inte ratificerat den Europeiska landskapskonventionen, vilket innebär att den inte är juridiskt bindande.

FN/ECE (Förenta Nationernas Ekonomiska Kommission för Europa) publicerade 2003 ett protokoll som understryker vikten av medborgardeltagande för att göra processen för de strategiska miljöbedömningarna transparenta. Genom deltagandet menar kommissionen att vi kan garantera en hög nivå på skyddet av miljön inklusive aspekter rörande människors hälsa som måste tas med i beräkningarna i framtagandet av planer och program (Economic Commission for Europe, 2003).

3.6.3 Vad säger Riokonventionen och Agenda 21?

En viktig händelse med följder för den fysiska planeringen och som utgör norm för allmänhetens deltagande var FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 (Hansen & Prospero, 2005; Khakee, 2000). Konferensen är en av decenniets mest kända internationella sammankomster med syfte att diskutera miljöfrågor om jordens framtid. Konferensen resulterade i två grundläggande dokument: handlingsprogrammet Agenda 21 och Riodeklarationen om miljö och utveckling. Dokumenten fastslog betydelsen av medborgarnas deltagande i beslutsfattandet när det gäller beslut som rör miljön. I handlingsprogrammet Agenda 21 stärktes barnperspektivet på deltagandet i den fysiska planeringen och det fastslogs att barn och unga ska medverka i beslut som påverkar deras miljö och utveckling (Nordin *et al.*, 2005). Även barnkonventionen från 1990 poängterar barnens medverkan.

3.6.4 Vad säger Århuskonventionen om deltagande?

Århuskonventionen undertecknades vid en miljöministerkonferens i Århus i Danmark 1998 (Miljödepartementet, 2007). Utgångspunkten för överenskommelsen är den tionde principen från Rio-konferensen 1992, vilken fastställer att frågor som rör den gemensamma miljön ska lösas med stöd av allmänhetens deltagande. Till skillnad från Landskapskonventionen är Århuskonventionen däremot ratificerad av Sveriges Riksdag sedan 2005.

Konventionens syfte är tredelat; dels handlar överenskommelsen om allmänhetens rätt till tillgång på information som omfattar miljöfrågor från myndigheterna och dels rätten att delta i beslutsprocesser som berör miljön. Utöver det ska allmänheten också garanteras rätten till rättslig prövning av beslut som tagits i ett miljöärende.

Texten i konventionen betonar vikten av att medborgarna ska ha tillgång till beslutsprocessen så tidigt som möjligt.

Each Party shall provide for early public participation, when all options are open and effective public participation can take place (UNECE, 1998).

3.7 Demokrati och deltagande med stöd av internet

Sverige är ett av de länder som mycket tidigt och snabbt kom in i det globala informationssamhället. Informations- och kommunikationstekniken (IKT) rotade sig tidigt här under 1990-talet. Den så kallade teknikspridningen gick mycket snabbt bland befolkningen och företag och myndigheter såg potentialen i internet och dess tillämpning. Hemdatorreformen¹⁹ infördes 1998 av den socialdemokratiska regeringen med dåvarande statsminister Göran Persson i spetsen. Den innebar att staten skattesubventionerade förmånliga lån av hemdatorer. Reformen har resulterat i en demokratisering av innehav av datateknik i de svenska hemmen och teknikspridningen är i internationella jämförelser mycket stor. Reformen hjälpte till att föra Sverige i fronten, när det gäller att sprida den grundläggande tekniken för informationssamhället och den nya ekonomin till landets olika samhällsgrupper. Internetanvändandet bland lågutbildade i ett europeiskt sammanhang är mycket högt (70 procent) i Sverige (Findahl, 2007). Idag har närmare nittio procent av befolkningen internetuppkoppling i hemmet (Statistiska centralbyrån, 2008c).

¹⁹ Den första januari 1998 började hemdatorreformen, som innebar att svenska arbetstagare förmånligt kunde låna en hemdator från sin arbetsgivare. Datorm skattesubventionerades genom att den anställda betalade en månadsavgift som drogs på bruttolönen under en treårsperiod. Därefter erbjöds den anställda att köpa datorm för marknadsvärdet.

Statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) visar att det finns en könsrelaterad koppling till vad man använder internet till (Statistiska centralbyrån, 2007a). Kvinnor är i majoritet inom användningsområdena ”söka hälsoinformation”, ”söka information om utbildningar och kurser”, ”leta efter eller söka jobb” och ”genomföra kurser av allmän karaktär”. Inom de områden som på något sätt omfattar en myndighetskontakt, ”skicka blanketter elektroniskt till myndigheter”, ”ladda ner blanketter från myndigheter” och ”hämta information från myndigheters hemsidor”, så är männen däremot i majoritet. Det sistnämnda användningsområdet är dessutom det fjärde vanligaste. Männen är också de flitigaste användarna av internet i alla ålderskategorier, även om den minsta skillnaden, en procentenhet, finns i intervallet 45-54 år (Statistiska centralbyrån, 2007b). Något mindre än hälften av befolkningen i åldersgruppen 65-74 år använder internet minst en gång i veckan.

3.7.1 "Deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter..."

I Sverige tillsatte 1997 den sittande regeringen en utredning ”med uppgift att belysa de nya förutsättningar, problem och möjligheter som det svenska folkstyret möter inför 2000-talet” (SOU 2000:1). Utredningen kom att kallas *Demokratiutredningen*²⁰ och leddes av Bengt Göransson (huvudsekreterare Erik Amnå). Året därpå vidgades uppgiften till att även omfatta ”att utreda orsakerna till det sjunkande valdeltagandet och föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet (Demokratiutredningen, 2000)”. I sin genomgång av demokratiteorier och deras respektive förtjänster och brister slår utredningen fast i sitt betänkande att:

Det är dock en deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter som vi kommer att argumentera för i det följande.

Den deliberativa demokratin blev alltså utredningens förebild och ideal för utvecklingen av den svenska demokratin.

Trenden med det deliberativa idealet i samhällsplaneringen sammanföll med framväxten av internet på internationell nivå i ett format, world wide web (www), som nu i högre grad var tillgängligt för gemene man och inte bara den akademiska världen eller militären. Vad som påverkade vad är oklart, men den air av optimism och framtidstro som omgivit internet

²⁰ Demokrati- och förvaltningsminister Britta Lejon var ansvarig minister för Demokratiutredningen.

influerade säkerligen synen på teorierna kring den deliberativa demokratin och tron på deras praktiska tillämpning med stöd av tekniken.

Demokratiutredningen (2000) kommenterar de möjligheter som internet ger när det gäller medborgardeltagande på följande sätt:

Den nya informationstekniken har en potential när det gäller att vidga medborgarnas möjligheter att delta i och påverka problemformuleringarna och diskussionerna före beslut i folkvalda församlingar.

Beskrivningen ger en bild av ett mer försiktigt ideal som säkerligen är mer förenligt med den representativa demokratin än den radikala syn på medborgardeltagande som Arnstein (1969) representerade vars högsta nivå av deltagande kröntes av "citizen control" där medborgarna intar beslutsfattande ställning. Ordet "potential" i citatet visar också på en mer sansad förväntan på vad som är möjligt att åstadkomma med hjälp av tekniken.

Nya begrepp som kopplade samman teknik och demokrati och deltagande myntades. *Government* blev till *e-government*, *democracy* blev till *e-democracy* och *participation* blev till *e-participation*. Så fort prefixet "e" fanns framför ett begrepp så signalerade det om förnyelse och nytänkande.

Ett gemensamt drag hos begreppen tycks vara en inneboende koppling till tron på deltagardemokratin som vägen ut ur den representativa demokratin upplevda hämmande effekter på medborgardeltagandet och minskade röstsiffror.

Ilshammar (2002) urskiljer två synsätt på e-demokratin; det ena synsättet präglas av idén om en uppdatering av den *konventionella* representativa demokratin, där avståndet mellan beslutsfattare och medborgare minskas med stöd av tekniken. Syftet är att öka legitimiteten i de beslut som beslutsfattarna tar. Det andra synsättet kallar Ilshammar för *radikal* demokrati och enligt den uppfattningen gör tekniken att vi inte längre behöver gå omvägen genom våra politiker som ombud. Tekniken är således ett hjälpmedel för medborgarna att efter direktdemokratiska ideal sköta sin egen representation.

Tron på internet som en kanal för kommunikation i demokratiska processer och tron på medborgarna som en källa till kunskap för beslutsfattandet har ett direkt samband till de planeringsteoretiska strömningarna under nittioalet. Som tidigare nämnts i den planeringsteoretiska översikten gällande synen på medborgardeltagande, så svängde pendeln under perioden från sextioalet och framåt från en tro på den rationella expertstyrda samhällsplaneringen till en tro på medborgardeltagande som ett sätt att skapa

en socialt hållbar planering som tar hänsyn till varje individs ståndpunkter. Oron för det minskade deltagandet i samhällsutvecklingen via de politiska kanalerna som började växa under sjuttioalet omvandlades under nittioalet till en stark tilltro till att trenden skulle gå att vända. Orsaken var internet. Kommunikation via internet sågs i många fall som räddaren i nöden för demokratin och för deltagande i samhällets demokratiska processer. Förväntningarna på tekniken blåstes upp och blev enorma. Internet skulle korta avstånden mellan beslutsfattare och medborgare. I vissa fall fick till och med medborgarna stå för det rådgivande beslutsfattandet (Åström, 2004).

De svenska kommunerna förstod tidigt vilken vinst som skulle kunna göras om Informations- och kommunikationsteknik (IKT) användes på rätt sätt. Intressant nog tycks det som om förståelsen för de positiva konsekvenserna av internet tidigt visade sig i Norrlandskommunerna. Förmodligen sågs en möjlighet att krympa de fysiska avstånden mellan kommunernas medborgare och dess beslutsfattare. IT sågs av kommunerna antagligen som ett sätt för den norrländska glesbygden att överleva (Åström, 2004).

Demokratiutredningens inledande ställningstagande när det gäller den svenska demokratis utveckling mot en "deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter" har mötts av kritik. Grönlund (2001) menar att den svenska debatten kring *e-demokrati* har "en underton som säger att mer deltagande alltid är bättre" som har sitt ursprung i demokratiutredningen. Han fortsätter vidare i rapporten *IT, demokrati och medborgarnas deltagande* med att nyansera bilden av e-demokrati som en generell lösning på den traditionella demokratis brister och problem med medborgerligt deltagande.

Det är inte så att användande av elektroniska verktyg med någon automatik leder till mer eller bättre deltagande (Grönlund, 2001).

3.7.2 E-government – e-förvaltning

Begreppet *e-government* kan ses som ett parablybegrepp som innebär moderniserande och revitaliserande av den offentliga sektorn med stöd av Informations- och kommunikationsteknik (Ekelin, 2007). E-government är en "co-construction of technology, society and citizenship in everyday life" (Ekelin *et al.*, 2004).

Begreppet består av tre delar; *e-services* (elektroniska tjänster), som ansökning av bygglov via internet etcetera, *e-administration*, webbaserade verktyg för förvaltningens dagliga arbete och *e-democracy* som omfattar olika former av elektroniskt stöd för demokratiska processer.

En av tankarna med e-government är att IKT ska effektivisera den offentliga förvaltningen och göra den mer kostnadseffektiv genom att underlätta kommunikationen inom organisationen och mellan myndigheter så att beslut kan fattas snabbare.

FN gör regelbundet undersökningar och jämförelser av den internationella utvecklingen mot e-government. Undersökningen gör en bedömning av ländernas *e-government readiness* eller ”mognad”²¹ när det gäller användandet av IKT i den offentliga förvaltningen. I den senaste undersökningen hamnade Sverige på första plats av 189 länder tätt följd av Danmark (2), Norge (3) och USA (4) (UN, 2008).

3.7.3 E-democracy – e-demokrati

E-demokrati som ibland även kallas *digital demokrati* eller *elektronisk demokrati* är precis som det låter demokrati på internet. Syftet är att med stöd av internet tillgängliggöra de demokratiska processerna till allmänheten för att interaktionen med politiker och myndigheter ska förbättras. En bred definition av e-demokrati som används i rapporten *IT och demokrati* (Grönlund *et al.*, 2003) utgiven av Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) är:

[...] alla processer med bäring på demokrati där IT används. Detta inkluderar områden som antingen (1) får sin mening av demokratiska principer eller (2) utförs av den offentliga sektorn som förutsätts fungera enligt sådana principer, eller (3) bådadera (Grönlund *et al.*, 2003).

Teledemokrati är ytterligare en synonym till e-demokrati som ibland används (Kangas & Store, 2003; Whyte & Macintosh, 2001). Begreppet betonar just avståndet, det vill säga att demokratiska handlingar kan ske på avstånd; en frigörelse från det fysiska rummets ”här och nu”. Ordet i sig är inte lika tätt sammankopplat med moderna digitala kommunikationsformer som *e-demokrati* utan rymmer även äldre tekniker för kommunikation. Termen *teledemokrati* tycks idag inte vara lika använd som *e-demokrati* därför används den senare genomgående i den följande texten, men med den betydelsen som teledemokrati även står för.

²¹ Ofta används begreppet [dator]*mognad* i betydelsen att användaren har blivit tillräckligt kunnig för att använda tekniken på rätt sätt. Förhållandet mellan människa och teknik vänds och användaren beskylls, inte alltid helt rättvist, för brister i handhavandet. Begreppet har två dimensioner eller gränssnitt: användarens förmåga att använda tekniken men också nog så viktigt teknikens mognad och förmåga att följa användarens logik. Det hela handlar om ett förhållningssätt; ska människan anpassa sig till tekniken eller tekniken till människan.

3.7.4 E-deltagande - ett forskningsområde hittar sin form

eParticipation involves the extension and transformation of participation in societal democratic and consultative processes, mediated by information and communication technologies (ICTs) (Sanford & Rose, 2007).

E-deltagande definieras på ett flertal sätt, men det gemensamma draget är tekniken som en ingående faktor. Oliver Märker, (British Council, 2006) menar att e-deltagande innebär en modernisering av det politiska systemet med stöd av tekniken. Moderniseringen leder i sin tur till en mer extensiv bas för kommunikation mellan medborgare och beslutsfattare. Legitimiteten i besluten ökar på så vis genom att de kan tas med ett större stöd från dem besluten påverkar. Det som tycks skilja begreppet *e-demokrati* från *e-deltagande* är att det tydligare betonas en medborgerlig interaktivitet i det senare, en slags aktivism där medborgarna ska vara producenter av demokrati, istället för en mer passiv konsumtion av demokrati. Politik-digital.de²² tar fasta på detta i sin definition av e-deltagande där de ser begreppet som ett erbjudande för medborgarna att kunna bidra med förslag och åsikter till den politiska åsiktskapande processen (British Council, 2006). För att ytterligare stycka upp begreppen i sina beståndsdelar brukar e-deltagande ibland indelas i tre delar, som likt Arnsteins Stege beskriver nivåer av deltagande; ”eEnabling”, ”eEngaging” samt ”eEmpowering” (MacIntosh, 2004). En annan indelning av begreppet är ”eInformation”, ”eConsultation” och ”eDecision-Making” (UN, 2008).

Förhoppningarna på vad e-deltagandet ska kunna leda till är högt ställda. Hansen och Prospero (2005) sammanfattar de förhoppningar som ofta uttalas av beslutsfattare på förvaltningar om följderna av e-deltagande med stöd av internetbaserad interaktiv GIS i fyra punkter:

- Ökat förtroendet för beslutsfattarna (eg. government)
- Ökat deltagandet, både till antal och till kvalitet
- Ökat socialt inkluderande och främjande av en vidgad demokrati
- Mer effektiva beslut

Ett problem med synen på deltagande i allmänhet och e-deltagande i synnerhet är enligt Grönlund et al (2007) frågan om mervärdet för politiker

²² politik-digital.de är en Informations- och Kommunikationsplattform med inriktning på "internet och politik", som har sitt ursprung i delstatsvalet, Wahlkampf 1998. Projektet drivs av den oberoende föreningen pol-di.net med bas i Berlin. Föreningens mål är att bidra till en demokratisk och digital utveckling av det europeiska informationssamhället.

och medborgare. Det kan tyckas cyniskt och pessimistiskt att diskutera deltagande i demokratiska processer i ekonomiska termer som mervärde, men det kan vara nödvändigt för att förstå de krafter som påverkar deltagandet eller kanske snarare bristen på deltagande. Grönlund utökar den ekonomiska liknelsen, genom att beskriva orsaken till det bristande engagemanget som att "det finns ingen tydlig affärsmodell". Däri ligger den pedagogiska uppgiften för politiker och samhällsplanerare, att tydliggöra vilket "mervärde" som medborgarna får när de väljer att delta aktivt.

I FN:s ranking av *e-participation readiness* hamnar Sverige (9) och Norge (17) däremot längre ner i jämförelse med andra länder medan Danmark (3) behåller sin tätposition (UN, 2008). 2008 års undersökning leds av USA (1) som följs av Sydkorea (2). Rankningen utvärderar i vilken omfattning som ländernas förvaltningar arbetar proaktivt för att ta del av medborgarnas synpunkter.

3.7.5 Digitala klyftan ett hot mot e-deltagandet?

Begreppet den *digitala klyftan* (digital divide) har sitt ursprung i beskrivningen av gapet mellan de som har tillgång till informations- och kommunikationsteknik och de som står utanför. Tekniken är en förutsättning för att kunna delta i demokratiska processer via internet och för att kunna bli en så kallad "digital medborgare". Ett flertal statliga rapporter och utredningar har gjorts på vad den digitala klyftan innebär för demokratin och hur vi kan minska effekten av den (Justitiedepartementet, 2004; Andersson, 2003). Forskningen har likaså intresserat sig för klyftans effekter och dess problematik (Baker & Coleman, 2004; Olsson, 2004; Servon & Pinkett, 2004; Olsson, 2002).

Rädslan för den digitala klyftan handlar om risken att grupper i samhället ställs utanför på grund av en ojämn fördelning av IKT. Klyftan handlar däremot inte bara om den faktiska tillgången till tekniken. Andersson (2003) beskriver fyra parametrar som den digitala klyftan består av. Utöver den tidigare nämnda *tillgången* på tekniken som omfattar dator och internet-uppkoppling så ingår i begreppet även *kunskapen* om hur man använder internet, *Användningen*, det vill säga att man faktiskt använder mediet samt *Motivet* till att man använder internet i den omfattning som man skulle kunna. *Arbetsgruppen för IT och demokrati* fyller i sitt förslag till strategi att minska de digitala klyftorna på med ytterligare variabler som avgör den digitala klyftan; tillgång till begriplig och tillgänglig information på internet, förmågan att tolka, analysera och värdera information från internet samt kunskap och förmåga att använda internet i demokratiska sammanhang (Justitiedepartementet, 2004). Dessutom utökar de parametern *tillgång* med

att påpeka att det inte bara krävs tillgång till en internetuppkoppling utan dessutom en snabb och driftsäker sådan.

3.8 Fysisk planering

Den fysiska planeringens huvudsakliga syfte är att ta beslut om hur våra gemensamma resurser ska användas (Marsh, 1998).

”Planering kräver att man skapar sig föreställningar om framtiden (Khakee, 2000).”

För att precisera Khakees citat kan man ersätta ”framtid” med ”en oviss framtid”, för att förtydliga osäkerheten i de planer som skapas, allra helst för de planer som har en längre tidshorisont. Om vi tittar vidare på citatet; vad menas med att ”skapa sig föreställningar”. Hur skapar vi oss föreställningar om en oviss framtid? Vissa människor tycks aldrig behöva eller vilja skapa sig föreställningar om framtiden; de behöver inte planera för det som ska komma, utan det verkar alltid lösa sig för dem. Så kanske man kan agera om ens beslut enbart drabbar en själv, men när besluten gäller fler, ja, kanske en hel befolkning eller till och med framtida befolkningar, då krävs ett annat förhållningssätt. Planeringen är då ett medel att styra, eller åtminstone att påverka, utvecklingen i den riktning som vi gemensamt anser vara den rätta. Att skapa sig en föreställning om en oviss framtid handlar om att identifiera de parametrar som kan tänkas inverka på hur framtiden kan komma att se ut. Det handlar om att minska osäkerheten, så att samhället kan känna sig mer trygg i de beslut som fattas. Däremot inte sagt att vi därmed kan slå oss till ro. En osäker och okänd framtid ändrar ständigt förutsättningarna i oväntade riktningar, vilket gör att våra planer likaså ständigt måste omformuleras och anpassas. Planen summerar ett antal handlingar som ska utföras för att nå de mål som planen syftar till. Khakee (2000) poängterar samhörigheten mellan begreppen utvärdering och planering, genom att kalla dem för oskiljaktiga. I hans vokabulär används utvärdering inte bara i bemärkelsen, att ”retrospektivt granska och diskutera följderna av våra handlingar”, utan även i betydelsen ”framåtblickande analys”. Kanske vore orden för- och efteranalys bättre. Planen förutsätter en kontinuerlig diskussion om prioriteringar av genomförandet av de handlingar som den innehåller. Därför är en framåtblickande utvärdering en nödvändig del av planeringen enligt Khakee. Miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) är just en sådan framåtsyftande utvärdering som försöker resonera kring följderna av de beslut vi tar. Likaså är en analys av resultaten av de fattade besluten av stor

vikt, för att vi ska kunna ta lärdom för att göra planer som bättre skapar föreställningen om framtiden.

Fysisk planering och ekonomisk planering har i någon mån släktskap med varandra. De båda inriktningarna handlar båda om att förvalta knappa resurser och att ta hänsyn till mänskliga behov; i den fysiska planeringen är det landskapet som ska förvaltas på bästa möjliga sätt för att kunna fungera på ett långsiktigt och hållbart sätt för generationer av individer och organismer framöver; den ekonomiska planeringen handlar likaså om förvaltning av knappa resurser även om det långsiktiga tänkandet i många fall kan ifrågasättas när resurser överutnyttjas. Inte heller tar den ekonomiska planeringen alltid hänsyn till estetiska aspekter som också är en viktig del i den fysiska planeringen. Inom samhällsekonomi talar man om mänskliga behov i form av varor eller tjänster som ska produceras (Eklund, 2004) och steget till den fysiska planeringen är inte alltid så långt även om vi som fysiska planerare kan vända oss mot terminologin. Grunden i de båda disciplinerna är trots allt att vi väger samhälleliga och mänskliga behov mot varandra och utifrån argumentation och de slutsatser vi kan dra av argumentationen gör skisser över hur vi når vårt mål med hänsyn tagen till de knappa resurserna.

3.8.1 Aktörerna i den fysiska planeringen

Vilka är då aktörerna som omfattas av den juridiskt reglerade planprocessen? Aktörerna kan för enkelhetens skull delas in i två grupper, en beslutsfattarsida och en sakägarsida. På den beslutsfattande sidan finns politiker och tjänstemän, där tjänstemännen utgör politikernas förlängda arm för insamling av information som utgör beslutstöd. Politikerna i sin tur har det övergripande ansvaret för de beslut som tas och att skatteintäkterna förvaltas på bästa möjliga sätt. Politikernas och tjänstemännens uppgift är att väga sakägarnas synpunkter mot den tredje aktörens, ”det allmännas”, tänkta intresse i en given frågeställning. I planprocessen ska samråd ske med länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten och kommuner som kan tänkas beröras av en planerad förändring (SFS 1987:10). Vilka som kan kalla sig för sakägare har i senare revideringar av PBL utökats och numera räknas följande kategorier till sakägarkretsen: bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och andra boende, myndigheter, sammanslutningar och övriga enskilda personer som har ett väsentligt intresse av planeringsfrågan (SFS 1987:10).

3.8.2 Planerarens roll

För de flesta människor är planerarens roll förmodligen mycket otydlig. Vad gör en planerare, eller snarare vad planerar en planerare? Vi invigda har en

tendens att använda begreppet planerare utan att närmare specificera vad och vem vi planerar för. Det upplevs självförklarande för de invigda, men mycket generellt och oprecist för de oinvigda. *Planerare* är i samma kategori som ”utredare” eller ”sorterare”. De fyller ingen funktion förrän man besvarar frågorna *av vad* och *för vem*. I den kommande texten kommer de oprecisa benämningarna plan, planering och planerare att användas i betydelsen planering av den fysiska miljön, det vill säga den omgivning som vi arbetar, bor och lever i. Den gemensamma miljö som vi alla tar del av vare sig vi vill det eller inte.

Vilken är då vår roll som planerare av den fysiska miljön? Rollen har förändrats under århundradena, men den huvudsakliga uppgiften är fortfarande densamma, nämligen att på bästa sätt förvalta mark, land och vatten för de människor som lever där. Numera tas det även ett större ansvar för flora och fauna.

I Plan- och Bygglagen, en av de lagar som reglerar vårt hushållande med naturresurserna, uttrycks det att syftet med den är att:

”...med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.” (SFS 1987:10)

Perspektivet för planeringen är således mycket långt och understryker vikten av noggranna överväganden som baserar sig på välgrundad information.

3.8.3 Fysisk planering i praktiken

Det finns säkerligen lika många arbetsätt inom den fysiska planeringen som det finns planerare, så detta stycke syftar inte till att ge någon omfattande beskrivning av dessa. Däremot kan generella drag i det praktiska arbetet skönjas. Marsch (1998) beskriver förenklat planeringsprocessen i fyra grundläggande beståndsdelar: *Inventory*, *Analysis*, *Integration* och *Displaying results*.

Inventory omfattar en inledande inventering där fakta samlas in för att förstå den miljö som ska planeras och för att planeraren ska kunna göra sig en bild av de kvaliteter som finns. Densitet, fördelning och relationer mellan delarna i miljön undersöks.

Analysis är den fas där de data som samlats in och syntetiserats i inventeringen provas mot idéer kring design och planering av miljön.

Integration handlar om att jämföra resultaten från analysen och föra dem samman till en slutsats, från vilken beslut för handling kan tas. Resultaten från analysen utvärderas och viktas mot varandra.

Displaying results är kommunicerandet och presenterandet av resultaten på ett sätt så att beslutsfattarna kan tillgodogöra sig underlaget och utifrån synsätt och värderingar dra egna slutsatser som därefter leder till ställningstaganden inför beslut.

Perspektivet som Marsch beskriver i planeringsprocessen utgår i mångt och mycket från planerarens. Han involverar däremot inte medborgarna i sin beskrivning av processen och betonar inte yrkets kommunikativa inslag under processens gång förutom i resultatredovisningen. Svårigheten i planeringen, enligt Marsch, är integrerandet av resultaten från analysen, där hänsyn ska tas till den relativa betydelsen mellan resultaten.

3.8.4 Fysisk planering och digital kommunikation

System för planeringsstöd

Det finns ett flertal mjukvaror på marknaden som har utvecklats för att stödja planerarna i den fas som Marsch kallar för Integration (Brail & Klosterman, 2001). Programvarorna, eller Planning Support Systems (PSS) som de ibland kallas, låter planerarna föra in analysresultaten som parametrar, för att automatiskt generera modeller som kan användas för att redovisa de olika scenarier som man kan vänta sig beroende av hur resultaten viktas mot varandra. Enligt Marsch klarar mjukvarorna ännu (läs 1998) inte av integrerandet på ett tillfredställande sätt. Tanken med PSS är inte bara att mjukvarorna ska stödja analyserandet och integrerandet i planeringsprocessen utan också i den så viktiga visualiseringen, där bakgrunden till de olika handlingsalternativen tydligt redovisas, för att beslutsfattarna ska förmedlas en så bra bild som möjligt av konsekvenserna av respektive alternativ inför beslutsfattandet.

Den här typen av mjukvaror för beslutsstöd har ända sedan deras uppkomst på 1960-talet mött motstånd som härrör från kritiken mot den rationella planeringstraditionen, att mänskligt handlande inte låter sig föras in i sådana system. De menar att människans handlingar och beteenden inte kan "matematiseras" och förutspås. Systemen för beslutsstöd har med all sannolikhet förbättrats avsevärt under de senaste fyrtio åren, men kritiken har i mångt och mycket samma utgångspunkt idag.

Medborgardeltagande och GIS

Metoderna och synen på kunskapsinsamlandet i planeringsprocessen har förändrats under historiens gång. Under mitten av nittonhundratalet började en ny teknik utvecklas, som femtio år senare kommit att bli en för de flesta i västvärlden naturlig del i vardagen, nämligen den digitala tekniken. Till en början användes den till att göra beräkningar, att skapa information och till att lagra mängder av information. Senare kom även kommunikation att bli en del av de uppgifter som tekniken kunde stödja. Tekniken blev nu en informations- och kommunikationsteknik (IKT). Planeringsforskaren Britton Harris diskuterade i en tidig artikel om teknikens möjligheter som verktyg i planeringen (Harris, 1965). Sedan dess har den tekniska utvecklingen tagit enorm fart och tekniken ingår numera som en del i de flesta planerarens verktygslådor i form av mjukvaror för CAD (Computer Aided Design), GIS (Geografiska Informationssystem) och tredimensionell visualisering).

Utvecklingen av bläckstråleskrivaren av professor Hellmuth Hertz på Lunds tekniska högskola (LTH) i början av 1970-talet kom att revolutionera möjligheten att åskådligt visualisera geografiska data²³. Den första tillämpningen av GIS-data i Sverige för miljökonsekvensanalys var 1975 års Öresundsutredning (Kommunikationsdepartementet, 1978) då man utredde om Öresundsförbindelsen skulle placeras mellan Malmö-Köpenhamn eller Helsingborg-Helsingör. Miljökonsekvensanalysen kallades vid den tiden för Landskapsanalys²⁴ (Statens naturvårdsverk, 1978), och resulterade senare i avhandlingen *Landskapsinformation och planering* (Skärbäck, 1981). I avhandlingen beskrivs tillämpningen av *datakartor* (begreppet GIS var då i Sverige ännu inte allmänt spridd) och datakartornas pedagogiska funktion för att göra landskapsinformationen så tydlig och begriplig att den var tillgänglig för vanliga människor, och inte bara för experter. En viktig institution för utvecklingen av applikationer inom miljöområdet var Miljödataprojektet på Lunds universitet (Bergström-Grip *et al.*, 1983; Miljödatanämnden, 1982).

Även om tekniken redan under sextioalet kom att stödja digital kommunikation, så dröjde det först till i början av nittioalet innan tekniken verkligen slog igenom och internet blev ett ord i var mans mun. Därefter har tillväxten varit exponentiell och kan med rätta benämnas som en revolution. Tekniken krympte världen och lokal information blev plötsligt

²³ Professor Hertz är upphovsmannen till att ultraljud kom att användas för medicinsk diagnostik. Bläckstråletekniken utvecklades ursprungligen för att få ultraljudsbilder av en högre kvalitet än vad som tidigare varit möjligt.

²⁴ Begreppet miljökonsekvensanalys (MKB) infördes med den första lagtillämpningen i Sverige, vilken skedde i Väglagen 1987.

tillgänglig globalt. Nätverk knöts på ett tidigare aldrig skådat sätt, vilket blev möjligt när de fysiska avstånden inte längre betydde något. Resultatet av den digitala revolutionen låter sig ännu inte förutspås och det är därför svårt att analysera vad det kommer att innebära på lång sikt.

För den oinvidige kan ett geografiskt informationssystem (GIS) förklaras som en av tre beståndsdelar inom geografisk informationsbehandling. Harrie och Eklund (2008) beskriver GIS som ”ett datoriserat informationssystem med funktioner för insamling, lagring, bearbetning, analys och visualisering av geografiska data”. Det revolutionerande med GIS var att det gjorde det möjligt att överlagra²⁵ geografiskt bunden information på ett sätt som tidigare inte helt utan vidare lät sig göras när informationen var bunden i pappersform. Det innebar att information betydligt enklare kunde sammanföras och analyseras så att ny information skapades och därmed möjligheten till nya slutsatser.

Sedan GIS uppkomst under sextioalet har verktyget förändrats från att vara ett expertverktyg till att bli mer, om inte var mans egendom, så åtminstone var mans kännedom. Även om den GIS som de flesta känner till finns i navigatorm i bilen eller som en kartbild i *Google maps*. Verktyget har likaså gått från att mestadels vara ett kartrit- och analysverktyg till att bli en del av det moderna informations- och kommunikationssamhället och nya målgrupper identifieras för användningen av GIS.

Under 1990-talet började GIS användas av planerare för att låta medborgarna själva bidra med geografisk information. Det talades om *PGIS* eller *Participatory GIS*, där tekniken anpassades och gjordes tillgänglig för att andra icke-expertter skulle kunna bidra med information. Begreppet vidgades när allmänheten i allt högre grad tilläts få bidra med sin lokala kunskap och kallades *PPGIS*, eller *Public Participation GIS*. Fortfarande krävdes det att experterna upplät datorer med den anpassade mjukvaran på för att den skulle vara tillgänglig för allmänheten. Tekniken gjordes fysiskt tillgänglig genom att allmänheten kallades till möten där tekniken fanns eller så fick experterna ta tekniken till allmänheten (Nordin *et al.*, 2005). En naturlig utveckling på dilemmat med det fysiska tillgänglighörandet av GIS-teknik var därför att skapa webbaserade plattformar för GIS – *webGIS*.

Metoder har till och med utvecklats för att med hjälp av GIS möta kraven i FN:s barnkonvention på ökat medbestämmande för barn i frågor som rör barns vardag. Forskare har utvecklat en metod, *barnkartor i GIS*, för att i klassrumsmiljö fånga barns syn på sin närmiljö (Berglund *et al.*, 2009;

²⁵ Med *överlagra* menas i sammanhanget att information digitalt kan läggas i transparenta skikt ovanpå varandra. Det är således inte helt olik de visibler som förr användes i tryckt form för att åskådliggöra t ex scenarier eller skeenden.

Berglund & Nordin, 2007; Nordin *et al.*, 2005). För ändamålet skapades en applikation till ArcView 3 som gör att hanteringen av det annars ganska så invecklade gränssnittet förenklas genom att deltagaren möts av ett antal dialogfönster som guidar genom studien. Slutsatsen som forskarna drar av projektet är att "man bör bjuda in barn att medverka i samhällsplaneringen bara under förutsättning att hela kedjan av inblandade vuxna respekterar barns synpunkter och erfarenheter" (Nordin *et al.*, 2005). Vuxenvärlden måste mena allvar när barnen bjuds in att delta i planeringen. Det ska tilläggas att forskarnas slutsats inte behöver begränsas till att gälla enbart barns deltagande i samhällsplaneringen utan den är högst relevant för vuxna medborgare också.

Kommunikation av fysisk planering och Web 2.0

När det gäller den tekniska utvecklingen av internet det senaste decenniet är det svårt att undvika begreppet Web 2.0. Uttrycket myntades av bokförläggaren och teknikgurun Tim O'Reilly för att beskriva utvecklingen av internet från att ha varit en mer eller mindre statisk företeelse där information flödat i en riktning till en flervägskommunikation (O'Reilly, 2005).

Web 2.0 is the business revolution in the computer industry caused by the move to the internet as platform, and an attempt to understand the rules for success on that new platform. Chief among those rules is this: Build applications that harness network effects to get better the more people use them. (This is what I've elsewhere called "harnessing collective intelligence.") (O'Reilly, 2006)

Det finns en mer teknisk beskrivning av vad begreppet innebär men det som framförallt är av intresse för denna avhandling är den praktiska innebörden. Kortfattat kan man säga att Web 2.0 är ett sätt att frigöra eller åtminstone öppna produktionsmedlen för information via webben och att tillgängliggöra dem för allmänheten; det kan också ses som ett förhållningssätt till information och vem som ska ha rätt att producera den.

En annan beskrivning av fenomenet görs av geografen Michael F. Goodchild:

Whereas the early Web was primarily one-directional, allowing a large number of users to view the contents of a comparatively small number of sites, the new Web 2.0 is a bi-directional collaboration in which users are

able to interact with and provide information to central sites, and to see that information collated and made available to others (Goodchild, 2007b).

De flesta av de senaste årens mest omtalade webbapplikationer baserar sig på denna teknik för att skapa hemsidor med användargenererat innehåll. Om inte annat så har det varit svårt att undvika att höra om dessa applikationer via media eller för den delen från kollegor och vänner som bjuder in till sina digitala nätverk . YouTube, Wikipedia, Flickr, Twitter, Facebook, Google Earth och Google Maps etcetera; listan kan göras hur lång som helst. Hela den så kallade ”bloggosfären” (eng. blogosphere) är en del av Web 2.0 begreppet. De nämnda applikationerna bygger hela sitt marknadsmässiga värde på användarnas frivilligt publicerade information; utan användare ingen genererad information, utan användare inget värde på tjänsten. En telefon har bara ett värde om det finns en kritisk mängd med andra personer som också har en telefon och som kan ta emot samtal.

En annan mycket viktig del av de senaste årens utveckling på internet, och kanske till och med helt avgörande, har varit tanken om fritt tillgänglig källkod och information, *open source*. När programutvecklarna började öppna sina tidigare slutna gränssnitt för programmering, API (Application Programming Interface), för allmänheten, så ökade kreativiteten och möjligheterna att skapa helt nya tjänster och funktioner via internet. Öppenheten i källkod och med information lagrad i databaser gjorde det möjligt att aggregera gamla webbtjänster, slå ihop dem (*mashup*) och bilda nya, för att skapa innovativa lösningar som tidigare inte varit möjliga (Gibson & Erle, 2006).

VGI (Volunteered Geographical Information)

Begreppet *Volunteered Geographical Information*, eller (fritt översatt) frivilligt producerad geografisk information, är ett specialfall av Web 2.0 och hela fenomenet med användargenererat innehåll på internet (Goodchild, 2007a). Goodchild applicerar således fenomenet på den geografiska världen. En uppsjö av artiklar har på kort tid publicerats där begreppet diskuteras och vilka implikationer det kan tänkas ha för kartproduktion och landskapsplanering (Elwood, 2008; Flanagan & Metzger, 2008; Seeger, 2008; Goodchild, 2007a; Goodchild, 2007b). Andra artikelförfattare använder begreppet *neogeography* men menar detsamma (Haklay *et al.*, 2008; Hudson-Smith *et al.*, 2008). Beviset på att forskningsområdet ännu är i sin inledande fas är den språkliga nybildning som omger den frivilliga kartproduktionen av vanliga människor som försiggår på internet.

Den definition av *VGI* som Goodchild formulerade när han myntade uttrycket inbegriper just internet och användargenererat innehåll som grundläggande faktorer. Benämningen blir därför inte helt träffsäker eftersom frivilligt producerad geografisk information ju existerade även innan Web 2.0 kom in i bilden. Detta antyder att definitionen av akronymen *VGI* kommer att behöva omformuleras framöver.

Vilka konsekvenser som fenomenet kommer att ha på samhällsplaneringen är svårt att sja om med tanke på den snabba utvecklingen inom området, men i slutändan beror det på hur vi låter de nya möjligheterna påverka planeringen. Goodchild menar att system för *VGI* likt Google Earth är en demokratisering av GIS-tekniken (Declan, 2006); om GIS tidigare varit en teknik mer eller mindre förbehållen en expertis så är den nu på väg att förändras till att bli tillgänglig för en betydligt bredare massa.

Thus the most important value of *VGI* may lie in what it can tell about local activities in various geographic locations that go unnoticed by the world's media and about local life (Goodchild, 2007a).

Deltagande och den långa svansen

I planeringen når strävandena efter medborgardeltagande endast ett relativt fåtal. När det gäller engagerandet av medborgare i planeringsprocessen kan man dra en parallell till den omdebatterade *Paretoprincipen*. National-ekonomen och sociologen Vilfredo Pareto formulerade i slutet av 1800-talet en teori om inkomstfördelning och visade empiriskt att 20 procent av den italienska befolkningen ägde 80 procent av egendomarna (Pålsson Syll, 2007). Om man översätter fenomenet till den fysiska planeringens verklighet skulle man kunna visa att ett relativt fåtal personer, de som väljer att delta i samrådsprocesser, har en förhållandevis stor makt över besluten. Konstruktionen som vi har för att dämpa effekten av att ett fåtal får en oproportionerligt stor makt, genom att de gör sig hörda, är att politikernas, tjänstemännens och processledarnas uppgift är att väga *fåtalets* röster mot den ohörda allmänhetens röster. Frågan är om det ens är möjligt att förutspå vilka åsikter och idéer som skulle kunna ha dykt upp om fler hade gjort sig hörda? Ytterligare en fråga är om det ens hade varit praktiskt möjligt att hantera den mängd återkoppling som det skulle innebära?

Chris Anderson, chefredaktör för tidskriften *WIRED*, myntade 2004 uttrycket Long-Tail i en artikel (Anderson, 2004) och sedermera i sin bok *Long tail - varför framtidens ekonomi handlar om att sälja mindre av mer* (Anderson, 2007). Det nya i Andersons bok var att han applicerade sina

tankar på internetekonomins nya förutsättningar. En ekonomi där varor och produkter inte längre kräver en fysisk plats för lagring, eller åtminstone där lagringskostnaden är mer eller mindre försumbar. Av detta faktum följer att det inte finns någon ekonomisk anledning att begränsa sitt utbud, snarare tvärtom. Lagerhyllorna kan aldrig bli fulla. En annan förutsättning för den nya ekonomin är minskandet av de fysiska avstånden som internet har inneburit.

Hur liten en intressensisk än är på lokal nivå så blir den en stor aktör på global nivå. Anderson visar att den del av ekonomin som befinner sig i svansen är en betydande del av den totala ekonomin.

Andersons tankar och idéer får även stöd från delar av forskarvärlden (Brynjolfsson *et al.*, 2006), som har anammat hans begrepp. Forskarna försöker nu förstå vilka faktorer som driver förändringen och vad det innebär för marknaden (Brynjolfsson *et al.*, 2006). Andra forskare är mer kritiska till teorierna om fenomenet (Elberse, 2008).

Vid det här laget har ni börjat fråga er vad Andersons metafor i sin tur har för betydelse för den fysiska planeringen och framförallt för medborgardeltagandet i planeringsprocessen. Tidigare har inte verktygen funnits för att möta medborgardeltagandets *Long-Tail*. Svansen rymmer en hel del information som vi inte tidigare haft möjlighet att fånga på ett hanterbart sätt. Svansen rymmer också en hel del medborgare som vi har haft svårt att nå. Utvecklande av metoder för medborgardeltagande handlar i stort om att på nya och kreativa sätt nå svansens invånare. Internet är en kanal för att, åtminstone teoretiskt, nå ett betydligt större antal medborgare än vad som är möjligt med tidigare använda kanaler för kommunikation i planeringsprocessen.

Teknikens roll i den fysiska planeringen

Klosterman (2001) ser en parallell utveckling från sextioalet av synen på informationsteknikens roll i planeringen i förhållande till de planeringstraditioner eller paradigmer som varit rådande²⁶. *Planering som tillämpad forskning* motsvaras av de rationella planeringsidealen som rådde under 1960-talet där planeringen sågs som ett slags forskningsprojekt. Detta speglades i synen på informationstekniken som ett sätt att optimera systemen för planeringen, vilket hade sin grund i systemteori. 1970-talet övergick till synen på *planeringen som politik*. Planeringen sågs inte längre som en objektiv

²⁶ Planeringstraditionerna som Richard E. Klosterman (2001) identifierar är i originalspråk följande: "Planning as applied science", "Planning as politics", "Planning as communication" och "Planning as reasoning together". De korrelerande benämningarna för tekniksynen är: "System Optimization", "Politics", "Discourse" och "Collective design".

vetenskap utan värderingar. Tekniken ansågs förstärka befintliga maktstrukturer. Under 1980-talet ändrades synen på planeringen till att omfatta både politiska och sociala processer. Synen på *planeringen som kommunikation* omfattade nu inte bara insamlandet av information utan handlade i högre grad om interaktion och kommunikation med allmänheten. På 1990-talet utvecklades synen på den kommunikativa planeringen till att se *planering som samtal*. Planeringen ses som en pågående diskussion och ett levande samtal med befolkningen där planerarna ska vara stöd för medborgarna i det gemensamma förbundet av samhället. Teknikens roll var nu att ge infrastrukturella förutsättningar för interaktion mellan människor och för att underlätta det pågående samtalet.

Klosterman (2001) menar vidare att synen på produkten som ITK resulterade i gick från sextiotalet och framåt från att vara *data* som processas till *information* där data har strukturerats och analyserats. Synen på informationen utvecklades därefter till att handla om *kunskap* som baseras på informationen och de studier och erfarenheter som tidigare har gjorts. Under 1990-talet övergick tanken om kunskap till att handla om *intelligens*²⁷, vilket kan ses som nästa nivå av kunskap där tekniken används som stöd för effektivt utnyttjande av erfarenheter och att dra logiska slutsatser från de erfarenheter som har gjorts. Begreppet rymmer även förmågan att använda kunskap för anpassning till nya situationer. Det är ett mindre statiskt sätt att se på kunskap.

Den fortsatta utvecklingen av system för planeringsstöd kommer att handla alltmer om visualisering av planeringen i och med att sakägarna i större utsträckning involveras i planeringsprocessen (Batty, 2007).

3.9 Medborgare kontra experter

Ibland hörs det från arkitektkåll att god arkitektur inte går att förena med en demokratisk process. Nedan är ett citat av arkitekten Thomas Sandell.

”Demokrati tycker jag om, men ibland kan jag tycka att arkitektur och demokrati är två saker som inte riktigt hör ihop. Man kommer aldrig nå konsensus i ett byggprojekt. (Dagens Nyheter, 2007)²⁸

²⁷ I original används begreppet *Intelligence* vilket även kan översättas till underrättelse.

²⁸ Citat från intervju i dagstidningen Dagens Nyheter med en av Sveriges mest kända arkitekter, Thomas Sandell, efter den känslolösa debatten kring det planerade kallbadhuset i Riddarfjärden.

Artikeln handlar visserligen om en högre nivå av den fysiska planeringen, där grunden för arkitekturen är lagd genom en fastlagd detaljplan och där det handlar om utformning på en given plats. Men uttalandet visar ändå på ett förhållningssätt till demokrati och deltagande som något som stör. Samtidigt är frustrationen över demokratins konsensustänkande som uttrycks förstäligt utifrån det konstnärliga förhållningssätt som Thomas Sandell har till sin arkitektur. Frågan kring medborgardeltagande och demokrati i planeringsprocessen är inte lätt och är kanske inte heller alltid helt självklar. Frågan är om Turning Torso i Malmö någonsin hade byggts om planeringen hade innefattat en deltagandeprocess? Det tycks således som att det finns en konflikt i synsättet bland aktörerna i den fysiska planeringen angående vad deltagandet ska få leda till.

En ensam planerares syn på vilka kvaliteter som han eller hon upplever finns i ett landskap har ett stort värde. När denna enskilt upplevda bild av omgivningen även ska representera en bredare allmänhet, så blir planerarens eget *tyckande* inte självklart representativt för helheten. Stadens form, eller för den delen hela landskapets form, påverkar människors vardag. Formen går inte att välja bort (Nasar, 1998); den tränger sig på vare sig man vill det eller inte. Landskapet är ”påtvingande” på ett sätt som gör att fler måste omfattas av formandet av det. Khakee (1999) menar att förståelsen för de långsiktiga konsekvenserna i planeringen saknas hos våra beslutsfattare och att det i sig är ett starkt argument för att involvera medborgarna i processen så att beslutsgrunden blir så bred som möjligt. Geografen Torsten Hägerstrand menar att:

I allmänhet kan vi inte observera annat än korta stycken av rörelser, som passerar vårt utsiktslandskap. Det är strängt taget bara vår egen privata bana som vi osökt kan följa som det kontinuum den är (Hägerstrand, 2000).

Vidare menar han att längre avsnitt av livsbanor i allmänhet inte är åtkomliga utan en omfattande undersökningsapparat. Konsekvensen av Hägerstrands analys är att många måste få uttrycka sig i planeringen utifrån de livsbanor som de själva kan överblicka. Detta bör vara en viktig del av det han kallar för ”undersökningsapparat”.

Amerikansk forskning som har studerat skillnaden i upplevelsen av omgivningen hos boende (residents) eller besökare (outsiders) visar att vi beroende på vilken roll vi intar upplever en plats på olika sätt (Brower, 1988). När den fysiska planeringen söker former för att involvera fler medborgare i planprocessen är frågan vems syn på en stad som ska gälla. Vem ska få påverka planeringen, de boende eller tillfälliga besökare, eller

båda? Brower menar att de som formger staden (designers) ser annorlunda på den än de boende. Deras upplevelse är mer samstämmig med dem som enbart är besökare. Skillnaden i synen på utemiljön i staden mellan planerare och boende har även observerats i studier av Berglund (1996) och dessutom kunde en skillnad märkas mellan arkitekter respektive landskapsarkitekter; där de senare i högre grad såg staden som en helhet.

Planerare och besökare kanske har mer av ett fågelperspektiv av omgivningen, medan de boende istället är mer marknära och istället har ett grodiperspektiv. Däri ligger en del av problematiken inom den fysiska planeringen som visar att planerare och medborgare är ömsesidigt beroende av varandra för att kunna skapa långlivade livsmiljöer.

3.9.1 Toppen ner eller botten upp?

En hel del, om inte majoriteten, av de svenska initiativ (Kalix rådslag, Bollnäsdialogen etc.) och projekt för att skapa arenor för medborgardeltagande som finns och har funnits har sitt ursprung i kommunala förvaltningar från tjänstemän eller politiker. Ett aktuellt sydsvenskt exempel är det ambulerande *Hej Stadsdel!* som sedan 2007 turnerar mellan Malmös stadsdelar (Malmö stad, 2009). Projektet som är ett samarbete mellan Gatukontoret, stadsdelsförvaltningen och polisen syftar till förändring genom dialog och diskussion med invånarna.

Risken med initiativ *uppifrån* är att de fyller ett behov hos initiativtagarna, men som inte alltid upplevs som ett behov från medborgarnas sida. Politikerna uttrycker gärna en öppenhet för att söka nya vägar att kommunicera med medborgarna (Bjurström *et al.*, 2005), men frågan är om viljan alltid är ömsesidig. Den politiska viljan till förnyelse ska enligt Bjurström *et al.* (2005) ses som en reaktion på allmänhetens minskande partipolitiska engagemang. Politikerna behöver således involvera fler medborgare i politiken, för att motivera sin roll och det mandat som väljarna har gett dem; utan medborgarnas deltagande faller tanken med den representativa demokratin. Däremot tycks det som om det uttryckta önskemålet för ökad medborgardialog, ofta stannar vid teori, medan de praktiska exemplen med ömsesidig kommunikation är desto färre (Bjurström *et al.*, 2005). Ilshammar (2006) menar att problemet med ”toppen-ner” perspektivet på medborgardeltagande är att politiker och statsvetare ofta missar de faktiska orsakerna till uteblivet engagemang som till exempel brist på demokratiska arenor för möten. Det tycks som om det finns en konflikt mellan den representativa demokratin och deltagande demokrati. Denna konflikt leder till en ambivalens hos aktörerna, som blir tydlig kanske främst hos politikerna. Ilshammar (2006) menar vidare, att dagens partier och

förtroendevalda måste vara beredda att avstå beslutsmyndighet och att medborgarna tilldelas större maktresurser, för att det ska vara möjligt att göra demokratvinster, men för att den modellen ska vara möjlig måste deras ansvar minska i motsvarande omfattning, det vill säga att ansvarsutkrävandet likaså måste fördelas på fler personer. Frågan är hur mycket medborgardeltagande den representativa demokratin klarar av?

Kommundelsnämnderna som introducerades i ett flertal kommuner i Sverige under 1980- och 1990-talet var en omorganisering av den kommunala förvaltningen som syftade till att stärka demokratin genom att decentralisera beslutsfattandet. Argumenten för kommunalsnämnderna var att decentraliseringen skulle leda till ökat medborgarinflytande, bättre effektivitet och en större valfrihet (Lundqvist & Pierre, 1995). De lokala nämnderna ansågs kunna vitalisera demokratin och återskapa ett förtroende mellan medborgare och politiker som man menade hade blivit skadat under 1970-talets kommunsammanslagningar. Lundqvist och Pierre (1995) menar att argumenten låg på en generell retorisk nivå och att "slagorden" inte fylldes med en innebörd.

3.9.2 Hinder för kommunikation

En stor del av arbetet som planerare handlar om kommunikation av tankar och idéer. Planprocessen är tillkommen för att med lag kunna garantera en lägsta nivå på kommunikationen av dessa idéer och tankar med de parter som berörs av processen. Avhandlingen koncentrerar sig först och främst på kommunikationen mellan "kommunen" (tjänstemän och politiker) och medborgarna.

Inom kommunikationsläran definierar man fyra hinder eller barriärer för en fungerande kommunikation (Dimbleby *et al.*, 1995). Dessa barriärer är viktiga att vara medveten om som planerare för att kunna nå de avsedda mottagarna av informationen, det vill säga medborgarna. *Perception* eller uppfattningsförmåga är ett av hindren för en effektiv kommunikation och innebär att själva uppfattningen av vad som kommuniceras och de antaganden som görs om andra människor påverkar förståelsen. Fördomar och förutfattade meningar utgör således ett hinder. Hur ska man då som planerare arbeta med perceptionen? Att förstå hur en annan människa verkligen uppfattar en utsaga är väl nästintill en omöjlighet, såvida man inte är tankeläsare. Ett sätt att minska på "missuppfattningar" och "feltolkningar" är att låta kommunikationen intensivt flöda fram och tillbaka, för att på så vis låta uppfattningen träda fram. Ju mer intensiv ordväxling, desto mindre är risken för missförstånd. Forskning har visat att just en mer omfattande kommunikation i planeringsprocessen leder till att planförslag snabbare når

acceptans från parterna som omfattas av processen (Hylmö & Skärbäck, 2003).

Mekaniska hinder, det vill säga rent fysiska hinder, som icke-fungerande teknik är ytterligare en barriär som på något vis måste passeras. Den här typen av hinder är till skillnad från de perceptiva hindren lättare att sätta fingret på och därmed enklare att avhjälpa. En farhåga som bland annat uttrycks inom den statsvetenskapliga forskningen benämns den digitala klyftan, där begreppet delvis motsvarar det som Dimbley et al (1995) kallar för mekaniska hinder. Om den ena parten inte har fysisk tillgång till dator och bredband så blir en kommunikationsprocess via internet oerhört svår, för att inte säga omöjlig. Som yrkesman är det ofta lätt att falla in i en yrkesjargong, ett fackspråk, där terminologi och begreppsvärld kan verka som vattentäta skott mellan människor. Detta kallas för *semantiska hinder*, det vill säga hur ord och uttryck används.

Slutligen spelar mottagarens attityd och övertygelse en viktig roll för att kommunikationen ska fungera tillfredställande. Dessa *psykologiska hinder* handlar om hur vi uppfattar andra människor och hur vi själva väljer att uttrycka oss.

3.9.3 Kvalitet i medborgarbidrag

I en schweizisk studie sammanställde forskare 239 stycken fallstudier med samrådsprocesser. Studien visade att sakägarnas deltagande i processen förbättrar besluten, genom att ny tidigare okänd information blir känd (Beierle, 2002). Dessutom bidrog sakägarna med nya idéer och ny analys. Studien fastställer att ju mer omfattande och intensiva samråden är, desto troligare är det att besluten också är av högre kvalitet (Beierle, 2002).

Hur kan man som tjänsteman eller politiker mäta/avgöra värdet i de synpunkter och den information som medborgardeltagandet bidrar med i relation till expertkunskap? En metod som använts i Hedemora för att värdera användbarheten är att se hur informationen förhåller sig till tre kriterier: "Relevans", "Nya kunskaper" och "Representativitet" (Miller *et al.*, 1982). Med relevans menade man att förslag och idéer skulle vara konkreta och realistiska. Konkreta såtillvida att förslagen skulle vara möjliga för kommunen att handla efter, att de gällde förhållanden som var påverkbara. Förslagets realiserbarhet värderades efter kommunens resurser och faktiska möjlighet att agera.

Erfarenheten från Hedemora tydde på att representativiteten i de förslag och synpunkter som studiecirkeln resulterade i stämde väl överens med de åsikter som uttrycktes av de människor som valde att delta på annat sätt. När de däremot gör en jämförelse i sammansättningen mellan studiecirkeln och

kommunens befolkning, så drar man slutsatsen att åsikter från underrepresenterade grupper saknas.

En annan och mer omfattande metod att utvärdera och integrera expertkunskap och erfarenhetsmässigt förvärvad kunskap har använts i en svensk-italiensk studie (Khakee *et al.*, 2000). Fem variabler användes för att utvärdera de båda kategorierna av kunskap: "Realism", "Relevance", "Committment", "Level of Concretion" och "Use of knowledge". Syftet med metoden är inte att hitta skillnader eller likheter mellan de två typerna av kunskaper utan istället att integrera och balansera dem. Den här typen av metoder för utvärdering är viktiga att utveckla för att information som genereras via e-deltagande ska kunna integreras i den fysiska planeringens samrådsprocesser.

3.10 Medborgarkartor

En av de grundläggande idéerna i forskningsprojektet är tanken om betydelsen för den fysiska planeringen av att samla människors uppfattningar om företeelser, fenomen eller egenskaper i landskapet. Tidigare har kartskapandet varit förbehållet yrkeskategorier som kartografer, lantmätare eller planarkitekter, men med en förändrad syn på medborgarnas roll i planeringen så följer en ny syn på värderandet av de geografiska kvaliteterna i landskapet. Vems bild av landskapet är det som ska gälla?

To map is to put forward an argument for a certain way of seeing (Ottosson, 1987).

Charles Trowbridge är enligt Gould och White (1986) en av de pionjärer som tidigt talade om människors varseblivning av sin omgivning. Han försökte förklara skillnaden i människors förmåga att orientera sig i staden med att de skapade sig olika typer av informella, inre *imaginary maps* (Trowbridge, 1913). Skillnaden ansågs finnas i utgångspunkten för orienterandet; en del utgick i sin orientering från den redan bekanta miljön medan andra istället utgick från sin egen aktuella position vid varje given tidpunkt. Den sistnämnda gruppen ansågs ha en bättre orienteringsförmåga.

Beteendepsykologen Edward C. Tolman myntade uttrycket *Cognitive Map* med vilket han menade inre mentala bilder som människor och djur använder för den rumsliga orienteringen i miljön (Tolman, 1948). Tolman använde sig av råttor för att studera hur de med sina sinnen och genom sin kunskap skapade sig inre kartor för att orientera sig i labyrinth. Begreppet har därefter adopterats, utökats och omformulerats inom ett flertal andra

discipliner däribland arkitektur, geografi och planering (Nasar, 1998; Berggren-Bärring & Grahn, 1995; Gould & White, 1986; Lynch, 1964). Även om det kan finnas gradskillnader mellan begreppen så används *Mental Map* ofta synonymt med *Cognitive Map* i litteraturen.

Cognitive mapping kan beskrivas som den mänskliga process där individen placerar sig själv i ett rumsligt sammanhang i relation till rummets och platsens beståndsdelar. Downs and Stea definierade begreppet som:

Cognitive mapping is a process composed of a series of psychological transformations by which an individual acquires, stores, recalls, and decodes information about the relative locations and attributes of the phenomena in his everyday spatial environment (Downs & Stea, 1973)

Medborgarkartor kan ses som ett paraplybegrepp som omfattar bland annat kognitiva kartor och mentala kartor. Begreppet omfattar handlingen som syftar till att samla och fysiskt uttrycka den inre, mentala kartbilden av omgivningen som medborgarna uppfattar den.

Ett problem vid överföringen av den mentala kartbilden till en fysisk eller digital kartbild är människors olika förmåga att läsa och tolka kartbilder. Färdigheten att kunna förstå bilder eller kartor har jämförts med läskunnighet och räknefärdighet och har kallats för *graphicacy* (Balchin, 1972; Balchin & Coleman, 1965). Ytterligare en aspekt på möjligheten för medborgarna att kunna förmedla geografiskt bunden kunskap är det som Ann Whiston Spirn (2005) kallar för *landscape literacy*; förståelsen för landskapet och förmågan att läsa och upptäcka dess tillgångar och värden. Hon betonar vikten av att sprida kunskapen om att läsa landskapet och jämför färdigheten med spridandet av läs- och skrivkunighet. Spridandet av kunskapen att läsa landskapet är enligt Spirn en del av den medborgerliga frigörelsen och en del i demokratiserandet av planeringen och ett sätt att få bukt på samhällsrelaterade orättvisor som den fysiska planeringen har resulterat i.

Landscape literacy is a means for recognizing and redressing those injustices through urban planning and design and community development, just as verbal literacy was a cornerstone of the American Civil Rights movement in the 1950s and 1960s (Whiston Spirn, 2005).

En annan dimension som även den är viktig för skapandet av tillförlitliga medborgarkartor är förmågan att orientera sig med hjälp av en karta, att förstå hur den fysiska verkligheten hänger samman med den representerade verkligheten. Forskare menar att förståelsen av en karta direkt kan relateras

till individens rumsliga uppfattning av den fysiska miljön (Ottosson, 1987). Om man förstår hur de rumsliga elementen förhåller sig till varandra så kan man lättare översätta denna orienteringsförmåga till kartbilden.

Mentala kartor som metod har använts av planerare sedan lång tid tillbaka. En av de mer kända förespråkarna för metoden är Kevin Lynch, som i sin i banbrytande bok *the Image of the City* myntade begreppet *Imageability*.

Lynch menade att en stads visuella kvalitet avgörs av stadslandskapets tydlighet, eller läsbarhet (*Legibility*) och genom att fånga invånarnas mentala bild av sin stad i form av fysiska attribut så kan man förstå den visuella kvaliteten (Lynch, 1964). Attributens kvalitet när det gäller att skapa identitet och struktur mäts av Lynch med begreppet *Imageability*, vilket innebär deras förmåga att framkalla en stark bild oavsett vem som är betraktare.

En mental karta, eller *Evaluative image* som Nasar (1998) väljer att kalla dem, är ett sätt att geografiskt beskriva en persons inre bild av hur han eller hon upplever sin omvärld. Nasar utvecklar Lynchs begrepp *Imageability* som han inte anser vara tillräcklig, genom att lägga till ytterligare en dimension som fångar allmänhetens värderande bild (*Evaluative image*) av staden. Han menar att på samma sätt som stadens förmåga att skapa inre bilder hjälper invånarna att orientera sig enligt Lynchs metod, så kan människors värderande bild av staden styra var man väljer att röra sig (Nasar, 1998) Genom att identifiera och mäta människors preferenser för olika områden i staden kan man göra sig en bild av i vilken grad de boende gillar eller ogillar olika delar av staden. Termen Nasar använder sig av är *Likability*, som han definierar som sannolikheten att en miljö framkallar en starkt positiv bild hos dem som upplever den (Nasar, 1998)

Utvecklingen av tekniken gör det numera möjligt att i större skala använda sig av denna slumrande informella och lokalt förankrade kunskap som allmänheten besitter om sin närmiljö. Den från medborgarna förmedlade kunskapen om den egna närmiljön låter arkitekter och planerare få en betydligt större bredd och djup i sin bild av medborgarnas upplevda fysiska miljö.

Den här avhandlingen har bland annat inspirerats av de studier som gjordes vid UIC (University of Illinois at Chicago), där webbaserad GIS-teknik användes för att samla in information från de boende i kvarteret Pilsen (Chicago) inför en omfattande planerad förnyelse av området (Al-Kodmany, 2001a). Metodiken som användes i undersökningen baserade sig på Nasars forskning kring *Likability* och bygger på en dialog mellan planeraren av den fysiska miljön och de boende som lever i den. Informa-

tionen hämtades i Nasars fall in via telefonintervjuer i kombination med kartritande, där den lokala kunskapen om området uttrycktes i en gemensam kartbild, eller en så kallad ”evaluative image”. Al-Kodmanys bidrag i studien är att utforska internet som medel för insamling av den lokalt förankrade rumsliga uppfattningen (Al-Kodmany, 2001a).

3.10.1 Åtta upplevda karaktärer och medborgarkartor

De åtta huvudkaraktärerna är en metod som har utvecklats för att låta planerarna göra sig en bild av medborgarnas uppfattning av sin utemiljö (Grahn, 2005; Stigsdotter & Grahn, 2002; Berggren-Bärring & Grahn, 1995). Metoden har utvecklats på Sveriges lantbruksuniversitet och beskriver åtta grundläggande karaktärer i landskapet bestående av ett antal egenskaper som människor via forskningsstudier har uttryckt ett behov av att finna i sin utemiljö. Karaktärerna har använts som metod av tjänstemän för inventering av landskapskvaliteter i parkmiljö inom kommunalplanering, men varianter av metoden har även använts inom planering på regional nivå (Caspersen & Olafsson, 2009; Caspersen & Olafsson, 2006; Lundh Malmros, 2001). Landskapskaraktärerna (se bilaga 4 för definition på engelska) definieras enligt nedan (Grahn, 2005)²⁹:

- *Rofyllighet*. Ro och tystnad. Ljud från vind, vatten, fåglar och insekter. Platsen signalerar vördnad, andakt, renhet och lugn. Seren, ej skräp, ogräs, buller och störande människor.
- *Vildhet*. Vild natur där växter ser ut att vara självsådda. Lav- och mossbelupna stenblock, gamla stigar, mystik och association till sägner.
- *Artrikedom*. Mångfald av djur- och växtarter med bär, svampar, fjärilar, fåglar och blommor. Platsen kan associeras till Edens lustgård.
- *Rymd*. Vilsam känsla av att ”komma in i en annan värld”, en sammanhållen helhet, som en bokskog, en havsstrand, en plats dit man kan söka sig för reflektion.
- *Vidd, allmänning*. Utsikt och gröna, öppna ytor som ängen och tunet, de urgamla skandinaviska platserna för marknader, ting, val av kungar. Idag drakflygning, idrott och picknick. Överblick över vad som händer.
- *Refug, viste*. Omgärdade trygga nästen, platser som personer lätt kan appropriera som sina egna. Barnets koja, en trädgård för den vuxne. Ett eget revir för sinnliga upplevelser.

²⁹ Landskapskaraktärernas benämningar har förändrats under tidens gång, efter hand som forskarna funnit bättre beskrivande namn. Det gör att benämningarna kan skilja sig något åt i litteraturen.

- *Samvaro, möte.* Platsen ger möjlighet till möten mellan människor, umgänge och sociala kontakter. Människor söker sig dit för att delta i aktiviteter som dans, musik och mat, eller för att se andra människor roa sig, att exempelvis samlas kring en majstång.
- *Kultur.* En plats relaterad till symboler för mänskliga värderingar, uttryck för religion och historiska händelser som erbjuder fascination inför tidens gång.

De åtta huvudkaraktärerna ingick som en del i tillämpandet av den miljöpsykologiska forskning som bedrivs vid Sveriges lantbruksuniversitet (Alnarp) i det dansk-svenska EU-projektet, *Landskabet som ressource for sundhed og bæredygtig udvikling i Øresundsregionen*.

Karaktärerna var grunden i avhandlingens delstudier för att skapa medborgarkartor med stöd av internetbaserad GIS.

3.11 Sammanfattning

Synen på allmänhetens roll i planeringsprocessen har förändrats över tid; från en obetydlig statistroll via en blygsam biroll till en framträdande huvudroll. Planeringsteoretiker har kallat detta skifte i synsätt för – den kommunikativa vändingen. Den tyske filosofen Jürgen Habermas har sedan mitten av 1980-talet stått som en portalfigur för denna kommunikativa inriktning, där det oförvanskade, rationella samtalet mellan människor är grunden för demokratin. Teorierna har påverkat den fysiska planeringen och gett upphov till begrepp som *deltagande planering* och *kommunikativ planering*. Habermas har inte stått oemotsagd utan har kritiserats för sin tro på konsensusskapande som mål för samtalet, vilket har ansetts vara naivt och överidealiserat.

De problem som samhället har att lösa är komplexa. Behovet att hitta metoder för att angripa dem är stort. Ett sätt är att beslutsfattare tillsammans med allmänheten skapar det beslutsunderlag som planeringen av vår gemensamma miljö baserar sig på.

Informations- och kommunikationstekniken har i grunden förändrat de tekniska förutsättningarna för kommunikation mellan människor. Avstånd är inte längre avgörande hinder. Applicering av tekniken för deltagande i demokratiska processer har kallats för e-deltagande. När internetteknik och Geografiska informationssystem (GIS) löpte samman under 1990-talet öppnades nya möjligheter för den fysiska planeringen.

Med bakgrund av de demokrati- och planeringsteoretiska idéerna samt uppkomsten av internet och e-deltagande som presenterats i kapitel fyra så leder avhandlingen nu in på empiriavsnittet.

4 Interaktiv webbGIS och e-deltagande

Det här kapitlet går igenom de fyra studier som avhandlingen baserar sig på. Kapitlet ger en bakgrund till utvecklingen av det webbaserade och interaktiva kartverktyg som användes i studierna och hur delstudierna förhåller sig till varandra. Studiernas genomförande och den metodik som använts beskrivs och resultatet diskuteras för respektive studie.

4.1 Bakgrund

I Sverige är medborgarnas möjlighet till insyn och deltagande i planprocessen lagstadgad. Men det fungerar inte alltid tillfredställande. Det uttrycks ibland som ett missnöje från tjänstemän och politiker över medborgarnas bristande intresse för deltagande eller att intresset visas först när processen är långt gången. Från medborgarhåll kan missnöjet istället handla om upplevelsen av att inbjudan till deltagande från tjänstemän och politiker kommer först i ett skede när förutsättningarna redan är fastställda och kvaliteterna i utemiljön redan är definierade. Möjligheten att påverka uppfattas därför som symbolisk.

Det planeringsteoretiska förhållningssättet till medborgarnas roll i planeringsprocessen har sedan slutet av 1960-talet visat en allt större medvetenhet om vikten av att involvera medborgarna i samhällsplaneringen för att möta de komplexa problem som planeringen är satt att lösa.

Det empiriska arbetet tar sin utgångspunkt i de deltagardemokratiska ideal som Habermas (1995; 1984) ger uttryck för i sin teori om *kommunikativhandling* och som sedan applicerats inom till exempel *kommunikativ* och *kollaborativ planering* (Healey, 1997; Sager, 1994). Arbetet tar också utgångspunkt i Amnås (2008) teorier om den *jourhavande medborgaren* och de ändrade förutsättningarna för deltagande som medborgare och tjänstemän står inför, samt tanken om att medborgarna måste erbjudas

en flora av kanaler för att få ett jämlikare deltagande; där är internet är en sådan kanal som bör utforskas. De ändrade förutsättningarna för deltagande i demokratiska processer omfattar även förändringar i medborgarnas förhållande till auktoriteter.

Ytterligare en utgångspunkt för det praktiska arbetet är vikten av att fånga lokal kunskap om utemiljön och dess kvaliteter då den gärna skiljer sig från den bild som de fysiska planerarna själva representerar. Den bild och den kunskap av den fysiska miljön som medborgarna ger uttryck för och som Lynch (1964) kallar för *imageability* och Nasar (1998) kallar för *evaluative image* kan fångas med hjälp av internetbaserad GIS.

Denna avhandling avser beskriva utvecklandet av en webbapplikation som låter medborgarna aktivt delta i skapandet av underlag för beslutsfattande. Applikationen låter medborgarnas individuella bidrag med värderad och subjektiv information bygga upp en kollektiv bild av hur utemiljön uppfattas.

Lokala initiativ till att finna nya former för deltagande kommer sällan från medborgarna själva. Det gör att behovsanalysen blir ensidig eller till och med uteblir.

Avhandlingens andra uppgift är att med det utvecklade webbverktyget i fokus föra ett samtal kring deltagande och dess tillämpning via internet – e-deltagande.

Kunskapsinhämtningen i avhandlingen sker stegvis genom att inledningsvis samla kategorier av grupper av människor (medborgare och tjänstemän) för att främja diskussion och få en bred bild av synen på e-deltagande och funktionen av webbverktyget. Den förvärvade kunskapen från de inledande studierna ligger sedan till grund för den avslutande och mer brett riktade studien.

4.2 På väg mot en interaktiv webbGIS

Den gemensamma nämnanen för delstudierna är det kartverktyg som används för att via internet samla in lokal kunskap om deltagarnas närmiljö. Det är verktyget som utgör den gemensamma nämnanen för diskussionen kring e-deltagande i fysisk planering, för utan verktyget hade diskussionen begränsats till hypoteser. Även om situationen kring delstudierna är konstruerad så kan diskussionen ändå utgå från en praktisk tillämpning av webbverktyget, genom att autentiska frågor kan ställas.

De tre första delstudierna använder sig också av samma ämne – park och naturs betydelse för de boende. *De åtta huvudkaraktärerna* (Grahn, 2005; Stigsdotter & Grahn, 2002; Berggren-Bärring & Grahn, 1995) bildar här ett

ramverk och är tänkt att fungera som ett stöd när respondenterna markerar områden eller punkter på kartorna.

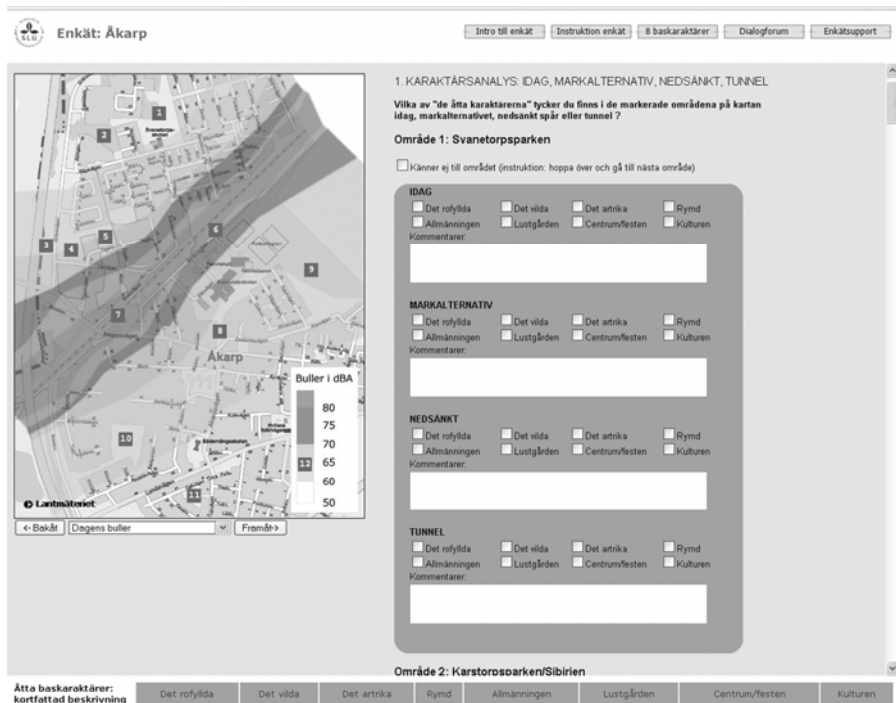
I den fjärde delstudien används kartverktyget för att markera otrygga platser i utemiljön. Skälet till ämnesbytet var att undersöka om en enklare, mer konkret, frågeställning skulle ge andra resultat.

Oavsett ämne genererar varje delstudie varsin så kallad medborgarkarta.

Den första delstudien följdes upp med fokusgrupper, vid delstudie två och fyra fick respondenterna svara på frågor via en webbenkät. Den tredje delstudien skiljer ut sig eftersom den har ett något annorlunda upplägg där studenters och tjänstemäns värderingar av graden av förekomst av de åtta huvudkaraktärerna inom fördefinierade geografiska områden jämfördes. Tanken var att se hur väl värderingarna stämde överens för att få en uppfattning om svårigheten att använda sig av metoder likt de åtta huvudkaraktärerna (se vidare under beskrivningen för delstudie tre).

När forskningsprojektet inleddes fördes ett resonemang med huvudhandledare professor Erik Skärbeck kring hur det praktiskt skulle gå till att skapa en webbaserad GIS som skulle fungera i studien. Att på egen hand programmera var inte ett alternativ och till en början skapades en låginteraktiv och tillfällig lösning. Den bestod av en fast kartbild utan möjlighet till navigering samt en tillhörande webbenkät (se *Figur 6*).

På kartan fanns ett antal parkmiljöer markerade vilka sedan skulle beskrivas efter den eventuella närvaron av *de åtta huvudkaraktärerna* i tre framtida scenarier av utbyggnad av spårtrafiken genom Åkarp i Burlövs kommun. Det ska påpekas att den första "hemsnickrade" versionen av verktyget inte på något sätt kan ses som en webbGIS utan snarare som en enkät med tillhörande statisk kartbild.

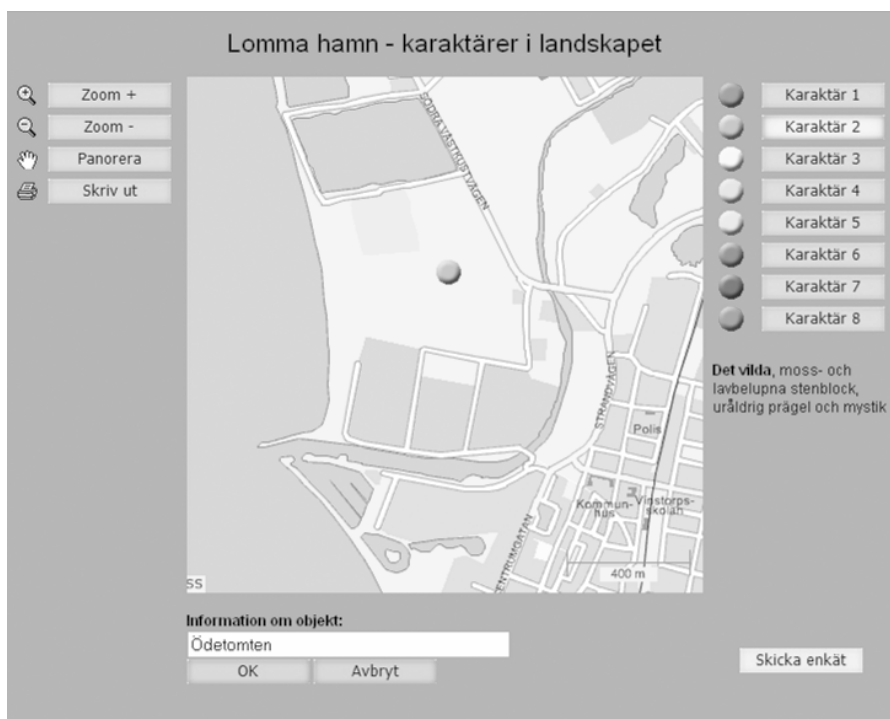

Figur 6. Första generationen av webbapplikation – statistik karta med tillhörande enkätfrågor.

Under våren 2005 gjordes det en pilotstudie med det statistiska kartverktyget. Möjligheten att delta annonserades via den lokala tidningen i Burlövs kommun, men dessvärre utan några större framgångar. En erfarenhet från pilotstudien blev alltså att en omfattande marknadsföring är nödvändig för att locka allmänheten till att delta i forskningsprojekt.

Pilotstudien ledde också till planerandet av en ny strategi för att dels kunna skapa en äkta webbGIS, men också för att säkert nå ut och fånga deltagare. En *dummy* skapades för att visualisera hur en interaktiv webbaserad GIS skulle kunna se ut (se Figur 7) och för att kommunicera idéerna.

Grunden till applikationen beslöts bli ett befintligt webbaserat kartfönster – Infovisaren. Kartapplikationen, som ursprungligen producerades av Lantmäteriets konsultavdelning Metria, är ett sätt att integrera och publicera interaktiva kartor på webbsidor. Skissunderlaget användes senare för att beskriva de önskade funktionerna för programmerarna på Metria som utförde de modifieringar av Infovisaren som krävdes för delstudierna.

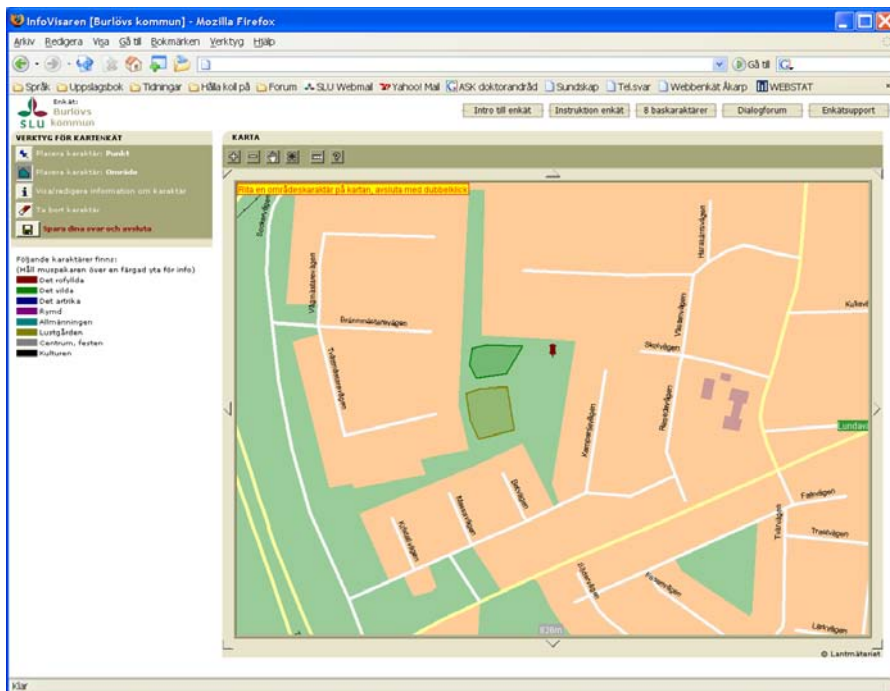

Figur 7. Dummy av dynamisk webbapplikation för skapande av medborgarkartor.

4.2.1 Kartans gränssnitt

När modifieringen av Infovisaren diskuterades valdes ett kartunderlag motsvarande tätortskartan. Tätortskartan bedömdes vara den karta som de flesta redan är bekanta med från t ex *Gula Sidorna*. Tanken var att minimalt med energi skulle gå åt för att förstå kartografin och att deltagarna därför skulle kunna koncentrera sig fullt ut på uppgiften. Flygfoto diskuterades även som ett alternativ, men kostnaden för detta blev alltför hög, dessutom fanns en osäkerhet om deltagarnas vana av att läsa flygbilder. Forskning på barns förmåga att identifiera föremål och att orientera sig i flygbilder visar att de hade lättare att förstå flygfoton i sneda perspektiv än i perspektiv rakt ovanifrån (Plester *et al.*, 2002). Förklaringen till detta skulle kunna vara att det förmodligen är lättare att få en rumsuppfattning i det sneda perspektivet och att det därmed också är lättare att orientera sig.

Frågan är dock om försökspersonerna kan redovisa sina synpunkter om platser, rum och avgränsningar i snedbilder? Om det går, hur mycket arbete blir det för mottagaren (tjänstemannen) att översätta lägesinformation från snedbilder till plankarta? Vi måste komma ihåg att gränssnittet har två sidor.

Figur 8. WebbGIS – det slutliga gränssnittet.

Om det är någon skillnad mellan barn och vuxnas förmåga att lösa uppgifter på flygbilder är däremot oklart. Upprepad exponering för flygfotografier visar sig ha en signifikant positiv påverkan på människors förmåga att tolka kartbilder (Lloyd *et al.*, 2002), det vill säga att vanan av representationsformen i sig påverkar resultatet tydligt. Det är ett argument som talar för att valet att använda tätortskartan som kartunderlag i delstudierna förmodligen var riktigt. Enligt Lloyd *et al.* (2002) ser de i sina experiment en könsrelaterad skillnad, när det gäller visuell kategorisering av landskapet med hjälp av flygfotografier. Männens klarade av kategoriseringsuppgifterna snabbare och mer exakt. Informationen de bidrog med var också mer tillförlitlig. Efter upprepade övningar avtog skillnaden mellan könen förutom i fallet med tillförlitligheten i informationen. Det kan säkerligen finnas könsrelaterade skillnader i tolkandet av flygbilder, men det kanske är så enkelt att kvinnor i mindre grad exponeras för kartor och flygbilder och därför är mer ovana att tolka dem. Med vanan kommer kunskapen och erfarenheten. Det är också en rimlig förklaring på deras hypotes, som de bekräftar i sin studie, att geografer gör bättre kategoriseringar vid ett enskilt tillfälle än icke-geografer.

Med avseende på den forskning som finns på människors förmåga att tolka flygfotografier så bör det i framtida studier överläggas som ett alternativ för förbättring av gränssnittet av webbGIS:en. Även om kostnaden är högre, så kanske fotografier ger ett material av högre kvalitet och precision. Däremot är snedbilder förmodligen alltför kostbara för att ens vara ett alternativ. Ett sätt att kombinera det bästa av två världar skulle kunna vara att använda en så kallad hybridkarta, en fusion bestående av flygfoto och valda delar från tätortskartan. I fallstudien i Pilsen användes just flygfoto som kartunderlag med goda erfarenheter (Al-Kodmany, 2001a). Förmodligen kommer det utbredda användandet av satellitbilder på webbtjänster som *Google Maps* eller *Eniro.se* att bidra med att höja den generella kunskapsnivån hos allmänheten att läsa och tolka satellitbilder. Ytterligare ett argument för flygbilder som geografiskt grundunderlag i framtida studier är det stora intresset av och fascinationen för fågelperspektivet, att se jorden från ovan, som tycks finnas. Fascinationen för denna geografiska representationsform härleds av den nyligen framlidne kulturgeografen Denis E. Cosgrove till den grekiska mytologin och solguden Apollon (Cosgrove, 2001). ”Det Apolloniska ögat”, symbolen för solen, är till skillnad från det jordbundna mänskliga perspektivet allseende och allvetande. Människans geografiska överblick är starkt begränsad från markplanet, men kan i fantasin stiga upp till gudarna och utvidgas till ett ovanifrån perspektiv för att förstå helheten.

The Apollonian gaze, which pulls diverse life on earth into a vision of unity, is individualized, a divine and mastering view from a single perspective. That view is at once empowering and visionary, implying ascent from the terrestrial sphere into the zones of planets and stars (Cosgrove, 2001).

4.3 Delstudie 1 – Fokusgruppsintervjuer i Burlöv

4.3.1 Inledning

Den inledande studien fokuserar geografiskt på Burlövs kommun strax norr om Malmö. Burlövs kommun deltog som en av fyra kommuner i det interregionala forskningsprojekt som beskrivits tidigare i avhandlingen. Studien genomfördes under perioden 2005–2006 i kommundelen Åkarp i Burlövs kommun.

Frågeställningarna som skulle besvaras av delstudien sammanfattas så här:

- Hur ser medborgare respektive tjänstemän/politiker på medborgardeltagande i allmänhet och e-deltagande i synnerhet?

- Hur upplever de ett verktyg för insamling av geografiskt bundna synpunkter med hjälp av webben?

Utöver de övergripande syftena med studien som nämns ovan så var ett underliggande syfte att explorativt utforska de uppställda frågeställningarna för att få uppslag till vidare utveckling av nya delstudier.

4.3.2 Metod/tillvägagångssätt

Val av undersökningsmetod

Pilotstudien föranledde en diskussion om att använda en annan ansats för att närma sig forskningsproblemet. Med tanke på forskningsprojektets undersökande art så föll valet på intervjuer i fokusgrupper, vilket också sågs som en säkrare metod för att rekrytera deltagare till studien och en inledningsvis bättre metod för att generera kvalitativ data.

Fokusgruppsintervju som metod – en bakgrund

Fokusgrupper som undersökningsmetod har använts mycket inom bland annat marknadsföring, för att fånga idéer, känslor och attityder kring en vara eller tjänst. Syftet inom marknadsföring är att få en återkoppling från *kunderna* innan en produkt lanseras.

En fokusgrupp är ett litet urval människor som under ledning av en gruppleddare utsätts för stimulus, i form av till exempel en annons eller ett produktkoncept, för att locka fram reaktioner hos deltagarna (Kotler, 1999). Fokusgruppen är tänkt att främja en diskussion mellan deltagarna där de själva uttrycker sina åsikter och även reagerar på andras åsikter (Aaker *et al.*, 1997). Tanken är att gruppens medlemmar genom interaktion tvingas förtydliga och argumentera för sina ståndpunkter och därmed höja det kvalitativa värdet i intervjuernas innehåll.

Forskarens roll i fokusgruppsamtalet är att fokusera gruppens samtal kring de uppställda forskningsfrågorna och att agera moderator, det vill säga ge ”bränsle” till diskussionen utan att själv ta en alltför stor plats. Däremot kan moderatören styra så att frågor ställs direkt till mer passiva gruppmedlemmar. I praktiken är det inte helt enkelt att få till dessa fria diskussioner. Gruppens storlek och dess dynamik kan ibland hämma samtalet.

Urval av fokusgrupper i delstudien

Fokusgrupperna valdes efter två kriterier. Det första kriteriet var att gruppen skulle bestå av en fördefinierad och avgränsad sammansättning av människor, som antogs vara vana att samtala med varandra. Det andra kriteriet var att

gruppen skulle stämma överens med ett förutbestämt strategiskt kategoriurval. Det förstnämnda kriteriet ansågs vara viktigt för att undvika att tid förloras på att fokusgruppsmedlemmarna ska lära känna varandra. Tesen var att en fördefinierad grupp med vana av att interagera med varandra redan har kommit förbi den fas av osäkerhet inför varandra som kan infinna sig när deltagarna ska göra sig bekanta. På så vis är chansen större att plattityder och politisk korrekthet har skalats bort i tidigare skeden och att ståndpunkterna därmed närmar sig deltagarnas faktiska åsikter. En risk med alla former av intervjuetodik är att den intervjuade svarar på ett sätt som den tror att intervjuaren önskar. Det är mycket svårt att veta om så är fallet, men antagandet i fallstudien är att en grupp med bekanta besvarar intervjufrågor mer ärligt.

Strategin bakom kategoriurvalet var att få en åldersmässig och associativ bredd på det empiriska materialet som skulle gagna både den producerade medborgarkartan och det kvalitativa innehållet i gruppsamtalen. Fokusgrupperna kategoriserades efter två huvudgrupper; ”medborgare” respektive ”kommunen”. Medborgarna delades i sin tur in efter följande mönster; ”de gamla” (styrelsen för en pensionärsförening), ”de unga” (elever årskurs åtta), ”de gröna” en föreningsstyrelse associerad med landskapet (styrelsen för en scoutförening) och ”de vita” en föreningsstyrelse ej associerad med landskapet (styrelsen för en gymnastikförening). Kommunens representanter delades in efter ”tjänstemän” respektive ”politiker”, efter att en diskussion förts om lämpligheten att blanda dessa kategorier i en och samma fokusgrupp utan att fungera hämmande på diskussionen.

Delstudien genomfördes i tre steg för att kunna få respons från deltagarna på kartapplikationen utifrån en praktisk situation. Studien inleddes med en intervju rörande erfarenheter och attityder till medborgardeltagande och e-deltagande. Intervjutillfället avslutades med en introduktion till en hemuppgift och till analysmetoden, de åtta huvudkaraktärerna, som var grunden för kommunikationen i kartapplikationen i delstudien. Hemuppgiftens syfte var att praktiskt få prova ett verktyg för e-deltagande i en fritt vald miljö. Den avslutande gruppintervjun samlade därefter in de erfarenheter som deltagarna gjort av applikationen och de eventuella problem som de stött på.

4.3.3 Resultat/svar

Intervjuer

De inledande gruppintervjuerna var indelade i tre tematiska områden för att täcka de ställda forskningsfrågorna (se frågeguide, bilaga 5). Områdena var ”erfarenhet”, ”e-demokrati” samt ”attityd”. Det första temaområdet be-

handlar deltagarnas erfarenhet av att delta i planprocess/samrådsprocess och hur deltagandet upplevdes. Det andra området undersöker deltagarnas kunskap om begreppet e-demokrati och om deras syn på vilka risker eller vinster som finns att göra med att använda internet som stöd för att diskutera demokratiska frågor. Det sistnämnda temaområdet syftar till att belysa deltagarnas förhållningssätt till deltagande i demokratiska processer och deras inställning till de kommunala tjänstemän och politiker som är satta att ansvara för de dem.

De uppföljande gruppintervjuerna genomfördes efter det att deltagarna fått prova den webbaserade kartapplikationen i hemmiljö och syftade i huvudsak till att utvärdera upplevelsen av applikationen. Genom detta kunde praktiska erfarenheter av den problematik som deltagarna stötte på erhållas.

När det gäller fokusgruppsamtalen med kommunens representanter kom verkligheten ikapp visionen då två av tjänstemännen på grund av praktiska skäl och sjukskrivningar fick intervjuas var för sig. De tre återstående tjänstemännen intervjuades däremot i grupp, men storleken på gruppen var påtagligt mindre än den vanligtvis rekommenderade storleken, sex till åtta personer. Strategin med att använda medlemmar från föreningsstyrelser visade sig vara ett problem, med avseende på det tredelade upplägget på studien. I fallet med scouterna valdes en ny styrelse under undersökningens gång och de tidigare styrelsemedlemmarna gick därefter inte att återsamla för den avslutande intervjun. Övriga fokusgrupper genomgick däremot hela processen. Intervjuerna finns alla listade i referenslistan.

Intervjuer genomfördes i den inledande intervjuomgången med sammanlagt 27 personer, varav 21 stycken kategoriserades som medborgare och övriga representerade kommunen (se *Tabell 2*). På grund av bortfallet gällande scouternas föreningsstyrelse, enligt förklaringen ovan, samt sjukdom så deltog 19 personer i den avslutande återkopplande intervjun (13 medborgare och 6 kommunrepresentanter). Könsfördelningen var ojämn i studien, vilket bland annat berodde på att när det var bortfall så var det oftast kvinnor som föll bort. Däremot var det en kraftig överrepresentation av kvinnor bland kommunens representanter. Den sneda könsfördelningen bland medborgarna kan ses som en baksida av att använda sig av föreningsstyrelser för fokusgruppsintervjuer, om nu näringslivets snedfördelning i bolagsstyrelser även gäller föreningsstyrelser.

Tabell 2. Fördelning av deltagare i delstudie ett efter kategori och kön.

	Kategori	Kvinnor	Män	Totalt
Intervju 1	De unga	2	5	7
Intervju 2		1	4	5
Intervju 1	De gamla	1	5	6
Intervju 2		1	5	6
Intervju 1	De gröna	1	4	5
Intervju 2		-	-	-
Intervju 1	De vita	2	1	3
Intervju 2		2	1	3
Intervju 1	Tjänstemän	2	1	3
Intervju 2		2	1	3
Intervju 1	Tjänsteman 1	1	-	1
Intervju 2		1	-	1
Intervju 1	Tjänsteman 2	1	-	1
Intervju 2		1	-	1
Intervju 1	Politiker	1	-	1
Intervju 2		1	-	1

4.3.4 Erfarenheter av deltagande

Av de medborgare som ingick i delstudien hade merparten tidigare deltagit i någon form av samrådsprocess. Trots att de på direkt fråga svarade att de inte hade någon erfarenhet, så visade det sig under samtalets gång att de flesta åtminstone deltagit på något möte eller utställning av planförslag. Det tycktes således råda en osäkerhet och en omedvetenhet om att de faktiskt varit en del av den fysiska planeringens samrådsprocess. Pensionärsklubbens styrelse och gymnastikföreningens styrelse brukade till och med tillfrågas som remissinstans i frågor som rörde deras verksamhet. Eleverna hade däremot på grund av sin ringa ålder ingen omfattande erfarenhet av att delta, även om det en tid före intervjun pågick en utställning i högstadieskolans lokaler som en del av eleverna hade besökt.

Medborgarnas upplevelse av deltagande var emellertid ofta negativ, vilket bland annat uttrycktes i en episod om ett möte där banverket bjudit in medborgarna angående förslag på expansion av spårvägstrafiken genom orten där deltagaren bodde.

Den [utställningen] blev rätt irriterad. Det var någon som försökte leda den till åskådarnas fördärv. Banverket visade verkligen vilken sida man står på. Man har redan gjort valet. Så drevs hela debatten. De hade tre alternativ,

varav ett gällde. Alltså finns inte tre alternativ. Det var ett alternativ de hade, och de hade redan bestämt sig. [...] Det var väl demokratins baksida det mötet. (Gymnastik)

En av eleverna berättar likaså om ett möte med banverket som de deltagit på, men som till skillnad från episoden ovan trots allt upplevdes som positiv.

Det var bra. De hade gjort någon sådan film också. Det är väl också mer för att väcka ungdomars uppmärksamhet och så, för det är ju inte så många i vår ålder som orkar sitta och lyssna en timme på någon som står och pratar. (Elev)

Deltagarna visade även en insikt om att medborgarnas deltagande inte alltid leder till något när förslag utsätts för en krass ekonomisk verklighet.

Jag kan känna att de [kommunen] vill ha oss med, sen är det ju pengar som styr alltid. (Gymnastik)

En motsatt syn på kommunens vilja att medborgarna deltar i de demokratiska processerna visades också. Citatet visar även på en förståelse att deltagandet även leder till en administrativ ”kostnad” för kommunens representanter.

Sen är jag lite tveksam. Jag är inte så riktigt säker på att alla landskapsarkitekter vill ha demokrati, utan de vill själva sköta detta. Ja, det ska hanteras också. (Scout)

4.3.5 Synen på e-deltagande i demokratiska processer

Demokrati och e-deltagande – fördelar och nackdelar

De intervjuade visade alla en öppen syn på användande av internet som stöd för kommunikation i planeringsprocessen. De identifierar både fördelar och nackdelar med metoden. Det uttrycks vid ett flertal tillfällen i de olika fokusgrupperna att det ”personliga mötet” är väldigt viktigt och att internet som kommunikationskanal enbart kan vara ett komplement till befintliga, traditionella metoder för kommunikation. En av de pensionärer som intervjuades uttryckte det som att ”Vi måste se varandra. Se varandra i ögonen.”

Deltagarna menar att internet kan innebära en risk för missförstånd när den icke-verbala kommunikationen inte blir synlig. Betoningar i skrivna utsagor är svåra att förstå och att förmedla, vilket de anser vara problematiskt och talar för att vi fortfarande även behöver mötas fysiskt.

Nej det ska givetvis vara en blandning alltså. Det ska inte bara vara internet. Det är det jag säger. Man ska ju ta det bästa av båda saker så att säga, att umgås direkt och kunna utnyttja internet till en bekvämlighet. (Pensionär)

Åströms (2004) indelning av människors förhållningssätt till informations- och kommunikationsteknik i "teknikoptimister" respektive "teknikpessimister" är synlig bland de intervjuade, även om de intervjuade generellt förhåller sig kritiska och har förmåga att se både fördelar och nackdelar. En av de framträdande åsikterna som förs fram är fördelen med internet som "ett sätt att våga göra sin röst hörd". Mötesformerna som vanligtvis används i samrådsprocessen tycks inte passa alla deltagare. De upplever att internet ger en trygghet att kunna reflektera över frågeställningar och formulera sig i en takt som passar den egna personen. Argumentet som förs fram mot denna anonymitet är att ens åsikter inte möts av andras argument, det vill säga dialogen och samtalet försvinner.

Jag skulle kunna tänka mig att mera öppet uttrycka vad jag tycker, om jag får sitta där hemma och skriva ner det, än att på ett stort möte begära ordet och stiga upp och tala för 150 människor. Det skulle kännas lättare. (Pensionär)

[...]om man går på ett möte så vågar man inte säga vad man tycker och tänker, men kan man göra det på internet, så kanske man blir lite djärvare liksom. Det blir inte så utsatt. (Pensionär)

Internet är en mer objektiv situation. Man behöver inte känna att man riskerar att vara dum. (Tjänsteman)

Citaten visar att den gängse mötesformen inte passar alla personligheter. En del upplever gruppdynamiken som besvärande och vågar därför uttrycka sina åsikter. Andra upplever att de behöver mer tid för eftertanke och reflektion. Genom internet slipper man hamna i situationen att i efterhand irritera sig över det man inte hann formulera; "det skulle jag ju sagt".

En av de risker med internetstödd kommunikation i demokratiska processer som diskuterades i fokusgruppen med pensionärer, var just den "anonymitet" som en del deltagare upplevde som en positiv egenskap.

Ja, du får ju inget mothugg, om man säger så. Om jag kommer med min åsikt, så tror jag ju att den är allenarådande då va. Men hade jag sagt det på ett möte så hade flera stycken, som hade andra åsikter kanske hade gjort att jag också hade ändrat åsikt, när jag hade fått reda på bakgrunden. (Pensionär)

Citatet ovan beskriver en situation där samtalet mellan människor som ett ”demokratiskt filter” inte gör sig gällande. Det uttrycker en oro för att åsikter inte bemöts och rationellt diskuteras och att vi därmed inte kan påverka eller bli påverkade av andras argumentation. Samtalet kan leda till en ökad förståelse för varandra och varandras ståndpunkter.

...men sen så ligger det en jädra fara i det här med e-mail överhuvudtaget, för dom personliga kontakterna försvinner. Det försvinner helt och hållet. Du har ingen kontakt med människor alls till slut, utan då kommer vi att sitta med en apparat allihopa. Det här mellan fyra ögon är ju mycket rakare. Vi är mycket ärligare, mycket mänskligare. (Pensionär)

Demokrati handlar om att man lyssnar på varandra, jag förstår inte hur man kan ha det genom en dator. (Gymnastik)

Internetbaserad kommunikation i demokratiska samtal väcker en oro hos vissa deltagare att diskussionen blir alltför känslostyrd och inte faktabaserad; ”man svarar innan man tänker”. Det ses som en följd av att man inte träffas fysiskt och påverkas av varandra; ”Ja, så kan man ju också tänka. Det är ju inte så dumt.”

En demokratisk process måste ändå vara att jag lär mig något och sen diskuterar det med andra människor, ändra mina åsikter, kolla vad tänker jag igen. Det är ju inte bara att säga *ja* eller *nej*, det är ju en process som tar sin tid. (Gymnastik)

Ett återkommande argument som upplevs som den stora fördelen med att bredda kommunikationsutbudet i planeringsprocessen via internet är *tillgängligheten* till processen för medborgarna, en tillgänglighet oberoende av tid och rum. Det handlar om en tillgänglighet till politiker och tjänstemän och en tillgång till information om det som planeras. Det nämns från både medborgarhåll och från kommunens representanter. Internet ses också som ett sätt att göra det möjligt för funktionshindrade att kunna ta del i demokratin.

Det är mera lättillgängligt och man har möjlighet att vilken tid som helst på dygnet, var man än befinner sig någonstans, så har man möjlighet att spontant komma med sina synpunkter. (Tjänsteman)

E-demokrati motsvarar vad videon gjorde för människor. De kan välja och se program precis när de vill. Jag kan välja att rösta precis när jag vill, inom en viss tidsram. (Gymnastik)

En risk och en paradox som en av tjänstemännen ser med att tillgängligheten ökar är att tillgängligheten i sig skapar en passivitet som kan beskrivas med uttrycket ”att få ändan ur”. Hon använder sig av en liknelse som många Malmöbor känner igen, nämligen att själva närheten till Köpenhamn och tillgängligheten till stadens utbud gör att man skjuter upp besök. Ett svar man åtminstone hörde förr på frågan ”vilka fördelar finns det med att bo i Malmö” var: – Närheten till Köpenhamn. På följdfrågan ”hur ofta är du där” kunde svaret bli mer dröjande: – Ja, en till två gånger om året kanske. Denna anekdotiska liknelse visar att tillgänglighet inte per definition leder till ett ökat brukande, eller ökat deltagande. Det tycks således finnas en risk för en ”tillgänglighetsparadox” som skulle verka negativt på medborgardeltagandet enligt tjänstemannens resonemang.

Tjänstemannen reflekterar vidare över paradoxen och menar att det ibland kan vara bra med möten som är avgränsade i tid och rum, för att deltagandet ska bli av, att det krävs en deadline, ”lite gammal press”.

En av eleverna uttrycker rättframt att risken med tillgängligheten är lättja.

Fast folk blir nog latare. Det är väl en nackdel, att man istället bara kan gå och sätta sig vid datorn och rösta, istället för att kanske gå eller cykla till ett postkontor [...]. (Elev)

Kommunens representanter visar en insikt i att en utökning av dialogen via internet medför en kostnad, genom att dialogen kräver resurser för att kunna möta medborgarnas frågor. Den ökade dialogen höjer också förväntningarna på åtgärder vilka man visar en oro för att inte kunna möta.

Man måste vara medveten om vad man gör när man går in i det [e-demokrati], för annars så bli det ju liksom bara en bubbla och så blir folk ytterligare besvikna, för att de inte har fått gehör för sina synpunkter. (Politiker)

Intervjuare: Känner du som politiker ett behov av en plattform för medborgardialog?

Politiker: Både och. För samtidigt är det också det att hur mycket dialog maktar man med. Säger man att man vill ha dialog så ska man vara beredd att besvara frågorna på ett seriöst sätt och föra en seriös dialog. Det skrämmer mig lite. Har vi de resurserna som det eventuellt skulle kräva?

4.3.6 Synen på medborgardeltagande och dess effekter

Den syn på medborgardeltagande och de förväntade effekter på deltagandet som gör sig gällande under intervjuerna med medborgarna, är generellt negativ. Det beror säkerligen på de erfarenheter som de tidigare berättat om, men samtidigt verkar det som om det i viss mån också är ett slentrianmässigt förhållningssätt till kommunens beslutsfattare.

Men det är väl den allmänna uppfattningen att man inte kan påverka. Många lägger av liksom, för att de anser inte att dom kan påverka. Det tycker jag man hör väldigt ofta. (Pensionär)

Misstanken att förhållningssättet i viss mån kan vara en jargong stärktes när deltagarna fick kategorisera sig i sin inställning till deltagande i den fysiska planeringen och hur de aktivt deltar (se bilaga 5). Med tanke på den tidigare uttryckta misstron valde förvånansvärt många alternativet: ”Jag intresserar mig för frågor som rör min fysiska miljö, men förlitar mig på att tjänstemännen/planerarna och politikerna tänker på medborgarnas bästa och därför tar riktiga beslut.” En av deltagarna insåg också sin klivna inställning vid sitt val.

Scout 1: Nummer två. Mm... fast jag har sagt motsatsen själv så gör jag trots allt det (fnissar).

Scout 2: Jag tar också nummer två. Ja, de är rätt skickliga ändå.

Eleverna upplevde sig vara i ett underläge gentemot beslutsfattarna på grund av sin ålder och att de därför inte skulle bli lyssnade på.

Intervjuare: Tror ni att det skulle göra skillnad om ni deltog i en samrådsprocess?

Elev1: Nej, politikerna lyssnar inte lika mycket på de yngre. Det känns inte så i alla fall. Det är inte lika viktigt. De [yngre] kan inte rösta ner politikerna, så det är inte lika viktigt.

Elev2: Men när vi blir äldre...

Elev1: ...kasta tomater.

Elev2: Då är de redan pensionerade.

Samtidigt menade politikern som intervjuades i studien att:

[...]man vill jobba mycket med ungdomar, och göra dem medvetna om vad demokrati innebär. Och också få dem engagerade i samhället. Och... att de verkligen ska kunna se vad de kan vara med och påverka, för det kan man ju om man engagerar sig. (Politiker)

Det finns en tydlig avvikelse i retoriken och hur det sedan praktiskt upplevs.

Replikväxlingen nedan belyser ett av de pedagogiska dilemman som planerarna står inför i samrådsprocessen. Vem ska ha makt att påverka besluten? De som är närmast berörda eller ska beslut tas i större perspektiv i en större krets? Det antyds även en konflikt i de synsätt som deltagarna representerar. En av deltagarna menar att det bör vara de som direkt påverkas som bör ha större makt, medan en annan deltagare antyder att enskilda grupper inte bör få för stor makt. Samtidigt visar de att de är införstådda med att det ingår i demokratins spelregler.

Intervjuare: Hur kan politikerna göra för att man som medborgare bättre ska känna att ens åsikter beaktas?

Scout 1: Ja, är det fysiska platser som man ska besluta om och inga företeelser. De som bor inom ett visst område som berörs. De ska få ett stort utslag i beslutet. Drabbar det inte resten av kommunen så behöver inte resten av kommunen ha så mycket att tycka om det.

Scout 2: Nä, det är rätt! Bensinmacken som var planerad uppe vid Lundavägen, precis i början av Åkarp. Den blev ju godkänd av stadsplanerarna i kommunen, om jag kommer ihåg rätt. Det var inga konstigheter, den skulle få lov att ligga där. Men sedan har man överklagat detta från den här gruppen, som man satte samman. Nu ligger det väl på... jag höll på att säga...

Scout 1: Ja det är väl dött?

Scout 2: Va, är det dött? Ja, jag vet inte, men alltså..

Scout 3: Jag har för mig att de fick nej i Länsstyrelsen.

Scout 2: Fick de det?

Scout 3: Det låg för nära bebyggelsen.

Scout 2: Ja, men där fick man nej. Ja, men det är det, alltså varför skulle det behöva gå så långt?

Scout 1: Ja, det är också en demokratifråga; alla har rätt att överklaga.

Frågan om vem som ska ha rätt att påverka beslutsfattandet och i vilken omfattning är uppenbarligen en källa till konflikt. De fysiska planerarnas uppgift handlar om att balansera enskilda berördas intressen med det så kallade "allmänintresset".

En annan källa för konflikt är själva uppfattningen om när man som medborgare upplever att man har fått göra sin röst hörd. Deltagaren i utdraget nedan visar på ett missförstånd när det gäller medborgardeltagande, nämligen att det är ett likhetstecken mellan att göra sin röst hörd och att utfallet blir som man vill. Även om deltagaren tycks förstå demokratis spelregler på ett teoretiskt plan så är det en konflikt på ett känslomässigt plan. En följd av demokratin är att beslut inte alltid blir som man önskar.

Intervjuare: Hur kan tjänstemännen agera för att man som medborgare ska känna att de lyssnar?

Scout 4: Det är ju jättesvårt att veta hur de ska göra för att vi ska känna att det är vår röst som har blivit hörd. Om vi till exempel tar det här med järnvägen³⁰. Om majoriteten vill ha tunnel och det blir det, för det kanske är det bästa ekonomiska beslutet. Då får jag som ville ha tråg böja mig, även om min röst inte blivit hörd. Det är ju sådant man får böja sig för.

Scout 1: Hörd har du ju blivit.

Scout 2: Hörd har du blivit.

Scout 4: Jo, hörd. Men det har ju inte blivit accepterat. Men då får man ge sig, tycker jag. Om demokratin säger någonting annat.

Citatet nedan visar likaså på konflikten mellan individen och kollektivets intresse när det gäller deltagande i den fysiska planeringen. Det visar också på en uppfattning om rådande samhällsklimatet och hur det påverkar synen på deltagande.

Jag tycker att attityden är "så länge det inte gäller mig, då kan jag diskutera och vara demokratisk". Sen tycker jag att samhället är så idag att gäller det

³⁰ I samband med studien pågick en samrådsprocess som leddes av Banverket om en utbyggnad av järnvägen genom Burlövs kommun. Tre alternativa förslag till passage genom stadsdelen Åkarp presenterades för kommunens invånare: tunnel, tråg och markalternativ.

sen mig då skiter jag fullständigt i andra. Och alla processer är borta. De tycker jag vi uppfostrar barnen i det [synsättet]. Det gäller att komma tillbaka till att demokrati är också att inte få som man vill. (Gymnastik)

Även om man inte får som man vill kan det upplevas som positivt att ha fått delta och lämna sina synpunkter. Att bli hörd och att bli bekräftad förbättrar förutsättningarna för acceptans (Hylmö & Skärbäck, 2003).

De intervjuade tjänstemännen uttalar en självkritik, som visar på en förståelse för att problemet kring medborgarengagemang inte enbart har att göra med att få medborgarna att delta i de demokratiska processerna, utan även att få beslutsfattarna att fråga sig hur man tänker använda sig av engagemanget. Tjänstemännen visar på hur viktigt det är att man gör en analys av hur medborgarengagemanget ska tillåtas få påverka besluten. Om medborgarna får en bild av att det är möjligt att påverka beslutsfattandet och det sedan visar sig vara en skenbar möjlighet, så riskerar inte bara förtroendet för politiker och tjänstemän att minska, utan även att deltagande i planeringen helt uteblir.

Intervjuare: Hur upplever ni deltagandet i planeringsprocessen?

Tjänsteman 1: Jag tror att det är jätteviktigt att fundera på vad man vill med medborgardialog. Kan man ta till sig de synpunkterna man får in, menar man allvar med den? Är man beredd politiskt att ändra sin inriktning i vissa frågor? Om man till exempel som med SAMS [avslutat dialogprojekt i Burlövs kommun] satsar tre år på att ha en dialog då är det ju jätteviktigt att man politiskt ställer sig bakom detta och funderar på "Vad kommer vi fram till här? Är det något som vi tror är representativt?". Och i så fall att man också tar steget vidare och implementerar det i de verktyg som man har för planeringen, för gör man inte det då tappar man allt. Det skapar en hel del frustration och misstänksamhet gentemot nya medborgardialoger. Tyvärr känner jag att SAMS inte nådde hela vägen fram, utan det finns en del frustration som kommer till oss, bland annat på Miljö [enheten som tjänstemannen är verksam vid]. Man undrar: "Vad har hänt? Varför blir det så här? Ni säger en sak men så blir det inte det här ändå". Det är jätteviktigt att verkligen, verkligen...

Tjänsteman 2: [fyller i] Ta medborgarna på allvar...

Tjänsteman 1: Ja! Och att man verkligen tänker efter: "Vad vill vi? Är vi beredda att lyssna?". "Är vi beredda på att kanske ändra det vi har tänkt oss, trots att det kanske verkligen inte är det man har tänkt sig från början". Det tror jag är livsviktigt, för att man ska få förtroende och känna att det är meningsfullt.

4.3.7 Erfarenheter av kartverktyget

Deltagarnas generella upplevelse av webbverktyget var att det var enkelt. Kartunderlaget upplevdes som logiskt och lättbegripligt av tjänstemännen, medan fler av medborgarna upptäckte brister i informationen på kartan. I några fall var kartunderlaget inte helt uppdaterat och nybyggda bostadsområden saknades därför. I bland saknades namn på vägar och på offentliga byggnader vilket gjorde att orienterbarheten minskade. Några av deltagarna hade problem med navigerandet i kartan vilket berodde på att de upptäckte zoomfunktionen sent under skapandet av sin medborgarkarta. Andra zoomade inte in tillräckligt för att en del informationsskikt i kartbilden skulle framträda. Viss geografisk information var inställd att synas först vid specifika zoomnivåer, med avsikten att förbättra läsbarheten i kartan. Dessvärre kunde inställningen av detta endast ändras av Lantmäteriet.

Ingen av deltagarna råkade ut för några större tekniska missöden utan kunde slutföra sin karta som planerat. Däremot var ett problem att kartläggningen av de åtta huvudkaraktärerna var tvungen att ske vid ett och samma tillfälle för respektive person. För varje besökare på kartverktyget startades en session som lagrade den geografiska informationen direkt på en centralt placerad databas. Om besökaren tog en längre paus under kartläggningen så tvångsavslutades sessionen och informationen försvann. Därefter var det inte möjligt att åter starta samma session och fortsätta arbetet.

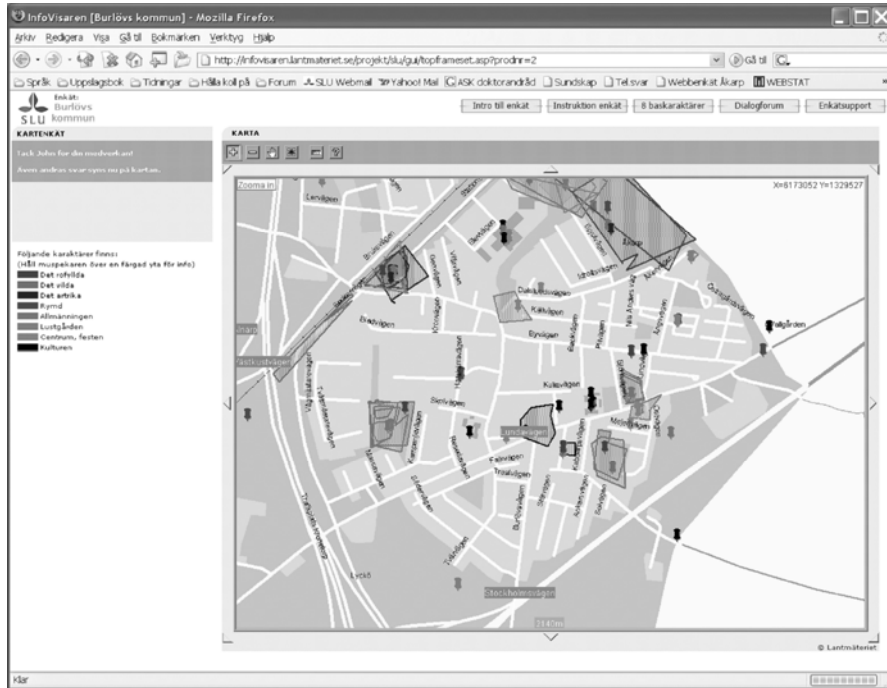
Likaså upplevde ett flertal av deltagarna ritverktygen i applikationen som problematiska och då framför allt verktyget för att rita områden och ytor (polygonverktyget). Problemet låg i att förstå logiken med att skapa en önskad form med verktyget och att därefter avsluta redigerandet av den.

4.3.8 Medborgarkartan

Avsikten med texten nedan är att kortfattat beskriva den medborgarkarta över de åtta huvudkaraktärerna som producerats och inte att djuplodande analysera dem till sitt faktiska innehåll, eftersom det inte varit avhandlingens syfte.

Alla deltagarna, inklusive kommunens representanter, deltog i skapandet av den gemensamma kartbilden över förekomsten av de åtta huvudkaraktärerna i Burlövs kommun. På grund av ett missförstånd begränsade sig vissa av deltagarna till att enbart markera en plats eller ett område per karaktär. Därför var bidraget i antal markerade platser och områden väldigt varierande. Likaså var det en stor variation i det kvalitativa innehållet i de beskrivningar och motiveringar som deltagarna tillfogade sina markeringar.

Generellt beskrev eleverna sina markerade platser och områden mer kortfattat. Deras beskrivningar var också i hög grad kopplade till vänner och det egna hemmet. Trots variationen i antalet markeringar kunde några mer frekvent markerade områden på den skapade kartan urskiljas.

Figur 9. Medborgarkarta av de åtta huvudkaraktärerna i Burlövs kommun. Bilden som visas är den sammanlagda kartbild över medborgarnas bidrag, som deltagarna möttes av när de avslutade sitt redigerande. Syftet var att ge deltagarna direkt återkoppling till sitt bidrag.

Här följer två exempel från medborgarnas motiveringar till de markeringar de gjort i kartan. Vissa av motiveringarna var väldigt poetiskt formulerade medan andra var mer kortfattat uttryckta.

När rapsen blommar. Hela världen är gul. Gul och oändlig känns det som. Luktat oändligt gott. Mmmmm att bara få ligga i ett rapsfält är lyx. Att reflektera i en oändligt gul värld. (Man, 53 år, beskriver karaktären "rymd").

Rymd är utanför mitt hem, för man vet aldrig vad som händer där. (Pojke 14 år, beskriver karaktären "rymd").

Instruktionen som deltagarna fick inför kartuppgiften var att de kortfattat skulle motivera sitt val och sin placering av karaktären, så att en planerare på kommunen skulle kunna använda informationen i den fysiska planeringen.

4.3.9 Diskussion och slutsatser

Deltagarna i delstudien var alla positiva till att använda internet som kanal för kommunikation i planeringsprocessen. De visade likaså på en analytisk och kritisk hållning till mediet och risken med att dialog enbart skulle föras med stöd av internet. De menade att vi måste träffas fysiskt ”människor emellan”; vi måste föra ett samtal. Internet som kanal ses som ett komplement till de metoder som används, men att vi måste träffas fysiskt för att undvika missförstånd. Slutsatsen är att det fysiska mötet behövs för att rationella samtal enligt Habermas kommunikationsteorier ska vara möjliga fullt ut. Behovet av utvecklandet av e-deltagande i den fysiska planeringen handlade mestadels om tillgänglighet till politiker och tjänstemän och till den demokratiska processen. Tillgänglighet till när man har behov av att delta och på en tid och plats som man själv bestämmer. Fokusgruppen med elever uttryckte den starkaste misstron till beslutsfattarna, även om misstron uttrycktes i de andra grupperna också. Misstron upplevdes under intervjuerna ibland mer som en jargong, ett slentrianmässigt förhållningssätt, än en i grunden låg tilltro. Deltagarnas förhållande till auktoriteter och ifrågasättande av deras kunskapsförsprång följer den förändring i synen på auktoriteter som Blücher et al (2003) menar är en följd av den ökade utbildningsgraden i samhället. Samtidigt finns en konflikt, där en del av deltagarna menar att vi faktiskt har valt personer som ska representera oss i de frågor som de är satta att göra. Det ses som en risk att släppa ut frågor till lekmän där fackmän har valts för att avgöra och bedöma. Det verkar finnas en kluvenhet till medborgardeltagande som fenomen i den representativa demokratin. Denna kluvenhet är även märkbar i intervjuerna med kommunens representanter, vilka påpekar att medborgarna ofta saknar den ”bildning” som behövs för beslutsfattandet. De argumenterar också för sin funktion genom att de har förmågan att ta till vara *allmänintresset*. Kluvenheten till deltagande i demokratiska processer, utöver i de allmänna valen, som intervjuerna visar prov på, ska betraktas i ljuset av att Sverige i internationell jämförelse har en mycket hög och stabil tilltro till den representativa demokratin (Strömngren, 2007; Khaakee, 1999; Miller & Kraaiisliat, 1979).

Resonemanget som en av de intervjuade tjänstemännen förde när det gäller effekten av tillgänglighet, att själva tillgången riskerar att passivisera, får stöd av demokratiforskaren Lars Nord (2002). Han konstaterar att ”med

ökad tillgänglighet följer inte med automatik positiva demokratiska effekter”. Det är kanske inte tekniktillgången som är det stora problemet med e-deltagande utan snarare andra samhällsliga problem och rent mänskliga tillkortakommanden.

En metodologisk erfarenhet efter gruppintervjuerna är att den ideala storleken på en fokusgrupp är proportionell mot medelåldern bland deltagarna. Ju yngre deltagare desto mindre bör gruppen vara och tvärtom. Negativ gruppdynamik gjorde sig huvudsakligen gällande i den yngsta fokusgruppen där storleken var kraftigt hämmande på diskussionen. Intressant nog var det de två flickorna som ingick i fokusgruppen av elever som hämmade varandra mest.

Ytterligare en erfarenhet som gjorts gäller könsfördelningen bland de intervjuade medborgarna i studien. Även om metoden att välja föreningsstyrelser för att snabbare få en givande diskussion verkar ha fyllt sitt syfte, så är metoden uppenbarligen en risk med tanke på könsfördelningen. Könsfördelningen i näringslivets företagsstyrelser speglar sig möjligtvis även i föreningslivet. Till metodens försvar så bör det påpekas att kvinnor som i början lovade deltagande i fokusgrupperna föll bort redan inför den första intervjun. Dessutom bör det också påpekas att av kommunens representanter var den absoluta majoriteten kvinnor. Glädjande nog tog kvinnorna stort utrymme under intervjuerna, förutom i den inledande intervjun med eleverna.

Den gemensamma specifika situation som Merton (1990) talar om som ett utmärkande drag för fokusgruppsintervjun och som utgångspunkt för deltagarna, utmärks i studien av två saker: deltagarna hade Burlövs kommun som geografisk utgångspunkt för intervjun och de hade (förutom scoutstyrelsen) webbapplikationen som en gemensam upplevelse kring vilken de kunde föra en diskussion.

4.4 Delstudie 2 - blivande planerare och synen på e-deltagande

4.4.1 Inledning

I den inledande undersökningen (delstudie ett) studerades den syn som medborgare, tjänstemän och politiker har på e-deltagande. Hur ser då blivande landskapsarkitekter på saken? Vilka fördelar respektive nackdelar identifierar de? Vad tror de om framtiden för e-deltagande? Hur upplever de praktiskt ett webbverktyg för att samla geografisk information som kan användas i analys av landskapet? Vilka fördelar och nackdelar upplever de med verktuget specifikt och e-deltagande generellt. Hur fungerar uppgifts-

frågan *de åtta huvudkaraktärerna* i webbverktyget? Vilka svårigheter ser de med metoden för kategorisering av landskapet?

Studenterna som deltog i studien representerar framtidens tjänstemän och är de som i framtiden kommer att söka nya vägar för att föra dialog i planeringsprocessen. Deras åsikt är därför intressant för att kunna göra sig en bild av de resonemang som vi kan vänta oss framöver.

4.4.2 Metod/tillvägagångssätt

Studien genomfördes under hösten 2006 och ingick som ett inslag i universitetskursen *Stora Projekt*. Studenterna fick i uppgift att med stöd av den webbaserade kartapplikationen som använts i delstudie ett, analysera och kartlägga den relativa förekomsten av de åtta landskapskaraktärerna inom tre stycken kvadratkilometerstora rutor i kommunerna *Burlöv*, *Lomma* och *Malmö*. Rutorna placerades geografiskt på ett sätt så att de skulle kunna omfatta så många av karaktärerna som möjligt. Studenterna fick även i uppgift att ge de identifierade områdena inom kilometerrutorna en värdering från A-D (A =högst, D =Lägst). Denna syftade till att ge en beskrivning av den upplevda *styrkan* i närvaro av respektive av *de åtta huvudkaraktärerna* inom det geografiska området. Då det gemensamma språket för kursens deltagare var engelska, fick de introduktion och sammanfattning (se bilaga 4) av metoden för kategorisering av landskapet på engelska. Exempel på ett sammanlagt resultat av studenternas kartläggning ges av *Figur 10*.

Likt delstudie ett användes en modifiering av webbverktyget *Infovisaren* för kartläggningen. Tillägget i den version av webbkartan som studenterna arbetade med var just möjligheten att göra värderingen av styrkan av karaktärerna, i övrigt var verktyget det samma som i förgående studie.

Studenterna arbetade i grupper och analyserade områdena först ute i fält, för att därefter kartlägga förekomsten av karaktärerna med hjälp av webbverktyget. Efter det att grupperna avlämnat sina kartbilder svarade var och en på en utvärderande enkät som syftade till att samla in de erfarenheter de gjort av verktyget samt deras tankar om e-deltagande i den fysiska planeringen. Frågorna besvarades över internet med SLU:s egenutvecklade webbenkätverktyg *Enkätgenerator*. En begränsning i enkätverktyget var att det inte fanns någon registrering av unika IP-adresser när enkäterna besvaras. För att förhindra att deltagarna av misstag besvarade enkäten flera gånger, så ombads de registrera sina namn i enkäten, vilka i efterhand kunde kontrolleras. Enkäten bestod av femton frågor som fördelades på fem temaområden (se bilaga 7). Områdena var "Erfarenhet av inventeringen", "Erfarenhet av applikationen", "Erfarenhet av Teknologi", "Demokratisk process" och "Bakgrund".

4.4.3 Resultat

Enkäten besvarades av 26 stycken av de 35 kursdeltagarna. Könsfördelningen på deltagarna i studien var kraftigt snedfördelad (73,1 procent kvinnor, 19 stycken), men den speglar rätt väl den fördelning som för tillfället är rådande på grundutbildningen i landskapsarkitektur på Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp³¹.

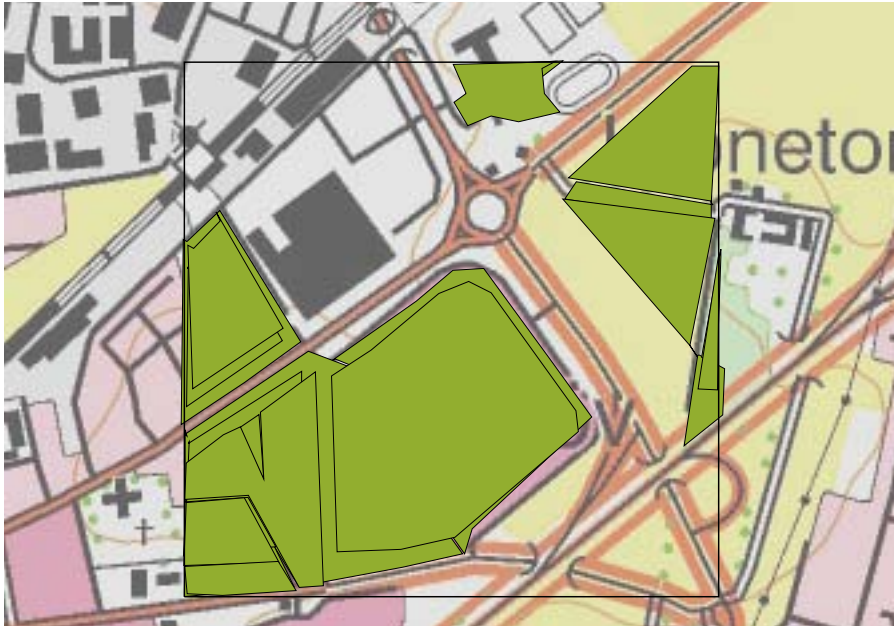
Könsfördelningen i yrkeslivet, inom de för landskapsarkitekter relevanta arbetsplatser, kommer de närmaste åren rimligen att kraftigt förändras med hänsyn tagen till grundutbildningens fördelning. Det gör att resultatet från delstudien, trots den könsmässiga snedfördelningen, blir relevant genom att synen på deltagande och e-deltagande som ges i studien kan få ett stort genomslag framöver. Orsaken till bortfallet (25,7 procent) är inte känd, men en förklaring kan vara att vissa deltagare har samarbetat och skickat in gemensamma enkätsvar. Om så är fallet anses det inte vara negativt för studien med tanke på att det främst varit det kollektiva, kvalitativa innehållet som varit syftet med studien. Däremot kan det förskjuta könsfördelningen något. Den totala könsfördelningen på kursen var 31,4 procent män respektive 68,6 procent kvinnor, vilket inte skiljer sig alltför mycket från könsfördelningen bland de studenter som valde att besvara enkäten.

Åldersfördelningen på de deltagande studenterna är av förklarliga skäl även den kraftigt snedfördelad och 88,5 procent av de deltagande befann sig vid tidpunkten för studien inom åldersintervallet 16–34 år. Intervallen som användes i enkäten härrör från de åldersintervall som SCB brukar använda sig av, därav den låga startpunkten på intervallet (16 år). På kursen Stora Projekt, inom vilken delstudien genomfördes, deltog åtta stycken internationella studenter som kom från Frankrike, Island, Lettland och Polen. Av dessa svarade fem stycken.

En upplevd svårighet med analysmetoden *de åtta karaktärerna* som uttrycktes i enkäten var att definiera de geografiska avgränsningarna för respektive karaktär. Vissa av beskrivningarna av karaktärerna upplevdes som *luddiga* medan andra upplevdes innehålla identifierbara, beskrivande element vilka underlättade det praktiska avgränsandet. Kartunderlaget ansågs av vissa som en orsak till svårigheten att definiera gränser och att gränserna därmed blev grova och oprecisa. Orsaken till bristerna i kartunderlaget berodde på underskattning av tidsåtgången för anpassningen av Infovaren för delstudiens syften, vilket ledde till att pixelgrafik fick anses vara tillräckligt för försöket istället för vektorgrafik. Bristerna i kartunderlaget upplevdes av

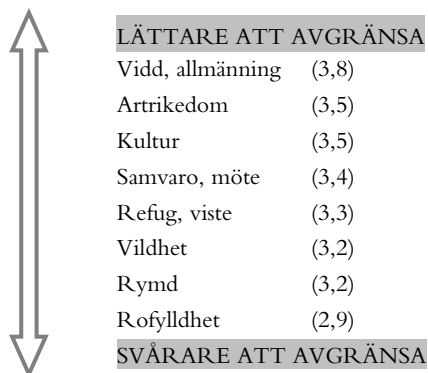
³¹ Under perioden 2003–2008 påbörjade 331 stycken studenter sina studier på landskapsarkitekturprogrammet (SLU, Alnarp). Av dessa var andelen kvinnor 79,5 procent.

studenterna inte inspirera till detaljerad kartläggning utan istället blev ett mer översiktligt förhållningssätt till kartläggandet nödvändig. Flera av deltagarna menade att svårigheten låg i att använda själva metoden för klassificering och värdering av landskapet i ett mer urbant sammanhang. Metoden togs ursprungligen fram för kategorisering av park- och naturkaraktärer. Definitionerna ansågs av en del studenter i studien inte anpassad för urbana miljöer.

Figur 10. Sammanläggning av studentkartor över landskapskaraktären rofylldhet.

I enkäten, som följde den praktiska kartuppgiften, betygssatte studenterna respektive karaktär efter den upplevda svårigheten att geografiskt avgränsa dem, för att på så sätt belysa de begränsningar som karaktären har i relation till det polygon-ritverktyg som användes i delstudien. Betygsskalan sträckte sig från 1-5 där *ett* var "svår att avgränsa" och *fem* var "lätt att avgränsa". I *Figur 11* listas karaktärerna efter ökande upplevd svårighetsgrad att avgränsa dem geografiskt. Siffrorna inom parantes är de aritmetiska medelvärden som varje karaktär fick i enkätstudien.

Figur 11. Studenternas upplevda svårighet att geografiskt avgränsa de åtta huvudkaraktärerna. Aritmetiskt medelvärde inom parantes (n=26). "Samvaro, möte", n=25.

Studenternas erfarenheter av kartapplikationen

De tekniska problem som studenterna upplevde med webbverktyget härrörde i huvudsak från begränsningar och tillkortakommanden i den bakomliggande kartapplikationen (Infovisaren) snarare än i störningar i driften hos de kartservrar som Lantmäteriet administrerade. Under perioden registrerades, enligt utsago, inga driftstörningar.

En av de begränsningar hos kartapplikationen som upplevdes frustrerande var problemet med att alla redigeringar och tillägg av information på kartan var tvungna att ske vid ett och samma tillfälle. Om deltagaren tog en paus i kartläggandet längre än tio minuter så avslutades sessionen och kontakten med kartservern upphörde. Det gick således inte att återkomma senare till den påbörjade kartbilden för att göra tillägg eller ändringar. Anledningen till denna begränsning är dimensioneringen av serverns kapacitet, det vill säga hur många samtidiga användare som servern klarar av. För att en användare inte ska kunna "låsa" en plats på servern fanns därför en tidsbegränsning inom vilken aktivitet måste ske innan sessionen automatiskt avslutades. I de fall där antalet samtidiga användare av kartapplikationen har överskridits har användaren mötts av ett meddelande via webbläsaren som uppmanade användaren till att försöka nå verktyget vid ett senare tillfälle.

Ytterligare en begränsning som studenterna upplevde med kartverktyget var att kartans skala inte gick att ändra under tiden som ett område ritades in på kartbilden. In- och utzoomning fungerade alltså inte samtidigt som

polygoner skapades. Frustrationen över denna begränsning kan möjligtvis ha varit något större hos studenterna än för gemene man eftersom de i genomsnitt har en relativt stor erfarenhet av andra programvaror för konstruktion, illustration och kartritning (AutoCad, SketchUp, 3D Studio Viz, Adobe PhotoShop, Illustrator, ArcView etc.) som används inom grundutbildningen och där möjligheterna är större och bättre anpassade för ett effektivt redigerande och växling mellan skalor.

När det gäller erfarenheten av att arbeta med datorer samt erfarenhet av att använda internet gjorde studenterna en självklassning där de upplevde sig ha medel till stor erfarenhet av praktiskt användande av tekniken. De uttryckte således inte att de tekniska erfarenheterna utgjorde någon begränsning i användandet av kartapplikationen.

Erfarenheterna av kartapplikationen kan sammanfattas i en önskelista av förbättringar som skulle behövas för att verktyget ska vara mer ändamålsenligt och fungera bättre vid praktiskt användande av webbapplikationen.

- *Medlet för kommunikation.* Definitionerna de åtta huvudkaraktärerna upplevs, som tidigare nämnts, som otydliga. Det efterfrågas istället raka och mer direkta frågor.
- *Redigering av information i efterhand.* Det skulle kunna lösas genom att varje användare får registrera sig och tilldelas ett inloggningsnamn och ett lösenord, för att skapa ett personligt konto. Ett enklare men mindre säkert alternativ är att varje besökare tilldelas en tidsbegränsad så kallad "cookie"³² vid besöket på kartapplikationen, som lagras på användarens dator, så att återbesök blir möjligt. Nackdelarna med denna lösning är att återbesök måste ske på samma dator samt att det är relativt enkelt att råka radera "cookien". Nackdelen med ett inloggningsförfarande är själva registreringen som riskerar att vara en tröskel och en barriär vilket kan leda till uteblivet deltagande.
- *Navigering under redigering.* Som tidigare nämnts efterfrågades bättre möjligheter att kunna röra sig i skala samtidigt som redigering pågår. Panorering under redigering är en närbesläktad funktion som också skulle underlätta det praktiska arbetet med kartläggandet. Problemet blir till exempel aktuellt när redigering sker i stor skala och det under

³² "cookie - kaka – är en kort informationstext som sparas på besökarens dator vid besök på vissa webbsidor. Med informationen som lagras i cookien kan webbservern känna igen användaren vid återbesök på webbsidan (NE, 2009a).

arbetets gång uppstår ett behov av en mer översiktlig granskning av kartunderlaget. I den i studien aktuella kartapplikationen resulterade detta i att den påbörjade polygonen försvann.

- *Stegvis ångra redigering.* Ritverktyget för polygoner är oflexibelt. Studenterna efterlyser möjligheten att stegvis kunna backa i sin redigering under arbetets gång, utan att behöva markera området på nytt.
- *Tydliga instruktioner.* För att minska tröskeln för förstagångsbesökaren att förstå uppgiften och applikationens funktioner är det viktigt att ge tydliga instruktioner. Studenterna hade instruerats till uppgiften innan de praktiska övningarna inleddes. På webbapplikationen fanns också nedskrivna instruktioner som kunde läsas under kartläggningens gång. En metod att förenkla introduktionen till uppgiften hade varit att inleda med en interaktiv instruktionsfilm, som låter deltagaren praktiskt prova funktionerna innan kartläggningen påbörjas.
- *Adekvat kartunderlag.* Grundkartan som användes i kartapplikationen höll dessvärre inte en tillräcklig detaljeringsgrad. Vikten av att ha ett adekvat kartunderlag för uppgiftens ändamål visades ju också i studenternas kommentarer om en minskad motivering som följd. Problem uppstår självklart i kartunderlaget i expansiva områden där mycket nybyggnation sker och kartproducenterna inte alltid hinner uppdatera omgående. Ett sätt att förbättra läsbarheten i kartorna är att använda sig av flygfotografier eller en kombination av flygfotografi och traditionella kartunderlag, en så kallad hybridkarta. Ett annat sätt att höja läsbarheten och orienterbarheten i kartunderlaget är att låta besökaren själv välja detaljeringsgrad, genom att dynamiskt kunna välja andra typer av kartunderlag som är bättre lämpade.
- *Återanvända former.* Uppgiften för studenterna i delstudien var att kartlägga och värdera förekomsten av åtta egenskaper/karakterer i de tre avgränsade områdena som ingick i delstudien. Uppgiften bestod således av åtta delar. Informationen som deltagarna tillförde den gemensamma kartan lagrades i ett och samma lager i databasen. Men ett markerat område kunde enbart innehålla en egenskap i taget, vilket innebar att om samma geografiskt avgränsade område skulle kartläggas för fler än en karaktär, så blev deltagaren tvungen att rita en ny

polygon ovanpå den gamla. För att förenkla detta handhavande föreslogs av en student i enkäten möjligheten att duplicera polygoner.

- *En fråga - ett lager.* Dilemmat ovan visar att flerdelade frågor bör kartläggas en i taget, det vill säga att för varje karaktär som kartläggs så sparas ett separat skikt, som kan tändas och släckas för att öka läsbarheten under redigeringens gång. Pedagogiskt är det även problematiskt att ställa fler frågor i en fråga och intervjumetodik avråder starkt från detta då det är svårt att veta vad man får svar på och hur man sedan ska tolka svaret.
- *Syftestransparens.* Ett mycket viktigt påpekande från studenterna är vikten att som frågeställare vara tydlig med varför en fråga ställs och hur svaret sedan ska användas. Transparensen gör att det är större chanser att människor blir motiverade att delta när de förstår syftet och därmed kan se värdet i sitt deltagande.

Kommunikation av fysisk planering med medborgare via internet

Fördelar med internet

De fördelar som studenterna identifierade med internet som kanal för kommunikation med medborgare i planeringsprocessen, är på många sätt lika de som identifierades i den första delstudien. Skillnaden är att kommentarerna i delstudie två naturligt fokuserar på tjänstemännens synvinkel i något större omfattning, det vill säga utifrån den yrkesroll som studenterna kommer att ha.

Kommentarerna är inte enbart fokuserade på just internet som kanal utan behandlar även generellt synen på medborgardeltagande. Deltagandet anses vara värdefullt för att få kunskap från dem som planeringen berör. Medborgarnas deltagande kan leda till upptäckt av fenomen, funktioner och information som planerarna kanske missar i sina analyser och värderingar.

Det här kan vara ett bra sätt för de boende i ett område att få lämna sina synpunkter på sin närmiljö. Kanske finns det viktiga områden med funktioner som en planerare missar vid kartering och värdering av utemiljön.
(Student)

Det finns en tro bland studenterna att kommunikation av planeringsfrågor via internet gör att fler människor nås och involveras i planeringsprocessen. Tillgängligheten till processen gör att fler har möjlighet att delta och man anser att planeringen därmed kan bli mer ”individbaserad”. Kommunikation

via internet öppnar för att människor som är blyga för att göra sin röst hörd vid traditionella möten nu vågar ta aktiv del i diskussionen; likaså ger e-deltagande tid för deltagarna att formulera sig i egen takt. Ledord för e-deltagande som studenterna använder är "lättillgängligt", "smidigt", "snabbt" och "billigt".

Bra alternativ till andra former av kommunikation, speciellt till vissa kategorier av folk som ej har tid/ork att gå på infomöten. (Student)

En av kommentarerna kring fördelar att använda internet som kanal för kommunikationen relateras direkt till medlet för kommunikationen i studien. Internet som kanal anses ha stora fördelar om uppgiften är lättförståelig och upplevs relevant. Däremot uttrycks en tveksamhet till om inte frågan är för svår för att besvaras av medborgarna. Metoden *de åtta huvudkaraktärerna* ansågs vara komplicerad att sätta sig in i och ha "snäva" värden, det vill säga att definitionerna upplevdes för begränsande.

Jag är lite tveksam till att använda just denna analysmetod för interaktion. Den är lite för svår att sätta sig in i och visar ganska snäva värden tycker jag. [---] kanske bättre att ha mer direkta frågor och symboler för aktiviteter om målet är att göra verktyget lättförståeligt och lättanvänt. (Student)

Då de svarande kom från olika delar av landet och en del även från andra delar av Europa hade de inte naturlig kunskap om undersökningsområdet. Grundtanken med att använda webbGIS i den fysiska planeringen på kommunal nivå är att kunna komma i kontakt med de boende som ju har en naturlig lokalkännedom.

Nackdelar med internet

Den kritik som studenterna framför känns likaså igen från den inledande studien. Den digitala klyftan nämns av fler av studenterna som en baksida med internet som kommunikationskanal. Det finns en rädsla att t ex pensionärer och invandrare ska stängas ute från planeringsprocessen. Internet anses fortfarande vara en ojämlig kanal för kommunikation, eftersom det inte är tillgängligt för alla. Å andra sidan går det även att ifrågasätta hur pass jämlika de traditionella formerna för deltagande i planprocessen är.

Det traditionella fysiska mötet mellan människor anses vara mycket viktigt. Studenterna anser det finnas en större risk för missförstånd när man inte träffas fysiskt; respekten och förståelsen för andras åsikter minskar när vi kommunicerar i skydd av avståndet. En majoritet av deltagarna tror inte

heller att kommunikation via internet kommer att ersätta möten ansikte mot ansikte.

Dialogen tar längre tid. Man kanske inte pratar om samma sak. I ett samtal öga mot öga är det lättare att reda ut missförstånd. (Student)

The eye-to-eye communication disappears which will decrease the human respect and understanding between different parties. (Student)

En annan rädsla som ges uttryck för i enkäten är att e-deltagandet ger alltför subjektiv information. Det anses vara svårt att få en större mängd människor att utgå från en gemensam metod och tolka den på samma sätt, vilket i sin tur gör att sammanställningen av medborgarkartan också blir svår. Vad berättar kartan för oss? Hur ska vi processa den subjektiva informationen?

Mot detta kan sägas att avsikten med webbverktyget i dessa studier är just att fånga subjektiva värderingar. Svårigheten är kanske det faktum att vi medborgare inte vant oss vid att bli tillfrågade av myndigheter om våra värderingar. Vi får yttra oss och reservera oss mot lämnade förslag, men vi bjuds sällan in att tidigt i en planprocess lämna synpunkter. I ambitionen med webbverktyget är vi ute och naggat i kanten av medborgardeltagandets gräns mot tabun hos traditionen. Vikten av denna fråga har behandlats av Hylmö (2005) och Hylmö & Skärbäck (2003) i en studie för IVA (Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien) om acceptansprocessen. Tidig inbjudan till medborgare om att lämna synpunkter underlättar acceptansen och därmed hela planeringsprocessen. Subjektiviteten är nog mindre ett hinder på grund av själva webbverktyget än av tradition, vana och förväntningar om vad myndigheten vill.

En högst relevant synpunkt som förs fram är problemet för demokratiska processer att nå fram i det ”mediabrus” som hela tiden pågår och pockar på uppmärksamhet. En av studenterna menar att det behövs ännu mer marknadsföring för att nå fram via internet och allra helst när det gäller att engagera till deltagande i planeringsfrågor.

To get your material [as a planner] through in competition with msn, youtube, hotmail. If you are not interested in the planning process to begin with there is an even smaller chance of getting the message on the internet without heavy advertising!!!! The internet is full of shit!! So you can't find the good stuff without help! (Student)

En annan intressant åsikt som förs fram i enkäten och som kan tänkas ha bäring är att planeringsprojekt som kommuniceras via internet kan upplevas som virtuella eller fiktiva. Dessvärre utvecklas inte resonemanget i enkäten om vad faran anses bestå i. En tänkbar förklaring till påståendet är om planering med stöd av internet riskerar att inte tas på allvar och att planförslag förs fram där följderna av planeringen nonchaleras på grund av att det inte upplevs som verkliga. Detta fenomen vore spännande att granska vidare för att se om det är ett reellt problem.

I en av kommentarerna nämns problemet med att förmedla relevansen av deltagandet och vad det ska användas till. Det är en mycket viktig kommentar, men är inte på något sätt specifikt för e-deltagande, utan det är något som omfattar hela arbetet med medborgardeltagande.

4.4.4 Diskussion och slutsatser

I studier när man avser att samla information från andra är det viktigt att uppgiften är tydligt formulerad. Man kommer givetvis aldrig ifrån att varje person som väljer att delta kommer att göra sin egen tolkning av vad uppgiften går ut på. Detta problem undviks visserligen om kommunens arkitekt eller planerare lämnas tolkningsföreträdare över definierandet av kvalitativa egenskaper i landskapet, men det som går förlorat är just det spektrum av idéer och tankar som kollektivet bidrar med, vilket i sin tur kan hjälpa till att betrakta ett problem från fler vinklar än vad som annars är möjligt.

Frågan är dock om alla slags frågor lämpar sig att ställa till allmänheten. Vilka frågor kan vi ställa och vilka frågor kan vi inte ställa? Vilka *ska* vi ställa? Dessa frågor har sedan länge ställts av statsvetare när det gäller folkomröstningar. Forskningsprojektet syftar inte till att fördjupa sig i vilka frågor som lämpar sig för medborgardeltagande eller som inte lämpar sig utan nöjer sig med att påpeka att det finns en problematik som man bör vara medveten om. Om man tar svenska folkomröstningar som exempel så har de historiskt sett gärna haft en tendens att spegla konservatism³³. Kategoriseringsmetoden *de åtta huvudkaraktärerna* har en relativt hög inlärningsströskel och likaså är definitionerna av karaktärerna inte helt entydigt formulerade, vilket lämnar utrymme för individuell tolkning.

Erfarenheten under forskningens gång är att medlet för kommunikationen i de inledande studierna, de åtta huvudkaraktärerna, har

³³ Ett klassiskt exempel från Sverige är den rådgivande folkomröstningen 1955 när det svenska folket med betydande majoritet (82,9 procent) röstade nej till införande av högertrafik (Statistiska centralbyrån, 2008b), vilket politikerna i riksdagens båda kammare 1963 sedermera röstade mot (Vägverket, 2004).

en relativt omfattande personlig ”kostnad” för att utbilda sig i själva analysmetoden. Karaktärerna och deras definitioner upplevs inte alltid som helt intuitiva och självklara.

Oklarheter i definitionerna av de åtta huvudkaraktärerna behöver kanske inte ses som negativa. Proceduren i sig kan leda till eftertanke, reflektion och diskussion som sannolikt är fruktbar i det fortsatta planeringsarbetet. Diskussioner om värderingar är i princip berikande och breddar de inblandades insikter. Vådan är däremot om karaktärerna används kvantitativt som allmängiltiga sanningar.

Ett återkommande problem som dyker upp när kvalitativa egenskaper i landskapet ska definieras och avgränsas geografiskt på en karta är det faktum att egenskaperna ofta är svåra att avgränsa i rummet. Det handlar i princip alltid om gradvisa övergångar, det vill säga egenskaper i landskapet har sällan eller aldrig de knivskarpa gränserna mellan närvaro och frånvaro av en egenskap som en kartbild ibland låter läsaren tro (Waters & Evans, 2003; Qviström, 2002).

Karaktärerna kan också vara svåra att avgränsa till innehåll. De anses i flera fall vara delvis överlappande i sina beskrivningar.

De problem som uppstod för studenterna i kartläggningsuppgiften visar att verktyg och funktioner måste förbättras, för att applikationen ska bli hanterbar i skarpa lägen.

Delstudiens resultat reste likaså frågan på vilka sätt och vilka ritverktyg som lämpar sig för att tillföra geografisk information på en webbkarta. Vilka egenskaper kan man geografiskt avgränsa och vilken funktion fyller avgränsningen för en planerare eller arkitekt som ska arbeta vidare och analysera dessa kartor? I delstudien begränsades studenterna till att enbart använda polygonverktyget för att markera områden, men i många fall kanske det är fullt tillräckligt att identifiera ett upplevt centrum för en egenskap i landskapet, genom att markera en geografisk punkt. En av studenterna föreslår att symboler istället används, vilka sedan kan placeras ut på önskad plats på kartan, för att göra kartapplikationen mer lättanvänd och lättförståelig. Studenternas värdering över svårigheten att avgränsa *de åtta huvudkaraktärerna* visar också att det är en viss spridning i hur definitionerna upplevs fungera i praktiken.

När det gäller diskussionen vilka frågor som kan ställas till en bred allmänhet så ställer jag mig likt fler av studenterna frågande till om *de åtta huvudkaraktärerna* är för komplicerade för att fråga om via internet, eftersom interaktion med andra deltagare inte är möjlig i samma utsträckning som vid fysiska möten. Ett dialogforum skulle visserligen kunna användas för att föra en diskussion kring definitionerna, men analysmetoden kräver trots det en

del av användaren. Det är sannolikt så att olika typer av frågor passar olika kanaler för kommunikation. Förmodligen finns det ett större behov av rakare frågeställningar som kan förstås mer intuitivt när man arbetar med medborgarkartor över internet. Detta eftersom interaktionen människor emellan inte kan vara lika direkt som vid fysiska möten när det är lättare att ställa följdfrågor samt att reagera på icke-verbal kommunikation. Bakom varje karaktär finns en rad med preciserade kvaliteter och funktioner som är mer konkreta och skulle kanske kunna användas för frågor via webben i stället.

Frågor som används i en samrådsprocess där medborgare ska delta har ett tvåsidigt problem, dels ska en fråga vara lättförståelig för medborgaren och dels ska svaret kunna vara lättolkat för tjänstemannen på andra sidan som därefter ska analysera och syntetisera informationen. Frågan har ett dubbelt gränssnitt.

Medborgardeltagande tycks bland deltagarna generellt anses vara värdefullt, för att arkitekter eller planerare ska kunna få tillgång till kunskap om den lokala miljön. Däremot görs inga reflektioner om vilken slags information som medborgarna kan tänkas berika planeringsprocessen med som planeraren inte själv kan bidra med. Vilket är det faktiska mervärdet med deltagandet? För att få svar på denna fråga skulle fördjupande intervjuer samt jämförelser och analyser av medborgarkartor i relation till experters utlåtanden behövs göras, vilket ligger bortom forskningsprojektets syfte. Frågan är däremot intressant och värd att betrakta mer inträngande, eftersom svaret kan ge stöd för hur man motiverar allmänheten att delta i samhällsplaneringen.

Kritiken att medborgardeltagande via internet är ett hinder för grupper i samhället som saknar tillgång till dator teknik förutsätter att inga andra vägar för kommunikation finns. Det vill säga att e-deltagandet helt ersätter det traditionella deltagandet. Den faran tror jag inte är särskilt stor och inte heller är det något som uttrycks av någon av aktörerna i planeringsprocessen. Snarare påpekade ett flertal deltagare i delstudie ett att e-deltagandet är ett komplement till de traditionella formerna för dialog och ingen ersättning. Klyftan handlar kanske mer om socioekonomiska frågor och alienation än en fråga om tekniktillgång och teknikkunskap, vilket också har påvisat i en studie av hur arbetarklassen använder, eller snarare inte använder, den nya tekniken i demokratiska sammanhang (Olsson, 2004; Olsson, 2002).

4.5 Delstudie 3 – klassificering av miljökaraktärer - jämförelse mellan student och tjänsteman

4.5.1 Inledning

Idag sker avvägningarna och värderingarna av helheten i närmiljön i den fysiska planeringen i huvudsak av planarkitekter och politikerna i de tillhörande nämnderna. Proceduren där avvägningarna sker är till stor del otillgänglig för medborgarna. Är experternas värderingar av kvalitativa, *njuka* värden bättre och riktigare i relation till allmänheten?

4.5.2 Metod/tillvägagångssätt

Delstudien består av två delar, dels en del där studenter gör en värdering av landskapskaraktärer och dels en del där tjänstemän gör motsvarande värdering. Studenterna i delstudien är desamma som i den andra delstudien. Därefter görs en jämförande studie hur värderingar kan variera mellan olika ”värderare”.

För studenterna ingick delstudien som en del av den valbara universitetskursen *Stora projekt* inom landskapsarkitektprogrammet under hösten 2006 på Sveriges lantbruksuniversitet (Alnarp). Studenterna fick i uppgift att kartlägga befintligheten av upplevda landskapskaraktärer efter samma modell som i de tidigare delstudierna. Karaktärerna definierades enligt bilaga 4.

Undersökningsområdet omfattade de tre sydsvenska kommuner (Burlöv, Lomma och Malmö) som sedan tidigare ingått i avhandlingen. Under sommaren 2006 inventerade tre representanter för kommunerna Burlöv, Lomma och Malmö befintligheten av *de åtta huvudkaraktärerna*. De geografiska områdena delades i förväg in i mindre, karaktärsnärligt sammanhängande delområden av tjänstemännen på respektive kommun. Sammanlagt värderades 324 delområden (Burlöv 108 stycken, Malmö 107 stycken, Lomma 109 stycken). Varje område inventerades efter ”styrkan” i förekomsten av respektive landskapskaraktär och gavs ett värde mellan 1-9, där *nio* representerade högst ”styrka”. För att hinna genomföra inventeringen över Malmö kommun inom en rimlig tidsrymd under kursens gång valdes ett begränsat geografiskt område ut i kommunens nordöstra delar.

Tjänstemännen från de tre kommunerna Malmö, Burlöv och Lomma, med landskapsarkitektexamen eller liknande. De förbereddes av professor Erik Skärbäck med omfattande utbildning av innebörden av *de åtta huvudkaraktärerna*. De samarbetade genom att gemensamt som pilotarbete inventera olika delområden, diskutera avvägningsfall och ta ställning i oklara fall för att få en så likartad klassificering som möjligt. Tjänstemännen

värderade områdena utifrån en fylligare beskrivning på svenska av huvudkaraktärerna (se bilaga 6).

Studenterna delades in i elva grupper som ansvarade för inventering och värdering av de geografiska områdena i varsin kommun. Grupperna som ansvarade för respektive kommun delade därefter upp områdena som skulle inventeras mellan sig. Studenterna ombads göra en vägd bedömning inom gruppen av förekomsten av karaktärerna, för att gemensamt komma fram till ett värde.

Då tiden var knapp för modifiering av den tidigare använda webbapplikationen tvingades en alternativ lösning fram för att samla ihop värderingarna. Vid inventeringen som skedde ute i fält fick studenterna med sig en orienteringskarta med i förväg markerade delområden samt en matris i vilken klassificeringarna kunde noteras område för område. Sålunda skickades matriserna in i form av ett excel-ark för varje grupp via e-post för vidare bearbetning. Studenternas värderingar för de tre kommunerna sammanställdes därefter och importerades i likhet med tjänstemännens material till GIS-mjukvara där materialet därefter tog grafisk skepnad i form av kartor. Tjänstemännen skickade till skillnad från studenterna in resultaten av värderingarna som färdiga kartfiler för att därefter sammanställas med GIS (ArcView 3.3).

Kommunens representanter kan betraktas i studien som experter i *de åtta huvudkaraktärerna* medan studenterna istället kan anses representera en allmänhet, om än mer skolad i analysmetoden än genomsnittet. Ett syfte var att jämföra värderingarna för att se om några skillnader dem emellan kunde skönjas.

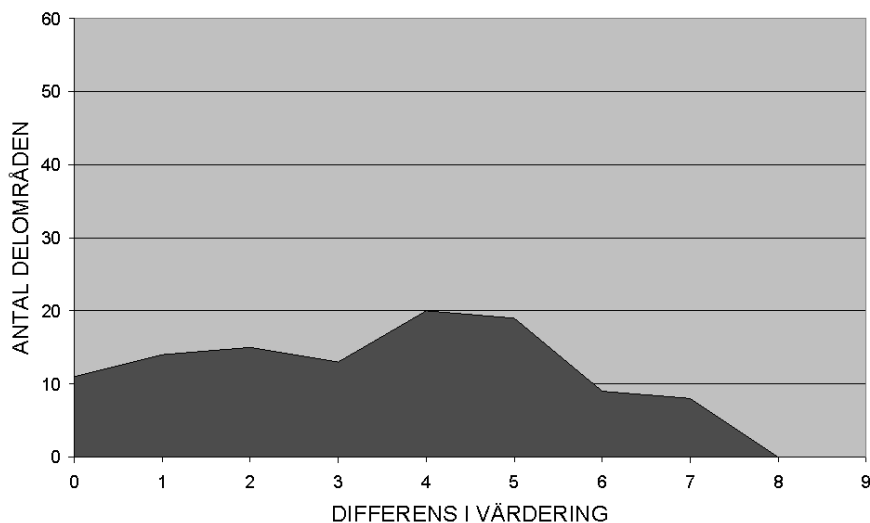
Jämförelsen mellan tjänstemännens och studenternas klassningar gjordes genom att skillnaden i värderingarna, det vill säga att skillnaden i antalet betygssteg, skapade ett nytt värde (0-9). Tesen för jämförelsen var att ju mindre skillnaden var i klassningen desto mindre skillnad i experternas kunskapsförsprång när det gäller användandet av de åtta huvudkaraktärerna. Ett lågt värde innebar således en hög samstämmighet i värderingen mellan tjänstemännen och studenterna.

4.5.3 Resultat

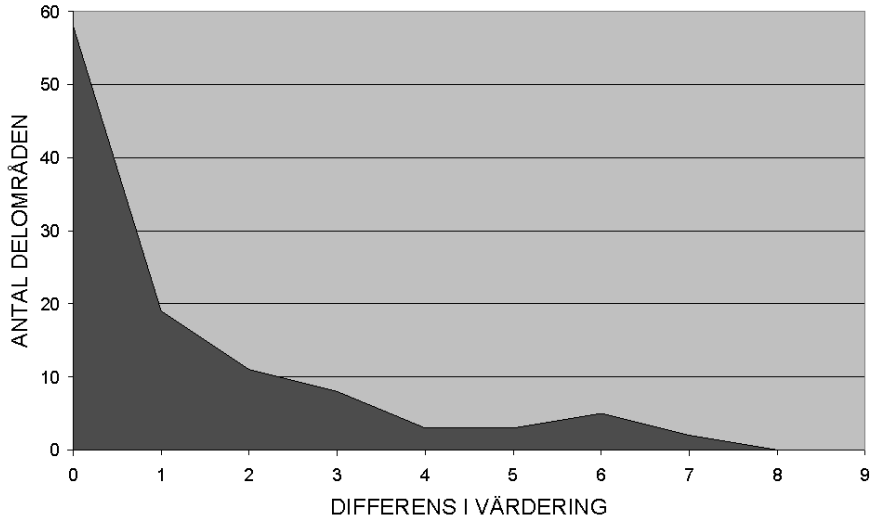
Värderingen av ”styrkan” av förekomsten av respektive karaktär gjordes av studenterna helt eller delvis för 317 av de 324 delområdena³⁴. Orsaken till att de resterande områdena inte klassades är oklar, men kan ha berott på

³⁴ I Burlöv värderades 106 av 108 stycken delområden och i Malmö klassades 72 av 107 stycken delområden komplett. Medan 30 stycken områden delvis värderades och 5 inte alls. I Lomma klassades däremot samtliga 109 delområden.

bristande kommunikation mellan grupperna när uppdelningen av områdena gjordes dem emellan. I något fall berodde den uteblivna klassningen på att området var inhägnat och inte möjligt att ta sig in på. I inventeringen av Malmö så tycks det som om en av grupperna delvis tolkade uppgiften något annorlunda än de övriga. De klassade områdena enbart efter vissa av karaktärerna, vilket innebär att det saknas värderingar. Anledningen till detta skulle visserligen kunna vara att gruppen ansåg att övriga karaktärer inte var närvarande överhuvudtaget och därför avstod från klassning. De aktuella områdena (31 stycken) har därför enbart jämförts med tjänstemännen för de karaktärer som studenterna de facto har värderat. Tjänstemännen klassade däremot samtliga delområden. Två exempel på värdering av karaktären "Rofylldhet" för tjänstemännen respektive studenter kan ses i *Figur 14* och *Figur 15*.

Figur 12. Jämförelse av skillnaden i värdering av karaktären "Kultur" av studentgrupp och tjänstemän i Lomma kommun. Y-axeln representerar antalet klassificerade delområden och X-axeln är skillnaden mellan tjänstemännens och studenternas värdering för respektive område.

Figur 13. Jämförelse av skillnaden i värdering av karaktären "Samvaro, möte" av studentgrupp och tjänsteman i Lomma kommun.

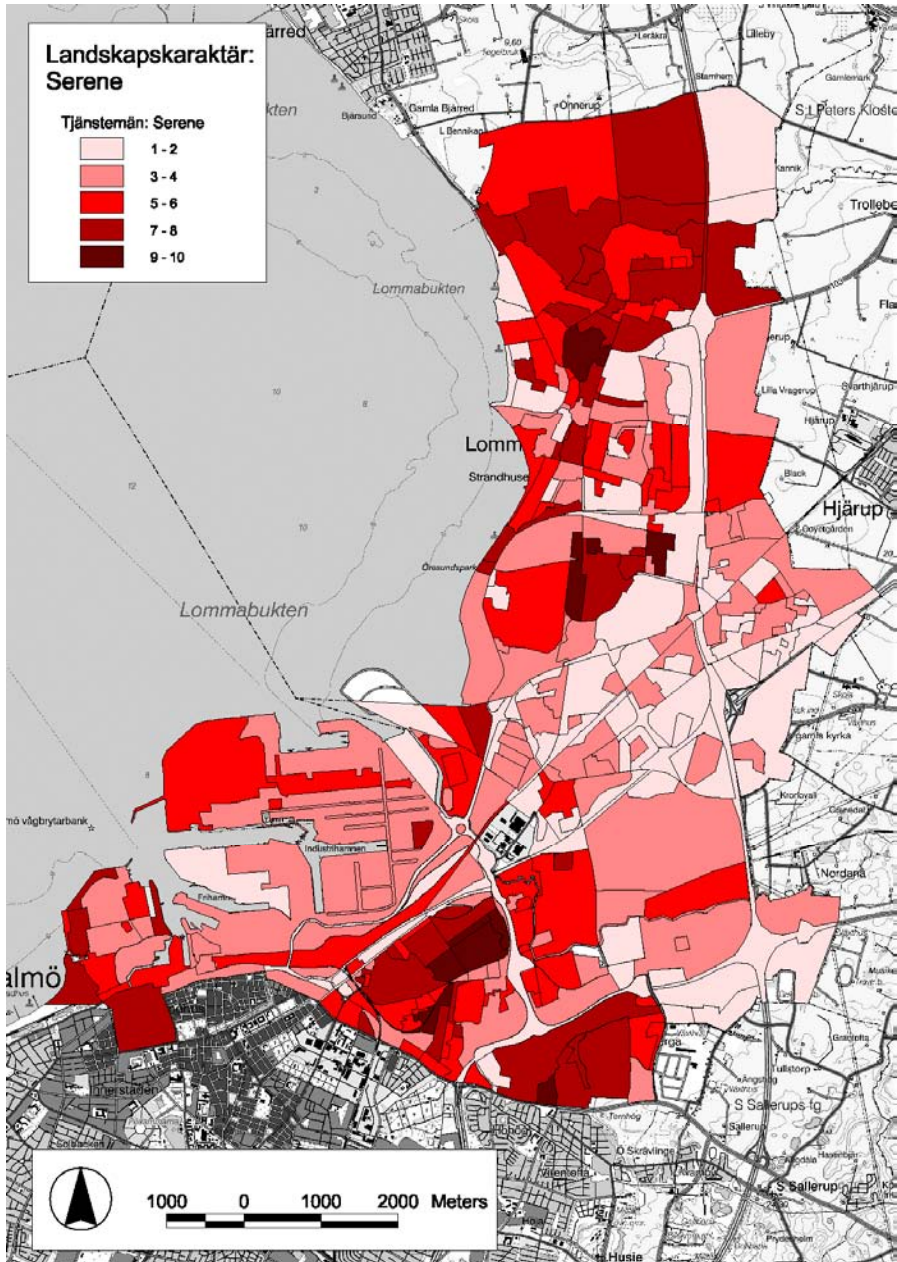
Graferna, (Figur 12 och Figur 13), visar två kurvor som är varandras motsatser. I Figur 12 är skillnaden stor mellan studenternas och experternas värderingar och kurvan har därför flera toppar längsmed x-axeln. Kurvan i Figur 13 visar däremot en hög överensstämmelse mellan de båda jämförande gruppernas värderingar och kurvan koncentrerar sig därför mot x-axelns nollpunkt.

Hur ska man då utvärdera kurvorna? Hur stor differens är acceptabel? Ett sätt att avgöra detta är att bestämma vilken felmarginal som anses vara godtagbar. I Tabell 3 antas att skillnaden i värderingen av ett delområde måste ligga inom intervallet 0-2. Antalet delområden som har fått en bedömning från en tjänsteman och en studentgrupp, där skillnaden dem emellan hamnar inom vårt godtagbara intervall, ger sedan en procentsats som visar för varje huvudkaraktär hur stor samstämmigheten varit i värderingarna.

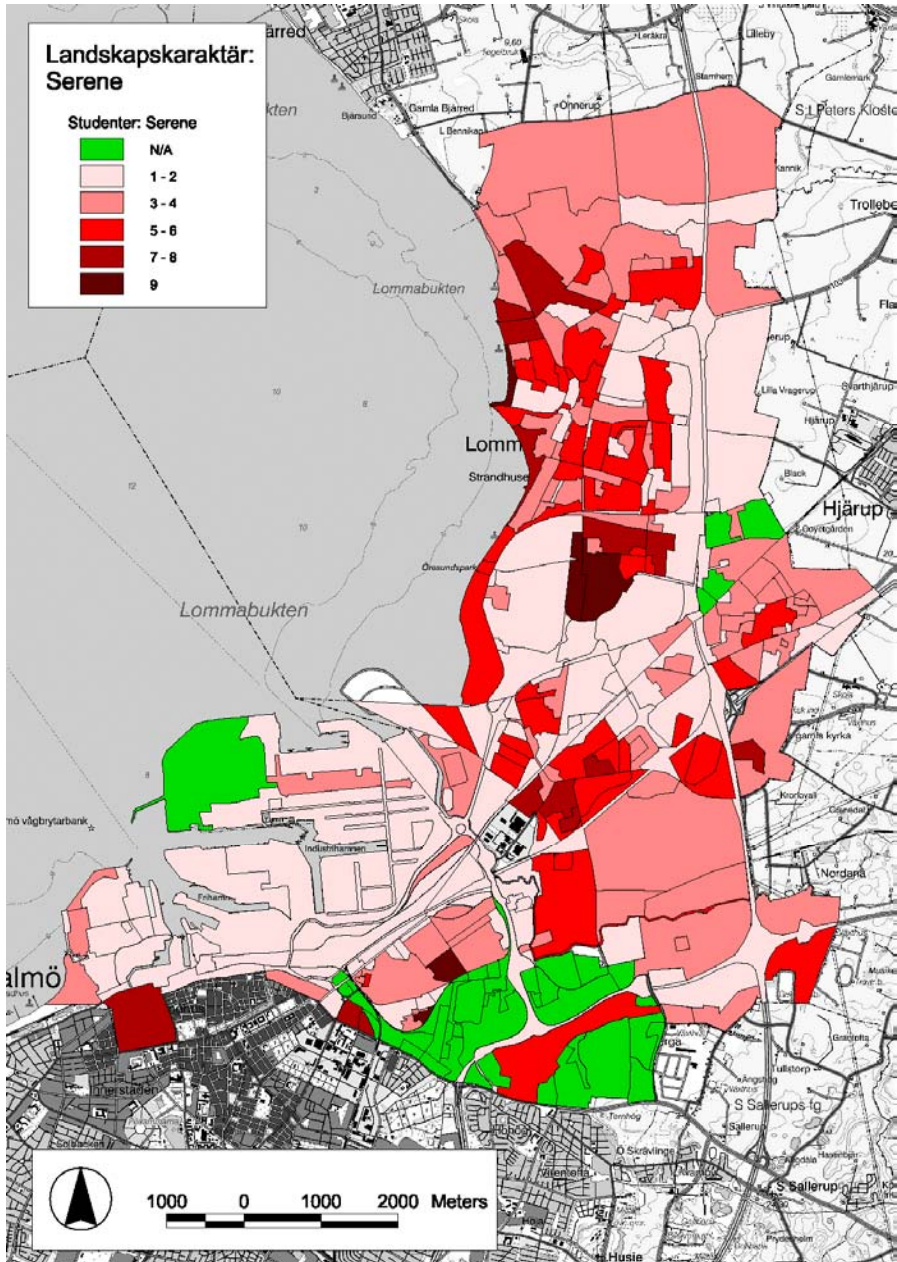
Tabell 3. Jämförelse av värdering av delområden mellan tjänstemän och studenter. Andel i procent av delområden med en differens mellan 0-2 för varje huvudkaraktär för respektive kommun.

Samvaro, möte	Vidd, allmänning	Vildhet	Rofylldhet	Artrikedo m	Refug, viste	Rymd	Kultur
Burlöv (antal värderade delområden: 106)							
75,5	78,3	87,7	82,1	77,4	74,5	73,6	68,9
Lomma (antal värderade delområden: 109)							
80,7	76,1	76,1	67,9	55,0	50,5	49,5	36,7
Malmö (antal värderade delområden: 72)							
65,3	70,8	68,1	50,0	61,1	77,8	56,9	31,9

Spridningen mellan studenternas och tjänstemännens värderingar av befintligheten av de åtta huvudkaraktärerna är relativt stor. Skillnaden är störst i Malmö medan värderingarna har högst samstämmighet i Burlövs kommun. Störst skillnad mellan värderingarna gäller huvudkaraktären ”Kultur” för alla de tre kommunerna.

Figur 14. Tjänstemännens värdering av landskapskaraktären "Rofylldhet".

Figur 15. Studenternas värdering av landskapskaraktären "Rofyllighet".

4.5.4 Diskussion och slutsatser

På grund av underskattning av tidsåtgången för modifieringen av webbapplikationen från delstudie ett till delstudie tre kom den inte att kunna bli ett test på webbGIS i planeringsprocessen. Däremot kan analys göras av variationer i värderingar av mjuka data oavsett om de processats med hjälp av webbverktyget eller på annat sätt. Den jämförande studien med studenterna och tjänstemännen förväntades kunna ge vissa besked om svårigheter i värderingsmomentet, svårigheter som måste kunna bemästras för att ”mjuk information” överhuvudtaget ska upplevas trovärdig oavsett insamlingsmetod.

Ett problem med värderingen som upptäcktes först i ett sent skede var att studenterna och experterna tilldelats två olika skalor att göra bedömningarna av styrkan hos karaktärerna. Studenterna värderade de geografiska områdena från 1-9 medan experterna värderade från 1-10. Efter samtal med statistiker ansågs felet bli så pass litet att jämförelse trots allt var värdefull för studiens resultat.

Tesen efter vilken jämförelsen gjordes kan ifrågasättas. Är det verkligen så att en mindre skillnad mellan ”experter” och ”lekmän” visar att värderingen lika gärna kunde ha gjorts av lekmän istället? Man skulle även kunna resonera att en stor skillnad i värderingen visar att experternas kunskap speglar lekmännens uppfattning väldigt dåligt och att deras kunskap därmed är viktig för att väga upp mot experternas uppfattning. Det sistnämnda skulle därmed bevisa att experternas ”tyckanden”, när det gäller värderingen, inte ”står över” allmänhetens ”tyckanden”. Om inte en expert kan tycka ”bättre” än en lekman när det gäller kvalitativa värden i landskapet så stärks argumentet för ett ökat medborgardeltagande när värden ska definieras och identifieras.

En felkälla till deltagarnas tolkning av *de åtta huvudkaraktärerna* i delstudien är att studenterna fick beskrivningen skriven på engelska, med anledning av de internationella deltagarna, medan tjänstemännen fick beskrivningen på svenska. Om det är någon skillnad i resultatet på grund av detta är svårt att uttala sig om men det går inte att komma förbi det faktum att de språkliga nyanserna kan ha spelat en roll.

Om tesen för delstudien kan upplevas som lite haltande så kan jämförelsen däremot ge en bild av de svårigheter som finns kring kategorisering av kvaliteter i landskapet och att hitta definitioner som upplevs och förstås på samma sätt av det stora flertalet. Jämförelsen kan visa att i fallet med de åtta huvudkaraktärerna så finns det vissa av kategorierna som fungerar bättre och andra som fungerar sämre.

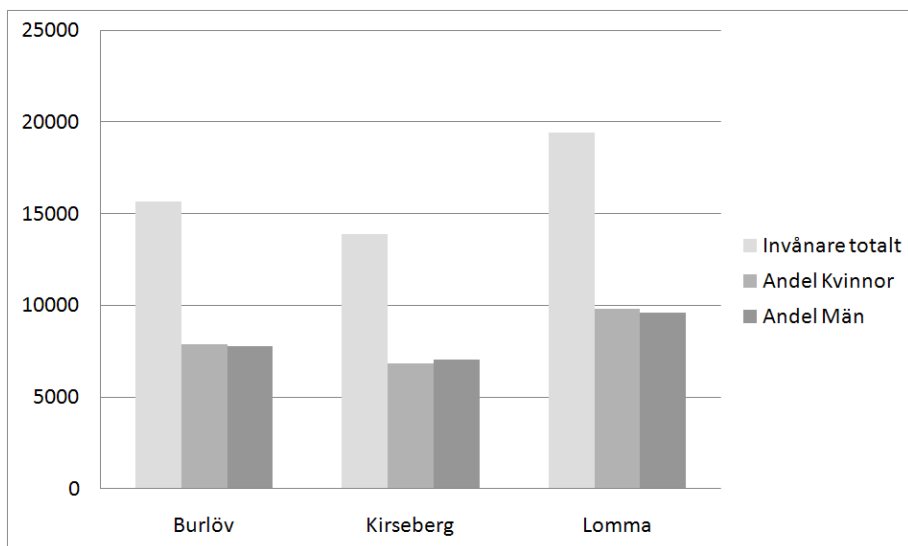
4.6 Delstudie 4 – Medborgarkarta över otrygga områden och platser

4.6.1 Inledning

Under hösten 2007 genomfördes delstudie fyra i forskningsprojektet med syfte att komplettera och nyansera de inledande studierna. För att besvara forskningsfrågorna i den inledande studien genomfördes intervjuer i fokusgrupper och enskilda samtal. När studien sedan kom att utvidgas i delstudie fyra till att omfatta ett större geografiskt område blev det mer praktiskt att söka svar på de ställda frågorna med annan metodik än fokusgruppsintervjuer och valet föll därför på webbenkät.

Studiens geografiska utbredning är direkt kopplat till de tre sydsvenska kommunerna (Burlöv, Lomma och Malmö) som ingick i det interregionala EU-projektet *Landskapet som resurs för hälsa och utveckling*. På grund av osäkerhet i uppskattningen av förväntat antal deltagande medborgare, i framförallt Malmö kommun, så valdes stadsdelen Kirseberg ut som studieobjekt. Stadsdelen är till befolkningens storlek jämförbar med de andra deltagande kommunerna (se *Figur 16*).

Osäkerheten kring förväntat antal deltagare hade sin grund i en rent teknisk fråga kring dimensionering av den dedikerade server som Lantmäteriet skulle använda sig av i driften av den webbaserade kartapplikationen. Serverns dimensionering och kapacitet för antal samtidiga användare baserades på ett uppskattat potentiellt deltagande från kommunernas medborgare. Den uppskattning av maximalt tusen deltagare som gjordes visade sig vara en grov överskattning, men å andra sidan inträffade inte heller några kända driftsstörningar under undersökningsperioden. Rent krasst handlade det således om en driftskostnad. Kirseberg ansågs ha en tydlig och definierad geografisk avgränsning i staden och dessutom en hanterbar mängd boende. Områdena har likaså en mycket jämn könsfördelning.

Figur 16. Folkmängd i Burlöv, Kirseberg och Lomma.

* Statistiken från 31 dec 2007 (www.kommundatabas.se).

**Statistiken från 1 jan 2007 (www.malmo.se).

I studien deltog medborgare, politiker och tjänstemän, det vill säga människor som normalt sett ingår som aktörer i den lagstadgade planprocessen. Det övergripande syftet med delstudie fyra var att liksom i den inledande delstudien undersöka internet som kanal för deltagande i den fysiska planeringen. Ett annat syfte med studien var att få en bild av deltagarnas syn på medborgardeltagande via internet i den fysiska planeringen, samt vilka faktorer som påverkar deras deltagande. För att kunna föra en diskussion om internet som kanal för medborgardeltagande användes en modifierad version av det kartverktyg som användes i den första fallstudien. Webbverktyget gjorde det möjligt att skapa en gemensam kartbild över respektive kommun/stadsdel, en så kallad "community map" eller "medborgarkarta". Kartunderlaget kommer efter att avhandlingsarbetet avslutats att komma Interregprojektets deltagande kommuner till del, vilka därefter kan använda materialet som ett kompletterande planeringsunderlag.

Uppfattningen efter den första delstudien var att en hel del energi gått åt för deltagarna att utbilda sig själva i metoden för kategorisering av landskapets kvaliteter, som ju utgjorde on-line hemuppgiften för fokusgruppernas deltagare. Även om de deltagande medborgarna själva inte upplevde metoden *de åtta huvudkaraktärerna* som problematisk, så var tesen att en enklare metod skulle fungera bättre. I intervjuerna i delstudie ett påpekades det från tjänstemannahåll att metoden upplevdes som ett expertverktyg. Liknande kommentarer gjordes bland studenterna i delstudie

två som menade att metoden är alltför komplicerad för allmänheten. Även om det ska poängteras att medborgarna själva, att döma utifrån gruppintervjuerna, inte upplevde metoden som särskilt belastande.

Hur som helst kräver analysmetoden en relativt stor personlig insats i form av självutbildning för att sätta sig in i innebörden av definitionerna av kategorierna. Det fanns således ett visst mått av rädsla att direkta frågor om landskapskaraktärerna skulle ge för stort bortfall. Dessa funderingar ledde till att ett annat ämne för kategorisering valdes för studien - otrygghet. Kommunikationen via webbkartan kom således att behandla otrygga platser i utemiljön. Trygghet, eller dess elaka kusin otrygghet, är något som i diskussionen inför delstudien ansågs vara betydligt enklare att relatera till och att ha en egen uppfattning om för gemene man och därmed också lättare att geografiskt förmedla på den gemensamma webbkartan. Teorin, som också fick stöd i några av fokusgrupperna i delstudie ett, var att alla frågor inte lämpar sig att ställa i sammanhang där den som frågar och den som ska svara inte möts fysiskt. Den ”enkla” frågeställning som deltagarna ställdes inför i sin hemuppgift ansågs inte kräva kommunikation fram och tillbaka i flera led. Upplevelsen av trygghet är en viktig faktor i flera av *de åtta huvudkaraktärerna*, vilket gör att innehållet i de olika kartorna går att jämföra för att hitta eventuell korrelation. Sådan jämförelse görs dock inte inom ramen för denna avhandling

Trygghetsfrågan är ett ämne som är aktuellt för många kommuner. Med parollen *Kvinnor ska våga gå ut* inleddes en debattartikel med avsändare Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni och Miljöminister Andreas Carlgren (Sabuni & Carlgren, 2008b; Sabuni & Carlgren, 2008a). I artikeln berättade de att regeringen kommer att satsa fyrtiofem miljoner kronor på utvecklingsarbete för att skapa tryggare stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv.

I delstudien antogs trygghet vara ett begrepp som de flesta människor har lätt att relatera till och därmed skulle deltagarna enklare kunna förhålla sig till frågan. I delstudien valdes att vända på begreppet och att be deltagarna i studien att bidra med information om upplevda otrygga platser och områden i utemiljön i deras närmiljö. För att tydligt förklara vad som i studien menades med en ”otrygg plats” skapades en enkel definition av begreppet. Definitionen testades därefter på Birgitta Andersson, som forskat på kvinnors upplevelser av otrygghet i offentliga rum på Lunds Universitet. Hon bidrog med synpunkter på listan över parametrar som ingick i beskrivningen och ytterligare två aspekter lades därefter till. Följande påståenden ingick i den definition av otrygga platser som deltagarna hade att förhålla sig till:

- En plats där jag inte känner mig säker
- En plats där jag inte känner mig lugn
- En plats där jag känner mig hotad
- En plats som känns oroande
- En plats som känns riskfylld
- En plats som jag undviker

Det fanns ursprungligen även en tanke om att deltagarna skulle markera var i kommunen de bodde, för att ha möjlighet att kunna undersöka om det fanns någon korrelation mellan bostad och var egenskaperna på webbkartan placerades. På grund av juridiska oklarheter i delstudiens inledning valdes möjligheten bort. Men vid senare konsultation med jurist på Datainspektionen framgick att vare sig Personuppgiftslagen (PUL) eller någon registerlag hindrade detta, förutsatt att deltagarna gett sitt medgivande och att de delgivit information om användningen av insamlad data.

4.6.2 Frågeställningar

Delstudien syftade till att besvara följande frågeställningar: Hur ser medborgarna i de studerade kommunerna på medborgardeltagande i allmänhet och e-deltagande i synnerhet? Vilket behov finns för e-deltagande och hur uttrycks det? Vilka förtjänster och vilka brister finns med att kommunicera fysisk planering via internet? Hur upplever de ett verktyg för insamling av synpunkter med hjälp av webben?

Syftet med enkäten var likt tidigare studier att ge en bild av medborgarens syn på deltagande i planprocessen, synen på internet som medel för kommunikation samt återkoppling på den webbGIS som de just provat.

4.6.3 Metod/tillvägagångssätt

Kartapplikationen som användes i delstudie fyra var densamma som i de tidigare delstudierna, med skillnaden att den var anpassad specifikt för kartläggning av otrygga platser. Modifieringen tillät besökaren att på en webbGIS själv lägga till geografisk data med tillhörande beskrivande metadata till en databas. Modifieringen av applikationen bestod i att var besökare tilldelades ett ”ritbart” skikt som i sin tur motsvarade en post i en databas. Gränssnittet (se Figur 8) anpassades för att passa den specifika undersökningens ändamål. Till kartverktyget kopplades även en webbenkät med intervjufrågor. Svaren samlades med hjälp av det webbaserade enkätverktyget Easyresearch Feedback Manager (QuestBack Sweden AB) som lånades under tiden för delstudien.

Deltagarna passerade ett flöde bestående av ett inledande följebrev (se bilaga 8), där de introduceras till studien. På sidan för följebrevet hade deltagarna två val: antingen gav de sitt tillåtande att använda den information de bidrar med eller så kunde de avbryta sitt deltagande.

De deltagare som bekräftade sitt deltagande slussades därefter vidare till GIS-applikationen där de lämnade information som bildade den gemensamma kartbilden över otrygga platser och områden. Deltagaren uppmanades att utan någon begränsning till antalet markeringar, placera ut de upplevda otrygga platserna och områdena i utemiljön samt att därtill kortfattat ge en motivering till den geografiska placeringen.

Syftet med den medföljande motiveringen var att höja det kvalitativa värdet på den information som lades till. Tanken var att informationen på så vis lättare skulle kunna bedömas och därför också lättare kunna leda till beslut och handling. När deltagaren kände sig nöjd med de adderade platserna och ytorna sparade han eller hon ner sitt bidrag och applikationen avslutades. Besökaren hade under en fjortondagarsperiod möjlighet att redigera sitt bidrag till medborgarkartan.

I nästa steg länkades deltagaren vidare till textenkäten (se bilaga 10) som bestod av arton frågor; fem bakgrundsfrågor om deltagaren, tio frågor kring deltagarens erfarenhet av medborgardeltagande i den fysiska planeringen i hemkommunen och deltagarens tankar kring deltagande med hjälp av internet samt återkoppling till kartapplikationen. Uppskattningsvis var den totala tidsåtgången för varje besökare cirka trettio minuter. Det innebär att de 138 personer som passerade studien bidrog med sammanlagt cirka 69 timmar av sin fritid. Omräknat till arbetsveckor (ca 40 h) motsvarar det således nästan två hela arbetsveckor!

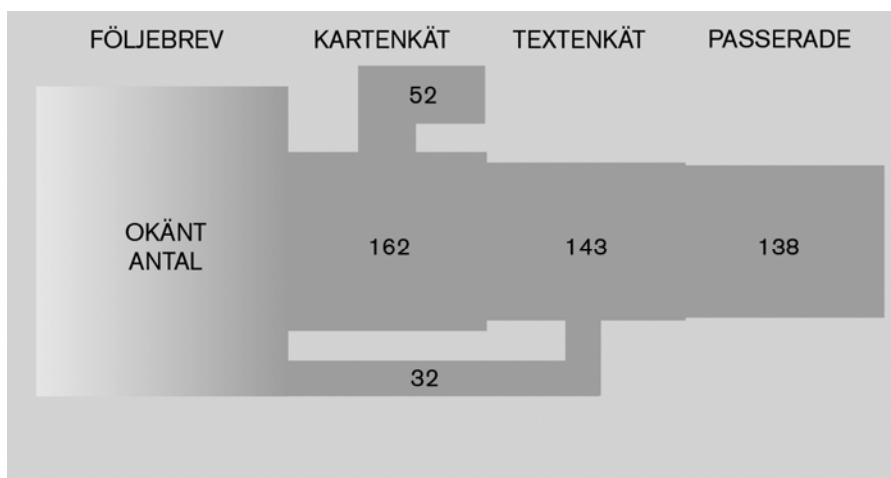
4.6.4 Deltagarflöde genom studien

Dessvärre användes ingen besöksräknare på den inledande webbsidan (följebrevet) med introduktionen till studien, så bortfallet i det första skedet är därför okänt. Besökarna ritade sammanlagt 376 stycken områden och platser som de definierade som otrygga enligt den fastställda definitionen. Det unika antalet personer som tillsammans skapade kartbilden över de upplevda otrygga platserna och områdena i utemiljön beräknades till 162 stycken (se *Figur 17* och *Figur 18*). Dessa kan i sin tur delas in i två kategorier, "Medborgare" och "Övriga". I kategorin Övriga ingår "Politiker" (8), "Tjänstemän" (7) och "Poliser" (2). Sammanlagt tillhörde sjutton deltagare denna kategori. Det fanns farhågor att kartuppgiften skulle generera ett större bortfall, därför flyttades två bakgrundsfrågor om ålder och kön från textenkäten till kartenkäten. Tanken var att denna grundläggande

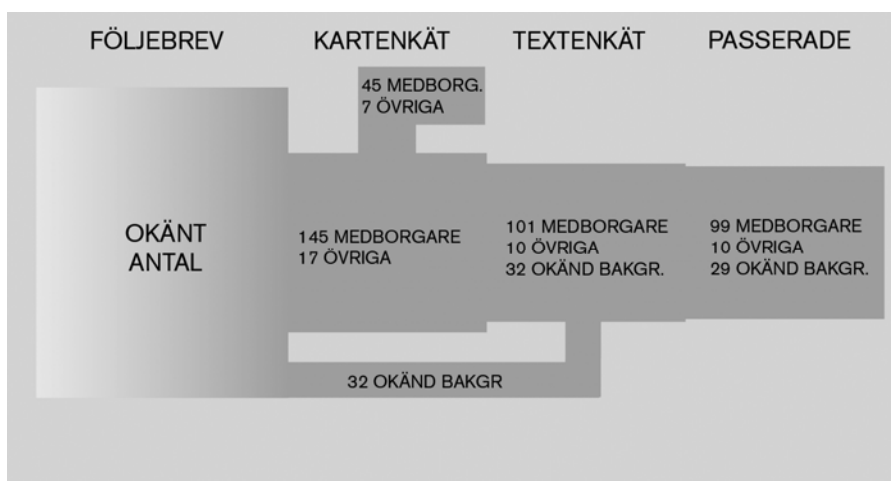
information skulle följa med deltagarnas personliga kartbild ifall de valde att hoppa av innan de påföljande intervjufrågorna. När deltagarna ritade in sitt första otrygga område eller plats i webbkartan fick de besvara de två frågorna. De som ville kunde även lämna sin e-postadress, ifall kompletterande frågor skulle behövas ställas till dem.

När deltagarna därefter avslutade webbGIS:en genom att spara sitt bidrag till kartdatabasen så skickades ett unikt identifikationsnummer till textenkätens databas. Då de två applikationerna och deras tillhörande databaser var lokaliserade på två helt skilda platser så var detta den enklaste metoden, för att kunna följa deltagarnas svar genom undersökningen. På grund av en tankelapsus vid programmerandet av kartverktyget så kom trettio två besökare att felaktigt passera via en smitväg genom webbkartan. Förklaringen var att besökare som enbart studerat verktygets funktioner och därefter valde att avsluta utan att addera något till den gemensamma kartan därför inte heller lämnade spår efter sig i form av svaren på bakgrundsfrågorna. Av de "kända" deltagarna (162 st.) valde femtio två stycken (fyrtio fem medborgare och sju övriga) att hoppa av efter kart-applikationen. Detta antal var mer förklarligt och det var just för dessa deltagare som frågorna rörande kön och ålder ursprungligen flyttades.

Textenkäten påbörjades av 143 stycken deltagare; av dessa tillhörde 101 stycken kategorin "medborgare" och tio stycken "övriga" samt de trettio två som passerade via smitvägen. Under textenkätens gång föll fem stycken deltagare bort (två medborgare och tre med okänd bakgrund). En förklaring till detta kan vara dels att de aktivt valde att avsluta sitt deltagande, men även på grund av en begränsning i enkätverktyget som ofrivilligt avslutade enkäten. Begränsningen upptäcktes efter en kommentar från en av deltagarna i studien och innebar att om besökaren använde sig av webbläsarens "Tillbaka"-knapp istället för den som applikationen hänvisade till, så bröts flödet och enkäten avslutades därmed. När problemet blev känt utökades introduktionen till textenkäten med en uppmaning om att använda applikationens egen funktion för att gå tillbaka bland de besvarade frågorna. Ytterligare en faktor som kan ha påverkat genomströmningen genom enkät delen av studien är att det under studiens gång inträffade ett större strömavbrott i Stockholm som drabbade 65 000 abonnenter, därav den server som skötte enkätinsamlingen. Hur stor del av de som försvann efter kartdelen som skulle kunna bero på elavbrottet är omöjligt att säga, men det är trots allt en möjlig förklaring.

Figur 17. Deltagarflöde genom delstudien (antal deltagare).

Figur 18. Deltagarflöde genom delstudien (bakgrund).

4.6.5 Marknadsföring av studien

Studien marknadsfördes mycket aktivt under hela undersökningsperioden via ett flertal kanaler. Annonskampanjer genomfördes i lokaltidningarna *Burlövs Tidningen* och *Lomma Bladet* (se Bilaga 9). Stadsdelen i Kirseberg hade dessvärre ingen egen lokaltidning, utan istället skrevs en kortare notis om projektet i *Stadsdelstidningen Kirseberg*. Likaså omnämndes projektet i artiklar i *Sydsvenska Dagbladet* respektive *Skånska Dagbladet*. Dessvärre infördes inte webbadressen till projektet i *Sydsvenska Dagbladet*. *Sveriges Radio P4 Malmö*

gjorde en intervju, vilken även gick att ladda ner från *SR.se*. Utöver de traditionella kanalerna marknadsfördes projektet även via de deltagande kommunernas hemsidor.

För att efterlikna kommunernas traditionella sätt att söka svar på remisser kontaktade jag föreningsstyrelser genom att via e-post uppmana dem till att delta i studien. Föreningarna valdes ur de kommunala listorna över föreningar som får bidrag och som skulle kunna utgöra verkliga remissinstanser. De kommunala biblioteken i kommunerna engagerades och de placerade ut anslag om studien på bibliotekens anslagstavlor.

För att få en åldersmässig bredd direktkontaktades vuxenrepresentanterna i elevråden för respektive grundskola (högstadium) samt rektorerna. De informerades om forskningsprojektet och dess syfte. I tre av de aktuella skolorna (Bjärehovsskolan, Dalslundsskolan och Vårboskolan) erbjöds en möjlighet att fysiskt träffa elevråden vilka informerades om innebörden av deras eventuella deltagande. Då elevråden bestod av högstadiel elever och de alla var minderåriga så krävdes ett godkännande från elevernas föräldrar. I de övriga högstadieskolorna delade istället vuxenrepresentanterna ut tryckt information om projektet. Dessvärre ledde informationsinsatsen mot skolorna inte till något omfattande deltagande från de yngre ålderskategorierna. Liknande informationsinsats genomfördes även med en pensionärsförening i Kirseberg, men inte heller det med någon större utdelning.

Artiklarna med tillhörande bilder visade sig ha ett stort genomslag för att väcka intresset för studien. En dag när jag var på väg till att hämta min son från dagis, så stoppade en äldre kvinna med käpp mig för att fråga om det var jag som låg bakom otrygghetsstudien. Hon hade inte någon tillgång i hemmet till internet, men hon ville gärna bidra med sin kunskap. Jag fick därför förklara att huvudsyftet med studien var själva e-deltagandet och jag fick hänvisa henne till kommunens tjänstemän eller till det lokala folkbibliotekets datorer. Vilket engagemang och mod hon visade när hon vågade ta kontakt med mig, för att ge sin syn på saken!

Intresset för studien och metoden för deltagande uppmärksammades även av ett flertal tjänstemän på olika kommuner som kontaktade mig för att stämma träff för möten. Det visar att det finns ett stort intresse från kommunernas tjänstemän att söka nya vägar. Det har intressant nog varit ett omvänt proportionerligt intresse för studien i de tre deltagande kommunerna/stadsdelarna, det vill säga där de kommunala representanterna har visat störst intresse har medborgarna visat ett svagt intresse och tvärtom. Detta kan ha fler förklaringar men en tänkbar förklaring kan vara att i kommuner där samhällsengagemanget redan är stort, så behöver inte politikerna och

tjänstemännen arbeta lika aktivt för att stärka deltagandet, medan politiker och tjänstemän i kommuner med ett svagt deltagande från kommuninvånarna tvingas att arbeta mer aktivt och innovativt.

Deltagande och kommunernas olika bakgrund

Deltagande i allmänna val brukar ibland användas som en indikator för en kommuns demokratiska välstånd. Tesen är att det kan förklara varför deltagandet i studien är fördelat som det är mellan de medverkande kommunerna. Lomma kommun intar, nationellt sett, en absolut topposition i mätningar av valdeltagande i de allmänna valen. I riksdagsvalet 2006 var valdeltagandet 89,7 procent i Lomma³⁵, Burlöv 80,3 procent och Kirseberg 73,4 procent (Valmyndigheten, 2009) (se *Tabell 4*).

Befolkningens sammansättning är en aspekt som påverkar en kommuns valdeltagande. Statistik visar att valdeltagandet bland utländska medborgare i kommunfullmäktigevalen år 2006 deltog 37 procent av de röstberättigade (Statistiska centralbyrån, 2008a). Av kommunerna som ingick i delstudien var år 2008 andelen utrikesfödda i Burlöv 25 procent och i Lomma 7 procent (Statistiska centralbyrån, 2009b; Statistiska centralbyrån, 2009c). I stadsdelen Kirseberg var andelen 27 procent (2008) (Malmö stad, 2008).

En annan faktor som påverkar valdeltagandet i en kommun är utbildningsgrad. Lomma har en i jämförelse mycket hög utbildningsgrad; 55 procent av befolkningen hade 2008 eftergymnasial utbildning medan det i Burlöv var 29 procent (Statistiska centralbyrån, 2009b; Statistiska centralbyrån, 2009c). I stadsdelen Kirseberg var andelen av befolkningen som har eftergymnasialutbildning 33 procent (2008)(Malmö stad, 2008). Nu har inte syftet med delstudien varit att jämföra kommunerna, men däremot kan statistiken ge en tänkbar förklaring till skillnaden i deltagandet i studien.

Tabell 4. Jämförande statistik av kommunerna och stadsdelen som ingår i delstudie fyra (Statistiska centralbyrån, 2009b; Statistiska centralbyrån, 2009c; Malmö stad, 2008)

Kommun/ stadsdel	Folkmängd	Utrikes födda (%)	Eftergymnasial- utbildning (%)	Valdeltagande riksdag 2006 (%)	Valdeltagande kommun 2006 (%)
Burlöv	16 230 *	25 *	29 *	80,3	77,1
Kirseberg	14 160 **	27 **	33 **	73,4	69,6
Lomma	20 449 *	7 *	55 *	89,7	89,4

* siffrorna gäller för 2008-12-31, ** siffrorna gäller för 2008-01-01

³⁵ Lomma kommun hade i riksdagsvalet 2006 Sveriges högsta valdeltagande (Statistiska centralbyrån, 2006).

4.6.6 Resultat/svar

Studien genomfördes av totalt 111 stycken deltagare, varav två delvis besvarade enkäten. Totalsumman inkluderar alla deltagande kategorier inklusive representanter från de deltagande kommunerna (tjänstemän och politiker), vilka var tio till antalet. Av totalsumman var 54,1 procent kvinnor och 45,9 procent män. Medianåldern på deltagarna var 42,1 år. Åldersspridningen mellan män och kvinnor var mycket jämn, 41,5 år respektive 42,6 år. Två av deltagarna tycks ha skrivit in fel ålder med avseende på deras svar rörande utbildningsnivå; de har därför räknats bort i medeltalet för ålder. Däremot räknas de med i beräkningarna av könsfördelningen. För att beräkna konfidensintervall efter ålder på deltagarna måste deltagarna delas upp i de två sätt som de har kommit in i studien; inbjudan via direkt e-postbrev till organisationer och föreningar respektive annonsering via tidningar, hemsidor och anslag. De sistnämnda kategorierna får anses utgöra ett slumpmässigt stickprov, på vilka det är relevant att beräkna konfidensintervall. Datat har således ”rensats” efter de webbadresser som de kommit in till studien via. Antalet deltagare som kommit in via de allmänna webbadresserna (burlov.slu.se; kirseberg.slu.se och lomma.slu.se) är till antalet 87 stycken. Det aritmetiska medelvärdet för deltagarnas ålder blir därmed 41,4 år med en standardavvikelse (σ) på 12,6. Konfidensintervallet beräknas till 2,6 ($\alpha=0,05$) och således skulle den aritmetiska medelåldern på deltagarna om studien hade fortsatt, med 95 procent sannolikhet, hamnat inom intervallet 38,7 – 44,1 år. Könsfördelningen beräknas till 58,4 procent kvinnor och 41,6 procent män ($n=89$). Tabell 5 nedan beskriver fördelningen av deltagande medborgare mellan de tre kommunerna.

Tabell 5. *Deltagande medborgare per kommun eller stadsdel*

Kommun/stadsdel	Antal medborgare	Andel medborg. %	Delvis besvarad textenkät*
Burlöv	31	31,3	1
Kirseberg	23	23,2	-
Lomma	45	45,6	1

* De som endast besvarat delar av textenkäten ingår ej i summorna för antal medborgare.

Kartenkäten

Kartan över de otrygga platserna i studiens tre kommuner skapades av sammanlagt 162 stycken deltagare.

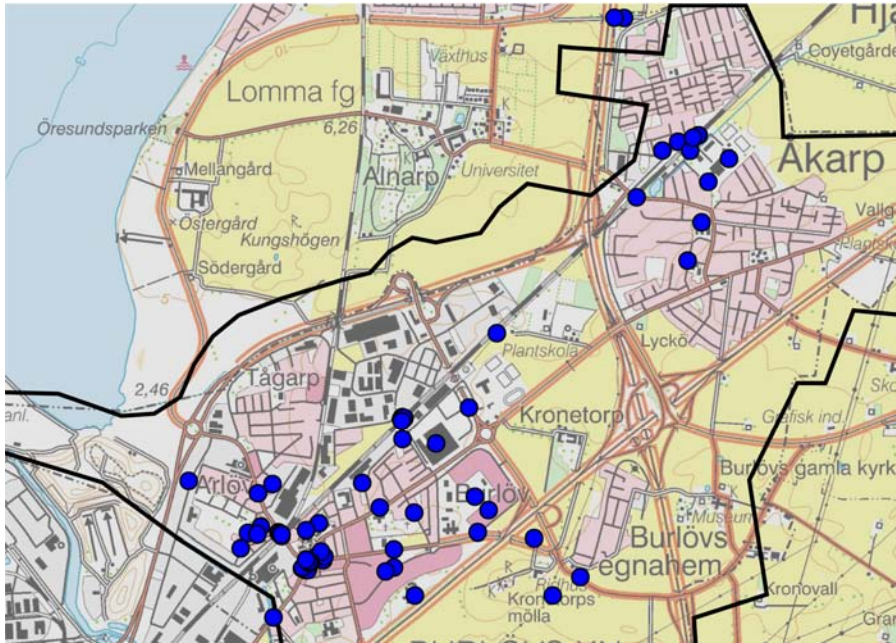
De platser och områden som deltagarna upplevt som otrygga kan summeras till två preliminära huvudkategorier. Huvudkategorierna som

framträder i analysen är "Otrygg för det kända" och "Otrygg för det okända". De två nämnda kategorierna kan i sin tur indelas i kategorier på lägre nivå. "Otrygg för det kända" kan innebära platser som upplevs som otrygga på grund av att de fungerar som "tillhåll" för gängbildningar eller att de drar till sig "skumma människor". Platserna upplevs som "stökiga" och "röriga" och att "skrämiga ungdomar" "hänger" där. Ord som "kriminalitet" och "kriminella" används för att beskriva personerna som befinner sig på platserna. Fler deltagare betonar att det är stora gäng som samlas på de platser som upplevs otrygga och de tycks vara som om storleken på dessa gäng som utgör ett hot. Ett annat "hot" som skapar en otrygg plats är trafiksituationen och hastighetsbegränsningar som inte hålls.

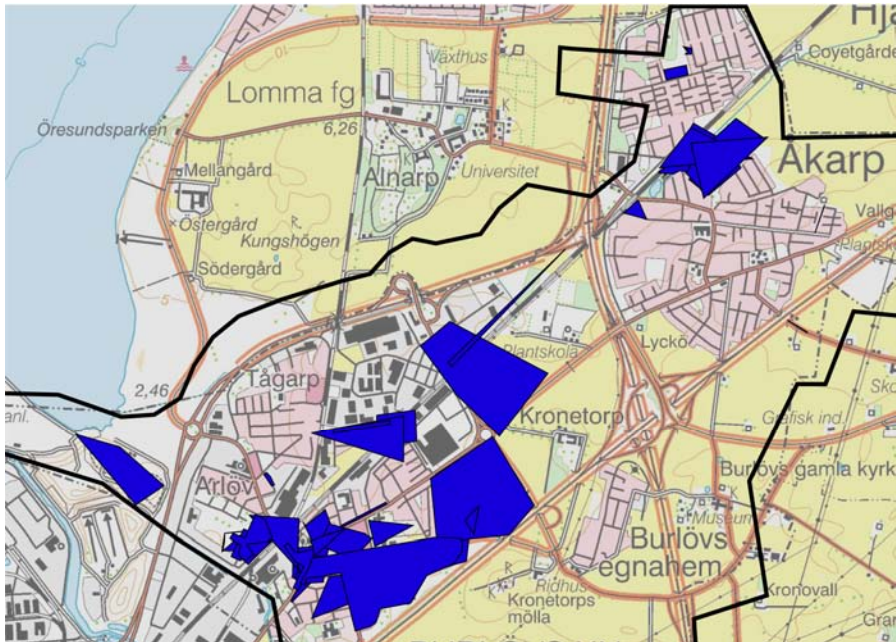
När det gäller "Otrygghet för det okända" handlar det snarare om beskrivningar om platserna som "mörka", "skumma", "dåligt belysta", "öde" eller "ensliga". Orden och uttrycken ger en bild av det inte är andra människor som utgör det direkta "hotet" utan istället något som man inte ser. Buskage och "skymda platser" upplevs som otrygga då de förhindrar en överblick av en plats. "Ovårdade" platser ger likaså denna otrygghet. Man vet inte vad som kan "lura" där i mörkret.

Sammanfattningsvis tycks tre faktorer, från deltagarnas kommentarer, återkomma som de stora problemen, nämligen, platser som är tillhåll för gäng, dåligt belysta platser och trafiken.

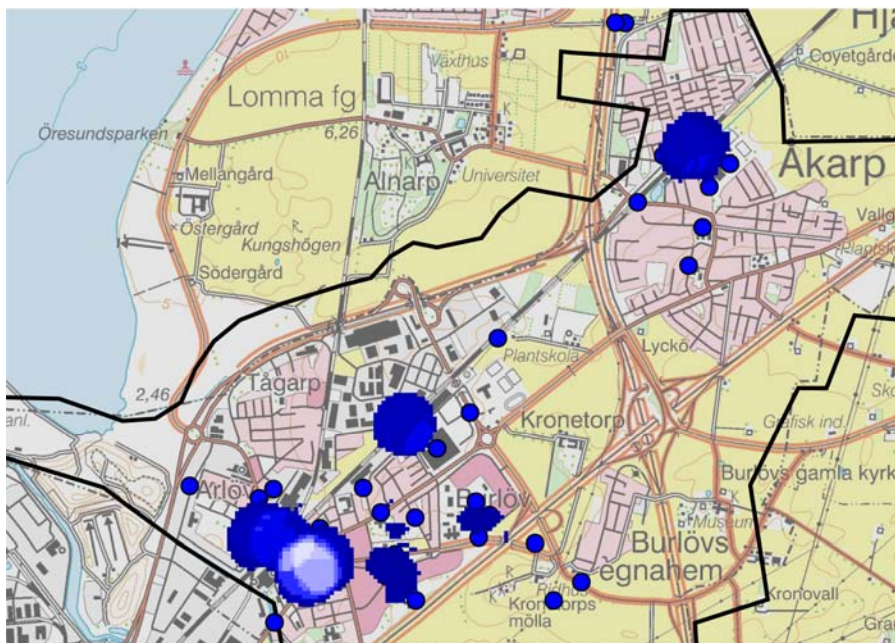
Användningsområdet för medborgarkartan kan t ex vara översyn av gatubelysningen i kommunen eller kanske som ett stöd i ett kommunomfattande belysningsprogram. Analyser kan leda till stöd för identifiering av platser och områden där insatser kan prioriteras. Samtidigt ska det sägas att en medborgarkarta måste följas av vidare analyser för att utreda och bättre lära förstå det som uttrycks i medborgarnas motiveringar. Nedan följer tre exempel på de medborgarkartor som skapades av deltagarna i Burlövs kommun. Den första kartan visar de platser som deltagarna upplevde som otrygga att vistas på i utemiljön (*Figur 19*). Den andra kartan visar istället de områden som identifierades som otrygga (*Figur 20*). Den sista kartan ger ett exempel på hur materialet kan användas för analys av tätheten (densiteten) av de platser som upplevs otrygga, för att på så sätt identifiera områden som bör prioriteras vid en översyn (*Figur 21*).

Figur 19. Medborgarkarta över upplevda otrygga platser i utemiljön i Burlövs kommun.

Figur 20. Medborgarkarta över upplevda otrygga områden i utemiljön i Burlövs kommun.

Figur 21. Densitetsanalys av medborgarkarta över upplevda otrygga platser i Burlövs kommun.

Textenkäten

Deltagarna i studien upplevde att de i hög grad kan bidra med viktig information i planeringen av utemiljön och de anser inte att de som planerar utemiljön i kommunen tar mer välgrundade beslut än allmänheten. Däremot ser de sig inte ha någon större möjlighet att kunna påverka planeringen, vilket delvis kan bero på att flertalet inte vet hur de ska gå till väga. Inte heller är förtroendet för kommunens politiker och tjänstemän särskilt stort när det gäller uppfattningen om deras förmåga att ta tillvara på allmänhetens åsikter. "Tid" och "intresse för frågan" är två faktorer som i viss omfattning påverkar den personliga viljan att engagera sig mer i frågor som rör utemiljön. Än viktigare anser man den faktiska möjligheten att kunna påverka beslutet vara.

När det gäller deltagande via internet i den fysiska planeringen så anser en majoritet att de skulle engagera sig mer om möjligheten fanns på webben. Däremot tycker de flesta att internet ska ses som ett komplement till vanliga möten mellan människor. Det finns däremot en tro på att internet kommer att bli ett allt viktigare sätt att föra dialog med beslutsfattare.

De upplevda fördelarna med att använda internet för att föra dialog med dem som planerar utemiljön i hemkommunen kan kategoriseras enligt nedan:

- Tiden, snabbhet ("Jag kan delta när jag hinner" "Snabbt att tycka till")
- Tillgänglighet ("Tillgänglighet till beslutsprocessen" "Tillgänglighet för rörelsehindrade" "Nå personer")
- Anonymitet ("Våga göra mig hörd" "Våga vara ärlig")
- Nya målgrupper ("Fler kan nås" "Ungdomar kommer till tals")

De upplevda *nackdelarna* med att använda internet för att föra dialog med dem som planerar utemiljön i hemkommunen kan kategoriseras enligt nedan:

- Anonymitet ("Bristande seriositet" "Vem är avsändare" "Lobbying")
- Digitala klyftan ("Grupper missas" "Brist på teknikkunskap utesluter")
- Mänsklig kontakt ("Dialogen konstgjord" "Dialogen onyanserad" "Lättare missförstå")

4.6.7 Diskussion och slutsatser

Det är intressant att studera ett fenomen, en företeelse där man själv drabbas av det som studeras. Avhandlingen studerar ju internet som ett sätt att vidga möjligheterna för medborgardeltagande och som ett sätt att skapa ett bättre underbyggt och förankrat beslutsunderlag. Delstudien drabbades delvis av det som är själva problemet med demokrati och deltagande det vill säga att det krävs väldigt mycket energi för att engagera människor i politiska processer. Om inte annat så blev det högst kännbart under marknadsföringen av studien. Begreppet *NIMBY* (Not In My Back Yard) eller snarare det omvända; en förändring måste hota min bakgård för att jag överhuvudtaget ska engagera mig (Must Be In My BackYard For Me to Even Bother) tycks vara en stark drivkraft för deltagande. Detta förhållningssätt till deltagande ansluter väl till Amnås (2008) begrepp den *jourhavande medborgaren*.

Av det empiriska materialet kan man dra slutsatsen att det finns ett uttryckt behov av internetstödd kommunikation i den fysiska planeringsprocessen. Medborgare och politiker uttalar sig positivt om att utöka möjligheterna för medborgardeltagande via webben, däremot understryks vikten av mediet som ett komplement till planeringsprocessens traditionella dialogformer. Internet erbjuder en plattform för mer jämlik kommunikation än vad samrådsmöten normalt erbjuder. Människor vågar uttala sig på ett friare sätt och de tillåts att reagera i egen takt. De får tid till att formulera sig och tid till att reflektera. En nackdel är om det leder till irrelevanta

kommentarer och en aggressiv samtalsatmosfär och att man gömmer sig bakom anonymitet. Likaså måste mina argument klara av att mötas av andras argument, det vill säga de måste mötas av det ”demokratiska filter” som dialogen bör utgöra. Demokrati är att inte alltid få som man vill.

Deltagarna i studien tycks vara jämnåriga till något yngre jämfört med den statistik som finns över de som normalt deltar i samrådsmöten och på utställningar, samt från intervjuer gjorda inom avhandlingsarbetet . Det är också en högre andel kvinnor än vad som vanligtvis är fallet. Däremot är det svårt att dra några säkra slutsatser om exakt varför så är fallet. En förklaring kan vara frågan i sig om otrygghet, att den lockar fler kvinnor till deltagande. Med tanke på forskning kring upplevd otrygghet i samhället, där kvinnor känner sig mer otrygga än män (Eriksson, 2009) så ter det sig som en tänkbar förklaring. En annan förklaring, som är kopplad till tillgänglighet och tiden som avgörande faktor för deltagande, är att gamla könsstrukturer där kvinnor tar ett större ansvar i hemmet förhindrar eller åtminstone gör det svårare att åka på samrådsmöten som ligger på fasta tider och platser.

Att formen av deltagande, kommunikation via internet, tycks appellera till något yngre deltagare är kanske inte direkt en överraskning med tanke på att de yngre i högre grad har tillgång till internet. Men med tanke på de ofta lite besvikna kommentarer som faller av politiker och tjänstemän om åldersrepresentation på de traditionella mötena, så är i sådana fall ett viktigt mål nått. En annan förklaring till ålderstrukturen i undersökningen kan likaså vara kopplad till tids- och platsobundenheten, nämligen att den möjliggör för småbarnsföräldrar att hinna ta sig tid att delta. Dessvärre fanns ingen bakgrundsfråga kring familjeförhållanden i enkäten som bekräftar denna tes, men i en utveckling av studien så bör denna fråga finnas med. En annan grupp i samhället som skulle kunna vara representerad bland studiens deltagare är människor med olika rörelsehinder, som på grund av lägre mobilitet har svårare att fysiskt kunna närvara på traditionella möten. Inte heller detta kan bekräftas, men även denna fråga skulle vara aktuell för en fortsatt studie.

När det gäller fördelningen bland deltagarna som passerade studien i relation till deras högsta avslutade utbildning, så är det drygt 60 procent som svarar ”universitet/högskola”. Det är betydligt över de procentsatser som redovisas i över kommunernas utbildningsgrad. Samma tendens går även att se på traditionella kanaler för medborgardeltagande och är inte unikt för internet som kanal. Deltagande i demokratiska processer speglar samhället vi lever i, med alla dess brister och förtjänster. Att förvänta sig något annat av internet är orimligt. Forskning bland arbetarfamiljer visar att internet som

medium i sig inte utgör någon källa till förändrat beteende när det gäller samhällsengagemang (Olsson, 2004; Olsson, 2002).

Sverige har en i internationella mått mätt mycket bred socioekonomisk spridning på informations- och kommunikationsteknik (Findahl, 2008; Statistiska centralbyrån, 2008c; Findahl, 2007), så den digitala klyftan som rör själva tekniktillgången är ett relativt litet problem. Problemet är större än att det enbart är en fråga om att finna rätt kanal. Det handlar snarare om den digitala klyftan som omfattar hur man använder sig av tekniken för att delta i demokratiska processer. Lösningen är att ha ett brett spektra av metoder för att nå människor där de befinner sig.

4.7 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har fyra delstudier beskrivits i kapitlet, som har använt en webbaserad kartapplikation för att skapa medborgarkartor över upplevda kvaliteter och egenskaper i landskapet. Utgångspunkten för studierna har varit e-deltagande i den fysiska planeringen och den webbGIS som deltagarna har fått prova praktiskt. De två första studierna samt den avslutande studien har kvalitativt undersökt medborgare, kommunföreträdare och studenters syn på medborgardeltagande och på vilket sätt e-deltagande kan påverka demokratin i planprocessen. De har också utvärderat kartapplikationen, för att på så vis samla idéer till vidare utveckling av verktyget. Den tredje studien jämförde tjänstemäns och studenters värdering av upplevda kvaliteter för att belysa den problematik som det innebär. Deltagarna i studien är positiva till e-deltagande i planeringsprocessen, men identifierar samtidigt negativa effekter av tekniken. Fördelarna som framhålls är tillgängligheten och möjligheten att delta oberoende av tid och rum. Deltagarna framhåller att tekniken bara är ett komplement till dagens metoder för samråd. Det fysiska mötet mellan människor anses vara grunden för samtal.

5 Avslutande diskussion och slutsatser

5.1 Inledning

Syftet med slutdiskussionen är att, som Nyberg (2000) beskriver det, kritiskt reflektera över projektets genomförande och att koppla samman arbetet med tidigare forskning. På så vis sätts resultatet i ett större forskningsammanhang och kan därmed påverka framtida handlande (Rienecker *et al.*, 2002). Syftet är även att reflektera över de begränsningar som forskningsprojektet har, för att belysa vilka förbättringar som skulle kunna göras (Oliver, 2004).

De grundläggande frågeställningar som presenteras i avhandlingens inledning är följande:

- Vilket behov av webbapplikationer för e-deltagande i den fysiska planeringen uttrycks bland tjänstemän och allmänheten?
- Hur ser tjänstemännen och allmänheten på deltagande?
- Vilka faror respektive vinster ser de med att kommunicera planfrågor via internet?
- Hur upplever de ett kartverktyg för insamling av åsikter och värderingar med hjälp av webben?

En utgångspunkt för denna avhandling är att det finns ett behov av att utveckla alternativa metoder, för att förbättra möjligheterna för medborgardeltagande i samhällsplaneringen och att internet är en kanal för denna kommunikation.

Avhandlingens upplägg med den fyrdelade beskrivningen av studierna och deras genomförande gör att en del av den diskussion som förs under respektive delstudie och de slutsatser som presenterats kan komma att återupprepas i den följande texten.

5.1.1 Genomförande - praktiska erfarenheter från delstudierna

Alla empiriska forskningsstudier har sina metodologiska svagheter. Empirin är det lilla utsnitt av verkligheten som forskaren försöker dra sina slutsatser från. Svagheter dyker gärna upp där man minst anar dem. Återigen kan det göras en koppling till den fysiska planeringen; det går inte att förutspå eller kontrollera alla de parametrar och variabler som påverkar en tänkt plan. Det är viktigt att vara införstådd med detta, för att kunna vara tillräckligt flexibel och anpassningsbar när något oväntat sker och istället acceptera den nya situationen.

Ett övergripande dilemma för studierna i avhandlingen är ironiskt nog svårigheten att locka deltagande. Forskningen drabbas således själv av den problematik som märks i demokratiska samrådsprocesser – ett bristande engagemang. Om deltagandet hade varit annorlunda ifall studierna ingått i en riktig planeringsprocess där personliga och/eller kollektiva värden hade stått på spel, är svårt att veta.

Delstudie ett - fokusgrupper

I den inledande delstudien i Burlövs kommun användes fokusgruppsintervju i kombination med enskilda intervjuer som metod för att samla information om medborgares syn på deltagande i den fysiska planeringen; vilka erfarenheter av deltagande de hade gjort samt vilket förtroendekapital som politiker och tjänstemän hade i deltagarnas ögon. Informationen användes som utgångspunkt för en diskussion kring tankar om e-deltagande och om internet som kanal för dialogen i planeringsprocessen, vilka möjligheter tekniken för med sig och vilka risker de ser. Det ansågs även vara viktigt att höra den ”andra sidan”, som i studien representerades av politiker och tjänstemän; de som i dag utgör processledare och beslutsfattare i planeringsprocessen. De som till vardags av allmänheten ofta klumpas samman till – ”kommunen”.

För att samtalet kring e-deltagande inte skulle fastna vid ett teoretiskt eller rentav spekulativt resonemang utvecklades en webbGIS, en karttjänst via internet, som gjorde det möjligt för deltagarna att i skarpt läge prova verktyget och samtidigt skapa en gemensam karta som skulle komma kommunens planeringskontor till godo. Frågan för kartuppgiften, *de åtta huvudkaraktärerna*, som deltagarna genomgick i de två första delstudierna var given för studierna, då den ingick som en del i det interregionala forskningsprojektet, *Landskabet som ressource for sundhed og bæredygtig udvikling i Øresundsregionen*.

Könsfördelningen i fokusgrupperna som bestod av medborgare visade sig omgärdas av ett problem som i förväg inte förutsågs, nämligen att när det var

bortfall så var det ofta kvinnor som föll bort. Anledningen till bortfallet av kvinnor är oklart; en förklaring kan vara att det är ett uttryck för könsrelaterade strukturer i samhället. Bortfallet kompensades något av att de deltagande kvinnorna i regel var mycket aktiva i diskussionen.

I vidare studier där fokusgrupper används som metod bör mer energi läggas ner på att hitta upplägg som möjliggör för fler kvinnor att kunna delta. En annan förklaring som även diskuteras i empirigenomgången är att den sneda könsfördelningen kan vara en följd av valet att använda föreningsstyrelser som grund för fokusgrupperna. Motiven till valet var två. Dels fanns det en tanke om att grupperna skulle motsvara de remissinstanser som kommunen använder sig av i form av föreningar och klubbar i samrådsprocesser och dels var det en idé om att fördefinierade sammanlutningar, som en föreningsstyrelse är, redan har en fungerande dialog mellan medlemmarna. Tanken var att ett fungerande diskussionsklimat snabbare skulle leda till en djupare och mer öppen diskussion.

I de intervjuer som genomfördes med kommunförvaltningens representanter var däremot könsfördelningen den omvända.

En lärdom som gjordes av fokusgruppintervjuerna är att gruppdynamiken verkar spela en större roll ju yngre deltagarna är. Gruppens storlek fick en hämmande effekt på det spontana deltagandet i diskussionen, vilket främst märktes i den yngsta fokusgruppen där effekten blev som tydligast på de flickor som deltog. Flickorna hämmade varandra på ett sätt som gjorde att de uttalade sig i lägre grad. När det uppmärksammades under intervjun riktades vissa frågor direkt för att involvera flickorna i samtalet. Effekten avtog däremot i den avslutande gruppintervjun med eleverna, där gruppens storlek var mindre på grund av sjukdom etc. Det blev då tydligt att en av flickorna hade en hämmande effekt som påverkade dem båda. När den andra flickan däremot var själv i den avslutande intervjun så blomrade hon ut på ett sätt som tidigare inte synts. Merton (1990) påpekar att en av nackdelarna med fokusgruppsintervjuer är just att gruppen i sig har en inhiberande effekt och att deltagare kan känna en förödmjukelse över att "bekänna" sin åsikt inför de andra gruppmedlemmarna. Däremot märktes en omvänd effekt i den äldre fokusgruppen där deltagarna var mer orädda för att uttrycka sina åsikter och det fanns en hög acceptans för olika synsätt inom gruppen. Slutsatsen är att ju yngre deltagarna är desto mindre bör fokusgruppen vara.

Det ska också påpekas att ämnet för studien inte är särskilt känsligt eller intimt, vilket, om så hade varit fallet, säkerligen generellt hade påverkat deltagarnas villighet att spontant uttrycka sina åsikter.

Valet att använda sig av fördefinierade grupper som föreningsstyrelser fungerade annars väl och resulterade generellt i ett gott diskussionsklimat.

Däremot blev jag varse att styrelser inte varar för evigt, allra helst inte över årsskiftet. Fokusgruppen bestående av scoutstyrelsen löstes nämligen upp just i ett årsskifte och de genomförde inte den avslutande gruppintervjun som syftade till att få feedback på kartverket. Det gjordes försök med att återsamla gruppen, men dessvärre utan framgång. Däremot upplevdes det tredelade upplägget med intervjuerna (inledande intervju, hemuppgift, återkopplande intervju) som i grunden positivt, eftersom det gav mig en längre tid att bekanta mig med deltagarna.

En aspekt som kan ha påverkat synen på kommunens representanter som återspeglas i intervjuerna är att det under perioden för den första delstudien pågick en samrådsprocess kring utbyggandet av järnvägen genom stadsdelen Åkarp i Burlövs kommun. Debatten var hätsk och många engagerade medborgare kände sig överkörda av Banverkets sätt att genomföra processen.

Delstudie 2 - studentenkät

Delstudie två genomfördes med en klass blivande landskapsarkitekter och planerare på Sveriges lantbruksuniversitet (Alnarp). Av de trettiofem studenterna som deltog i kursen var åtta stycken utbytesstudenter. Uppgiften som studenterna fick var att prova den webbaserade kartapplikationen som användes i delstudie ett, för att därefter via en webbenkät besvara frågor kring upplevelse av kartverket och deras syn på e-deltagande. Den praktiska uppgiften som studenterna fick var att med verket kartlägga förekomsten av *de åtta huvudkaraktärerna* i Burlöv, Lomma och Malmö kommun. Kartläggningen begränsades till tre stycken kvadratkilometerstora rutor. På grund av de internationella studenterna var introduktionen till analysmetoden och karaktärernas definitioner på engelska (se bilaga 4).

Syftet var att samla kvalitativ kunskap om studenternas förhållningssätt till e-deltagande i den fysiska planeringen och kartverket, men deras kvantitativa värdering av svårigheten att avgränsa karaktärerna geografiskt hade krävt ett större antal deltagare för att statistiskt säkerställas.

Det är svårt att veta om den engelska introduktionen som eleverna fick av huvudkaraktärerna har haft någon effekt på resultatet, men det är en faktor som bör vägas in i tolkningen. Det är också svårt att veta hur utbytesstudenterna uppfattade de associativa beskrivningarna av karaktärerna. Hur pass kunde de relatera till karaktärerna?

Delstudie tre – jämförelse studenters och tjänstemäns värdering av de åtta huvudkaraktärerna

Delstudie tre är den studie som skiljer sig mest från de övriga i sitt upplägg. Studien genomfördes med samma landskapsarkitektstudenter som deltog i

delstudie två. I studien ingick även tjänstemän från Burlöv, Lomma och Malmö kommuner. Syftet var att jämföra skillnaden i studenternas och tjänstemännens värderingar av närvaro av de åtta huvudkaraktärerna inom de deltagande kommunernas gränser. Studenterna fick representera en upplyst allmänhet medan tjänstemännen representerade expertkunskap. Frågan för delstudien var om experternas värderingar av kvalitativa, ”mjuka” värden är bättre och riktigare i relation till allmänheten?

Den första fråga man kan ställa sig är hur bra representant för allmänheten som studenterna var. Studenterna gick tredje eller fjärde året på utbildningen och får kanske snarare anses vara semiexperter. Expert, och på vad? Experterna som genomförde sin kartläggning sommaren 2006 blev introducerade till definitionerna av huvudkaraktärerna vårterminen samma år medan studenterna introducerades under höstterminen. Tjänstemännen kan visserligen ha haft en något mer omfattande förkunskap om analys-metoden inför kartläggningen, men kunskapsförsprånget är förmodligen begränsat.

Även i denna delstudie finns ett språkproblem; studenterna introducerades till karaktärerna på engelska medan tjänstemännen introducerades på svenska.

Tjänstemännen genomförde en gemensam diskussion ute i fält innan deras respektive kartläggning påbörjades, för att ”synkronisera” och skapa en gemensam uppfattning om karaktärerna. Studenterna arbetade däremot i sammanlagt elva grupper som delades upp mellan de tre kommunerna. Grupperna delade sedan på eget initiativ de geografiska områdena som skulle undersökas och värderas mellan sig. På grund av missförstånd i en av grupperna som utförde värderingar i Malmö så värderade de sina delområden endast delvis. Dessa icke-fullständiga värderingar fick således räknas bort från jämförelsen.

Värderingen av styrkan i närvaro av varje karaktär inom delområdena graderades av studenterna från 1-9, där nio var ”högst” närvaro. Tjänstemännen informerades däremot felaktigt om ett annat intervall (1-10). Diskussion fördes därefter med statistiker, som ansåg att felet trots allt blev så litet att jämförelse var värdefull.

En aspekt som rör själva grundtesen med studien som bör diskuteras är vad en jämförelse av resultatet mellan tjänstemännens och studenternas värderingar verkligen visar, när det gäller att göra ”riktiga” värderingar av mjuka värden. Om skillnaden mellan en bedömning gjord av en ”expert” jämfört med en bedömning gjord av en ”lekman” är stor, visar det då på att experten gör en ”bättre” värdering av det kvalitativa värdet eller visar det på att allmänhetens värdering är ”bättre”? Vems värdering gäller? Likadant om det är en liten skillnad mellan värderingarna av experter respektive lekmän.

Innebär en liten skillnad att expertens bedömning att han eller hon approximerar allmänhetens värdering mycket väl? Det kan också innebära att experten inte har något kunskapsförsprång utan att bedömningen lika gärna kunde ha gjorts av allmänheten. Delstudien visar tydligt dilemmat med att jämföra olika kategoriers uppfattningar av kvalitativa värden.

Relevansen i studien gäller framför allt att den antyder vilka av de åtta huvudkaraktärerna som det är lättare att enas kring och att få en och samma association från definitionen. En jämförelse kan således hjälpa till att identifiera vilka definitioner som bör bearbetas för att blir mer generella. I en vidareutveckling av studien hade det varit intressant att använda sig av den metod som Khakee *et al* (2000) har utvecklat för att utvärdera och integrera expertkunskap och erfarenhetsmässigt förvärvad kunskap.

Delstudie fyra - medborgarkarta över otrygga områden och platser

Delstudie fyra genomfördes likt de tidigare studierna med den webbaserade kartapplikationen som utgångspunkt för diskussion. Det geografiska området var också det samma; Burlöv, Lomma och Malmö kommun. På grund av planering av serverkapacitet avgränsades undersökningen i Malmö kommun till stadsdelen Kirseberg. Likt delstudie två inleddes delstudien med att deltagarna praktiskt fick kartlägga med kartapplikationen över webben. En skillnad däremot var att det denna gång var det *otrygga platser i utemiljön* som efterfrågades. Tanken bakom denna förändring var en uppfattning från de föregående studierna om att det tidigare föremålet för kartläggning, *de åtta huvudkaraktärerna*, var en alltför komplicerad uppgift och ansågs av vissa deltagare mer vara ett expertverktyg.

Efter kartläggningen slussades deltagarna vidare till en webbenkät där de fick besvara arton intervjufrågor (se bilaga 10) indelade efter tre temaområden; ”erfarenheter och åsikter”, ”utvärdering av kartverktyget” och ”bakgrund”.

Delstudien har två huvudsakliga områden som behöver diskuteras; urvalsmetod och genomförandet på internet. Ambitionen med den avslutande studien var att den skulle marknadsföras på ett liknande sätt som kommunerna själva skulle kunnat ha gjort i ett verkligt planeringsprojekt. Marknadsföringen av delstudien kan delas in två kategorier; slumpmässigt urval och icke-slumpmässigt urval. Studien annonserades i tre lokaltidningar (se bilaga 9) med spridningsområde som täckte alla hushåll inom de undersökta områdena. Annonseringen genomfördes i två omgångar med två veckors mellanrum. Utöver lokaltidningarna som också skrev artiklar om studien så omnämndes den även i två morgontidningar samt i lokalradio. De deltagande kommunerna stöttade studien med korta notiser med webblänk

på sina hemsidor. Affischer placerades även på de kommunala biblioteken. Likt den första delstudien vände jag mig också till föreningsstyrelser, vilka fick direkta e-postbrev med information om studien. För att fånga yngre respektive äldre deltagare genomfördes en informationskampanj där jag fysiskt träffade elevråd på de deltagande kommunernas grundskolor samt pensionärsföreningar. Dessvärre gav det inte någon större utdelning. Förutom medborgarna så skickades e-postbrev med information om studien till kommunernas byggnadsnämnder eller motsvarande samt till tjänstemännen på de tillhörande förvaltningarna.

De deltagare som kommit till studien via annonseringar kan således anses vara slumpmässigt utvalda medan den mer riktade marknadsföringen inte kan räknas som ett slumpmässigt urval. De två kategorierna kan skiljas åt i studien genom att separata webbadresser användes. Statistik kan därför enbart beräknas på den förstnämnda kategorin.

Ett dilemma med delstudien var att en del (32 stycken) av deltagarna passerade kartapplikationen utan att lämna någon information, för att därefter besvara frågorna i webbenkäten. "Smitvägen" berodde på en programmeringsmiss i kartapplikationen, vilken ledde till att dessa personer inte gick att identifiera i webbenkäten. Deras ålder och kön blev därför okänt. Smitvägen visar på svårigheten att försöka integrera webbapplikationer som ursprungligen skapats för helt olika ändamål. Problemet hade förmodligen blivit upptäckt om ett mer omfattande test av integreringen hade utförts innan studiens genomförande.

En förutsättning för deltagandet i delstudien var givetvis att deltagarna hade tillgång till dator och internet. Utan dessa två grundförutsättningar är det svårt att utvärdera en webbaserad kartapplikation. De som deltog i studien hade uppenbarligen tillgång till mediet och de upplevde sig ha en mycket hög vana av att använda sig av internet. Frågan jag ställer mig är om jag i delstudien har nått de som redan är positiva till mediet och därmed i högre grad skulle vara positiva till att använda tekniken för kommunikation i demokratiska processer. Att döma av resultatet så är min uppfattning att deltagarna i den avslutande delstudien visar på ett kritiskt förhållningssätt till internet som kanal för dialog. De menar liksom deltagarna i de tidigare delstudierna att internet har sina begränsningar i samtal mellan människor.

5.1.2 Demokrati och effektivitet

Det ställs krav på ökade möjligheter till medborgardeltagande i de demokratiska processerna både från allmänhetens håll såväl som från politiker och tjänstemän. Men det ställs också krav på deltagande och insyn från internationella överenskommelser som landskapskonventionen och

Århuskonventionen. Samtidigt uttrycks det ibland en frustration över demokratins *tröghet* i planeringsprocessen, som upplevs som ineffektiv och kostsam.

Johansson och Khakee (2009) menar att planerare har en ambivalent inställning till medborgardeltagande som beror på krav på effektivitet i planeringsprocessen.

Planering domineras av teknisk expertis och planerare är inte intresserade av att den tekniska kunskapen underordnas allsköns lokal kunskap. Deltagandet ökar kostnader, orsakar förseningar, öppnar dörrar för emotionella hänsynstaganden och själv intressen samt skapar kontroverser. (Johansson & Khakee, 2009)

Citatet är en aning kategoriskt, men det visar att medborgardeltagande har fler verkligheter att ta hänsyn till.

Är demokrati och medborgardeltagande förenligt med en ”effektiv” planprocess? Och vad menas egentligen med effektiv? Är det verkligen ett likhetstecken mellan planprocessens tidsåtgång och dess effektivitet? Effektivitet för vem? Dessa nästintill filosofiska frågor kommer att leva vidare, även efter denna slutdiskussion, men de visar vikten av ett dialektiskt förhållande till medborgardeltagande i den fysiska planeringen.

5.1.3 Varför medborgardeltagande?

En fråga som kan tyckas provocerande i sammanhanget, men som ändå måste ställas, är varför vi ska ha medborgardeltagande. Dahl (1999) för en 422-sidor lång argumentation för demokrati, där han ställer demokratins protagonister mot dess antagonister. Hans slutsats är att demokrati som styrelseform i tre avseenden är ”överlägsen alla andra möjliga styrelseskick” (Dahl, 1999). Demokratien främjar, enligt Dahls argumentation, människors individuella och kollektiva frihet på ett ojämförligt sätt. Likaså främjas människors personliga utveckling när det gäller medbestämmande och ansvarstagande. Slutligen anser han att demokratien är det bästa sätt vi har att tillvarata människors gemensamma intressen och värden.

Habermas (1995; 1984) teorier kring kommunikativt handlande som är grunden till teorierna kring deliberativ demokrati fick ett stort genomslag under 1990-talet och är den tankegrund på vilken deltagandeplanering vilar och har också påverkat den bild och positiva anda av deltagande som genomsyrar begreppen e-demokrati och e-deltagande. Den ses som en demokratins vitalisering och uppdatering till ett modernt samhälle. En av grundtankarna bakom den deliberativa demokratisynen är att beslut tas

genom en process där majoritetens åsikter inte avgör utgången utan istället ska dialog främjas och de bästa argumenten som kommer fram i samtalet formar sedan beslutet (Henecke, 2006). Forester (1999) kritiserar Habermas teorier för att vara överidealiserade och utan koppling till historien.

Democracy can be painful, and any theory of political participation that obscures this fact should make us suspicious (Forester, 1999).

Han menar vidare att de kritiska sociala teorierna inte tillräckligt tydligt beskriver och tar tillvara de ibland smärtsamma upplevelser och erfarenheter som medborgarna har av deltagande. Teorierna beskriver deltagandet, enligt Forester, alldeles för "antiseptiskt" och underlåter att ta med de "smärtsamma" upplevelserna i beräkningarna.

Du nämnde där om samrådet vid Gränsvägens förlängning. Vi bor i bostadsrättsområdet, men vad vi kunde konstatera, det var ju att när samrådet var klart, så talade de nogsamt om för oss, att "ni kunde inte påverka det här ändå, därför att detaljplanen var redan klar". Men man gjorde det formella här då, så jag kände mig lite besviken. (Pensionär, Burlövs kommun)

Medborgardeltagande när det gäller fysisk planering motiveras bland annat med att besluten får konsekvenser för en lång tid framåt, vilket i sig gör att dialogen måste vara omfattande (Khakee, 2000; Khakee, 1999).

Synen på medborgardeltagande, eller det än mer omfattande begreppet "medborgarmakt", hos den offentliga förvaltningen är ambivalent och har varit det historiskt (King *et al.*, 1998). Hur mycket medborgardeltagande tål den representativa demokratin? Frågan är relevant och viktig att ställa. Hur mycket beslutsmyndighet vågar våra politiker släppa ifrån sig och samtidigt ha det långsiktiga ansvaret för besluten och förvaltandet av våra gemensamma resurser? Det är en diskussion som måste föras för att vi ska lyckas med medborgardeltagandet. Det är inte bara medborgarna vi måste hitta metoder för att engagera i planeringen; det är lika mycket våra politiker, vars roll och ansvar måste klargöras. Frågan har inget självklart svar och är inte helt enkel att besvara, men medborgardeltagande ifrågasätter trots allt i någon mån den representativa demokratis effektivitet.

Grönlund *et al* (2007) menar att det är avgörande för deltagandets omfattning att mervärdet av att delta är tydligt. Mervärde översätts till engelska som *value added*. Begreppet innebär att en handling eller ett köp av en vara eller tjänst ska tillföra ett värde i positiv riktning, om däremot handlingen eller köpet leder till minskat värde, det vill säga att det *kostar* mer

än det tillför, så blir det en konflikt. Detta är ett problem när det gäller motiverande för medborgardeltagande, då det i många fall kortsiktigt kan kosta mer än det smakar, genom ökad stress eller negativ påverkan på andra vardagsuppgifter. Den långsiktiga vinsten är mycket svårare att motivera och framförallt att visualisera, vilket gör att det kan vara rationellt att inte aktivera sig. Nobelpristagaren James Buchanan och Gordon Tullock beskriver i sina teorier kring *Public Choice* begreppet *Rational Ignorance* (Buchanan & Tullock, 1999). Begreppet har sedan bland annat använts för att förklara uteblivet deltagande i demokratiska processer (Krek, 2005). *Rational Ignorance* innebär att det kan vara rationellt att inte informera sig (eg. *educate*) i en fråga eller att delta i en demokratisk process om den personliga kostnaden i form av tid, stress, etc. är högre än den vinst man kan göra genom att delta. *Rational Ignorance* har således en tydlig koppling till diskussionen kring mervärde. Ytterligare en aspekt av begreppet är att deltagande väljs bort om det upplevs att engagemanget får liten eller ingen effekt. *Public Choice* teorin söker hitta förklaringar till människors handlande med stöd av ett ekonomiskt resonemang om att varje människa agerar rationellt och strävar efter att maximera sin egennytta (Krek, 2005; Sanoff, 2000; Buchanan & Tullock, 1999).

”Vanligt folk vill vara med och bestämma” (Boverket, 1998); så uttrycker Boverket sitt förhållningssätt till medborgardeltagande i samhällsplaneringen i rapporten *Vem bestämmer - om medborgarinflytande och kommunal planering*. Den synen kan de flesta planerare, inklusive jag själv, skriva under på. Men, stämmer synsättet? Vill verkligen ”vanligt folk” vara med och bestämma? Efterfrågas förstärkt medborgarinflytande? Eller är det tjänstemännens och politikernas vilja det uttrycker? Är det vi som försöker bjuda upp en ovillig partner till dans?

Hur kan vi då tydliggöra den samhälleliga och personliga vinsten av att delta och vikten av att göra sin röst hörd? Dels är det en fråga om utbildning där vi tydliggör vilken roll varje person spelar i samhället, men en annan mer direkt lösning är att politiker och tjänstemän tydligt och ärligt klargör vilka förutsättningar som finns att påverka beslutsfattandet. Är det ens lönt att engagera sig, är en adekvat fråga som man bör leverera svaret på till de tänkta deltagarna i en demokratisk process.

Planeringsteoretikern Judith E. Innes (1996) föreslår däremot en mer radikal metod för att tvinga sakägarna till bords; straff eller belöning. De som väljer att samarbeta ska ges fördelar medan de som väljer bort deltagande ska bestraffas. Frågan är om tvång är en ideal grund att bygga ett demokratiskt samtal på. Är inte själva ”straffet” att individens intressen inte blir eller kan bevakas och tillvaratas på samma sätt som om han eller hon själv deltagit i

samtalet. Förslaget visar på att utgångspunkten är att problemet med bristande deltagande ligger hos sakägarna och att deras beteende är det felaktiga som ska botas med bestraffning. Som planerare är det viktigt att göra en självreflektion kring varför deltagandet ser ut som det gör; det kanske är så att problemet även ligger hos en själv i systemet.

När beslutsfattare planerar för insatser inom e-deltagande behöver de inte gå längre än till sin egen person, för att förstå de mekanismer som styr våra val när det gäller deltagande. I vår iver att skapa förutsättningar för medborgardeltagande får vi inte heller glömma bort att demokrati även innebär rätten att välja bort personligt engagemang

5.1.4 Hur mycket deltagande tål den representativa demokratin?

Under studiens gång har jag blivit alltmer intresserad av den konflikt som jag upplever finns mellan de deltagardemokratiska idealen som präglar planeringen, åtminstone i den akademiska världen, och den verklighet som den representativa styrelseformen upplever. Jag anser att konflikten är huvudförklaringen till varför vi har svårt att få livaktighet i deltagarprojekt. Khakee (2000) menar också att det skiljer sig stort mellan princip och praxis när det gäller medborgardeltagande.

En följd av deliberativ demokrati eller deltagande demokrati som det ibland också kallas är att den ifrågasätter tanken med den representativa demokratin. Den ifrågasätter de folkvaldas representativitet och därmed politikernas förmåga att ta beslut som har legitimitet och är förankrade bland medborgarna.

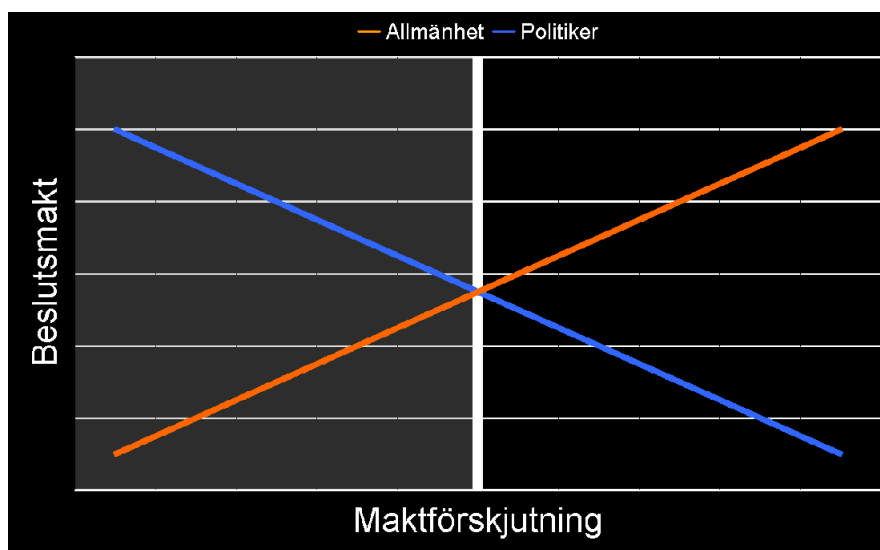
Representativ demokrati bygger på att man som medborgare överlämnar maktbefogenheter till politiker. Ytterst kan valhandlingen i sig ses som ett tecken på förtroende (Möller, 1999).

Omvänt kan, enligt Möllers definition, ett lågt valdeltagande tolkas som en mistroendeförklaring. Det är viktigt att fråga sig hur mycket medborgardeltagande den representativa demokratin tål. Hur mycket makt över besluten kan politikerna släppa ifrån sig utan att deras ansvar och skyldighet över att förvalta skattemedlen på bästa tänkbara sätt minskar i motsvarande omfattning? Var går gränsen där beslutsfattarna inte längre vill eller kan ta ansvar för användandet av skattemedlen? Ibland kan man få en känsla av ett synsätt som menar att bara politikerna avstår från sina maktbefogenheter så kan vi få ett fungerande medborgardeltagande.

Om vi funderar vidare och gör en förenklad skiss (se *Figur 22*) över maktrelationen i planeringsprocessen och ser den som en funktion där

beslutsfattarnas, i det här fallet politikernas, och allmänhetens makt över besluten står i relation till varandra. Nu är det självklart inte så att relationen dem emellan helt och hållet korrelerar eller ens är linjär, men vi låter funktionen fungera som en illustration över ett förhållande som vi måste förhålla oss till, för att förstå vad en förskjutning i makt innebär och vilken inneboende konflikt som finns.

Medborgardeltagande inom den representativa demokratis ramar representeras av den vänstra rektangeln, som avgränsas av den vita lodräta linjen, brytpunkten. Förmodligen är politikernas borte gräns placerad betydligt längre åt vänster förutsatt bibehållet ansvar för skattemedel. Kurvorna har inte tagits fram empiriskt utan ska ses som ett diskussionsunderlag och som ett sätt att försöka förstå de faktorer som påverkar förutsättningarna för medborgardeltagande i planeringen.

Figur 22. Hur mycket medborgardeltagande tål den representativa demokratin?

Med diagrammet över maktförskjutningen som utgångspunkt för diskussion av medborgardeltagande kan man förstå att det finns en underliggande konflikt som man måste ta ställning till när det gäller att utveckla medborgardeltagandet för att nå högre höjder på Arnsteins steg (2003; Arnstein, 1969). Det sista steget på stegen, "Citizen Control", motsvaras av brytpunkten i figuren ovan. Enligt Khakee (2000) beror denna läpparnas bekännelse kring medborgardeltagande av politiker och tjänstemän på att de ser att deltagande stör beslutsprocessens ordning och effektivitet. Medborgarna anses göra processen instabil.

Synen på medborgarnas deltagande som uttrycktes bland vissa av kommunens representanter i studien visade också på en viss oro för ett alltför omfattande deltagande. Det finns en rädsla att inte hinna med att ge medborgarna den återkoppling som de har rätt till.

Efterfrågan, eller kanske snarare kravet, på möjligheten till deltagande och påverkan av beslut har ökat i takt med att allt fler den generella utbildningsgraden (se bilaga 3) i Sverige ökat (Blücher *et al.*, 2003). Planerarens roll som expert och auktoritet har förändrats och medborgarna är idag mer benägna att ifrågasätta det tolkningsföreträde som planerarna tidigare har haft i egenskap av sin expertroll (Blücher *et al.*, 2003). Med de förändrade maktförhållandena har också kraven från medborgarna ökat att kunna delta när man som medborgare själv kan och vill. Något som också tydligt visar sig i delstudierna.

5.1.5 Förtroende i planeringsprocessen

I dagens globaliserade nätverksamhälle tillåts olika paradigmer löpa parallellt. Kuhns (1997) tes om att det enbart finns plats för ett rådande synsätt i taget är inte längre lika användbar i ett samhälle som har globaliserats och vidgats, delvis med hjälp av internet, men även med andra medel för kommunikation. Samtidigt har han möjligtvis rätt på så vis att det oftast finns en makt, som applicerar sin norm på allmänheten.

Förutsättningarna har således förändrats en del sedan Kuhns teser formulerades. Detta påverkar givetvis även synen på hur planeringen av den fysiska miljön ska ske.

Det motsägelsefulla är att diskussionen om planeringsprocessens tröghet och ineffektivitet ofta handlar om en vilja att öka takten. I deltagandet som företeelse finns en viss tröghet inbakad, som förmodligen måste få finnas, för att vi ska hinna lyssna på varandra och få en förståelse för varandras problem – att kunna föra ett Habermasiskt samtal. Det är det förhållningssättet till det demokratiska samtalet som Ögren (2001) kallar ”omsorgsrationellt” och som hon menar att vi bör eftersträva i planeringsprocessen.

Jag tror, precis som Sanoff (2000), att – det som avgör medborgarnas engagemang är den kontext som ett planeringsproblem befinner sig i. Vi som planerare kan inte förvänta oss ett ”ohämmat” deltagande i stort som smått.

Ett dilemma i sammanhanget, åtminstone med avseende på medborgardeltagande, är att vi i Sverige har en mycket hög tilltro till den representativa demokratin och till våra folkvalda politiker (Khakee, 1999); det blir extra tydligt i internationella jämförelser där det framgår att den svenska tilltron till den representativa demokratin är djupt rotad (Miller &

Kraaiislaa, 1979)³⁶. Tilltron speglas även av, det i jämförelse, mycket höga valdeltagandet som vi har i våra nationella val. Det är ju egentligen, som Khakee påpekar, något positivt, men paradoxalt finns det en risk att tilltron leder till ett passivare medborgarskap där man alltid kan lita på att det finns någon annan som står för förändringar i samhället. Motverkar vår djupt rotade tro på den representativa demokratin vår benägenhet att som medborgare aktivt delta i det demokratiska vardagsarbetet? Miller och Kraaiislaa (1979) menar att det delvis går att göra sådana paralleller och att idén om medborgardeltagande har haft en jämförelsevis liten effekt på lokal nivå i Sverige. De menar att tilltron till systemet till och med motverkar utomparlamentariska påverkansformer. De nordiska länderna har i fler studier visat sig ha en i jämförelse hög systemtilltro (Norris, 1999; Inglehart, 1997), vilket Rothstein (2001) menar beror på att tjänstemännen på våra offentliga förvaltningar har lyckats bibehålla förtroendet från medborgarna i högre grad.

I fokusgruppsintervjuerna uttrycktes däremot en relativt samstämmig brist på tilltro till kommunens beslutsfattare, som efter ett tag började likna en jargong, ett slentrianmässigt förhållningssätt. Inställningen har säkerligen sin grund i självupplevda erfarenheter, men den kan också fungera som ett sätt att friskriva sig från aktivt deltagande.

Planprocessen är ursprungligen en politisk konstruktion som har skapats för att möta behov som tjänstemän och politiker har av struktur och att minska osäkerheten i den fysiska planeringen. Planprocessen är huvudsakligen inte skapad för att möta någon medborgerlig efterfrågan eller några medborgerliga behov. Därför kan det vara svårt att se att privatpersoner – med den nu rådande modellen för fysisk planering – ägnar sig åt ett kontinuerligt deltagande.

Det är inte heller därför att förvänta ett omfattande ”botten-upp” engagemang kring medborgardeltagande i planprocessen, för initiativet till att utforska nya vägar och metoder för kommunikation baseras på ett behov som inte har beskrivits eller definierats av medborgarna själva.

Deltagarna i studien uttrycker visserligen vilka fördelar som de ser med möjligheter för e-deltagande i planeringsprocessen. Den starkast uttryckta fördelen är tillgängligheten – i tid och rum. Åsikterna baseras kanske inte så mycket på reella behov, men när man väl behöver kunna delta så vill man kunna göra det på egna villkor. Det här förhållandet till deltagandet känns

³⁶ Det ska påpekas att Miller och Kraaiislaa skrev sin artikel i slutet av 1970-talet. Tilltron till deltagande i demokratiska processer har visserligen minskat sedan dess, om man använder valdeltagandet i de nationella valen som måttstock (Statistiska centralbyrån, 2008b), men fortfarande har Sverige i ett internationellt sammanhang ett mycket högt valdeltagande.

igen i viss mån från Amnås (2008) ”jourhavande medborgare” och från den bild av förändrade värderingar i samhället som Inglehart och Catterberg (2002) tecknar. Däremot uttrycks det praktiska behovet tydligare bland kommunens representanter i studien. Behovet är förmodligen tydligare för dem eftersom det är deras vardag. För den genomsnittlige medborgaren är deltagande i en planeringsprocess något mer eller mindre unikt och då är det svårt att uppleva ett behov. De flesta medborgarna i studien uppgav själva att de saknade praktisk erfarenhet av att delta i en planeringsprocess (det visade sig i några fall bero på okunskap om hur den fungerar).

Som tidigare beskrivits har synen på medborgarnas roll i samhällsplaneringen förändrats under historiens gång. Planeringsteoriernas idéer och tankar om sätten att gå från kunskap till handling spänner över hela spektrumet, från traditioner där medborgaren spelar en mycket liten roll till traditioner där medborgaren spelar all roll (Friedmann, 1987). Som landskapsarkitekt fostras man i grundutbildningen, medvetet eller omedvetet, till att se deltagande som en självklar del i planeringsprocessen. Vi ser oss själva gärna som ”spindeln i nätet” eller ”processledaren” i denna process. Vi är formade av vår samtid och de strömningar som råder. Ett annat ”drag” som kan adderas till vår självbild är synen på vår uppgift som pedagog, det vill säga en uppgift att vara lärare i planeringens lärandeprocess. Friedmann (1987) benämner denna tradition *Planning as Social Learning*.

Hur förhåller sig då mitt projekt till de olika planeringsteorierna? Allmendinger (2002) menar att den post-positivistiska synen på den planeringsteoretiska utvecklingen är tidvis icke-linjär och flödande (fluid), vilket han menar medför att teoriernas grund består av ett ”självplock” (pick and mix) av idéer och synpunkter från olika teorier. Jag är benägen att hålla med och jag tror att en positiv följd av att ”världen krymper” är att vi blir alltmer medvetna om att synsätt kan samexistera och att paradigmskiften inte längre har den likriktande effekten som tidigare.

En önskad följd vore att det leder detta till en större förståelse och respekt för varandra. En parallell kan göras till de nya marknadsteorier som utvecklats för att förstå hur ekonomierna förändrar sig i en global värld (Anderson, 2007; Brynjolfsson *et al.*, 2006). När de tidigare rådande synsätten inte längre står ensamma och de tidigare marginaliserade synsätten har samma möjligheter att sprida sig och synas, då minskas effekten av Kuhns teori om paradigmskiften genom revolution.

Uppfinnaren och futuristen Kurzweil (2005) menar att paradigmskiften i den biologiska evolutionen och i utvecklingen av mänsklig teknik sker i ett allt snabbare tempo och att takten dessutom ökar exponentiellt. Även om forskarvärlden sedan länge varit internationell så ger informations- och

kommunikationstekniken helt nya och oväntade förutsättningar. Vad vill jag då säga med detta? Jo, även om projektet i högre grad känner sympati för de teorier (Collaborative Planning, Participatory Planning etc.) som låter medborgarna ta en aktiv del i formandet av sin framtid så ser jag att det finns ett samtidigt utrymme för fler modeller för att inhämta kunskap om det man ska planera. Det är kontexten som avgör valet. Men frågan man då kan ställa sig är hur och vem ska avgöra det. Ytterligare ett problem är hur detta låter sig förklaras pedagogiskt. För att förtydliga min egen ståndpunkt, så tror jag att människan vill vara aktiv i skapandet och formandet av sin livsmiljö och jag tror att människan i viss mån klarar av att se utanför sig själv och ta beslut som gagnar det allmännas bästa. Däremot tror jag också att kraften måste komma från var och en. Planerarna kan enbart ge förutsättningarna, därefter är det människors fria val att delta eller att avstå.

5.1.6 NIMBY och deltagande

Ett återkommande begrepp i diskussioner kring medborgardeltagande som blir extra tydligt i den fysiska planeringen är *NIMBY (Not In My BackYard)*. Uttrycket ska ha populariserats under 1980-talet av den brittiske politikern Nicholas Ridley och förklaras av Merriam-Webster Online Dictionary (2008) som:

Opposition to the locating of something considered undesirable (as a prison or incinerator) in one's neighbourhood.

Att som privatperson agera efter NIMBY-principen har en negativ klang och anses visa på en persons inskränkta världsbild och oförmåga att se bortom sig själv i tid och rum. Förmågan att se till det allmännas bästa är ett ganska stort krav att ställa på en fastighetsägare som får sin mark exproprierad för att den svenska infrastrukturen behöver moderniseras. Om vi vill ha medborgardeltagande i planeringsprocessen är vi kanske tvungna att se annorlunda på engagemang som grundar sig på personliga motiv. Istället måste alla yttringar ses som legitima och värdefulla. Det viktiga är att processen har en transparens så att avsändarna till yttringarna tydligt framgår, vilket möjliggör för diskussion och analys av de bakomliggande syftena. När det gäller e-deltagande är det ett problem för transparensen att det på internet frodas en kultur av tyckanden av alias och signaturer som inte ger någon vidare information om personen bakom en synpunkt. Denna anonymitet är en fara för den form av demokrati vi känner till, men å andra sidan tillåter anonymiteten att en del "sanningar" vädras och därmed kommer upp till ytan. Det kanske till och med är så att de anonyma

yttrandena ibland visar en riktigare och mindre politiskt korrekt sida av en debatt. Frågan är om det anonyma tyckandet som vi kan se på internet säger mer om diskussionsklimatet än om den enskilde personen. Hur ska man då förhålla sig till detta? Grundinställningen bör ändå vara att vi ska ha en tillåtande kultur i det demokratiska samtalet där avvikande åsikter ses som berikande och att människor ska våga stå för sina åsikter och uttalanden utan att behöva göra det anonymt.

5.2 Forskningsfrågorna

Nedan följer svaren på de frågor som avhandlingen bygger på.

5.2.1 E-deltagande - finns det ett behov?

Medborgarna och kommunens företrädare har olika syn på hur viktigt det är att utveckla möjligheterna till deltagande med stöd av internet. När medborgarna mer allmänt ser vad tekniken kan bidra med för den personliga friheten så ser tjänstemännen mer specifika användningsområden. Översiktsplaneringen ses som det område där man kan ha störst nytta av den webbGIS som deltagarna presenterades för i studierna. Kommunen har ibland svårt att engagera medborgarna till deltagande just i översiktsplane-processen och därför ser man att tekniken skulle vara ett lätt och ett enkelt sätt att nå ut.

Medborgarnas upplevda behov av fler kanaler, som till exempel internet, för deltagande handlar i huvudsak om tillgänglighet; en tillgänglighet till personer och till den demokratiska processen – oberoende av tid och rum. Det handlar om friheten att själv välja när och var man ska delta i demokratiska processer. Man vill själv styra över dessa faktorer. I den synen så passar inte schemalagda fysiska möten in. Synen ligger också i linje med det som Amnå (2008) kallar för jourhavande medborgare eller stand-by medborgare, det vill säga en medborgare som till synes inte är aktiv, men som när det gäller kommer att engagera sig. För den jourhavande medborgaren är e-deltagande en självklarhet, för att kunna engagera sig när man själv väljer engagemang. Initiativet ska komma från individen.

Behovet av e-deltagande uttrycks av kommunens representanter som en metod för att legitimera beslutsfattandet och för, som i den intervjuade politikerns fall, legitimera sin roll som politiker. Internet ses som ett sätt att nå den ”breda allmänheten” för att få en bättre bild av medborgarnas syn i en fråga, även om förbehåll görs för att tekniken riskerar att stänga ute grupper. Ett argument att utveckla e-demokratin, av vilken e-deltagande är en del, är att det uppfattas som en service som en modern kommun

tillhandahåller. Det verkar dock som att den önskan om en mer kommunikativ planering och ett mer öppet beslutsfattande som uttrycks i studierna snarare handlar om medborgarkonsultation än den kollaborativa planering som bland annat Healey (1997) pratar om. Den planeringsteoretiska diskursen tycks inte riktigt hittat ut i praktiken även om Innes (1995) menar att den kommunikativa planeringens paradig sluter gapet mellan teori och praktik.

Men det kan också handla om att kommunens representanter har svårt att se hur den kartapplikation som de fick prova skulle kunna utvecklas till att uppmuntra till samtal via internet i samrådsprocessen. Kartverket som deltagarna ställdes inför hade visserligen ett dialogforum kopplat till sig, men det användes inte aktivt av deltagarna.

En annan aspekt av behovet av former för e-deltagande är att våga göra sig hörd. De traditionella mötesformer som vanligtvis används i planeringens samrådsprocess passar uppenbarligen inte alla. Det finns de som upplever ett motstånd att ge uttryck för sina åsikter under möten och kanske allra helst om åsikten skiljer sig från majoritetsuppfattningen. Den "anonymitet" som internet kan skänka ger ett skydd för att våga göra sin röst hörd, även om den skiljer sig åt. Det handlar också om förmåga att formulera sig verbalt under ett möte. Fler av deltagarna i studierna menade att internet erbjuder tid till reflektion och eftertanke, en tid som ett fysiskt möte inte tillåter. Man kan samtidigt undra vad denna önskan säger om det samtalsklimat som skapas i samrådsprocessens möten. Det verkar inte vara en optimal miljö för den rationella kommunikation som Habermas (1995; 1984) menar att demokratin bör bygga på. Det deliberativa samtalet framstår i ljuset av uppfattningen som deltagarna beskriver alltmer som en överklag situation. Frågan är om internet med sin möjlighet till ett icke-kroppsligt tyckande kan vara en kommunikationsform för det oförvanskade samtalet eller om samma gruppdynamiska fenomen kommer att göra sig gällande även där?

Deltagarna identifierade ett antal faror och risker med e-deltagande. Det framgick tydligt att den allmänna synen bland deltagarna i studierna var att internet bara kan vara ett komplement till traditionella metoder att träffas i samrådsprocessen. Synsättet märktes i alla åldersgrupper. Man menade att människor också behöver träffas fysiskt och se varandra i ögonen. Det ansågs vara mindre risk för missförstånd och misstolkningar när man träffas och även får ta del av den icke-verbala kommunikationen; vikten betonades av att "tillsammans göra ordet till kött", som Bauman (2002) kallar det.

Fördelen som vissa nämnde med att internet gör att man vågar ge uttryck för sin åsikt, till skillnad från traditionella möten, uppfattades av andra som en risk med e-deltagande. Man menade att demokrati handlar om att möta

andras åsikter och förhållningssätt – att påverka och att låta påverkas. I gruppintervjun med pensionärerna kallades detta för det ”demokratiska filtret”. Genom samtalet och med argumentens hjälp kan vi ändra andras uppfattning, men det kan också leda till att vi själva ändrar uppfattning på grund av styrkan i argumenten som läggs fram. Habermas idé om kommunikativ rationalitet kändes tydligt igen i resonemanget som fördes.

5.2.2 Synen på deltagande

Synen på hur deltagande fungerar idag är generellt negativ i delstudierna. Medborgarna upplever inte att de kan påverka planeringen nämnvärt och de har i låg grad förtroende att deras åsikter skulle tas tillvara av kommunens beslutsfattare om de engagerade sig. Det stora flertalet hade däremot inte deltagit i någon samrådsprocess när det gällde den fysiska planeringen. Även om det i intervjuerna visade att flera deltagare faktiskt hade erfarenhet av att delta, men de var själva inte införstådda med att de tagit del i en samrådsprocess. Var kommer uppfattningen ifrån när så många inte har någon praktisk erfarenhet av deltagande i samrådsprocessen? Ett svar kan vara att de faktiskt har erfarenhet av medborgardeltagande men inte just inom den fysiska planeringen. En annan förklaring kan vara att det är en jargong. Man ska misstro beslutsfattarna.

Det minskade valdeltagande förklaras ofta med en växande misstro mot politiker (Möller, 1999). Frågan är om inte den misstron på kommunal nivå även spiller över på kommunens tjänstemän. I intervjuerna klumpas dessutom gärna politikerna och tjänstemännen samman i begreppet ”kommunen”, som definierar ett ”dem” till skillnad från medborgarna som är ett ”vi”. Det antyds i samtalen även en jargong att man misstror beslutsfattarna. Men när det sedan kommer till kritan så upplever man trots allt ett förtroende.

Holmberg (1999) menar att demokratin behöver ett ”lagom” misstroende gentemot politikerna; ett misstroende som grundar sig på kunskap om politiken och ett underbyggt resonemang. Däremot ser han det som problematiskt när misstroendet är obalanserat och baserar sig på cynism och stereotyper. I fokusgruppsintervjuerna finns Holmbergs båda kategorier av misstroende mot beslutsfattare representerade. Vissa uttrycker sitt missnöje utifrån personliga erfarenheter medan andra uttalar sig mer generellt utan att stödja sina åsikter med faktiska upplevelser. Graden av förtroende för kommunens beslutsfattare skiljer sig säkerligen mellan Sveriges kommuner, beroende på beslutsfattarnas olika förmåga och förutsättningar att genomföra utlovade förändringar och den uppfattning som medborgarna har av deras handlingskraft.

Den syn på deltagande som kommunens företrädare i fokusgrupperna visar är däremot mestadels positiv. Det efterfrågas ett medborgerligt engagemang, för att förbättra det underlag som ska ligga till grund för besluten. Deltagandet behövs för att legitimera besluten som tas och för tjänstemän och politiker att legitimera sina funktioner. Förhoppningen som kommunens företrädare sätter till e-deltagande är det ska resultera i en bredare representation av medborgarna och att fler grupper i samhället kan bli nådda i samrådsprocessen. Ungdomar är en av de underrepresenterade grupper som tjänstemännen tror sig kunna nå via internet.

Det deltagande som tjänstemännen och politikern i den första delstudien ger en bild av i intervjuerna ligger däremot långt ifrån Habermas ideal, utan handlar mer om att medborgarna fyller en konsulterande roll i planeringsprocessen. Det antyds en konflikt mellan ökat medborgardeltagande och det representativa systemet att fördela makt över besluten. Medborgarna uttrycker också denna ambivalens till deltagandet, där en del menar att ”Varför ska jag som lekman engagera mig i detta? Vi har ju experter för att ta besluten.” Tjänstemännen visar också på en självvranssakande sida där de betonar vikten av att fundera igenom i förväg vad man vill med en medborgardialog. Är man beredd att ta till sig av medborgarnas åsikter och är man beredd att ändra sin inställning? Annars riskerar medborgarna få ett än sämre förtroende för kommunens beslutsfattare och samrådsprocessen och då riskerar viljan till aktivt deltagande att helt upphöra.

5.2.3 Upplevelsen av kartverktyget

Ursprungstanken med kartapplikationen var att det skulle ha ett lättbegripligt gränssnitt, med enkla funktioner för att orientera sig på kartbilden och att lägga till och redigera geografisk information tillsammans med textbaserade motiveringar till placeringarna. Kartunderlaget skulle ha ett tydligt och igenkännbart utseende, vilket var anledningen till att tätortskartan användes. Tesen var att den kartografi som de flesta åtminstone någon gång gjort sig bekant med var Gula sidornas kartor.

Deltagarna i delstudierna upplevde också generellt applikationen som enkel och lättanvänd. Det som rörde problem i applikationens funktion kan sammanfattas i tre huvudsakliga områden: *kartunderlag*, *navigering* och *ritverktyg*. Ett bekymmer med kartor är när de inte uppdateras i den takt som kommunerna expanderar. Medborgarna uttryckte frustration över att vägar inte fanns med eller nybyggda bostadsområden som saknades. Ett problem som blev känt efter den första delstudien var att viss geografisk information i kartunderlaget var låst till specifika förstoringsgrader. Ibland var det viktig

information för orienteringen som dessvärre saknades. Detta korrigerades i de nästkommande studierna. Kartunderlagets brist på detaljrikedom upplevdes av studenterna i den andra delstudien som ett hinder för att göra en noggrann kartläggning. Studenterna hade också mer specifika förslag till förbättringar i kartapplikationen som helhet, vilket sannolikt har att göra med att de har en större vana av att både läsa kartor och av att använda olika digitala verktyg i utbildningen.

Många av deltagarna upplevde också svårigheter med navigeringen i kartan, det vill säga att manövrera sig på kartbilden under redigerandet. Det blev tydligt att denna funktion måste utvecklas vidare, då det i uppgiften med kartläggningen av områden och platser krävde ett frekvent förminsande och förstörande för att samtidigt kunna orientera sig geografiskt.

Ritverktygen var ett genomgående bekymmer för flera av deltagarna. Framförallt var det ritverktyget för att skapa områden (polygoner) som var problematiskt. Även om det fanns en beskrivning av tillvägagångssättet med verktyget, så var det inte helt lätt att använda i en praktisk situation. Några saknade ett verktyg att markera sträckor. Istället fick de då använda polygonverktyget. Det finns en stor utvecklingspotential att hitta fler varianter av verktyg som är bättre anpassade för olika ändamål.

I slutet av sextioalet gjordes studier på psykologiska institutionen på Stockholms Universitet av relationen mellan människors känslomässiga engagemang och avstånd till en plats (Bratfisch, 1969; Ekman & Bratfisch, 1965). Forskarnas slutsats var att engagemanget minskar med kvadratroten av avståndet ³⁷. Om det stämmer så kan man fundera på hur det påverkar en persons möjlighet att skapa en karta över upplevda kvaliteter i landskapet. Med andra ord skulle det föra med sig att en deltagares värdering av miljön blir lösare i konturerna ju längre från kända områden han eller hon befinner sig. Det låter ju som ett rimligt antagande. Men vad innebär det när en negativ egenskap ska värderas som till exempel i studien av otrygga platser? Gäller närhetsprincipen där med eller är förhållandet möjligtvis omvänt, det vill säga att det är lättare att hitta negativa platser ju längre från dem man befinner sig. Jag har inget svar på frågan men det tyder på att det kan finnas psykologiska aspekter på medborgarskapade kartor som vi som planerare måste ta med i beräkningarna.

³⁷ Denna *närhetsprincip* när det gäller känslomässigt engagemang märks också i det engagemang som mediavärlden upplever i läsarnas och tittarnas reaktioner. Principen används också i någon mån när det görs nyhetsvärderingar.

5.3 Framåtblickar

5.3.1 Breddat deltagande?

Den avslutande studien lockade fler kvinnor än män. Om det generellt är så att e-deltagande skulle locka kvinnor i högre grad än traditionella mötesformer är alltför osäkert att påstå. Men det ger trots allt en indikation att så kan vara fallet.

En av de förklaringar som diskuteras i redovisningen av delstudie fyra är om ämnet för medborgarkartan i sig, ”otrygga platser i utemiljö”, kan ha bidragit till att det blev en majoritet av kvinnor. Åldersfördelningen indikerar också att något yngre personer än som normalt deltar i samrådsprocessen har engagerat sig i delstudien. När det gäller deltagandet i delstudie fyra i relation till tillgång till internet, så är åldersfördelningen rimlig. I åldersgruppen 16–44 år använde över 90 procent internet under det första kvartalet 2008; i den äldsta gruppen var däremot internetanvändandet under samma period drygt 40 procent (Statistiska centralbyrån, 2008c)³⁸. När det däremot gäller könsfördelningen, där studien visade på en kvinnlig dominans, så skiljer sig resultatet något från den nationella statistiken där totalt sett något färre kvinnor har tillgång till internet i hemmet, vilket är den vanligaste platsen att använda internet (Statistiska centralbyrån, 2008c). När det sedan gäller vad internet använts till i praktiken så är männen i majoritet inom de flesta användningsområdena förutom att söka hälsoinformation där det är en kraftig dominans av kvinnor (Statistiska centralbyrån, 2008c). För att säkerställa den begränsade statistik som delstudie fyra genererade behövs fler och mer omfattande forskningsstudier.

Demokratiforskaren Nord (2002) drar mer pessimistiska slutsatser av internet i relation till dess effekter på demokratin.

Sammanfattningsvis kan konstateras att Internet är en viktig företeelse, men med begränsad demokratisk betydelse (Nord, 2002).

Han menar att globalt sett, är välutbildade och politiskt intresserade över-representerade i användandet av internet. Effekten av informations- och kommunikationsteknikens intåg på den politiska arenan ska istället snarare ha verkat ”snävt fördjupande än allmänt mobiliserande” (Nord, 2002). Studier bland svenska arbetarfamiljers faktiska användande av internet stärker

³⁸ I åldersgruppen 45–54 år använde drygt 80 procent internet under första kvartalet 2008 och bland 55–64 åringarna var andelen drygt 70 procent (Statistiska centralbyrån, 2008c).

ytterligare den pessimistiska bilden av den effekt på medborgarnas deltagande i demokratiska processer som internet har (Olsson, 2004; Olsson, 2002).

Är pessimismen skäl nog att upphöra med att utveckla möjligheterna för e-deltagande? Svaret måste ändå bli – nej. Ett skäl till detta är att Olssons bedömning om utebliven positiv effekt görs utifrån ett oerhört kort tidsperspektiv. De pessimistiska argumenten ska absolut inte viftas bort för de har belägg. Argumenten bevisar däremot att arbetet med att engagera människor i samhällsutvecklingen har många dimensioner och att det måste ske på många fronter, där kanalen för kommunikation endast är en dimension.

Min övertygelse är dock att för varje ny kanal för kommunikation som görs tillgänglig, så når vi ytterligare några fler grupper i samhället, längre ner längs med den långa svansen som Anderson (2007) talar om. Det är som Bauman säger:

Man kan känna igen ett demokratiskt samhälle på att det hyser en aldrig helt kvävd misstanke om att dess uppgift inte är klar: att det ännu inte är tillräckligt demokratiskt. (Bauman, 2002)

Vi måste hela tiden enträget utveckla möjligheterna och alternativen för att människor ska kunna vara med att delta i det demokratiska samtalet, även om problemet med uteblivet deltagande omfattar fler parametrar och kanalen enbart är ett steg på vägen. Här finns många nya spännande forskningsområden där olika tekniker och metodik kan vävas samman.

En reflektion som är viktig att göra i relation till den avslutande delstudie är att urvalsmetoden kan ha varit en faktor som styrde vilka som valde att delta. Tanken var att marknadsföringen av studien skulle efterlikna det vanliga tillvägagångssättet som kommunerna använder sig av i planeringsprojekt, det vill säga med annonser och affischer. Även om könsfördelningen var i favör för kvinnorna så är det nog så att den bakgrund som deltagarna speglade i form av utbildningsnivå motsvarar ungefär de medborgare som vi når idag. Hur ska vi nå andra grupper i samhället? Studien visar därmed att i framtiden måste även andra kanaler för marknadsföring provas.

5.3.2 Förbättringar av kartapplikationen

I delstudierna ombads deltagarna att kommentera och motivera sina placeringar av *de åtta huvudkaraktärerna* (delstudie 1–3) respektive otrygga platser och områden (delstudie 4). Ett sätt att höja den innehållsmässiga kvalitén i de motiveringar som medborgarna lämnade skulle kunna vara en

precisering i uppmaningen, det vill säga att deltagarna istället ombeds att specificera sig på ett sätt så att en tredje person (planerare eller politiker) kan förstå vad som bör åtgärdas; en formulering som kan omsättas i en handling. Det främjar/tvingar medborgarna till ett kreativt och konstruktivt tänkande, vilket minskar risken att verktyget enbart blir en klagomur och en plats för ohämmat tyckande utan något egenansvar. Samtidigt är det som Al-Kodmany (2001a) konstaterar att även generella kommentarer bidrar med att ge en insikt i hur medborgarnas mentala bild över det undersökta området ser ut.

En viktig diskussion för fortsatta förbättringar av kartapplikationen är vilka ritverktyg som är relevanta för uppgiften. Dels handlar det om vad som efterfrågas i kartverktyget, det vill säga vad som ska kartläggas. Kvantitativa respektive kvalitativa frågor kräver olika verktyg. Alla egen-skaper i landskapet kan inte heller enkelt avgränsas med en linje. Är det då överhuvudtaget intressant med ett ritverktyg, som polygonverktyget, som så tydligt definierar ett ”utanför” och ett ”innanför”?

I många fall handlar det kanske mest om att kunna markera ett ”epicentrum” för en egenskap. Ett alternativt verktyg som användes i en studie i Leeds för att låta människor markera platser där det upplevdes finnas en risk för att bli utsatt för kriminalitet var det verktyg som brukar kallas ”spraycan” (Waters & Evans, 2003; Waters, 2002). Ritverktyget tar fasta på att egenskaper ibland har geografiskt ganska luddiga konturer.

Polygonverktyget har som tidigare nämnts upplevts av deltagarna i studierna som bökiigt. Gränssnittet i användningen av ritverktyget är inte helt lämpligt utan innebär svårigheter, vilket visade sig i så kallade ”timglas-områden”, där deltagarna i kartläggningen råkat korsa linjerna. Det finns således en hel del förbättringar som kan göras i gränssnittet och framförallt i enkelheten i användandet av ritverktygen.

Upplösningen som används i kartunderlaget påverkar de svar som deltagarna tillåts ge. En grövre och mindre detaljrik upplösning gör att kommentarerna på kartan blir mer allmänna, medan en finare upplösning gör att svaren tillåts bli mer specifika (Al-Kodmany, 2001a). Syftet med frågeställningen får helt enkelt styra vilken upplösning som är lämplig. Om det handlar om övergripande drag kan en grov upplösning vara fullt tillräcklig medan det blir problematiskt om medborgarkartan syftar till att hitta specifika platser som kräver en åtgärd av kommunens tjänstemän. I Pilsen låstes medborgarna geografiskt till det raster som placerades över kartan (Al-Kodmany, 2001a), vilket också styrde den information som var möjlig att ge. Fördelen för tjänstemännen med att styra möjligheterna till att bidra med information är att de får adekvata svar på det som frågan gäller.

En annan aspekt som givetvis påverkar kvalitén i de kommentarer som deltagarna avger är att ju mer förtrogen man är med området som en undersökning omfattar desto enklare är det att ge mer specifika svar. Mindre kunskap om ett område leder istället till mer generella svar.

5.3.3 Vidare forskning - diskussion

Frågor som ställs i ett forskningsprojekt har en tendens att generera nya frågeställningar vart efter det utforskade problemet betraktas ur nya vinklar. Nya frågor, som likt sirener förföriskt lockar till utsvävningar, som under ett pågående projekt inte alltid är till gagn för dess fokus. Uträtade frågetecken leder till nya frågetecken. Återigen är det nyfikenheten som leder vidare.

Det finns två viktiga spår för den vidare forskningen och utvecklingen inom e-deltagande i den fysiska planeringen. Dels finns ett teoretiskt spår och dels ett tekniskt/praktiskt spår. Det teoretiska spåret syftar till att förstå de demokratiska och politiska mekanismer som ligger bakom den fysiska planeringen och som i sin tur påverkar de faktiska möjligheterna till medborgarnas deltagande i planeringsprocessen.

En annan aspekt att utforska är medborgardeltagande som fenomen i den fysiska planeringen; att försöka få en ännu bättre förståelse för de individuella mekanismer som avgör om en person väljer eller väljer bort att delta i planprocessen. För att återigen citera Erik Amnå (2008), så måste vi bli bättre på att förstå vad som ligger bakom civilt engagemang; ”Vad föder, göder respektive föröder samhällsengagemang”. Vilka hinder och barriärer kan vi som fysiska planerare påverka, och vilka ligger på andra plan, bortom våra möjligheter till påverkan.

Det är också viktigt att vi tydligt identifierar hur socioekonomiska faktorer påverkar vår benägenhet att delta. Vår bild av vilka som idag deltar i planprocessens traditionella former för samråd är fotfarande ganska vag och behöver därför bli tydligare, så att det blir möjligt att målgruppsanpassa kommunikationen.

Det teknisk/praktiska spåret syftar i huvudsak till att förbättra gränssnittet gentemot användaren, men även att hitta metoder för att värdera och analysera den information och den kunskapsbas som allmänheten bygger upp. Det webbaserade kartverktyg som använts i studien har vilket tidigare påpekats stora möjligheter att förbättras för att på ett smidigare sätt kommunicera med användaren, så att förmedlandet av den geografiskt bundna lokala kunskapen blir så enkel som möjligt. En del i utvecklandet mot en bättre webbGIS är att bättre förstå vilken geografisk representationsform som i digital form lämpar sig bäst för att användaren ska kunna orientera sig och kunna läsa in rumslighet. Det handlar om att förstå hur

människors perception av digitala kartor fungerar. Ytterligare en uppgift är att undersöka lämpligheten hos de ”ritverktyg” som vanligtvis används. Är de ändamålsenliga? Fungerar de i praktiken? Erfarenhet från delstudierna visar att till exempel polygonverktyg är svåra att använda i praktiken. En fråga som följer detta är om det ens är relevant att försöka identifiera en avgränsning av en egenskap eller kvalitet i landskapet. Det kanske snarare handlar om att identifiera *epicentrum*.

Ett nytt och spännande forskningsområde är *Collective Intelligence* (MIT Center for Collective Intelligence, 2008), det vill säga idén om att kollektivets kunskap når högre nivåer än en individs enskilda expertkunskap i en specifik fråga. Det vore oerhört intressant att applicera detta på den fysiska planeringen med stöd av informations- och kommunikationsteknik, för att se om vi med stöd av den kollektiva intelligensen bättre kan hantera risker inom planeringen.

Utvecklingen under det senaste decenniet av internettekniken har fört oss i riktning mot tjänster som utnyttjar och bygger sitt innehållsmässiga värde på kollektivets samlade kunskap. Utvecklingen innebär en decentralisering och en demokratisering av produktionsmedlen för information som skapar nya och förändrade maktförhållanden, vilka vi ännu bara har sett början på. Vidare forskning behövs för att studera hur och om sociala medier påverkar medborgarnas roll i planeringen.

5.4 Övergripande slutsatser – sammanfattning

Vilka slutsatser kan då göras med avseende på de studier som avhandlingen bygger på? Nedan sammanfattas fem slutsatser som berör e-deltagande i den fysiska planeringen.

Tid och rum. En av de absolut tydligaste aspekterna på e-deltagande som uttrycks är ett oberoende av ”när” och ”var”. Man vill själv bestämma över sitt engagemang utan att behöva anpassa sig till myndigheternas dagordning. Det handlar om en frihet att kunna delta på egna villkor.

Tillgänglighet. Nästan lika tydlig som rums- och tidsberoendet uttrycks aspekten tillgänglighet. Tillgång på människor och information ses som en självklarhet. Är det kanske en följd av att vi vant oss med den tillgänglighet som mobiltelefoner och internet inneburit för oss? Det handlar om personlig frihet, att kunna nå och att bli nådd. Det handlar också om en ökad medvetenhet och ett ifrågasättande av auktoriteter

Komplement. Internet är ett komplement till andra metoder för deltagande i demokratin; det ersätter inte och ska inte ersätta andra metoder för kommunikation. Detta uttrycks starkt bland respondenterna. Samtalet mellan människor som fysiskt är närvarande anses vara nödvändigt för att verkligen förstå varandras ståndpunkter. Samtalet behövs som ett ”demokratiskt filter”.

Deltagande – konflikt med traditionen. Även om det mer antyds och står mellan raderna än att det explicit uttrycks så finns en konflikt mellan utökat medborgerligt deltagande efter deliberativ modell och den representativa demokratin. Konflikten märks både bland kommunens företrädare som bland medborgarna. Det finns en kluvenhet till fenomenet deltagande. Kluvenheten beror på att vi i Sverige fortfarande har en stark tilltro till den representativa demokratin, även om jargongen uttrycker något annat.

Deltagande – komplement till traditionen. Kommunens företrädare uttrycker alla en önskan om medborgarnas deltagande; ett deltagande som ska legitimera de beslut som fattas. Deltagandet är snarare en konsultation än ett deliberativt överförande av beslutsmyndighet. E-deltagandet är en smidig form att nå medborgarna som man hoppas kan leda till ett ökat engagemang och därmed ett bättre underlag att ta beslut på. Samtidigt finns en rädsla för att inte räkna till om engagemanget blir för stort.

Det finns således ett behov av förbättrade möjligheter för e-deltagande i den fysiska planeringen, men inte utan förbehåll. Människor måste fortsatt träffas.

5.5 Slutord – epilog

Känslan efter att ha slutfört ett avhandlingsarbete är att det bara har börjat. Jag har under de år som arbetet har pågått både fått en insyn i och en ökad förståelse för det forskningsområde som jag gav mig in i våren 2004. Vissa dörrar har bara öppnats på glänt, fullt medveten och med en hisnande magkänsla om att hela världar att upptäcka döljer sig bakom dem. Dessa dörrar har funnits kring mig under hela min utbildning till att bli forskare och alltför har uppenbarats sig ju längre jag har kommit på den ganska ensamma resan. Det är som det brukar sägas; ju mer kunskap som man förvärvar desto mer inser man hur lite man egentligen vet.

Att skriva en avhandling om att använda webbGIS för kunskapsinhämtning i den fysiska planeringen är som att försöka skjuta på ett rörligt mål. Den enormt snabba utvecklingen som internet har genomgått alltsedan 1990-talet tycks inte avstanna. Det blir därför problematiskt och

frustrerande med avhandlingen som publiceringsform eftersom jag måste bestämma mig för ett tidsutsnitt som ska beskrivas och att avgränsa arbetet i tid och rum. Det är svårt att sätta punkt

Att bedriva forskning inom ett fält som hela tiden förändras är inte helt lätt. Begrepp och definitioner som nyss varit gällande ersätts alternativt kompletteras med nya som hela tiden ”lite bättre” beskriver vad vi arbetar med. De begrepp som används riskerar därmed att dateras i en rasande takt. Däremot kvarstår ett av de använda begreppen i avhandlingen som alltsedan antiken haft en innebörd, nämligen medborgardeltagande. Grundtanken och problematiken är desamma men metoderna förändras.

Informations- och kommunikationsteknik ger oss stora möjligheter när det gäller att skapa dialog i planeringsprocessen. Men om tekniken ska kunna bidra med förändring så att fler människor väljer att ta del i planerandet av vår gemensamma miljö, så handlar det inte enbart om att hitta metoder att motivera allmänheten. Förändringen måste kanske börja med oss själva som planerare. Eller som tjänstemännen påpekade i fokusgruppsintervjun, ”vi måste fråga oss hur vi tänker låta allmänhetens deltagande påverka beslutsfattandet”.

[...] although a WPPS [web-based public participation system] makes public participation easier, it will not help unless planners make the effort to integrate the participants' feedback and suggestions in the planning and decisionmaking process (Peng, 2001).

Debattören och journalisten Anders Mildner (2009) menar att det sker ett skapande av ett nytt politiskt ”vi” på internet och drar paralleller till den politiska medvetenhet som väcktes under de sista åren på 1960-talet. Det var internetaktivism, genom massiva påtryckningar, som fick riksdagsledamoten Frederick Federley att inför kammaren gråtandes bekänna färg i frågan om den så kallade *FRA-lagens*³⁹ utformning, vilket också senare ledde till en omformulering i förslaget till lagändring. Den nya politiska rörelsen, detta ”vi” som Mildner kallar det, väljer bort den traditionella indelningen i den svenska politiken. Istället diskuteras ”hur informationsfrihet, kollaboration mellan människor världen över, full transparens, samt tillgång till öppen och bearbetningsbar myndighetsdata kan omforma samhället och skapa en grogrund för en demokrati där alla tillåts vara delaktiga på lika villkor” (Mildner, 2009). Frågan är vad det kommer att innebära för den fysiska planeringens nya ”vi”.

³⁹ Den föreslagna lagändringen (Prop. 2006/07:63) gav FRA (Försvarets radioanstalt) ökade befogenheter att bedriva signalspaning och att avlyssna nättrafik på internet.

Om tio-tjugo år har vi utvecklat en kultur och en teknik som bildar ramarna för de närmaste århundradenas kulturella utveckling. Det är *nu* som en ny civilisation föds. De positiva möjligheterna är enorma. Men för att de ska förverkligas krävs det att vi griper oss an uppgiften med lika delar allvar och lust. Och att vi inte låter ingenjörerna, krämarna och nördarna sköta den helt på egen hand (Nørretranders, 1998).

Nørretranders bok *Platsen som inte finns* (1998) kom i original ut för elva år sedan och visar en tro på den enorma potential och de nya förutsättningarna för en gränslös kommunikation som internet erbjuder oss. Förändringarna som teknik kan tänkas föra med sig är sannolikt långt bortom våra förväntningar och de kanske inte ens går att visualisera (Kurzweil, 2005). Med tanke på den potentiella omfattningen på förändringarna så är det därför viktigt att vi inte lägger vår framtid i ett fåtal gruppers och yrkeskategoriers händer, utan istället aktivt är med och formar och påverkar utvecklingen av tekniken och fyller den med ett innehåll som vi alla kan känna att vi är en del av. Att enbart kommentera och kritisera de tillkortakommanden som tekniken trots allt har räcker inte, med avseende på den kulturella revolution som vi bara har sett början på; vi måste istället vara en del av lösningen.

Referenser

- Aaker, D.A., Kumar, V. & Day, G.S. (1997). *Marketing research*. 6. utg. New York: Wiley.
- Adams, D. (1988). *Lifarens guide till galaxen*. Stockholm: MånPocket.
- Al-Kodmany, K. (2000). Public Participation: Technology and Democracy. *Journal of Architectural Education* 53(4), 220-228.
- Al-Kodmany, K. (2000a). Using Web-Based Technologies and Geographic Information Systems in Community Planning. *Journal of Urban Technology* 7(1), 1 - 30.
- Al-Kodmany, K. (2001a). Online tools for public participation. *Government Information Quarterly* 18(4), 329-341.
- Albrecht, S. (2003). Whose Voice is heard in the virtual public sphere? A study of participation and representation in online deliberation. *Paper presented at the Research Symposium "Information, Communication, Society"*. University of Oxford September 17-20.
- Alenius, S. (1996). *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*. 3., rev. uppl., 1996 utg. Karlskrona: Boverket.
- Allmendinger, P. (2002). *Planning theory*. Basingstoke: Palgrave.
- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2. utg. Lund: Studentlitteratur.
- Amnå, E. (2008). *Jourhavande medborgare : samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. 1. uppl. utg. Lund: Studentlitteratur.
- Anderson, C. (2004). The Long Tail. *WIRED*. The Condé Nast Publications.
- Anderson, C. (2007). *Long tail: varför framtidens ekonomi handlar om att sälja mindre av mer*. Stockholm: Bonnier fakta.
- Andersson, A. (2003). *Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Armstrong, G. & Kotler, P. (2005). *Marketing : an introduction*. 7. utg. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Arnstein, S. (2003). A Ladder of Citizen Participation. I: LeGates, R.T., et al. (Red.) *The city reader*. London: Routledge. s. 244-255.
- Arnstein, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of American Planning Association* 35(4), 216-224.
- Baker, W.E. & Coleman, K.M. (2004). Racial Segregation and the Digital Divide in the Detroit Metropolitan Region. I: Castells, M. (Red.) *The network society : a cross-cultural perspective*. Northampton, Mass.: Edward Elgar Publishing. s. 249-268.

- Balchin, W. & Coleman, A. (1965). Graphicacy - the fourth 'ace' in the pack. *Times Educational Supplement* (5 november 1965).
- Balchin, W.G.V. (1972). Graphicacy. *Geography*(57), 185-195.
- Barber, B.R. (2003). *Strong democracy : participatory politics for a new age*. Twentieth-anniversary utg. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Barber, B.R. & Amnå, E. (Red.) (1999). *IT i demokratins tjänst*. Stockholm: (SOU, 1999:117).
- Batty, M. (2007). *Planning Support Systems: Progress, Predictions, and Speculations on the Shape of Things to Come*. London: Centre for Advanced Spatial Analysis (CASA). (UCL Working Paper Series)
- Bauman, Z. (2002). *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos.
- Bazeley, P. (2007). *Qualitative data analysis with NVivo*. London: SAGE.
- Beierle, T.C. (2002). The Quality of Stakeholder-Based Decisions. *Risk Analysis* 22(4), 739-749.
- Bell, P.A. (1996). *Environmental psychology*. Fort Worth: Harcourt Brace College.
- Bennulf, M. & Hedberg, P. (1999). Utanför demokratin. Om det minskade valdeltagandets sociala och politiska rötter. I: Andersson, C., et al. (Red.) *Valldeltagande i förändring*. Stockholm: Fakta info direkt. (SOU 1999:132).
- Berggren-Bärring, A.-M. & Grahn, P. (1995). *Grönstrukturens betydelse för användningen: en jämförande studie av hur människor i barnstugor, skolor, föreningar, vårdinstitutioner m fl organisationer utnyttjar tre städers parkutbud*. Licentiatavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Berglund, U. (1996). *Perspektiv på stadens natur : om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden*. Stockholm: Tekniska högsk.
- Berglund, U. & Nordin, K. (2007). *Barnkartor i GIS - ett verktyg för barns inflytande i planeringen*. Alnarp: Movium, SLU. (Gröna Fakta 2007:4).
- Berglund, U., Nordin, K. & Eriksson, M. (2009). *Barnkartor i GIS och trafiksäkerhet - ett forskningsprojekt i samarbete med Örbyhus skola*. Ultuna: (Rapporter -Institutionen för stad och land 2009:1).
- Bergström-Grip, L.A., Pinzke, S. & Wissler, B. (1983). *Grafiska datamatriser i fysisk planering*. Lund: Miljödataprojektet, Lunds universitet.
- Bessette, J. (1980). Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government. I: Goldwin, R.A. (Red.) *How Democratic is the Constitution*. Washington D.C.: AEI Press.5). s. 102-116.
- Bjurström, A., Ilshammar, L. & Åström, J. (2005). *Användning av informationsteknik i demokratiska beslutsprocesser. Slutrapport av utredningsuppdrag*. Integrations- och jämställdhetsdepartementet och Örebro universitet.
- Blücher, G., Niklasson, D., Nilsson, J.-E. & Törnqvist, A. (2003). *Fysisk planering i det digitala samhället*. Stockholm: VINNOVA.
- Bohm, K. (1985). *Med- och motborgare i stadsplanering: en historia om medborgardeltagandets förutsättningar*. 1. uppl. utg. Stockholm: Liber Förlag i samarbete med Byggforskningsrådet.
- Boverket (1998). *Vem bestämmer om medborgarinflytande och kommunal planering : erfarenheter från Sydlänsprojektet*. 1. uppl. utg. Karlskrona: Stadsmiljöavdelningen, Boverket.
- Brail, R.K. & Klosterman, R.E. (Red.) (2001). *Planning support systems : integrating geographic information systems, models, and visualization tools*. Redlands: ESRI Press.

- Bratfisch, O. (1969). A further study of the relation between subjective distance and emotional involvement. *Acta Psychologica* 29, 244-255.
- British Council (2006). *Facilitating active citizenship. eParticipation in United Kingdom and Germany*. Berlin: British Council.
- Brower, S. (1988). *Design in familiar places: what makes home environments look good*. New York: Praeger.
- Brynjolfsson, E., Hu, Y. & Smith, M.D. (2006). From niches to riches: Anatomy of the long tail. *Mit Sloan Management Review* 47(4), 67-71.
- Buchanan, J.M. & Tullock, G. (1999). *The calculus of consent : logical foundations of constitutional democracy*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Burnard, P. (1991). A method of analysing interview transcripts in qualitative research. *Nurse Education Today*(11), 461-466.
- Bäck, H. & Sojininen, M. (1996). *Invandramna, demokratin och samhället : om invandramnas politiska deltagande i dagens Sverige*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Univ.
- Carver, S. (2001). Participation and Geographical Information: a position paper. *ESF-NSF Workshop on Access to Geographic Information and Participatory Approaches Using Geographic Information, Spoleto*.
- Caspersen, O. & Skärback, E. (2006). *Landskabet som resurs för hälsa och utveckling: scenarier og strategier for en bæredygtig udvikling i Øresundsregionen* (Rapport 2006 och program till 2008, Interreg IIIA)
- Caspersen, O.H. & Olafsson, A.S. (2006). *Oplevelseværdier og det grønne håndtryk. En metode til kortlægning og udvikling af friluftsoplevelser i Hovedstadsregionen*. Hørsholm: Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL. (By- og Landsplanserien 27-2006).
- Caspersen, O.H. & Olafsson, A.S. (2009). Recreational mapping and planning for enlargement of the green structure in greater Copenhagen (article in press). *Urban Forestry & Urban Greening*
- Connor, D.M. (1988). A new ladder of citizen participation. *National Civic Review* 77(3), 249-257.
- Cosgrove, D.E. (2001). *Apollo's eye: a cartographic genealogy of the earth in the western imagination* [online]. Johns Hopkins University Press. (2009-06-03).
- Council of Europe (2000). *The European Landscape Convention (Florence, 2000)* [online]. Tillgänglig på: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Landscape/florence_en.asp#To pOfPage (2009-08-20).
- Craig, W.J., Harris, T.M. & Weiner, D. (2002). *Community participation and geographic information systems*. London ; New York: Taylor & Francis.
- Dagens Nyheter (2007). "Jag tror på kallbadhuset" (2007-10-07).
- Dahl, R.A. (1999). *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront i samarbete med Demokratiakad.
- Declan, B. (2006). Virtual globes: The web-wide world *Nature*(439), 776-778.
- Delshammar, T. (2005). *Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, 2005.
- Demokratiutredningen (2000). *En uthållig demokrati!: politik för folkstyrelse på 2000-talet: Demokratiutredningens betänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. (SOU 2000:1).

- Dimbleby, R., Burton, G. & Liungman, C.G. (1995). *Kommunikation är mer än ord*. Lund: Studentlitteratur.
- Downs, R.M. & Stea, D. (1973). *Image and environment : Cognitive mapping and spatial behavior*. London: Arnold.
- Dryzek, J.S. (1990). *Discursive democracy: politics, policy and political science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dryzek, J.S. (2000). *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. Oxford: Oxford University Press.
- Economic Commission for Europe (2003). *Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*. Kiev: United Nations.
- Ekelin, A. (2007). *The Work to make eParticipation Work*. Diss. Karlskrona: Blekinge Tekniska Högskola, 2007.
- Ekelin, A., Elovaara, P., Eriksén, S., Dittrich, Y., Hansson, C., Landén, S., Larsson, A., Olén, I. & Winter, J. (2004). KomInDu - A Small Project about Big Issues. *PDC 2004* Toronto: CPSR.
- Eklund, K. (2004). *Vår ekonomi : en introduktion till samhällsekonomin*. 10., helt omarb. uppl. utg. Stockholm: Prisma.
- Ekman, G. & Bratfisch, O. (1965). Subjective distance and emotional involvement: A psychological mechanism. *Acta Psychologica* 24, 446-453.
- Elberse, A. (2008). *Should You Invest in the Long Tail?* [online]. Harvard Business Review (2009-03-17).
- Elwood, S. (2008). Volunteered geographic information: key questions, concepts and methods to guide emerging research and practice. *GeoJournal* 72(3), 133-135.
- Englund, T. (2004). Deliberativa samtal i ljuset av deliberativ demokrati - en fråga om att utveckla deliberativa förhållningssätt. I: Premfors, R., et al. (Red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur. s. 57-76.
- Eriksson, K. (2009). *Otrygghet och segregation : bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2003). *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2. utg. Stockholm: Norstedts Juridik, 2003.
- Faludi, A. (1973). *Planning Theory*. Oxford: Pergamon, 1973.
- Faludi, A. (1978). *Essays on planning theory and education*. Oxford: Pergamon.
- Findahl, O. (2007). *Internet i ett internationellt perspektiv del 1. Sverige i Europa*. Hudiksvall: World Internet Institute (WII).
- Findahl, O. (2008). *Internet i ett internationellt perspektiv. Del 2. Sverige i världen*. Hudiksvall: World Internet Institute.
- Flanagin, A. & Metzger, M. (2008). The credibility of volunteered geographic information. *GeoJournal* 72(3), 137-148.
- Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative research*. 3. utg. London: SAGE.
- Forester, J. (1989). *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California Press, cop. 1989.
- Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner : encouraging participatory planning processes*. Cambridge, Mass.: MIT.

- Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain : from knowledge to action*. Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press.
- Gibson, R. & Erle, S. (2006). *Google maps hacks*. Beijing: O'Reilly.
- Gilljam, M. & Hermansson, J. (Red.) (2003). *Demokratin mekanismer*. Malmö: Liber.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Goodchild, M. (2007a). Citizens as sensors: the world of volunteered geography. *GeoJournal* 69(4), 211-221.
- Goodchild, M.F. (2007b). Citizens as Voluntary Sensors: Spatial Data Infrastructure in the World of Web 2.0. *International Journal of Spatial Data Infrastructures Research* 2, 24-32.
- Gould, P. & White, R. (1986). *Mental maps*. 2. utg. London: Routledge.
- Grahn, P. (2005). Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar. I: Johansson, M., et al. (Red.) *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur. s. 245-262.
- Graziano, A.M. & Raulin, M.L. (2004). *Research methods : a process of inquiry*. 5. utg. Boston: Allyn and Bacon.
- Grönlund (2001). *IT, demokrati och medborgarnas deltagande*. Stockholm: VINNOVA.
- Grönlund, Å., Hatakka, M. & Ask, A. (2007). *Och årets person är...DU! Deltagande, demokrati och Internet. Rapport till jämställdhetsdepartementet*. ESI Informatik, Örebro Universitet.
- Grönlund, Å., Ranerup, A. & Gustavsson, P. (2003). *IT och demokrati: erfarenheter och framtida vägar*. A2003:015. ITPS Östersund.
- Haaren, C., von, Oppermann, B., Friese, K.-I., Roland, H., Meiforth, J., Neumann, A., Tiedtke, S., Warren-Kretschmar, B. & Wolter, F.-E. (2005). *Interaktiver Landschaftsplan Königslutter am Elm*. Bundesamt für Naturschutz (BfN). (Naturschutz und Biologische Vielfalt 24).
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action. Vol. 1, Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1995). *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*. 2 utg. Daidalos.
- Habermas, J. (1996). *The Habermas reader*. I: Outhwaite, W. (Red.) Cambridge: Polity Press.
- Haglund, D.A.R. (1977). *Perception, time, and the unity of mind : problems in Edmund Husserl's philosophy*. Göteborg: Inst. för filosofi, Univ.
- Haklay, M., Singleton, A. & Parker, C. (2008). Web Mapping 2.0: The Neogeography of the GeoWeb. *Geography Compass* 2(6), 2011-2039.
- Hansen, H. & Reinau, K. (2006). The Citizens in E-Participation. I: *Electronic Government*. s. 70-82.
- Hansen, H.S. & Proserpi, D.C. (2005). Citizen participation and Internet GIS--Some recent advances. *Computers, Environment and Urban Systems* 29(6), 617-629.
- Harrie, L. & Eklundh, L. (2008). *Introduktion till geografisk informationsbehandling*. I: Harrie, L. (Red.) *Geografisk informationsbehandling - teori, metoder och tillämpningar*. Stockholm: Forskningsrådet Formas.
- Harris, B. (1965). New Tools for Planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 90-95.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning : shaping places in fragmented societies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Henecke, B. (2006). *Plan & protest: en sociologisk studie av kontroverser, demokrati och makt i den fysiska planeringen*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2006.
- Henecke, B. & Khan, J. (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen : en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet, 2002.
- Henecke, B. & Olander, S. (2003). *Missnöjda medborgares säkerhetsventil: en studie av överklagade detaljplaner*. Lund: Institutionen för Byggnad och arkitektur, Avdelningen för Byggnadsekonomi Lunds Tekniska Högskola.
- Holmberg, S. (1999). Down and Down We Go: Political Trust in Sweden. I: Norris, P. (Red.) *Critical citizens : global support for democratic government*. Oxford: Oxford University Press. s. 103-123.
- Hudson-Smith, A., Batty, M., Crooks, A. & Milton, R. (2008). Mapping for the Masses: Accessing Web 2.0 through Crowdsourcing. *UCL Working Papers Series*. UCL Centre for Advanced Spatial Analysis.
- Hudson-Smith, A., Evans, S., Batty, M. & Batty, S. (2002). Online Participation: The Woodberry Down Experiment. *Centre for Advance Spatial Analysis: Working Papers Series*. London, UK: Centre for Advanced Spatial Analysis (UCL).
- Hylmö, K. (2005). *The acceptance process in road planning : two swedish case studies*. Licentiatavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Hylmö, K. & Skärbäck, E. (2003). *Acceptansprocessen: delstudie inom IVAs DEMO-projekt "Tillgänglighetsprocessen"*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, Inst. för landskapsplanering, Alnarp.
- Hägerstrand, T. (2000). Landskapet som filter. I: Skärbäck, E. (Red.) *Planering för landskap*. Alnarp: Movium.
- Högskoleverket (2006). *Högre utbildning och forskning 1945-2005: en översikt*. Stockholm: Högskoleverket.
- Ilshammar, L. (2002). Föreställningar om IT och demokrati. *Human IT* 6(1-2), 17-49.
- Ilshammar, L. (2006). Demokratins blinda fläckar. I: *Med- eller motborgare? Nåt jävla inflytande ska man väl ha i en demokrati*. Sundsvall: D2D.
- Ilshammar, L. & Landsorganisationsen i Sverige (2003). *IT - digitala klyftor eller gräsrotsdemokrati*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige (LO).
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization : cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Inglehart, R. & Catterberg, G. (2002). Trends in Political Action: The Development Trend and the Post-Honeymoon Decline. *International Journal of Comparative Sociology* 43(3-5), 300-316.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence*. New York: Cambridge University Press.
- Innes, J.E. (1995). Planning Theory's Emerging Paradigm: Communicative Action and Interactive Practice. *Journal of Planning Education and Research* 14(3), 183-189.
- Innes, J.E. (1996). Planning through consensus building: a new view of the comprehensive planning ideal. *Journal of the American Planning Association* 62(4), 460-472.
- Innes, J.E. & Booher, D. (2004). Reframing public participation: strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice* 5(4), 419 - 436.

- Innes, J.E. & Booher, D.E. (1999). Consensus Building as Role Playing and Bricolage: Toward a Theory of Collaborative Planning. *Journal of the American Planning Association* 65(1), 9–26.
- Johansson, M. & Khakee, A. (2009). *Etik i stadsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Justitiedepartementet (2004). *Förslag till strategi för att minska de digitala klyftorna*. Stockholm: Justitiedepartementet, Regeringskansliet.
- Kaliski, J. (2006). Democracy Takes Command: The New Community Planning and the Challenge to Urban Design. I: Saunders, W.S. (Red.) *Urban planning today : a Harvard design magazine reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kangas, J. & Store, R. (2003). Internet and teledemocracy in participatory planning of natural resources management. *Landscape and Urban Planning* 62(2), 89–101.
- Kelle, U. (1997). Theory Building in Qualitative Research and Computer Programs for the Management of Textual Data. *Sociological Research Online* [online], 2(2) Tillgänglig på: <http://www.socresonline.org.uk/2/2/1.html> (2009–08–21).
- Khakee, A. (1999). Demokratin i samhällsplaneringen. I: Amnå, E. (Red.) *Medborgarnas erfarenheter*. SOU 1999:113. s. 197–218.
- Khakee, A. (2000). *Samhällsplanering - Nya mål, perspektiv och förutsättningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Khakee, A., Barbanente, A. & Borri, D. (2000). Expert and experiential knowledge in planning. *Journal of the Operational Research Society* 51, 776–788.
- King, C.S., Feltey, K.M. & Susel, B.O. (1998). The question of participation: toward authentic participation in public administration. *Public Administration Review*, 58(4), 317–326.
- Kingston, R. (2002). The role of e-government and public participation in the planning process. I: *Proceedings of XVI AESOP congress*, Volos, Greece, 10–14/6/02.
- Klosterman, R.E. (2001). Planning Support Systems: A New Perspective on Computer-Aided Planning I: Brail, R.K., et al. (Red.) *Planning Support Systems - Integrating Geographic Information Systems, Models and Visualization Tools*. Redlands: ESRI press.
- Kommunikationsdepartementet (1978). *Öresundsförbindelser: betänkande*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl. (SOU 1978:18).
- Kotler, P. (1999). *Principles of marketing : European edition*. 2. European utg. London: Prentice Hall Europe.
- Krek, A. (2005). Rational Ignorance of the Citizens in Public Participatory Planning. I: *Proceedings of CORP (Competence Center of Urban and Regional Planning)*, Vienna, 22–25/2/05.
- Kuhn, T.S. (1997). *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. Stockholm: Thales.
- Kurzweil, R. (2005). *The singularity is near : when humans transcend biology*. New York: Viking.
- Lee, R.M. & Fielding, N. (1991). *Using computers in qualitative research*. London: Sage.
- Lloyd, R., Hodgson, M., E; & Stokes, A. (2002). Visual Categorization with Aerial Photographs. *Annals of the Association of American Geographers* 92(2), 241–266.
- Lundh Malmros, B. (2001). *Upplevelsevärden: sociala kvaliteter i den regionala grönstrukturen*. Stockholm: Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting.
- Lundqvist, L.J. & Pierre, J. (1995). *Kommunal förvaltningspolitik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. New utg. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.

- Lyotard, J.-F. (1984). *Post-Modern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MacIntosh, A. (2004). Characterizing E-Participation in Policy-Making. I: *Proceedings of the Thirty-Seventh Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-37)*, Big Island, Hawaii, January 5th-8th, 2004.
- MacIntosh, A. & Smith, E. (2002). Citizen Participation in Public Affairs. I: *Electronic Government*. s. 143-155.
- Malmö stad (2008). *Områdesfakta för Malmö 2008*. Strategisk utveckling, Malmö stad.
- Malmö stad (2009). *Hej stadsdel!* [online]. Tillgänglig på:
<http://www.malmo.se/gatortorgrafik/hejstadsdel.4.2ec2683b119e185b0f08000130091.html> (2009-08-20).
- Marsh, W.M. (1998). *Landscape planning : environmental applications*. 3. uppl. utg. New York: Wiley.
- McConnell, S. (1981). *Theories for planning : an introduction*. London: Heinemann.
- Merriam-Webster Online Dictionary (2008). *Sökord: "NIMBY"* [online]. Tillgänglig på:
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/NIMBY> (2008-11-26).
- Merton, R.K., Kendall, P.L. & Fiske, M. (1990). *The focused interview : a manual of problems and procedures*. 2. ed utg. New York: Free Pree.
- Mildner, A. (2009). Detta nya "vi" borde skrämma almedalarna (2009-06-30). *Svenska Dagbladet* [online], Tillgänglig på: www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_3143497.svd (2009-08-20).
- Miljödatanämnden (1982). *Handbok för datakartor : konversationsprogram för den som inte är datakunnig*. Lund: Miljödataprojektet, Lunds universitet.
- Miljödepartementet (2007). Århuskonventionen. *Faktablad M2007.11* [online], 2. Tillgänglig på: <http://www.regeringen.se/sb/d/508/a/91990> (2009-08-20).
- Miljödepartementet (2008). Pressmeddelande (2008-10-06): Miljöminister Andreas Carlgren kommenterar miljöprocessutredningens delbetänkande om vindkraften. [online], Tillgänglig på: <http://www.regeringen.se/sb/d/11069/a/112848> (2009-08-20).
- Miljöprocessutredningen (2008). *Prövning av vindkraft : delbetänkande*. Stockholm: Fritze. (SOU 2008:86).
- Miller, T., Hjärne, L., Källtorp, O. & Olsson, S. (1982). *Lokalt inflytande i boende och planering : 1970-talets erfarenheter*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.
- Miller, T. & Kraiisliat, R. (1979). The Emergence of Participatory Policies for Community Development: Anglo- American Experiences and their Influence on Sweden. *Acta Sociologica* 22(2), 111-133.
- MIT Center for Collective Intelligence (2008). *Handbook of Collective Intelligence* [online]. Tillgänglig på: http://scripts.mit.edu/~cci/HCI/index.php?title=Main_Page (2009-08-20).
- Morgan, D.L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. 2. utg. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Morse, J.M. & Field, P.A. (1996). *Nursing research : the application of qualitative approaches*. 2. utg. London: Chapman & Hall.
- Murphy, M.D. (2005). *Landscape architecture theory : an evolving body of thought*. Long Grove, Ill.: Waveland Press.

- Möller, T. (1999). Hälsan tiger still? : om vanmakt, apati och liknöjdhet i svensk demokrati. I: Boje, T.P., et al. (Red.) *Medborgarnas erfarenheter*. Stockholm: Fakta info direkt (SOU 1999:113). s. 137-166.
- Nasar, J.L. (1998). *The evaluative image of the city*. London: SAGE.
- NE (2008). Sökord: "Artificiell intelligens" [online]. Tillgänglig på: http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=118556 (2008-09-22).
- NE (2009a). Sökord: "Cookie" [online]. Tillgänglig på: <http://www.ne.se/lang/cookie> (2009-08-21).
- NE (2009b). Sökord: "Deliberativ" [online]. Tillgänglig på: <http://www.ne.se/deliberativ> (2009-08-21).
- NE (2009c). Sökord: "Process" [online]. Tillgänglig på: <http://www.ne.se/sve/process> (2009-08-20).
- Nord, L. (2002). *IT och demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordin, K., Schröder, M. & Berglund, U. (2005). *Barnkartor i GIS. Beskrivning av en arbetsmetod för fysisk planering*. Uppsala: Institutionen för landskapsplanering, Ultuna, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Norris, P. (1999). *Critical citizens : global support for democratic government*. Oxford: Oxford University Press.
- Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. 4., [bearb.] uppl. utg. Lund: Studentlitteratur.
- Nørretranders, T. (1998). *Platsen som inte finns : en bok om Internet*. Stockholm: DN.
- O'Reilly, T. (2005). What Is Web 2.0 - Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software [online], Tillgänglig på: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html> (2009-08-20).
- O'Reilly, T. (2006). Web 2.0 Compact Definition: Trying Again [online], Tillgänglig på: <http://radar.oreilly.com/archives/2006/12/web-20-compact-definition-try.html> (2009-08-20).
- Oliver, P. (2004). *Writing your thesis*. London: SAGE.
- Olsson, T. (2002). *Mycket väsen om ingenting : hur datorn och internet undgår att formas till medborgarens tekniker*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2002.
- Olsson, T. (2004). *IT-visioner möter IT-vardag: om politisk kommunikation i retorik och praktik*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Ottosson, T. (1987). *Map-reading and wayfinding*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Peng, Z.R. (2001). Internet GIS for public participation. *Environment and Planning B-Planning & Design* 28(6), 889-905.
- Plester, B., Richards, J., Blades, M. & Spencer, C. (2002). Young Children's Ability to Use Aerial Photographs as Maps. *Journal of Environmental Psychology* 22(1-2), 29-47.
- Premfors, R. (2000). *Den starka demokratin*. Stockholm: Atlas.
- Premfors, R. & Roth, K. (2004). *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Pålsson Syll, L. (2007). *De ekonomiska teoriernas historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Qviström, M. (2002). Kartans makt. *Area, tidskrift för landskapsarkitektur*.(4), 38-41.
- Rasmussen, B., Klint Jensen, K. & Sandoe, P. (2007). Transparency in decision-making processes governing hazardous activities. *International Journal of Technology, Policy and Management* 7(4), 422 - 438.

- Rienecker, L., Hedelund, L., Nordli, H. & Stray Jørgensen, P. (2002). *Att skriva en bra uppsats*. 1. uppl. utg. Malmö: Liber.
- Riksantikvarieämbetet (2008). *Europeiska landskapskonventionen* [online]. Riksantikvarieämbetet. Tillgänglig på: http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html (2009-08-21).
- Rittel, H.W.J. & Webber, M.M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4(2), 155-169.
- Rothstein, B.O. (2001). Social Capital in the Social Democratic Welfare State. *Politics Society* 29(2), 207-241.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. 1 utg. Malmö: Liber ekonomi.
- Sabuni, N. & Carlgren, A. (2008a). Kvinnor ska våga gå ut. *Aftonbladet* [online], Tillgänglig på: <http://www.aftonbladet.se/debatt/article3590904.ab> (2008-10-22).
- Sabuni, N. & Carlgren, A. (2008b). *Kvinnor ska våga gå ut - Nu satsar vi 45 miljoner på tryggare utemiljö* [online]. Tillgänglig på: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/7446/a/113915> (2009-08-20).
- Sager, T. (1994). *Communicative planning theory*. Aldershot: Avebury.
- Sanford, C. & Rose, J. (2007). Characterizing eParticipation. *International Journal of Information Management* 27(6), 406-421.
- Sanoff, H. (2000). *Community participation method in design and planning*. New York: Wiley.
- SAOB (2009a). *Sökord: "Deliberativ"* [online]. Tillgänglig på: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob> (2009-08-20).
- SAOB (2009b). *Sökord: "Process"* [online]. Tillgänglig på: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob> (2009-08-20).
- SAOB (2009c). *Sökord: "Transparens"* [online]. Tillgänglig på: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob> (2009-08-20).
- Seeger, C. (2008). The role of facilitated volunteered geographic information in the landscape planning and site design process. *GeoJournal* 72(3), 199-213.
- Servon, L.J. & Pinkett, R.D. (2004). Narrowing the Digital Divide: The Potential and Limits of the US Community Technology Movement I: Castells, M. (Red.) *The network society : a cross-cultural perspective*. Northampton, Mass.: Edward Elgar Publishing. s. 319-338.
- SFS 1987:10 Plan- och bygglagen. Stockholm: Miljödepartementet.
- Skärbäck, E. (1981). *Landskapsinformation och planering: [Land evaluation and planning]*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Smyth, E. (2001). Would the Internet widen public participation? Unpublished MRes thesis. *Institute for Transportation and Department of Geography*. Leeds: University of Leeds.
- Statens naturvårdsverk (1978). *Öresundsförbindelser, landskapsanalys : delutredning utförd för den svenska Öresundsdelegationens expertgrupp för plan- och miljöfrågor*. Solna: Statens naturvårdsverk.
- Statistiska centralbyrån (1969). *Historisk statistik för Sverige. D. 1, Befolkning = Population : 1720-1967*. Örebro: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2006). Pressmeddelande (2006-11-28, Nr 2006:298): Allmänna valen 2006 - Få soffliggare i Lomma [online], Tillgänglig på: http://www.scb.se/Pages/PressRelease____183558.aspx (2009-08-20).

- Statistiska centralbyrån (2007a). *Användningsområden för Internet* [online]. Stockholm: SCB. Tillgänglig på: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____187921.asp (2009-08-21).
- Statistiska centralbyrån (2007b). *Daglig användning av Internet uppdelat på kön, samtliga och ålder*. Stockholm: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2008a). *Allmänna valen 2006. Del 4. Specialundersökningar*. Stockholm: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2008b). *Demokratistatistik 2008*. Stockholm: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2008c). *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2008*. Stockholm: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2009a). *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960 - 2008* [online]. Stockholm: SCB. Tillgänglig på: http://www.scb.se/pages/TableAndChart____26040.aspx (2009-08-20).
- Statistiska centralbyrån (2009b). *Kommunfakta 2009 - Burlöv*. Stockholm: SCB.
- Statistiska centralbyrån (2009c). *Kommunfakta 2009 - Lomma*. Stockholm: SCB.
- Stigsdotter, U. & Grahn, P. (2002). What Makes a Garden a Healing Garden? *Journal of Therapeutic Horticulture* 13, 60–69.
- Strömngren, A. (2007). *Samordning, hyfs och reda: stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945-2005*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2007.
- Surowiecki, J. (2007). *Massans vishet : hur det kommer sig att flera stycken är smartare än några få och hur kollektiv klokskap formar affärsverksamheter, ekonomier, samhällen och nationer*. Stockholm: Santérus.
- Svensson, J. (2008). *Kommunikation, medborgarskap och deltagardemokrati : en studie av medborgarutskottet i Helsingborg*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2008.
- Taylor, N. (1998). *Urban planning theory since 1945*. London: SAGE.
- Tewdwr-Jones, M. & Allmendinger, P. (1998). Deconstructing communicative rationality: a critique of Habermasian collaborative planning. *Environment and Planning A* 30, 1975–1989.
- Tolman, E.C. (1948). Cognitive maps in rats and men. *Psychological Review* 55(4), 189–208.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. utg. Lund: Studentlitteratur.
- Trowbridge, C. (1913). On Fundamental Methods of Orientation and "Imaginary Maps". *Science* 38(990), 888–897.
- UN (2008). *UN e-Government Survey 2008 - From e-Government to Connected Governance*. New York: Department of Economic and Social Affairs, Division for Public Administration and Development Management.
- UNECE (1998). *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters* [online]. Tillgänglig på: <http://www.unece.org/env/pp/treatytext.htm> (2009-08-20).
- Valmyndigheten (2009). *Val till riksdagen* [online]. Tillgänglig på: www.val.se (2009-08-12).
- Waters, T. (2002). *A Java Public Participation GIS Using a Spray Can Tool for an Investigation on the Perception of Crime in Leeds*. Diss. University of Leeds. Leeds.
- Waters, T. & Evans, A.J. (2003). Tools for web-based GIS mapping of a “fuzzy” vernacular geography. I: Martin, D. (Red.) *Proceedings of GeoComputation*, University of Southampton UK.
- Whiston Spirn, A. (2005). Restoring Mill Creek: Landscape Literacy, Environmental Justice and City Planning and Design. *Landscape Research* 30(3), 395–413.

- Whyte, A. & Macintosh, A. (2001). Transparency and teledemocracy: issues from an 'e-consultation'. *Journal of Information Science* 27(4), 187-198.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper : om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiedemann, P.M. & Femers, S. (1993). Public participation in waste management decision making: Analysis and management of conflicts. *Journal of Hazardous Materials* 33(3), 355-368.
- Wikforss, Ö. (1984). *Samråd i praktiken : om medborgardeltagande i fysisk planering*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.
- von Sydow, Å. (1999). Medborgardeltagandet i en återvändsgränd. *PLAN* 53(5-6), 260-263.
- Wu, C.J. & Isaksson, K. (2008). *Participatory mapping as a tool for capturing local perspectives on cultural landscape – case study of Ostlänken*. Stockholm: KTH – School of Architecture and the Built Environment Urban Planning and Environment.
- Vägverket (2004). *Högertrafikens historia* [online]. Tillgänglig på: <http://www.vv.se> (2009-08-21).
- Åström, J. (1998). *IT och kommunerna : en översikt*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Åström, J. (2004). *Mot en digital demokrati?: teknik, politik och institutionell förändring*. Diss. Örebro: Örebro universitet.
- Ögren, K. (2001). *Demokrati: en process som tar tid*. Stockholm: Formas.
- Östlund, N. (2002). *Fysisk planering i de nya medierna - delaktighet och dialog via internet : erfarenheter av ett projekt i Södertälje kommun*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniv. (Examensarbeten inom landskapsarkitektprogrammet, 2002:33)
- Östlund, N. (2005). Communicating Physical Planning - Expanding Democracy via Internet. I: NAEP (Red.) *Proceedings of NAEP 30th Annual Conference. Inspiring Global Environmental Standards and Ethical Practices* Alexandria, VA, USA, 16-19 april 2005.
- Östlund, N. (2006). Mapping your community - a Swedish case study on the Internet and attitudes towards public participation. I: Salling, M.J. (Red.) *Proceedings of URISA Annual Conference*, Vancouver, BC, Canada, 060926-060929. s. 318-335.

Muntliga källor

- Elever (2005). Fokusgruppsintervju del 1, 05-10-11, (7 personer).
- Elever (2005). Fokusgruppsintervju del 2, 05-10-27, (4 personer).
- Gymnastik (2006). Fokusgruppsintervju del 1, 06-05-03, (3 personer).
- Gymnastik (2006). Fokusgruppsintervju del 2, 06-05-31, (3 personer).
- Pensionärer (2005). Fokusgruppsintervju del 1, 05-10-18, (6 personer).
- Pensionärer (2005). Fokusgruppsintervju del 2, 05-11-15, (6 personer).
- Politiker (2005). Intervju del 1 och 2, 05-11-23, (1 person).
- Scouter (2005). Fokusgruppsintervju del 1, 05-09-13, (5 personer)
- Tjänsteman 1 (2005). Intervju del 1, 05-12-12, (1 person).
- Tjänsteman 1 (2005). Intervju del 2, 05-12-19, (1 person).
- Tjänsteman 2 (2006). Intervju del 1, 06-03-21, (1 person).
- Tjänsteman 2 (2006). Intervju del 2, 06-04-05, (1 person).

Tjänstemän (2005). Fokusgruppsintervju del 1, 05-10-31, (3 personer).

Tjänstemän (2005). Fokusgruppsintervju del 2, 05-11-16, (3 personer).

Bilagor

- Bilaga 1 Conference Paper NAEP
- Bilaga 2 Conference Paper URISA
- Bilaga 3 Bakgrundsstatistik – högre utbildning (1945-2007)
- Bilaga 4 Definition av de åtta huvudkaraktärerna - engelska
- Bilaga 5 Frågeguide till fokusgruppsintervju – intervju del 1
- Bilaga 6 Definition av de åtta huvudkaraktärerna - svenska
- Bilaga 7 Webbenkät ”blivande planerare”
- Bilaga 8 Följebrev ”otrygga platser”
- Bilaga 9 Annonskampanj ”otrygga platser”
- Bilaga 10 Webbenkät ”otrygga platser”

Bilaga 1: Conference Paper NAEP

COMMUNICATING PHYSICAL PLANNING – EXPANDING DEMOCRACY VIA INTERNET

Niclas Östlund¹

Department of Landscape Planning, Swedish University of Agricultural Sciences
Alnarp, Sweden

ABSTRACT

Physical planning affects everyone in society, regardless of age or background. It affects our choices concerning where to live and how to commute to work, our chances to visit parks and nature and it affects our health. Dialog is therefore essential if we are to plan a society in which we all feel at home and in which we all feel involved. Thus far, such dialog has mostly taken place during physical meetings, such as consultations and exhibitions. The objective of this project is to study the possibility of using the Internet to manage dialog concerning physical planning.

Sweden is one of the most computer-dense countries in the world, with relatively small differences in the distribution of computer and Internet technology across the population with respect to age, education, gender and income. Statistics from Statistics Sweden (SCB) show that the possibilities to explore what online public participation can offer have never been better.

The hypothesis of my PhD thesis is that citizens, politicians and civil servants do want to be able to take part and discuss planning matters over the Internet. The response from citizens is expected to improve through Internet use, because they are more prone to answer and leave their opinion at a time and place convenient for them.

Four municipalities in southern Sweden are included in the study, and public participation focuses on initiating dialog over the Internet concerning analysis of green resources using web-GIS. The green resources are analysed and identified using a method developed by Patrik Grahn (AgrD/Landscape Architect, Associate Professor, Swedish University of Agricultural Sciences), which describes eight basic characteristics of the landscape that are essential to humans and beneficial to human health.

The study attempts to identify what citizens, politicians and civil servants need and require from a web-based dialog service for physical planning and what they expect from such a service. This information will serve as a guideline for designing the user interface.

KEYWORDS: Public participation, Internet, GIS, graphic survey, communication, dialog, democracy, physical planning.

¹ Questions regarding this paper may be sent to Niclas Östlund, Dept. of Landscape Planning, Swedish University of Agricultural Sciences, P.O. Box 58, SE-230 53 Alnarp, Sweden, phone: +46 40 41 55 38; fax: +46 40 46 54 42; niclas.ostlund@lpa.slu.se

INTRODUCTION AND BACKGROUND

Sweden has a long tradition of legal regulation of land use. As early as 1734 there was a unified law concerning planning. In the construction legislation of 1947, the municipalities were given increased responsibility for the planning of land, the so-called municipal planning monopoly. The result of the change was a higher degree of control over the planning of land and water use. Today, land use is regulated by the Planning and Building Act (PBA). The Act further decentralized the decision-making to the municipalities. The PBA describes what form the democratic process shall take during creation of a plan (Alenius 1996). The PBA sets the lowest level of possible public participation on the part of citizens and other interested parties. Hence, there are no restrictions on how far the municipalities can go in testing new methods or new media, as long as they do not break the law.

THE SWEDISH PLANNING PROCEDURE

The normal Swedish planning procedure comprises five steps that lead to a legally binding plan. The five steps in the procedure are: program, consultation, exhibition, approval and appeal period (see Figure 1). The objective of each stage is to promote dialog with concerned parties, citizens, organizations, enterprises, etc. The decision to proceed to the next step is made by elected politicians in the responsible building committee. An EIR (Environmental Impact Report) must be prepared if the plan involves use of land, buildings or installations that entail significant effects on people's health, security or on public interests (Alenius 1996).

ENGAGEMENT IN SOCIETAL ISSUES

In Sweden, participation in the general election has decreased significantly since the mid-1970s, and political parties and special interest organizations have likewise observed a decrease in membership (Vogel 2003). Paradoxically, there is a great interest in societal issues and many people join non-parliamentary associations and organizations. The previously predominating arenas for channelling social involvement are no longer the obvious arenas. People's involvement has taken on new shapes. The consequence is that we have to investigate new places for maintaining and expanding the dialog between those who plan our society, citizens, organizations and enterprises. "The forms of public participation and influence, thus, seem to be at a stage in which old patterns are being broken and in which there is scope for innovation" (Wide and Gustafsson 2001).

PUBLIC PARTICIPATION

At the end of the 1960s, a pioneering article was published entitled "A ladder of Citizen Participation" (Arnstein 1969). This article was an attempt to describe the gradation of public participation in planning in the United States. 'The ladder' consists of eight rungs stretching from 'Manipulation' (no influence) to 'Citizen Power' (actual influence). The article had a great impact internationally and was presumably provocative. Arnstein criticized the methods of public participation then used in the US. The article, however, should be read in light of the prevailing political context in the 1960s. Arnstein also criticized the rhetoric and euphemisms used in describing public participation, which she felt were used to justify the wielding of power. The Swedish Planning and Building Act is said to have been inspired by Arnstein's research.

Arnstein's 'ladder' has been re-formulated several times to adjust to other situations (Kingston 2002; Nørgaard and Stenild 2003; Steinmann et al. 2004), but the basic idea remains, that is, to describe the gradually increasing re-distribution of power from the decision-makers to the public, thus showing what public participation can mean. Kingston (2002) has formulated an 'e-participation ladder' (see Figure 2) that describes the necessary steps for achieving online decision-making and the barrier that must be crossed to achieve two-way communication via the Internet.

Sanoff (2000) considers that "participation has a different meaning for different people and even a different meaning for the same people according to the situation." He also stresses that participation is contextual; it is dependent on the situation and therefore varies with respect to type, level of intensity, extent and frequency.

CURRENT PROBLEMS

What is the problem today, what is missing from the democratic process with respect to the planning process in Sweden? Nilsson (2001) states that it appears to be difficult to get more citizens to participate in the comprehensive plan processes. Instead, citizens show more interest to projects that concern their own interests and that are closer in time and space. Perhaps this is not so remarkable, but merely a reflection of how we function as human beings. More interesting, though, is that such a large number of Swedish municipalities have tried to communicate via the Internet during the consultation part of the comprehensive plan. Of Sweden's 290 municipalities, about 116 present their comprehensive plans on the web. Considerably fewer present their detailed development plans online. The long-term strategic planning that the comprehensive plan constitutes should of course be available on the web, but the type of planning that is most likely to receive a substantial response from citizens is the detailed planning. In Sweden, the comprehensive plan is not a legally binding document, but a strategic one. This may explain the lukewarm interest.

At present, the PBA committee, appointed by the Swedish government, is producing a proposal for reforming PBA. In the directives that were given, it is stated that the committee shall investigate how to make the democratic process more efficient. There are misgivings that the current decision-making process is too slow and that important investments are unnecessarily delayed, especially in times of prosperity (Swedish Ministry of Environment 2002). The words 'promptness' and 'efficiency' are used frequently in the text. One objection to an altogether too fast process is that democracy takes time. It takes time to build the relations and trust that lead to a meaningful dialog. At the same time, legal security must be maintained, something that the directives of the PBA committee also stress. In order to more quickly secure the acceptance of interested parties in a planning matter, it seems to be of great importance to provide detailed information and offer participation at an early stage (Hylmö and Skärbäck 2003).

In economics and political science, the term 'rational ignorance' is used in public choice theory to explain a lack of reactions to a matter. The concept is that it is rational to ignore an issue if the cost of educating oneself to make a well-informed decision is too high and outweighs any gains that may arise from making the decision (Buchanan and Tullock 1999; Krek 2005). Theories such as this may help us explain why participation in a planning process is sometimes not what we expected.

One way of engaging citizens at an early stage in the planning process is to allow participation in the compilation of the 'subjective' basic data. This would perhaps improve the chances that citizens will feel that their involvement plays an important role. When facing a plan change, the qualitative analysis for a geographically limited area is generally carried out by a single planner. If citizens are allowed to participate and produce the qualitative analytic foundation, or as Waters (2002) calls it, the 'fuzzy knowledge', then the analytic information and the planning process may be enriched, as may people's faith and trust in the involved civil servants. The opinion of several people concerning the qualities of an area must arguably be better than the opinion of just one individual. But we have to remember that "e-participation will only work though if the public *want* to participate and if they believe that their views are being listened to by the elected officials" (Kingston 2002).

THE DIGITAL DIVIDE

In reports and inquiries (Andersson 2003; Swedish Ministry of Justice 2004) dealing with e-democracy, one often finds expressed a concern that certain groups in society will end up in democratic isolation if more and more democratic processes take place on the Internet. This isolation is called the 'digital divide' and is dependent on (among other things): access to a computer and an Internet connection, knowledge of the Internet, the actual use of the media and the reason for using or not using the Internet to the extent one could (Andersson 2003). The committee for IT and Democracy (Ministry of Justice) stress two variables, in addition to the most fundamental, important for people's ability to take part in democratic contexts: "the ability to interpret, analyze and evaluate information on the Internet" and "the knowledge and ability to use the Internet in democratic contexts" (Swedish Ministry of Justice 2004). Statistics show that Sweden has a relatively low digital divide with respect to using the Internet (Findahl 2004)(see Figure 3). From an international perspective, Sweden is comparatively computer-dense, which is partly due to active policies aimed at spreading the technology. The Home PC reform subsidizes the purchase of computers via workplaces in the country, and the current outcome is that over 80 percent of Swedes have a personal computer at home (Statistics Sweden 2004a). In line with this, Sweden has a high proportion of people connected to the Internet, about 80 percent (Statistics Sweden 2004a). There have been debates in the media about adopting a similar reform for broadband connections to improve the capacity and to create better conditions for more advanced e-services. The distribution of computers and Internet technology in Sweden is quite even with respect to age, education, gender, and income (Findahl 2004; Statistics Sweden 2004a; Statistics Sweden 2004b). Older people, however, fall behind in the statistics and one third of individuals between 55-74 years have never used the Internet (Statistics Sweden 2004a).

The fear that certain groups in society will end up in the digital divide is justified and must be taken into consideration, but it must not become a hindrance to the development of e-democracy. E-democracy will not replace the existing, non-Internet-based democratic processes, but will be complementary to them. An important question to ask is how democratic current democratic processes actually are. Concerning the consultation process for physical planning, as directed by the PBA, not everyone has access to the planning material even though it is available at given physical locations. Meetings and exhibitions during working hours are not suitable for everyone, and thus many people are excluded. Unfortunately, there are little available statistics on which groups of citizens actually participate in consultations and exhibitions during the planning process. Statistics from interviews conducted during three exhibitions at the beginning of the 1980s showed that visitors were predominately salaried male employees (Wikforss 1984). Anecdotal information

from other interviews indicates that participators tend to be middle-age and highly educated (Nilsson 2001). Comparing this information to statistics on Internet access at home in relation to age, we see that the older age groups (Statistics Sweden 2004b) (see Figure 4) are the most represented in the consultation process and the most underrepresented in terms of Internet access. This would seem to indicate that it is time to explore new ways of targeting younger age groups.

Although the Internet has been ascribed any number of characteristics, all equally 'revolutionary,' it does not work magic. The Internet, however, does contain a great potential that is indeed revolutionary. Yet the problems of society are also reflected in the Internet, as in all other medias.

ILLUSTRATIVE EXAMPLES

In an international view, several interesting projects have investigated the strengths and weaknesses of using the Internet to broaden democracy. The examples below illustrate in some cases the barrier effects that may occur.

The Municipality of Nacka, Sweden

The Municipality of Nacka is working actively to develop democracy in the area. A democratic evaluation is produced on a regular basis to follow-up the development. The elected politicians have realized the positive effect the Internet can have on democracy and what can be gained from it. Regarding physical planning, they have a well-developed system for presenting planning material and proposals. In connection with each planning project, citizens are able to download a number of documents. Furthermore, the municipality has developed a webGIS application together with the National Land Survey (www.nacka.se 2005), where the visitor can study all ongoing plan projects and follow links to additional information. However, citizens must still send written opinions on presented proposals.

Fredriksborgs County, Denmark

In the context of a project, Fredriksborgs County in Denmark has used the power of citizen consultation to get a clearer picture of the prevalence of four plant species. The species have been classified as landscape weeds by the Danish Forest and Nature Agency. The species are as follows: Butterbur (*Petasites hybridus*), Giant Hogweed (*Heracleum mantegazzianum*) Japanese Rose (*Rosa rugosa*) and Japanese Knotweed (*Reynoutria japonica*). In the project's webGIS application, visitors are able to zoom in on the map and in a fixed scale add points locating the different landscape weeds (www.fa.dk 2005). The visitor registers his or her name and contact information in order to assure the quality of the information. Afterwards, a civil servant verifies the information in the field and the submitted information becomes official. Additional information on already registered plants may be added to the database, e.g., whether the plant has been controlled.

Pilsen Neighbourhood, Chicago, IL, USA

In the Pilsen neighbourhood in Chicago, IL, a flora of different methods, traditional and new, have been used by researchers at the University of Illinois at Chicago in a project to enhance the ways of communicating design and planning. Community leaders expressed a wish to involve neighbourhood residents in a collaborative planning process (Al-Kodmany 1999). A

variety of techniques were used during the whole process, which created a good visual understanding among participants. A GIS was used to gather background information in maps connected to an image database for easy access to photographic material. An online map survey was developed by the researchers to allow residents to create a joint evaluative map of the neighbourhood using Nasar's (1998) method 'likability'. The method is an extension of Kevin Lynch's (1964) theory of 'imageability', and allows citizens to describe their community in terms of 'likability' or 'dislikability' of a certain area. The result was a compound map that provided a basis for a visual plan to guide planners and designers in shaping the future appearance of the neighbourhood (Al-Kodmany 2001). Using the map it is easier to identify areas in need of change. The participants were also asked to provide an explanation for each choice they made.

Perception of crime in Leeds, UK

At the University of Leeds, efforts have been made to get a picture of the spatial extent of the perception of crime in Leeds. Where do people experience insecurity? In order to gather information on the experienced qualitative spatial extent of crime, a webGIS application was created that allows the visitor to mark areas they find insecure. The markings are then connected with textual information that the visitors may leave. The application has a spray-can tool with which the user can spray areas of interest. The intensity of the spray is used to weight the different inputs. The diffuse outline provides a good simulation of the 'fuzzy knowledge,' which has no distinct borders. Afterwards, responses are easily studied in a composite view in which all comments can be read (Waters 2002; Waters and Evans 2003).

AIMS AND OBJECTIVES

This paper describes a research project aimed at studying the use of Internet as a means of communication in physical planning. The hypothesis is that Internet has the potential to broaden and strengthen democracy with respect to planning issues. With each new communication media, more and different people can and will be attracted. We will have to adjust our methods of communicating physical planning to meet new habits and ways of living. Still we must remember that we will never reach everyone, regardless of improvements in methods or technology.

One problem associated with the present method, a problem that applies to all efforts to initiate public participation, is that there are several barriers that must be crossed to make participation possible. The potential respondent must cross:

- a mental barrier
- a trust barrier
- a technical barrier
- an interface barrier
- a methodological barrier
- a communication barrier

Of course there are several other possible barriers not mentioned in the list. It is important to be aware of these obstacles and to adjust the approach to and the means of addressing potential participants during the project.

Mental barrier: Here the theory of 'rational ignorance' plays a great role. The 'cost' for the potential participant to educate himself/herself in the method of analysis may be too high to allow us to study how the different alternatives for change affect today's qualities in parks and nature.

Trust barrier: The citizen must feel trust in elected politicians and civil servants, i.e., that they are acting for the common good. The citizen must also feel that his/her opinion matters.

Technical barrier: Many people feel a resistance towards the technology itself. They feel uncomfortable using the technology and avoid learning it.

Interface barrier: The design of the application may have a decisive impact on the result. If the user interface is unintuitive and hard to access, there is a great risk of losing participants. Also important is the interface of the map, the cartography, and being able to orientate. The more familiar the cartography, the greater the chance of it being understood.

Methodological barrier: The choice of method of analysis influences the result. The greater the effort required to learn a method, the greater the risk of losing interest.

Communication barrier: As mentioned, a certain amount of 'energy' is required to go from one-way to two-way communication.

Decisive for any research project using the Internet in a similar way is how successfully these barriers are managed. When these sources of 'friction' are understood, it is easier to adapt to the situation and achieve the best possible result given the conditions the municipal cases offer.

METHODS

The research project has been inspired by several other projects, for example, those dealing with the Pilsen neighbourhood (Al-Kodmany 1999) and perception of crime in Leeds (Waters 2002; Waters and Evans 2003). Also in those cases, methods have been developed to use different digital technologies in public participation. This project takes its starting point from these sources of inspiration and the conclusions they have come to. What distinguishes this project from the others is the present approach of evaluating the communication per se in relation to the specially developed application. The objective is not to evaluate the used method of analysis, even though the choice of method will probably affect the result.

METHOD OF ANALYSIS – EIGHT EXPERIENCED CHARACTERISTICS

Research shows that parks and nature play an important role in human well-being (Kaplan 1990; Grahn and Stigsdotter 2003). Green spaces have a positive effect on, among other things, the level of stress hormones in our bodies, which falls considerably even after a short visit in a park.

The method of analysis that is used in the experiments and that underlies the web application is called 'the eight basic characteristics'. The characteristics have been developed during several years of research at the Department of Landscape Planning, the Swedish University of Agricultural Sciences (Berggren-Bärring and Grahn 1995). The characteristics are based on people's experienced needs for certain qualities in parks and nature. Information has been

collected through focus group studies, interviews, surveys and diaries. Cluster analysis has crystallized eight basic characteristics: Serene, Wild, Rich in Species, Space, the Common, the Pleasure Garden, Festive and Culture (Stigsdotter and Grahn 2002). (see Table 1). The method of analysis was a given factor in this sub-project as it is part of a parent project, Interreg IIIA (Nilsson and Skärbäck 2001), focussed on how 'the eight basic characteristics' can be implemented in different types of development projects in the Oresund region. The method has been used in several municipalities in Sweden to identify experienced qualities on a local level. A modified version of the method has successfully been used on a regional level in Stockholm County (Stockholm County Council and the Office of Regional Planning and Urban Transportation 2001). Communication regarding 'the eight basic characteristics' has never been tested online.

THE TOOL

The application will be developed during the course of the project as input from the experimental subjects is analyzed and evaluated. In the first step, the tool consists of a static map with associated questions, a kind of graphical survey (see Figure 5). On the map, a number of parks are marked. The respondents take a position on the extent to which the eight basic characteristics are experienced in each of the parks. The respondents are also asked to answer questions concerning the application itself – what is missing and what can be improved – as well as questions concerning their background, sex, age, experience of using the Internet, etc. The survey web page contains concise explanations of the characteristics and links to further information about them. The page also contains a description of the project and the procedure for answering the survey and getting e-mail support.

All web surveys entail security problems. There is always a risk that a computer expert may succeed in manipulating the survey. The survey is secured with a login-procedure that places a so-called cookie in the computer of the client.

Connected to the graphical web survey is a forum for dialog, where citizens can discuss current alternatives for change for each case and the application itself. To avoid unnecessary development of the cartographic presentation, a map that most people are assumed to recognize is used, namely the address map from the Swedish Yellow Pages. The map is used by courtesy of the National Land Survey.

The static map application is the first step towards an increasingly interactive application. The application is intended as a basis for discussion, the existence of which facilitates making concrete suggestions. Version two of the application will contain some basic functions to compare to the static map. For example, the map will be a pure webGIS application with functions such as zoom, pan, print, switch on/off layers of information. The responder will be able to position directly on the map points and areas that should contain the respective characteristics. For each marked point or area, the responder can provide an explanation for the chosen positioning. The method is similar to that used by Waters (2002) in the project Perception of Crime in Leeds. The responses to the survey are saved to a database, which allows the respondent, after responding, to study a compound map of other people's qualitative maps and explanations for their positioning of the characteristics. This provides immediate feedback that may be experienced as positive. Version two of the application will not contain the option for respondents to gradate the characteristics, as did Waters' (2002) map and Al-Kodmany's (2001) online analysis of Likability/Dislikability in the Pilsen

Neighborhood in Chicago, Illinois. Future versions of the webGIS application will probably offer that function to further enhance and balance the analysis of the compound map.

USING THE TOOL

The project studies the communication of physical planning via the Internet in four municipalities in the south of Sweden: Burlöv, Lomma, Malmö and Svedala. Of these municipalities, a maximum of two case studies have been chosen for more in-depth studies, that is those cases that are expected to give the best result.

The communication is being studied with group interview methods in the chosen cases, both offline and online, to investigate how effects of the above-mentioned barriers can be reduced. Experiments are also being conducted with a more generally directed graphical web survey as a comparison. The groups meet four to five times and consist of between six and eight citizens from different backgrounds and with connections to one of the chosen municipalities. Each group meets up together with a researcher at a neutral place to create a more relaxed atmosphere. The series of meetings starts and ends offline, while the intermediate meetings take place at home via the Internet, when the graphical web survey is answered. After introduction of the project, the participants are introduced to the method of analysis, 'the eight basic characteristics', the communication of which the project aims to study. Discussion is carried out with the participants on e-democracy in general and public participation in particular to collect their opinions concerning future development. Afterwards they are introduced to the graphical survey, which they answer from home. At the final meeting, discussion concerns the experience of using the application and of the work in the group.

Through separate interviews with politicians and civil servants, their attitudes towards the graphic survey are studied, as well as their general attitudes towards online services as an aid in the planning process. The aim of the interviews is also to see what policies, if any exist, their work adheres to with respect to issues concerning the development of e-democracy in the involved municipalities.

FINAL WORDS

In the case studies, interest in developing communication in physical planning using Internet is large. But what is the commitment to these issues on the part of elected politicians and administrative managers? They set the policies and determine the financial conditions; therefore the development of e-democracy depends on these leaders. How long can local projects survive if they are dependent on a single enthusiast and if there is little interest coming from the top?

The consequences of physical planning affect everyone in society; for this reason, it is of great importance to continuously develop better methods of communication, in dialog with representatives of society. Internet is a medium with the potential to reach a wider spectre of people, enabling us to recapture what we have lost in social involvement and to provide a better view of our common landscape.

E-democracy and e-government are two interesting fields of research being conducted mostly by social and political scientists and even geographers. Remarkably, architects and planners

are more seldom involved in this research. By involving more disciplines, the chances are greater that the tools we create will be more long-standing.

ACKNOWLEDGEMENT

The author wishes to thank Professor Erik Skärbäck, the main-supervisor for my PhD project, along with the co-supervisors Associate Professor Patrik Grahn and Associate Professor Mats Lieberg, all of whom work at the Department of Landscape Planning, the Swedish University of Agricultural Sciences in Alnarp, Sweden. Thanks also to the four Swedish municipalities of Burlöv, Lomma, Malmö and Svedala, representatives of which have contributed their time and data crucial to the case studies. Particular thanks to Interreg IIIA and the European Union, whose financing made the present work possible.

REFERENCES

- Alenius, S. (1996). Boken om detaljplan och områdesbestämmelser. Karlskrona, the National Board of Housing Building and Planning,.
- Al-Kodmany, K. (1999). "Using visualization techniques for enhancing public participation in planning and design: process, implementation, and evaluation." Landscape and Urban Planning(45): 37-45.
- Al-Kodmany, K. (2001). "Online tools for public participation." Government Information Quarterly(18): 329-341.
- Andersson, A. (2003). Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden. Stockholm, Swedish Ministry of Justice,.
- Arnstein, S. R. (1969). "A ladder of citizen participation." Journal of American Planning Association 35(4): 216-224.
- Berggren-Bähring, A.-M. and Grahn, P. (1995). Grönstrukturens betydelse för användningen. Rapport / Landskapsplanering 95:3. Alnarp,, Department of Landscape Planning, Swedish University of Agricultural Sciences,; 310.
- Buchanan, J. M. and Tullock, G. (1999). The calculus of consent : logical foundations of constitutional democracy. Indianapolis, Liberty Fund.
- Findahl, O. (2004). Internet i världen. En internationell jämförelse av Internettillgång och användning mellan länder inom World Internet Project, World Internet Institute.
- Grahn, P. and Stigsdotter, U. (2003). "Landscape Planning and Stress." Urban Forestry & Urban Greening 2: 1-18.
- Hylmö, K. and Skärbäck, E. (2003). Acceptansprocessen - delstudie inom IVA´ s DEMO-projekt "Tillåtlighetsprocessen", Institutionen för landskapsplanering, SLU Alnarp.
- Kaplan, S. (1990). Parks for the Future: A Psychological Perspective. Parks for the Future. Sorte, G. J. Alnarp,, Movium. 85: 105.
- Kingston, R. (2002). The role of e-government and public participation in the planning process. XVI AESOP congress, Volos, Greece.
- Krek, A. (2005). Rational Ignorance of the Citizens in Public Participatory Planning. CORP (Competence Center of Urban and Regional Planning), Vienna.
- Lynch, K. (1964). The image of the city. Cambridge, Mass., M.I.T. Press.
- Nasar, J. L. (1998). The evaluative image of the city. London, SAGE.
- Nilsson, K. (2001). Planning for Sustainable Development - Dilemmas for Local Authority Planners. Stockholm, Royal Institute of Technology.

- Nilsson, K. and Skärbäck, E. (2001). The Landscape as a Resource for Health and Sustainable Development in the Sound Region (Research Proposal), Danish Forest and landscape Research Institute, Swedish University of Agricultural Sciences.
- Nørgaard, E.-M. and Stenild, M. (2003). Borgerinddragelse - et middel til realisering af nationalparker i Danmark?, Skov og Landskab, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (KVL).
- Sanoff, H. (2000). Community participation method in desihn and planning, John Wiley & Sons Inc.
- Statistics Sweden (2004a). Use of computers and the Internet by private persons in 2004. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Statistics Sweden (2004b). Use of computers and the Internet by private persons in 2003. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Steinmann, R., Krek, A. and Blaschke, T. (2004). Can Online Map-Based Applications Improve Citizen Participation? TED conference on e-government, Bozen, Italy.
- Stigsdotter, U. and Grahn, P. (2002). "What Makes a Garden a Healing Garden?" Journal of Therapeutic Horticulture **13**: 60-69.
- Stockholm County Council and the Office of Regional Planning and Urban Transportation (2001). Upplevelsevärden - Sociala kvaliteter i den regionala grönstrukturen - Rapport 4. Stockholm, Regionplane- och trafikkontoret.
- Swedish Ministry of Environment (2002). Översyn av plan- och bygglagstiftningen Dir. 2002:97.
- Swedish Ministry of Justice (2004). Förslag till strategi för att minska de digitala klyftorna. Stockholm, Swedish Ministry of Justice, Government Offices of Sweden,.
- Waters, T. (2002). A Java Public Participation GIS Using a Spray Can Tool for an Investigation on the Perception of Crime in Leeds. School of Geography. Leeds, University of Leeds.
- Waters, T. and Evans, A. J. (2003). Tools for web-based GIS mapping of a "fuzzy" vernacular geography. GeoComputation, University of Southampton UK, "GeoComputation CD-ROM".
- Wide, J. and Gustafsson, G. (2001). Lokal demokrati i förändring : medborgerliga och kommunala initiativ under nya villkor : en översikt. Stockholm, Uppsala, The Swedish Association of Local Authorities.
- Wikforss, Ö. (1984). Samråd i praktiken : om medborgardeltagande i fysisk planering. Stockholm, Statens råd för byggnadsforskning : Sv. byggtjänst (distr.).
- Vogel, J. (2003). Associational life in Sweden : general welfare production, social capital, training in democracy. Stockholm, Statistics Sweden,.
- www.fa.dk (2005). <http://www.fa.dk/landskabsukrudt/>, Access Date: 03/04/05.
- www.nacka.se (2005). <http://hotel2.infovisaren.nu/projekt/nacka/gui/topframeset.asp?prodnr=2>, Access Date: 3/4/2005.
- Östlund, N. (2002). Fysisk planering i de nya medierna - delaktighet och dialog via internet : erfarenheter av ett projekt i Södertälje kommun. Alnarp, Sveriges lantbruksuniv.

FIGURES AND TABLES

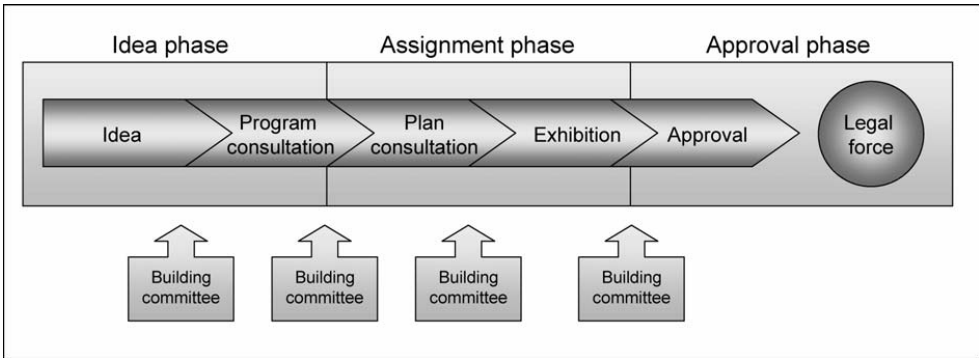

Figure 1: Interpretation of the normal Swedish planning procedure according to the municipality of Södertälje (Östlund 2002).

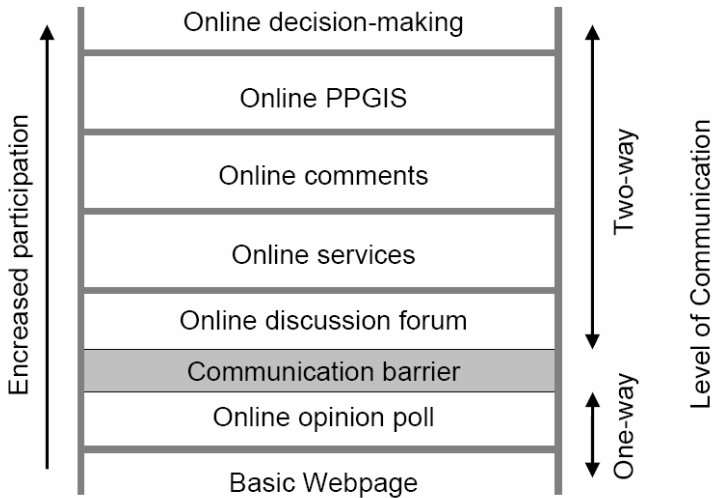

Figure 2: E-participation Ladder according to Kingston (2002)

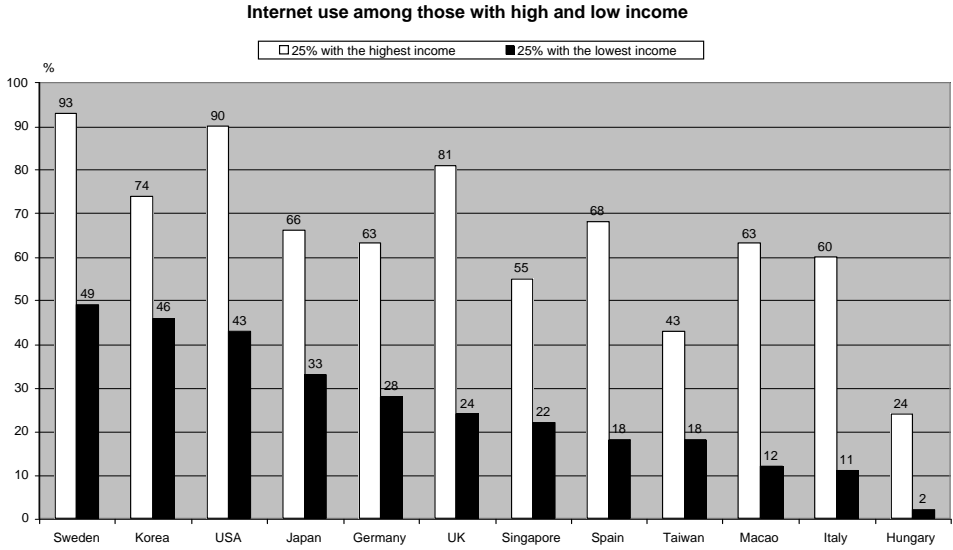

Figure 3: ‘The digital divide’, international comparison of Internet use in relation to income (Findahl 2004)

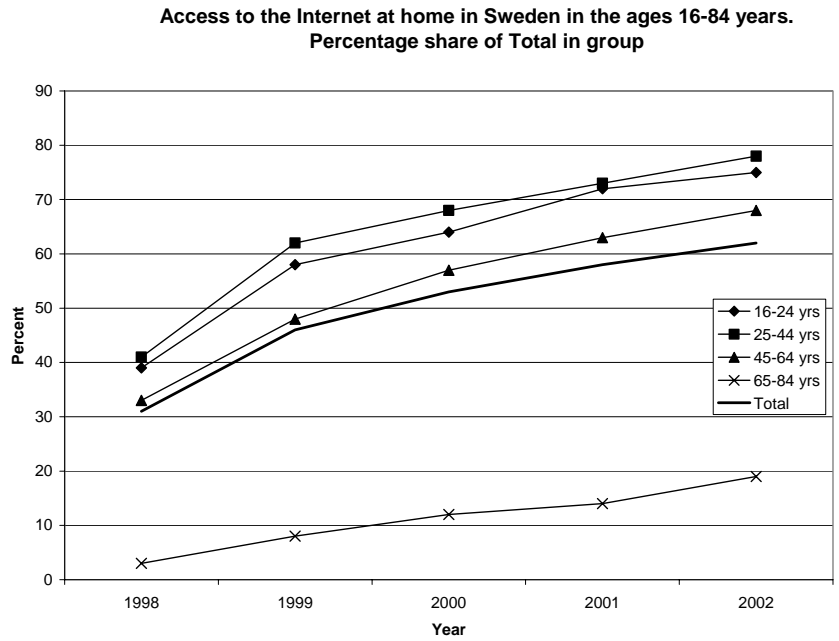

Figure 4: Access to the Internet at home in Sweden in the ages 16-84 years according to Use of computers and the Internet by private persons in 2003 (Statistics Sweden 2004b).

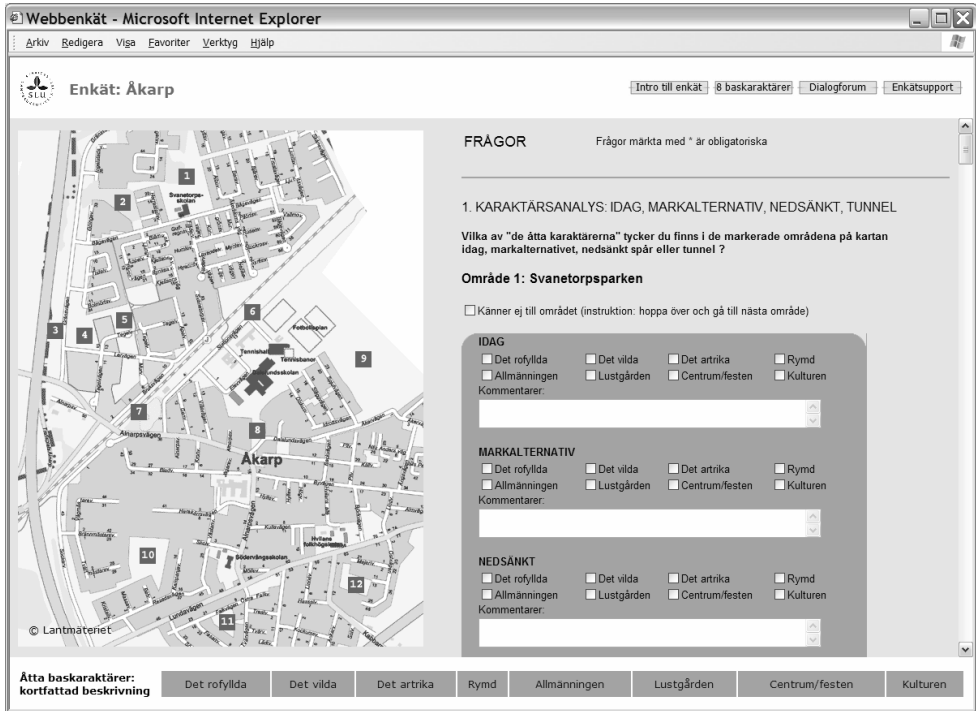

Figure 5: Version 1 of the graphical web survey.

The Eight Nature/Garden Room Characteristics	Characteristics of the Nature/Garden Room
1. Serene	Peace, silence and care. Sounds of wind, water, birds and insects. <u>No rubbish, no weed, no disturbing people.</u>
2. Wild	Fascination with wild nature. Plants seem self-sown. Lichen- and moss-grown rocks, old paths.
3. Rich in Species	A room offering a variety of species of animals and plants.
4. Space	A room offering a restful feeling of "entering another world" a coherent whole, like a beech forest.
5. The Common	A green, open place admitting of vistas and stay.
6. The Pleasure Garden	An enclosed, safe and secluded place, where you can relax and be yourself and also experiment and play.
7. Festive	A meeting place for festivity and pleasure.
8. Culture	A historical place offering fascination with the course of time.

Table 1: Characteristics of the eight Nature/Garden rooms. (Modified version of table 1, page 66 in Stigsdotter, U. & Grahn, P. 2002. What Makes a Garden a Healing Garden? Journal of Therapeutic Horticulture Vol 13, pp 60-69.)

Bilaga 2: Conference Paper URISA

Niclas Östlund
Dept. of Landscape Planning
Swedish University of Agriculture
P.O. Box 58, SE-230 53 Alnarp, Sweden
Phone: +46 40 41 55 38
Fax: +46 40 46 54 42
Niclas.Ostlund@lpal.slu.se

MAPPING YOUR COMMUNITY – A SWEDISH CASE STUDY ON COMMUNICATION OF LANDSCAPE QUALITIES ON THE INTERNET AND ATTITUDES TOWARDS PUBLIC PARTICIPATION

Abstract: The Internet is now more widely used than ever for presentation of physical planning issues. Civil servants supply the public with maps, texts and images to create understanding and approval of the democratic process underlying the development of our surroundings. In the present study, efforts have been made to improve communication between those who plan and those affected by plans.

The study has been conducted using five focus groups and three individual interviews with representatives stretching from citizens to civil servants and politicians. They have all been asked about their experiences of public participation in the planning process and their attitudes towards this process. The interviewees have then been asked to give their opinions on experienced characteristics of a given landscape using a GIS web application. The analysis method used in the application is called 'the Eight Main Characteristics' (Berggren-Bärring and Grahn 1995). The application is a way to communicate the public's opinion on the landscape qualities to make a composite map that can be used early in a planning procedure.

INTRODUCTION

In the future, how are we to involve citizens in the spatial planning process? The results of physical planning affect everyone in society, regardless of age, ethnicity, sex or social class. Planning will affect our children's and grandchildren's direct and indirect environment for years to come. This underlines the great importance of creating and improving the dialog between planners and stakeholders, so that they and politicians can make the best decisions for society.

Growing participatory demands

In only a few decades, society has changed into a digital information and knowledge-based society. Today, information is literally at our fingertips, around the clock. The education level in Sweden has changed tremendously during the post-war period. The number of university students has grown from 14,000 in 1945 to 330,000 in 2005, which corresponds to an increase of about 2,260 percent (Forneng and Swedish National Agency for Higher Education 2006). During the same period, the total population increased by 36 percent to 9,047,752 (Statistics Sweden 2006-09-19). Higher education levels among the citizenry seem to lead to a greater desire to affect decisions that influence the public (Blücher et al. 2003; Henecke and Olander 2003). The difference in education level between planners and citizens has decreased considerably, which has led to a decreased tendency to view the planner as an expert to whom one should acquiesce (Blücher et al. 2003). Demands for accessibility to both persons and information grow stronger, and the public expects access. Old methods of working are being questioned, and new ones will have to be developed to meet modern needs. The expert is no longer the only expert. The citizens are no longer only playing the role of consumer of democracy, but also, with the help of Internet, the role of producer of information in the planning process

Top-notch technological prerequisites

Sweden is a highly computerized country in comparison to other nations. The distribution of computers and Internet is quite even, partly owing to government subsidies for computer/IT equipment, but also to the fact that Sweden has a history of early adoption of new technologies. Statistics show that about 80 percent of the population has a computer and close to 80 percent some kind of Internet connection at home (Statistics Sweden 2005). Sweden was in 2003 ranked number two of 53 nations in the world, regarding the abilities to participate in the information revolution (eGovernment News 2004). The statistics show that the conditions in Sweden to explore what online participation can offer are quite favorable.

Landscape is given international priority

Participation in the landscape planning is a current topic. The last years both the Council of Europe and the UN have raised the issue to an international level, resulting in two documents declaring common agreements.

In the year 2000 the European Landscape Convention was signed by the member states in the Council of Europe. The Convention is aiming at protection, management and planning of all landscapes (Council of Europe 2000). It also stresses that the landscape is the concern of all and must be treated democratically and particularly at regional and local level. Public participation and control of the decision making is therefore a basic condition. It is discussed in the aims of the European Landscape

Convention that people are more prone to identify themselves in the landscape if they are allowed to play an active role in the decision making.

The Economic Commission for Europe (United Nations) published in 2003 a protocol that stresses the importance of a transparent procedure for strategic environmental assessment and to provide for public participation to be able to grant for a high level of protection of the environment, including health, which has to be taken into account in the development of plans and programs (Economic Commission for Europe 2003).

Sweden has yet to ratify the European Landscape Convention, but the agreements will probably have a positive effect on the approach to public participation in the planning procedure.

Planning in Sweden - background

In Sweden, spatial planning mainly takes place at the local level, where municipalities have a so-called 'planning monopoly'. Regional planning is only being done in the Stockholm area (Blücher et al. 2003). Municipal planning takes place at two levels, detailed planning and comprehensive planning. The detailed planning controls in detail what is permitted, while the comprehensive planning is strategic and has a more long-term perspective (Alenius 2002).

The normal Swedish planning procedure comprises five steps that lead to the proposed plan becoming a legally binding document. The difference between the detailed and comprehensive plans is that the comprehensive plan is not binding but flexible, allowing it to adjust to changes in the municipal strategy of expansion. The five steps in the planning procedure are 'program', 'consultation', 'exhibition', 'approval' and 'appeal period'. The objective of the procedure is to collect information, from stakeholders, experts and organizations, and to carry on an active dialog with all parties. Each step in the procedure is preceded by a political decision in the responsible building committee. The procedure is intended to improve the basis for decision-making and to facilitate the insight and influence of all parties concerned (Alenius 2002).

The Eight Main Characteristics – analyzing experienced landscape qualities

A big challenge when engaging the public in participation regarding physical planning is to find a common language to communicate features in the landscape. The method of analysis, which is used in the study, is called 'the Eight Main Characteristics'. The method is used as a means of starting a discussion about public participation on the Internet.

The Eight Main Characteristics have been developed during several years of research at the Department of Landscape Planning, the Swedish University of Agricultural Sciences (Berggren-Bärring and Grahn 1995).

The characteristics are based on people's experienced needs for certain qualities in parks and nature. The categories that evolved during the research are: 'Serene', 'Wild', 'Rich in Species', 'Space', 'the Pleasure Garden', 'the Common', 'Festive' and 'the Culture' (Stigsdotter and Grahn 2002). Moreover it has been shown in the research that parks and nature plays an important role in human well-being and health (Kaplan 1990; Grahn and Stigsdotter 2003). Green spaces have a positive effect on, among other things, the level of stress hormones in our bodies, which falls considerably even after a short visit in a park.

TABLE 1 CHARACTERISTICS OF THE EIGHT NATURE/GARDEN ROOMS. (MODIFIED VERSION OF TABLE 1, PAGE 66 IN STIGSDOTTER, U. & GRAHN, P. 2002.

The Eight Nature/Garden Room Characteristics	Characteristics of the Nature/Garden Room
1. Serene	Peace, silence and care. Sounds of wind, water, birds and insects. No rubbish, no weed, no disturbing people.
2. Wild	Fascination with wild nature. Plants seem self-sown. Lichen- and moss-grown rocks, old paths.
3. Rich in Species	A room offering a variety of species of animals and plants.
4. Space	A room offering a restful feeling of "entering another world" a coherent whole, like a beech forest.
5. The Common	A green, open place admitting of vistas and stay.
6. The Pleasure Garden	An enclosed, safe and secluded place, where you can relax and be yourself and also experiment and play.
7. Festive	A meeting place for festivity and pleasure.
8. Culture	A historical place offering fascination with the course of time.

Architects and planners sometimes have a difficult time conveying values and qualities in the landscape using traditional analysis methods. It is difficult to describe and argue for this "fuzzy" knowledge in a manner that can be understood by others, outside the trade. We need to develop our analytical language so that we can communicate these values to

stakeholders and decision-makers. The Eight Main Characteristics are an attempt to give descriptive terms to this qualitative knowledge.

Current democratic problems in the planning procedure

The problems inherent in the planning procedure are about the same as those experienced with democracy in general. It is symptomatic of most democracies in the industrialized world that it is becoming increasingly difficult to engage the public in democratic processes. Regarding physical planning, it appears to be more difficult to get people to participate in comprehensive planning than in detailed planning (Nilsson 2001). Citizens show more interest to projects that concern their own interests and that are closer in time and space (Nilsson 2001). It seems as if there is some kind of variation of the so-called NIMBY (Not In My Backyard) syndrome. It has to be 'in my back yard' to get involved at all.

Which groups do we reach in the planning procedure today? Do we exclude anyone? Unfortunately there is little statistics available on which groups actually participate in consultations and exhibitions during the planning process in Sweden. Statistics from interviews conducted during three exhibitions at the beginning of the 1980s showed that visitors were predominately salaried male employees (Wikforss 1984). Anecdotal information from other interviews indicates that participators tend to be middle-age and highly educated (Nilsson 2001). Comparing this information to statistics on Internet access at home in relation to age, it seems as if the older age groups (Statistics Sweden 2004b) are the most represented in the consultation process and the most underrepresented in terms of Internet access. This indicates that it may be time to explore new ways of targeting younger age groups.

The Planning and Building Act (PBA) in Sweden is often accused of being slow and inefficient. There are misgivings that the current decision-making process is too slow and that important investments are unnecessarily delayed, especially in times of prosperity (Swedish Ministry of Environment 2002). One objection to an altogether too fast process is that democracy takes time. It takes time to build relations and trust that lead to a fruitful discussion. The purpose of PBA is to maintain legal security for the concerned stakeholders and to guarantee control of and influence on the usage of the common environment (Alenius 2002). In order to more quickly secure the acceptance of interested parties in a planning matter, it seems to be of great importance to provide detailed information and offer participation at an early stage (Hylmö and Skärbäck 2003).

In economics and political science the term 'Rational Ignorance' is used to explain the lack of reactions to a matter. The term has its origin in public choice and game theories. The concept is that it is rational to ignore an issue if the cost of educating oneself to make a well-informed decision is too high and outweighs any gains that may arise from making the decision

(Buchanan and Tullock 1999; Krek 2005). Theories such as this may help us explain why participation in a planning process is sometimes not what we expected.

Concerns are being raised of the risk that groups in society will end up in a democratic isolation, if more and more democratic processes take place on the Internet (Andersson 2003; Swedish Ministry of Justice 2004). This isolation is called the 'Digital Divide' and is dependent on (among other things): access to a computer and an Internet connection, knowledge of the Internet, the actual use of the media and the reason for using or not using the Internet to the extent one could (Andersson 2003). But it is equally important to have knowledge of how to use the technology in democratic contexts (Swedish Ministry of Justice 2004). The first remark of access to the technology is less of a problem in Sweden, since the distribution of computers and internet connections is quite even in comparison on a global level. More difficult is the problem of the ability to take part in democratic processes, which is more of a pedagogical question.

The above mentioned areas of concern are important to take into consideration, to be able to improve the public participation and to find new ways of reaching the public. We as planners and architects have to question accepted work methods to explore new ways of communication.

AIMS AND OBJECTIVES

The study described in this paper aims at investigating the use of Internet as a means of communication in physical planning to broaden and strengthen the democracy. Of this purpose a web tool has been created to serve as a basis for discussions with different hypothetical parties involved in a planning process. The tool is tested in a municipal context on relevant focus groups to collect the attitude towards participation and discussing the strengths and weaknesses of using the Internet in democratic connections. One other purpose of the study is to get feedback on the tool itself and how it could be improved to better meet the needs of citizens and civil servants.

On a more comprehensive level the aim with the study is to find a way to increase the accessibility for the public to the information and increase the transparency in the planning procedure, which could lead to growing democratic involvement.

Even though, the web tool uses an analysis method called the Eight Main Characteristics, the aim is not to further develop the specific method, but to utilize it to promote discussion in the groups.

METHODOLOGY

The study was conducted as a single case study in the municipality of Burlov in southern Sweden. In terms of area, Burlov is the next smallest municipality in Sweden, with 15,466 inhabitants (Statistics Sweden 06/30/06). The municipality is very interested in developing new methods of communicating with the public, and experiments have been conducted to test innovative methods of collecting information from citizens. During the study period, a major railway project in Burlov was being discussed, which led to great public interest in planning issues. Burlov is infrastructure dense and has only a small amount of green structure in comparison with other municipalities in Sweden. The connection between these spatial prerequisites and research on landscape and health makes Burlov unique. The mentioned parameters justify a single case study (Yin 1994).

Focus groups

The present approach to addressing the issues in focus involves discussions in focus groups. The advantage of focus group interviews is that participants question each other, thus stimulating explanations and clarifications. A discussion may therefore lead to results of empirically higher value than would have been obtained if the interviews had been conducted separately (Morgan 1997; Wibeck 2000; Esaiasson et al. 2004). Focus groups are also very useful for generating ideas (Esaiasson et al. 2004), which is important when developing new communication techniques and working methods.

In the current study, creating an open atmosphere and a fruitful discussion climate has been considered to be of great importance. This is why previously defined groups such as boards of clubs and organizations have been used. The assumption is that a well-functioning group of people who know each other will provide richer interview material than would a group of total strangers brought together in the hope of achieving a good discussion. Another idea is that the groups should represent different potential categories in a hypothetical planning process.

The selection of citizens to interview was made by choosing six categories considered to cover most viewpoints. The categories were 'the environmentally interested', 'the non-environmentally interested', 'the young and inexperienced', 'the old and experienced', 'the civil servants' and 'the politician'. For the first category, 'the environmentally interested', the board of a local scouting group was chosen as representative, as the association is considered to have its main interest in nature and landscape. The board of a gymnastics club was chosen to represent an association not directly connected to environmental issues – 'the non-environmentally interested', thus as the opposite to the scouts. Representing 'the young and inexperienced' was a class of 14-year-old eight graders; they were to represent future stakeholders. The board of a

senior citizens club represented 'the old and experienced', who can relate to the experiences they have had and who have a broader perspective. For various reasons, the civil servants were divided into one focus group and two single interviews. The politician was also interviewed alone. In total, twenty-four persons are included in the study, six from the civil servant and politician categories, and the others representatives of the public.

The interviews were divided into three parts: 'introduction', 'online home assignment' and 'feedback'. All of the interviews were recorded on an MP3 player and later manually transcribed. The introduction covered three main topics or themes: 'experiences of taking part in a consultation process', 'attitudes towards participation in general and specifically connected to physical planning' and, finally, 'e-democracy and its advantages and disadvantages'. As a wrap-up question, citizens were asked to categorize themselves in terms of their view on engagement, participation, trust in politicians and civil servants and actual personal actions. The first meeting was preceded by an introduction to 'the Eight Main Characteristics' to prepare participants for the home assignment so that the analysis method itself would cause as little friction as possible, which in turn would help them concentrate on the functions and the user interface (UI) of the web public participation GIS (PPGIS). The homework was conducted at the participants' own homes or in some cases in the school computer classroom. The last meeting focused mainly on obtaining feedback on the web application, e.g. the functions, UI and cartography, but also on the analysis method and once again on their attitudes towards participation after they had completed their online experiences. The reason for bringing up the attitude questions again was to see whether there had been any shifts in attitude.

Before the first interview started, the interviewees filled in a questionnaire with basic information on background (age, sex, education, etc.), computer and Internet skills and actual use of the Internet. Some of the questions were taken from questionnaires designed by Statistics Sweden (SCB), which allows us to compare the group to national statistics.

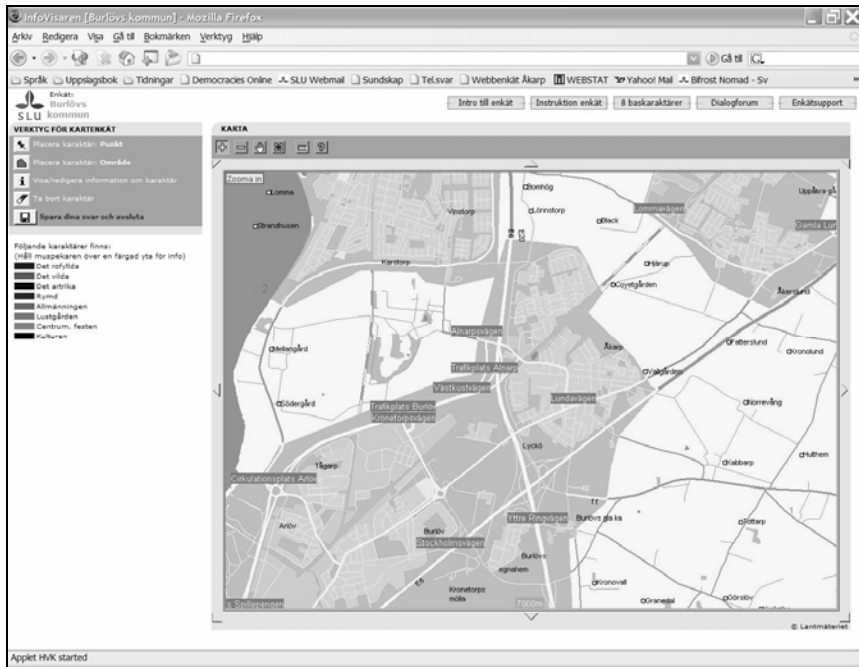
Community Mapping – technology and application

An additional objective of the study is to apply the basic research on health and landscape that Professor Patrik Grahn (Department of Landscape Planning, SLU) and his team are conducting. One of the outcomes of their research is an analysis tool called the Eight Main Characteristics.

Observations were made in the focus groups concerning how well they felt the web GIS facilitated communication of landscape qualities over the Internet. Participants were asked to mark the presence of the characteristics in their community. The drawing tools available were a

'pinpoint' and a 'polygon'. Other standard tools were 'pan', 'zoom (in/out)', 'zoom extent' and 'measure'. When the participant had placed a characteristic on the map, he/she was asked to give a brief reason for the specific location. After saving the characteristic, it was possible to edit the data saved or even remove the mark. The participant completed the session by pressing a 'save map' button. On the website, there were links to information about the study and the analysis method, support and a description of the task. In addition, a web forum was available, but it was not actively used during the study.

FIGURE 1 START-UP WINDOW FOR MAPPING THE "EIGHT MAIN CHARACTERISTICS"

The web application is a modification of Infovisaren™, which is a map service that Metria (a division of The National Land Survey of Sweden) has developed for external (web) and internal map management for municipalities. Infovisaren™ has been modified by adding an editable layer to the existing application, on which visitors can draw polygons or pinpoint places and save these to the database. Infovisaren™ is based on MapInfo's web GIS solution, MapXtreme. The application is administered by Metria at a designated web hotel.

The application is intended to serve as a basis for discussion and participation via the web. The user interface has therefore been given a basic appearance that is easy to adapt and familiar to visitors. The cartography has been chosen for the same reasons and is identical to that used by the Swedish Yellow Pages on the web (www.eniro.se).

PRELIMINARY RESULTS

Thus far, the interviews have been partly analyzed and some of them remain to be transcribed. By re-listening to the interviews and reading through the transcriptions, certain recurring thoughts and opinions emerge from the material, statements that can be viewed as early categories. The participants have varying experience of taking part in consultation processes and sometimes they are not even aware they have been part of one. Naturally, the students have little or no experience of participation, but their opinions have been considered to be of great importance. The answers to the questions put to the focus groups are being enriched with a children's perspective. It has also been important to get a picture of the view represented by the civil servants, as they are the people on 'the other side of the monitor' communicating and interpreting the information. If they do not believe in the method of inviting the public to give their opinions on relevant issues online, then it will not be very successful.

Internet – threat or possibility

In general, the interviewees had positive attitudes towards using the Internet to increase possibilities of taking part in democratic processes. However, some of them expressed a fear that methods of e-participation will replace the old existing ways of making your voice heard. Several pointed out that we still have to meet in person and that physical meetings cannot be replaced by communication over the Internet. Meeting in person is looked upon as the fundament of democracy.

“... but there is a damn risk, this with e-mail, on the whole. The personal contacts are getting lost... You have no contact at all with people in the end; we will all be sitting with a machine. This between four eyes is much more straightforward... we are much more honest, etc... much more humane.” (Senior citizen)

Others meant that traditional meeting forms could have an inhibitory effect on people's ability to express their thoughts. Thoughts sometimes do not come to the surface. Internet may offer an opportunity to formulate one's opinion in peace and quiet.

“[...] when attending a meeting, you don't dare to say what you think, but if it were possible on the Internet, you may be a little bit more bold, sort of. You're not so exposed.” (Senior citizen)

The downside of only giving your opinion alone is that no one challenges your ideas, thus no dialog can develop.

“Yes, you don’t meet with any opposition. If I state an opinion, then I believe it is universally accepted. But if I had said it in a meeting, several others with different opinions may change my mind, when giving me their picture.” (Senior citizen)

One of the participators in the focus group, “the old and experienced”, said that perhaps fear of the Internet is typical of “us elderly”, but he clarified that he looked upon it as a natural complement to communication. Other groups also came to the same conclusion, that it is a complement and that the Internet as a means of communication must not replace “analogue” methods.

Democratic reality-check, resignation and mistrust

One issue that was mainly raised in the civil servant focus group is that it is important that citizens feel that their contribution leads to something, otherwise they will lose their interest in participation.

“I think it’s very important to consider what you [civil servants and politicians] want with the citizen dialog. Can you consider the viewpoints? Are you serious about it [the dialog]? Are we prepared to listen, are we prepared to reconsider, even though what we planned in the beginning is something else. I think it is vital, to be able to earn trust and to feel that it is meaningful [to participate]”. (Civil servant)

The citizens clearly stated that they do not trust civil servants or politicians to consider their opinions. Thus, participation in a consultation procedure would not make any difference. This attitude is particularly clear in the youngest focus group, but it is also present in the other groups, though varyingly pronounced.

“No, politicians don’t listen to young people. It doesn’t feel like they do anyway. [...] They can’t vote against the politicians, so it’s not as important”. (Student)

Despite this democratic resignation, citizens did express a certain trust in the municipal politicians and civil servants, though reluctantly. A few interviewees remarked that democracy is not about getting what you want or being in the right. Some trains of thought were connected to a kind of proximity principle concerning participation. “If it’s not in my backyard, I won’t take part.”

“We have had an inquiry about [participation] about things happening three blocks away and it doesn’t really interest me. It’s nothing that will affect me. It is nothing that will pass me [...]”.
 (Scout)

TABLE 2 EARLY CATEGORIES FOR THE BURLOV CASE STUDY

Internet as a threat	Internet as a possibility	Democratic reality-check	Democratic Resignation and mistrust
----------------------	---------------------------	--------------------------	-------------------------------------

TABLE 3 SWOT-ANALYSIS OF OPINIONS OF E-DEMOCRACY AND E-PARTICIPATION FROM THE INTERVIEWS

Strength	Weaknesses	Opportunities	Threats
High accessibility to information. Transparency in the process	Opinions will not go through the “democratic filter”. Not everyone have the technology.	Increased participation, new groups can be targeted. Better foundation for the decision making.	Less democratic. Digital Divide

The community map

All groups, including the civil servants, participated in the home assignment to test the webGIS application. It differed a lot in the number of marked characteristics between the persons in the groups, even though the main “hot-spots” were quite similar, regardless of age or sex. The descriptions of the delivered reasons behind the actual placing of the different characteristics also differed a lot in the qualitative content and there is also an obvious difference between the age groups. In general the students wrote more brief explanations, which were more connected to friends and own home.

“When the rape is in bloom, the whole world is yellow, yellow and never ending. It smells wonderful. To be able to just lie down in a field of rape is luxury. To reflect over things in a never ending yellow world.” (Board member, gymnastics club, describing the characteristic of Spacious)

“Space is outside my home, cause you never know what will happen there.”
 (Student)

In general, the interviewees did not encounter any severe technical hitches with the web application, except of the limited session time that the web GIS server could offer. This led in a couple of cases to that participators were thrown out of the system and that they had to start all over. Quite a few found the polygon tool to be difficult, which could be seen as hour-glass-like figures on the composite map. The cartography worked well in most cases besides that some of the information layers in the application were set to a scale which was not used when working with the map, the result was that the information appeared to be missing.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

When consulting the public to create a dialog, it is very important to ask explicit questions. Well-formulated questions have a tendency to give explicit answers. This was very clear when giving the webGIS home assignment. The participators seemed to limit themselves in the number of characteristics they marked on the map, even though there were no limitations at all in the description of the task. It was also sometimes painfully obvious during the interviews that badly formulated questions do not catalyze any discussions. Regarding the Eight Main Characteristics, it is difficult to interpret whether there have been any misunderstandings. The idea is that the characteristics should provide a universal explanation, as they are meant to describe human beings' basic need for recreation. I have doubts as to whether the right method is to ask the public directly about the characteristics. Instead, I think it would be better to ask the essential questions that underlie the characteristics. A project called 'Children's Maps in GIS' used this method to study children's environments on a local level in Uppsala, Sweden (Nordin et al. 2005). It is probably better if categorizations are made by civil servants. It is difficult to 'train' people in a certain method of thinking. It would be best if each citizen could start from his or her own knowledge and if the scientific methods were invisible. We must further investigate the two different approaches if we are to make more far-reaching conclusions.

Another issue is the use of drawing tools. Is it really necessary to draw boundaries for an experienced quality? What do we, as planners, gain from this? Perhaps we would be better off with pinpoints that give us a general direction that we can later elaborate on. It is always difficult to define where a quality ends. One solution to this is the GIS mapping application 'Tagger', which has been used successfully in the UK (Waters 2002; Waters and Evans 2003). It uses a spray can tool to describe geographical distribution of qualities with fuzzy boundaries. This is a more natural way to describe the delimitation of a characteristic. Other research have been experimenting with geographical information systems that can anticipate the users contextual knowledge to let the user communicate in a more natural language, about vague spatial concepts (Cai et al. 2003).

This could be an interesting approach to further develop the way the Eight Main Characteristics are being communicated with the citizens in a participatory planning situation. It is important to find drawing tools that combine the qualities of being easy to understand and to use for the public and the possibility to be interpreted by the planners. In the above mentioned case study, where the researchers were working with children's maps in GIS, the conclusion was that the children had no problems to pinpoint features on the map, but that they had more difficulties to use tools to create areas, which on the other hand was the easiest tool for the planners to interpret (Nordin et al. 2005). The polygon tool also caused a lot of initial problems in the focus groups when marking the characteristics. After a while most interviewees managed to use the tool, even though some of them chose to use the pin-point tool instead. The cause for the difficulties with the polygon tool is unclear, but some statements relate this to the user interface.

The short session time on the web GIS server was not a major problem for most of the interviewees, but still another approach could be tested to avoid this annoying fact. One solution could be to give the contributors of information an account for a period of time on the server, which could enable them to edit their material during this period. This feature was actually suggested by some of the participators in the study. The problem with some of the information layers not being visible on the map, due to wrong settings of the scale, must also be avoided. The reason is unfortunately not enough debugging before the experiments.

Doubts are sometimes expressed by civil servants and others who claim that stakeholder-based processes lead to lower quality decisions, as people are thought to use the given information inadequately when making their decision. One large study of stakeholder processes shows that the outcome is just the opposite. The more stakeholders are involved in the process, the more likely it is that the result will be of high quality (Beierle 2002). Skeptics consider that it is not self-evident that increased citizen participation through technology will be useful. Instead, it may result in heated conflicts of interest that are difficult to resolve rather than in effective solutions and established consensus (Blücher et al. 2003). I do not think that the technology is to blame for any possible conflicts; it is rather a democratic problem. It is about what kind of democratic methods of planning we want. One civil servant in my study stated: "I think it's very important to consider what you want with the citizen dialog". Democracy has its own pace and it takes time.

One important reason for using PPGIS to expose the planning procedure is that it increases the transparency of the decision making material (Ceccato and Snickars 2000). This could improve the rather poor image of civil servants and politicians expressed by the groups interviewed. Experiences of other studies (Kingston 2002; von Haaren et al. 2005)

comes to the conclusion that Internet may be a useful addition to traditional methods of communicating planning issues and that some channels can be substituted with Internet tools, even though “town meetings and discussions will remain essential in the long run” (von Haaren et al. 2005). This corresponds quite well to the general opinion in the interviews made.

It is quite remarkable that only a few of the interviewees (the civil servants) expressed any considerations to the digital divide. The only concerns were if elderly people would manage the technology. If the study would have been conducted with a greater range of socioeconomic backgrounds and with different ethnical groups the result would probably have been affected. The digital divide would presumably have been a bigger issue.

When working with focus groups there is a risk of group dynamics affecting the discussions in a negative way (Wibeck 2000) The only time during the interviews where it was noticeable was in the first interview session with the eight graders. One of the girls suppressed, though not deliberately, both her friend and herself from taking an active part in the discussion. This was obvious as the inhibiting girl was ill the ending session and the other girl was blooming out contributing to the discussion far more actively. The experience is that the size of the focus group may be much more decisive the younger the participators are. In a further study this would be taken into account when forming the groups. Another experience that was made in the student group was that they seemed to have difficulties answering hypothetical questions. However, this changed during the last session after they had tested the web application as they probably could better visualize themselves the questions and that they got something concrete to discuss. A more general, but very important, problem has been the fact that there has been difficult to engage women in the study. When someone was ill or had to drop out of some reason, it was almost always a female. The reason may be related to structural inequalities, but no reliable conclusions can be drawn from the material about this phenomenon.

The attitudes in the groups towards e-participation were in general very positive. Access to information and to the decision-making process was considered being crucial for their participation in future planning procedures. Internet was looked upon as a good complement to the current methods used. The civil servants and the politician also shared this positive view of developing new channels for communication with the public. One civil servant also added that “this is the way it has to go”.

A lot more research has to be done about the use of Internet as a means of communicating physical planning issues. Several disciplines and parties concerned with the planning procedure have to be involved to be able to create sustainable information and communication systems to ensure

democracy. This study is merely a small part of a planning procedure. In spite of that, I do believe that there is a lot to win by engaging the public at an early stage in the process. It is also essential to let them play an active role in creating and defining the qualitative foundation for analysis of their own environment.

REFERENCES

Alenius, S., 2002. Boken om detaljplan och områdesbestämmelser: 2002 års revidering. Karlskrona, the National Board of Housing Building and Planning.

Andersson, A., 2003. Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden. Stockholm, Swedish Ministry of Justice,.

Beierle, T. C., 2002. "The Quality of Stakeholder-Based Decisions." *Risk Analysis* **22**(4): 739-749.

Berggren-Bärring, A.-M. and Grahn, P., 1995. Grönstrukturens betydelse för användningen. Rapport / Landskapsplanering 95:3. Alnarp,, Department of Landscape Planning, Swedish University of Agricultural Sciences,; 310.

Blücher, G., Niklasson, D., et al., 2003. Fysisk planering i det digitala samhället. VINNOVA-rapport: 60.

Buchanan, J. M. and Tullock, G., 1999. The calculus of consent : logical foundations of constitutional democracy. Indianapolis, Liberty Fund.

Cai, G., Wang, H. M., et al., 2003. Communicating vague spatial concepts in human-GIS interactions: A collaborative dialogue approach. *Spatial Information Theory, Proceedings*. Berlin, SPRINGER-VERLAG BERLIN. **2825**: 287-300.

Ceccato, V. A. and Snickars, F., 2000. "Adapting GIS technology to the needs of local planning." *Environment and Planning B: Planning and Design* **27**(6): 923–937.

Council of Europe, 2000. "The European Landscape Convention." Retrieved 10/18/06, 2006, from http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape/.

Economic Commission for Europe, 2003. Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. Kiev, United Nations.

eGovernment News, 2004. "INT: Denmark is the new Information Society global leader, says IDC." Retrieved 10/17/06, from <http://europa.eu.int/idabc/en/document/3462>.

Esaiasson, P., Gilljam, M., et al., 2004. Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad, Norstedts Juridik AB.

Forneng, S. and Swedish National Agency for Higher Education, 2006. Universitet & högskolor : Högskoleverkets årsrapport. Stockholm, Högskoleverket.

Grahn, P. and Stigsdotter, U., 2003. "Landscape Planning and Stress." *Urban Forestry & Urban Greening* 2: 1-18.

Henecke, B. and Olander, S., 2003. Missnöjda medborgares säkerhetsventil: en studie av överklagade detaljplaner. Lund, Institutionen för Byggnad och arkitektur Avdelningen för Byggnadsekonomi Lunds Tekniska Högskola; Sociologiska institutionen Lunds Universitet.

Hylmö, K. and Skärbäck, E., 2003. Acceptansprocessen - delstudie inom IVA's DEMO-projekt "Tillåtlighetsprocessen", Institutionen för landskapsplanering, SLU Alnarp.

Kaplan, S., 1990. Parks for the Future: A Psychological Perspective. *Parks for the Future*. G. J. Sorte. Alnarp., Movium. 85: 105.

Kingston, R., 2002. The role of e-government and public participation in the planning process. XVI AESOP congress, Volos, Greece.

Krek, A., 2005. Rational Ignorance of the Citizens in Public Participatory Planning. CORP (Competence Center of Urban and Regional Planning), Vienna.

Morgan, D. L., 1997. Focus groups as qualitative research. Thousand Oaks, Calif., Sage.

Nilsson, K., 2001. Planning for Sustainable Development - Dilemmas for Local Authority Planners. Stockholm, Royal Institute of Technology.

Nordin, K., Schröder, M., et al., 2005. Barnkartor i GIS, Clas Florgård, Dept. of Landscape Planning, SLU Ultuna.

Statistics Sweden, 2004b. Use of computers and the Internet by private persons in 2003. Stockholm, Statistiska centralbyrån.

Statistics Sweden, 2005. Use of computers and the internet by private persons in 2005. E. f. i. SCB, FoU och IT. Stockholm.

Stigsdotter, U. and Grahn, P., 2002. "What Makes a Garden a Healing Garden?" *Journal of Therapeutic Horticulture* **13**: 60-69.

Swedish Ministry of Environment, 2002. "Översyn av plan- och bygglagstiftningen Dir. 2002:97." Retrieved 2005-02-04, from <http://www.sou.gov.se/pbl/direktiv/index.htm>.

Swedish Ministry of Justice, 2004. Förslag till strategi för att minska de digitala klyftorna. Stockholm, Swedish Ministry of Justice, Government Offices of Sweden,.

Waters, T., 2002. A Java Public Participation GIS Using a Spray Can Tool for an Investigation on the Perception of Crime in Leeds. School of Geography. Leeds, University of Leeds.

Waters, T. and Evans, A. J., 2003. Tools for web-based GIS mapping of a "fuzzy" vernacular geography. *GeoComputation*, University of Southampton UK, "GeoComputation CD-ROM".

Wibeck, V., 2000. Fokusgrupper : om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund, Studentlitteratur.

Wikforss, Ö., 1984. Samråd i praktiken : om medborgardeltagande i fysisk planering. Stockholm, Statens råd för byggnadsforskning : Sv. byggtjänst (distr.).

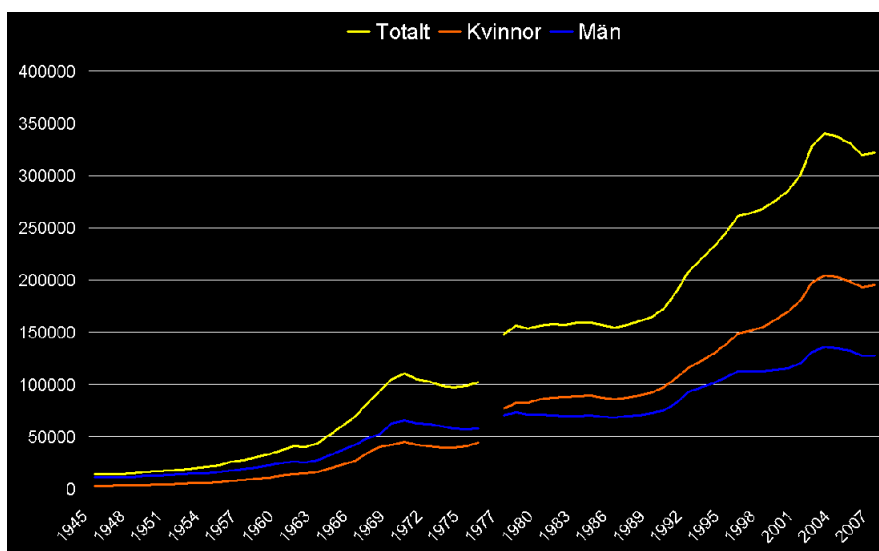
von Haaren, C., Oppermann, B., et al., 2005. Interaktiver Landschaftsplan Königslutter am Elm, Bundesamt für Naturschutz (BfN).

Yin, R. K., 1994. Case study research : design and methods. Thousand Oaks, CA, Sage.

ACKNOWLEDGEMENTS

I wish to thank my main supervisor Professor Erik Skärbäck and my co-supervisor Patrik Grahn for their valuable input during the project. Both of them work at the Department of Landscape Planning at the Swedish University of Agricultural Sciences in Alnarp, Sweden. Thank you Interreg IIIA and the European Union whose financing made the study possible. Thanks to Pär Johansson and Tomas Börjesson at the Metria Division of The National Land Survey of Sweden that have been our technical support and joint partner for the development and administration of the web application. One special thank you is directed to all my focus groups and interviewees that have contributed with their time and their valuable thoughts and insights.

Bilaga 3: Bakgrundsstatistik – högre utbildning (1945-2007)

Figur 23. Antalet registrerade studenter i grundutbildningen vid universitet och högskolor höstterminerna 1945-2007 ⁴⁰ (Högskoleverket, 2006).

⁴⁰ Statistiken i Högskoleverkets (HSV) rapport *Högre utbildning och forskning 1945-2005 – en översikt* (2006) omfattar data till och med höstterminen 2004. Tabellen uppdaterades med information för de tre nästkommande åren av utredare Jan-Åke Engström, Analysavdelningen HSV (2008-11-25).

Bilaga 4: Definition av de åtta huvudkaraktärerna - engelska

Tabell 6. *Characteristics of the eight Nature/Garden rooms. Modified version of table 1, page 66 in Stigsdotter & Grahn (2002).*

The Eight Nature/Garden Room Characteristics	Characteristics of the Nature/Garden Room
1. Serene	Peace, silence and care. Sounds of wind, water, birds and insects.
2. Wild	No rubbish, no weed, no disturbing people. Fascination with wild nature. Plants seem self-sown. Lichen- and moss-grown rocks, old paths.
3. Rich in Species	A room offering a variety of species of animals and plants.
4. Space	A room offering a restful feeling of "entering another world" a coherent whole, like a beech forest.
5. The Common	A green, open place admitting of vistas and stay.
6. The Pleasure Garden	An enclosed, safe and secluded place, where you can relax and be yourself and also experiment and play.
7. Festive	A meeting place for festivity and pleasure.
8. Culture	A historical place offering fascination with the course of time.

Bilaga 5: Frågeguide till fokusgruppsintervju – intervju del 1

Intervjuguide – temaområden

- Erfarenhet av deltagande i planprocess/samrådsprocess
- E-demokrati, lösning/problem (eller både och)
- Attityd till deltagande, demokratisyn

ERFARENHET

1. Har ni deltagit i en samrådsprocess i er hemkommun?

1.1 JA: Vad gällde samrådet?

1.11 Hur upplevdes ditt deltagande? (Positivt, negativt)

1.111 Hur upplevdes samrådsprocessen? (Långsam, ineffektiv)

1.2 NEJ: Forts fråga nummer 2

E-DEMOKRATI (Är begreppet bekant?)

2. På vilket sätt blir demokratin bättre om det finns möjlighet att säga vad man tycker via internet? Varför? Blir den verkligen bättre?

3. Vilka problem ser ni med att använda internet för att diskutera demokratiska frågor?

(3. Vilka vinster ser ni med att använda internet för att kommunicera planfrågor?)

4. Är det mer sannolikt att du skulle delta i en demokratiskprocess om möjligheten fanns via internet?

4.1 JA: På vilket sätt?

4.2 NEJ: Varför inte?

Vad får er att engagera er demokratiskt?

Varför? Varför inte?

ATTITYD

5. Om ni blir tillfrågade att som privatpersoner delta i ett samråd som rörde er närmiljö skulle ni då delta?

5.1 JA: Varför?

5.2 NEJ: Varför inte?

6. Vad skulle avgöra att ni deltog i ett samråd? (Tidsaspekten)

7. Vad skulle avgöra att ni inte deltog i ett samråd?

8. Har ni förtroende för att politiker och tjänstemän skulle ta hänsyn till era åsikter om ni deltog i en samrådsprocess?

8.1 JA: På vilket sätt?

8.2 NEJ: Varför inte?

9. Hur kan politiker och tjänstemän göra för att medborgarna bättre skall känna att deras åsikter beaktas?

10. Leder ökat deltagande av medborgare till bättre beslut av tjänstemän och politiker?

10.1 JA: På vilket sätt?

10.2 NEJ: Varför inte?

11. Tror ni att det skulle göra någon skillnad om ni deltog i en samrådsprocess?

11.1 JA: På vilket sätt?

11.2 NEJ: Varför inte?

OM NI SKULLE KATEGORISERA ER ENLIGT NEDANSTÅENDE PÅSTÅENDEN;
VILKET KÄNNER NI PASSAR ER BÄST?

Jag engagerar mig gärna i frågor som rör min fysiska miljö (anm. förklara eventuellt) och tar därför aktiv del i planeringen i min stadsdel

Jag intresserar mig för frågor som rör min fysiska miljö, men förlitar mig på att tjänstemännen/planerarna och politikerna tänker på medborgarnas bästa och därför tar riktiga beslut.

Jag intresserar mig för frågor som rör min fysiska miljö, men hinner ej engagera mig på grund av tidsbrist.

Jag intresserar mig inte i frågor som rör min fysiska miljö och jag engagerar mig således inte. Ingen av kategorierna passar mig.

TACK FÖR DISKUSSIONEN!

Bilaga 6: Definition av de åtta huvudkaraktärerna - svenska

1. Det rofyllda

Uttrycker människans behov av att kunna finna en plats som ger lugn. Ljuden från vind, vatten, fåglar och insekter dominerar över trafik och jäktande människor. I sådana miljöer där man söker lugn och ro önskar man inte störas av oljud, inte heller av skräp, ogräs och störande människor.

2. Det vilda

Detta handlar om en fascination inför den vilda naturen. Här finns växter som ger intryck av att vara självsådda. I området kan man träffa på moss- och lavbelupna stenblock. Stigarna ser ut att ha funnits sedan urminnes tid. Platsen är i sin helhet utformad av naturen själv, eller av en högre makt. Detta skänker platsen en uråldrig prägel och en mystik. Finns det naturandar någonstans finns de här.

3. Det artrika

På våren längtar människor särskilt efter att finna tecken på den återvändande sommaren; att hitta den första vitsippan eller att höra den första lärkan. Men året runt är människor intresserade av djur och växter: talgoxar, bin, myror, liljekonvaljer... Mångfalden av djur och växter lockar människor att gå en bit längre för att hitta något nytt.

4. En rymd för tanke och vederkvickelse

Det här handlar om ett uttalat behov av att finna en miljö där man "kommer in i en annan värld", som några uttrycker det. Att komma bort från staden, in till en värld där man slipper bekymra sig om signaler och skyltar, där man kan andas ut. Helst ska där inte finnas några skarpa gränser alls. Området ska hållas samman till en helhet, som i en skånsk bokskog eller en mellansvensk barrblandskog, även om man rör sig hundratals meter i området. Besökaren kan då slappna av, fundera igenom saker och ting under tiden som man promenerar eller kanske joggar runt.

5. Allmänningen

En grön, öppen, centralt belägen plats. Här kan cirkusen slå upp sitt tält, bygdens förening ordna loppmarknad eller kanske Frälsningsarmén spelar här för att samla in pengar. Däremellan kan vem som önskar spela boll här, flyga drake eller bara lägga ut en filt och sola, kanske äta medhavd picknick. Sedan urminnes tid har människan haft sådana platser. Här i Sverige fanns ängen, med den kombinerade tings- och marknadsplatsen, där man också godkände den lokale hövdingen.

6. Lustgården

Behov finns även av platser där barn och vuxna kan umgås i trygghet, där föräldrar vågar släppa barnens händer så att ungarna kan rasa ut. Denna plats ska helst vara omgärdad, med staket, häck eller dylikt. Den här karaktären handlar om behovet av platser för skilda aktiviteter såsom lek - att platsen innehåller gungor, rutschkanor o.s.v. Andra aktiviteter handlar om att kunna plantera något, odla eller bygga (växthus, skjul, kojor, lekstugor).

7. Centrum, festen

Några människor placerar stadens hjärta och själ där människor möts. Här handlar det i första hand inte om ställen som centrala bussterminaler och dylikt, utan om platser där människor möts för att ha trevligt. Framför allt gäller detta nöjesparker, såsom Tivoli, Liseberg och Gröna Lund, men det kan även handla om särskilda kvarter i centrum, dit människor i första hand söker sig för att lyssna på musik, äta en god middag eller bara för att kunna se andra människor koppla av och roa sig.

8. Kulturen

I motsats till ovanstående hävdar några att stadens själ och hjärta inte knyts till fest och nöjen, utan till det historiska arvet. Fascinationen inför monument, historiska platser, gamla byggnader och träd är stark. Ett exempel är Lundagård i Lund, där domkyrkan, universitetsbyggnaderna och parken bildar en starkt symboladdad plats. Men det kan även handla om kyrkogårdar, om platser invid statyer.

Definitionerna är hämtade från den rapport som lämnades till Interreg IIIA för EU-projektet *Landskapet som resurs för hälsa och utveckling* (Caspersen & Skärbäck, 2006).

Bilaga 7: Webbenkät "blivande planerare"

Enkät

onsdag 19 aug 2009

Large Projects - Seminar 2B

Beskrivning

Landscape Features - Eight Main Characteristics

Syfte

The aim with the webform is to collect experiences made in seminar 2B and thoughts about the application.

Ansvarig utgivare

PhD-student Niclas Östlund

Experience of Inventory

* 1.1 Difficulty to define boundaries for character...?

Please add a comment on what difficulties you came across.

	Difficult	1	2	3	4	5	Easy
The Serene	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Wild	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rich in Species	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Spacious	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Common	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Pleasure Garden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Centre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Culture	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ev kommentar:

<
>

Experience of Application

* 2.1 What is your overall rating of the application

Not pleased at all 1 2 3 4 5 Very pleased

Ev kommentar:

<
>

2.2 Did you have any technical problems with the application, please describe them?

<
>

2.3 What can be improved in the application?

<
>

* 2.4 What is your opinion on the cartography used in the application?

Not pleased at all 1 2 3 4 5 Very pleased

Ev kommentar:

Experience of Technology

* 3.1 I consider my computer experience to be...

Not at all Low Medium High Very high

Ev kommentar:

* 3.2 I consider my Internet experience to be...

Not at all Low Medium High Very high

Ev kommentar:

Democratic process

4.1 What advantages would there be to communicate planning issues with citizens and stakeholders via Internet?

4.2 What disadvantages would there be to communicate planning issues with citizens and stakeholders via Internet?

* 4.3 What is your opinion?

	Disagree	1	2	3	4	5	Fully agree
Public participation during the planning process is not important for the final result for planners and architects	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Experts take more adequate decisions than laymen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laymen give important input in the planning process	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Online dialogues can replace face-to-face meetings	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Background

* 5.1 Age

< 16 yr 16-24 yr 25-34 yr 35-44 yr 45-54 yr 55-64 yr 65-84 yr > 84 yr

* 5.2 Gender

Female Male

* 5.3 Country of residence?

* 5.4 First Name

* 5.5 Lastname

Other comments

6.1 Other Comments

Thank you very much for your participation. /PhD-Student Nicias Östlund

Bilaga 8: Följebrev ”otrygga platser”

Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för Landskapsplanering, Alnarp

Studie om otrygghet i kommunen och medborgardeltagande via Internet

Vill du vara med och kartlägga otrygga platser i kommunen och samtidigt bidra med utvecklingen av framtidens verktyg för medborgardeltagande?

Mitt namn är Niclas Östlund och jag är doktorand på institutionen för landskapsarkitektur på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Jag bedriver ett forskningsprojekt som har som syfte att utveckla metoder för medborgardeltagande med hjälp av webben. Projektet är ett samarbete mellan Malmö kommun och SLU. Projektet har planerats i samråd med Polismyndigheten i Skåne, Malmö. Finansier för projektet är EU-programmet Interreg IV. Huvudhandledare för projektet är professor Enik Skärbäck.

Studien består av två delar, som sker via Internet i valfri miljö där dator med uppkoppling finns; en kartuppgift samt intervjufrågor. Deltagandet tar cirka tjugo minuter. Den första uppgiften behandlar kartläggning av upplevda otrygga platser i utemiljön i Kirseberg. Därefter följer intervjufrågor kring upplevelsen av Internet-kartverktyget samt medborgardeltagande via Internet.

Internetadressen till undersökningen är: **pensionar.slu.se**

Kartverktyget är tänkt att vara ett framtida sätt för arkitekter och planerare på Stadsbyggnadskontor etc. att bredda sitt beslutsunderlag med hjälp av medborgarnas bidrag.

De inskickade svaren kring otrygghet kan komma att användas av kommunen och polismyndigheten i deras planering för att skapa tryggare miljöer. Svaren kommer att avpersonifieras. Den insamlade informationen kommer att användas i en doktorsavhandling under 2009. Citat kommer att anonymiseras. SLU är ansvarig för den registrerade informationen.

Kontakta mig gärna om ni har frågor kring studien:

Niclas Östlund
Området för Landskapsarkitektur
Sveriges lantbruksuniversitet
Box 58, 23053 Alnarp
Tel: 040-41 55 38
niclas.ostlund@lj.slu.se

Alnarp, 29 augusti 2007
Niclas Östlund
MSc, Landskapsarkitekt

Bilaga 9: Annonskampanj ”otrygga platser”

Otrygga platser i Lomma kommun

Nu har du möjlighet att via Internet vara med och skapa en medborgarkarta över otrygga platser i offentlig utemiljö i Lomma kommun.

En medborgarkarta är en gemensam bild, en gemensam berättelse av en ort eller ett samhälles egenskaper.

Projektet pågår september-oktober.

Du, som är minst arton år och bor i Lomma kommun: gå in på...

lomma.slu.se

...och prova framtidens sätt att göra din röst hörd.

Kontaktperson för projektet är:
Doktorand Niclas Östlund
Sveriges lantbruksuniversitet
niclas.ostlund@ltj.slu.se
040-41 55 38

Bilaga 10: Webbenkät "otrygga platser"

 						
MEDBORGARDELTAGANDE VIA INTERNET						
VÄLKOMMEN till studiens enkät del. Enkäten tar cirka 10 minuter att besvara. Frågorna är indelade i tre områden:						
<ul style="list-style-type: none">• Erfarenheter och åsikter• Utvärdering av kartverktyget• Bakgrund						
OBS! Använd "Föregående"-knappen nedan, om du vill gå tillbaka och göra ändringar i dina svar.						
* 1. Jag bor i...						
☐ Burlövs kommun						
☐ Kirsebergs stadsdel						
☐ Lomma kommun						
☐ Annat, nämligen:						
* 2. Allmänhetens roll i planeringen av utemiljön - Vad tycker du?						
Markera i vilken omfattning du tycker att påståendet stämmer. Skalan är från 1-5 där 1 är "Instämmer inte alls" och 5 är "Instämmer helt".						
		Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	Vet ej	1	2	3	4	5
Allmänheten tillför viktig information i planeringen av utemiljön.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De som planerar utemiljön i kommunen tar mer välgrundade beslut än allmänheten.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*** 3. Allmänhetens deltagande och möjlighet att påverka - Vad tycker du?**

	Instämmer inte alls			Instämmer helt		
	Vet ej	1	2	3	4	5
Jag kan påverka planeringen av utemiljön i min kommun.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet hur jag ska gå tillväga för att påverka planeringen av utemiljön i min kommun.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har förtroende för att mina åsikter om utemiljön tas tillvara av politiker och tjänstemän i min kommun.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*** 4. Har du varit med på samrådsmöte med kommunens politiker och tjänstemän när det gäller frågor kring utemiljön?**

Samrådsmöten arrangeras för att de som berörs av en planerad förändring i t ex utemiljön ska få göra sin röst hörd och ha inflytande på ett framtida beslut.

- Ja
 Nej
 Vet ej

*** 5. Upplevelse av samrådsmöte med kommunens politiker och tjänstemän.**

	Instämmer inte alls			Instämmer helt		
	Vet ej	1	2	3	4	5
Jag upplevde samrådet med kommunens politiker och tjänstemän som meningsfullt.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*** 6. Vad skulle göra att du engagerade dig mer i frågor som rör planeringen av din utemiljö?**

	Påverkar inte alls					Påverkar i hög grad
	Vet ej	1	2	3	4	5
Mer tid*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mer intresse för frågan*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Faktisk möjlighet att påverka beslutet*	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*** 7. Om du skulle beskriva dig själv, vilket påstående stämmer in bäst?**

- Jag intresserar mig för frågor som rör utemiljön i min kommun och tar därför aktiv del i planeringen.
- Jag intresserar mig för frågor som rör utemiljön i min kommun, men tar endast aktiv del i planeringen då den rör mig direkt, t ex utsikt.
- Jag intresserar mig för frågor som rör utemiljön i min kommun, men tar inte aktiv del i planeringen.
- Jag intresserar mig inte för frågor som rör utemiljön i min kommun och tar därför inte aktiv del i planeringen.
- Inget alternativ passar mig.

*** 8. Vilken är huvudanledningen till att du inte deltar aktivt i planeringen av omgivningen i kommunen?**

- Jag engagerar mig inte i planeringen av omgivningen i kommunen på grund av tidsbrist.
- Jag litar på att kommunens tjänstemän och politiker tänker på allmänhetens bästa och därför tar riktiga beslut.
- Annan anledning, nämligen:

*** 9. Internet och planering - Vad tycker du?**

	Instämmer inte alls			Instämmer helt		
	Vet ej	1	2	3	4	5
Om det gick att påverka via Internet skulle jag engagera mig mer i frågor som rör utemiljön i min kommun.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Möten via Internet kan ersätta vanliga möten mellan människor.*	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet kommer i framtiden att bli ett allt viktigare sätt att föra dialog med beslutsfattare*	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Vilka fördelar finns med att använda Internet för att föra dialog med de som planerar utemiljön i din kommun?

11. Vilka *nackdelar* finns med att använda Internet för att föra dialog med de som planerar utemiljön i din kommun?

* 12. Mitt helhetsintryck av kartverktyget är...

- Vet ej Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra

Kommentar:

13. Vad kan bli *bättre* i kartverktyget?

14. Hade du några *tekniska problem* med kartverktyget? Beskriv dem.

* 15. Vilken är din högsta avslutade utbildning?

- Jag går i grundskolan
 Grundskola
 Gymnasium
 Högskola/universitet
 Övrigt

* 16. Vilken vana har du av att använda Internet?

- Ingen alls Låg Medel Hög Mycket hög

* 17. Har du ett yrke där du aktivt kan påverka planeringen av utemiljön i kommunen?

- Nej
 Ja, nämligen:

18. Vilken yrkesmässig nytta skulle du ha av ett webbverktyg, likt det du nyss provat?

